

652
999

გაერთიანებული
საქართველოს
საგარეო ურთიერთობების
მინისტრო

ISSN 0134 3459

საგარეო ურთიერთობების მინისტრო

7
1999

ՄԵԼՈՒՆ ԵՐԵՎԱՆԻԴԵ

ԻՄԱՐԻ ԵՎ ԳԱՆՏԱՅՈՒՆՆԵՐԸ

Թողի՛ր ԵՎ ԳԱՆՏԱՅՈՒՆՆԵՐԸ, ի՞նչ անհամար ի՞նչ
 Երևանում ԵՎ ԳԱՆՏԱՅՈՒՆՆԵՐԸ, Երևանում-Երևանում և Երևանում
 Երևանում ԵՎ ԳԱՆՏԱՅՈՒՆՆԵՐԸ, Երևանում ԵՎ ԳԱՆՏԱՅՈՒՆՆԵՐԸ, Երևանում
 ԵՎ ԳԱՆՏԱՅՈՒՆՆԵՐԸ, Երևանում ԵՎ ԳԱՆՏԱՅՈՒՆՆԵՐԸ, Երևանում
 ԵՎ ԳԱՆՏԱՅՈՒՆՆԵՐԸ, Երևանում ԵՎ ԳԱՆՏԱՅՈՒՆՆԵՐԸ, Երևանում

- Երևան, Երևան, - Երևան...

Երևանում: Երևանում Երևանում,

Երևանում Երևանում Երևանում, Երևանում Երևանում Երևանում...

Երևանում Երևանում Երևանում, - Երևանում Երևանում Երևանում...

Երևանում և Երևանում Երևանում, Երևանում Երևանում Երևանում...

Երևանում Երևանում Երևանում,

Երևանում Երևանում Երևանում Երևանում

- Երևան Երևանում, Երևանում, Երևանում Երևանում և Երևանում...

Երևանում Երևանում, Երևանում Երևանում, Երևանում Երևանում Երևանում,

Երևանում Երևանում Երևանում Երևանում, Երևանում Երևանում Երևանում.

Երևանում Երևանում, Երևանում Երևանում, Երևանում Երևանում Երևանում,

Երևանում Երևանում և Երևանում Երևանում Երևանում Երևանում.

Երևանում Երևանում Երևանում-Երևանում և Երևանում Երևանում

Երևանում Երևանում Երևանում Երևանում,

Երևանում Երևանում և Երևանում Երևանում.

Երևանում Երևանում Երևանում, Երևանում Երևանում Երևանում,

Երևանում Երևանում և Երևանում Երևանում Երևանում Երևանում.

Երևանում, Երևանում Երևանում,

Երևանում և Երևանում,

Երևանում Երևանում Երևանում Երևանում Երևանում Երևանում...

652
1999
N 7,8

49

იუგოსლავია აჭარა

დაარსებულია 1958 წელს

რა მუშენიერი ზღვა გვაქვს, აჭარა,
რა მომავალი, კვირვასი ბედით...
ქალაქი - ჩვენი ქვეყნის უანჯარა
აღმოსავლეთით და დასავლეთით.

ბათუმი

ივლისი, №-7

1999

საქართველოს მფარველთა კავშირისა და აჭარის
ორგანიზაციის სალიტერატურო-საზოგადოებრივი
შურნალი

მთავარი რედაქტორი

სანდრო ბერიძე

სარედაქციო საბჭო:

გურაბ გორგილაძე

ანდრო კუბა

გენრიტა ქუთათელაძე
(პასუხისმგებელი მდივანი)

სათუნა შუშანიძე
(მხატვრული რედაქტორი)

ტასო ცხრიძე
(ტექნიკური რედაქტორი)

საკონსულტაციო საბჭო:

ვახტანგ ასვლედიანი

ნური ვერძაძე

შოთა გოიძე

ლავით თედორაძე

ოტია იოსელიანი

ლავით გუგუშვილი

ალექსანდრე სამსონია

რამაზ სურგულაძე

თამაზ წიფნიაძე

ამირან ხაბაში

შრიდონ ხალვაში

ჩემალ ჩაყელი

რედაქციის მისამართი: მელიქიშვილის ქ. №21

ტელ: 7-03-64

პოეზია, პროზა

დავით მჭედლური

ის, რას გადარჩა

— წყაროსთვალი!
— წყაროსთვალი!
კოშკში წყალი შემწყდარა,
გაპარულა ამორძალი,
სიყვარულით შემცდარა.

არცა ვინა ციხოვანი,
ცარიელი ზღურბლია,
მოსდებია მწვანე ხავსი,
ლიბო მოუღრუბლია.

— ციხისთავი? — ციხისთავი —
თუკი კითხვას შეჰბედავ,
ჩურჩულებენ: წასულია
საქართველოს მეფესთან.

— როდინდელი ამბავია,
ანუ ვისთან წავიდა?
ფარნავაზთან, მირიანთან,
იქნებ მეფე დავითთან.

... გალავანი დარღვეულა,
ჩამომდნარა ცრემლებად,
— ციხე? — ციხე კიდევ არის
ერთი თვალის შევლება!

დიאלოგი

— ეს საუკუნეც წარსულს ჩაბარდა!
— ტანჯვით და ცრემლით გამოგვივლია!
— რას, რას გვპირდება ნეტავ ახალი?
— ცუდ ნიშნებს ვხედავ, — ამბობს ილია.

— იმ საუკუნეს სისხლით ვაშენეთ!
— ხიდი კი უფრო ჩატეხილია!
— ვაჰ, რო დრომ უფრო განყო ქართველნი!
— ცუდ ნიშნებს ვხედავ, — ამბობს ილია.

- მოედო ქვეყნად ლიზლი და ბეზლი!
- ქვეყანა ერთობ აწეწილია!
- ვაჰ, თუ უკუდმა დაბრუნდეს ჩარხი!
- ცუდ ნიშნებს ვხედავ, — ამბობს ილია.

- დღეს ნუ ინებებთ წიწამურისკენ...
- შიში არ არის, ეს სიფრთხილეა!
- მსახურს უბრძანა — ეტლი შემიბით,
- მე ჩემი გზა მაქვს! — ამბობს ილია.

ვერ მოგწვდებიან

ტიციან ტაბიძის ხმაზე

ისევ მწყურვალ ღნავის ვამპირი,
გადაეფარა ქვეყანას ჩრდილი,
და ერთხელ, მოსვლა რომ დააპირა,
შენც ამ ძაღლებმა მოგპარეს ძილი.

იცხოვრე, როგორც ცოტამ იცხოვრა,
ლამენიადავ ქვესკნელს ჩახდომით,
და ცაში კვალი დატოვა თოვლმა,
რომელსაც ჰქვია ირმის ნახტომი.

ან თუ სულეთი, იქ მიწიერთა
მზეს დაღალული სხივი უქრება,
და შენც მოგელის ეგზომ მტანჯველი
სხეულისაგან განმსუბუქება.

ვერ მოგწვდებიან იქ ვამპირები,
ცარგვალზე კენტად მომდგარა ვერძი,
ვერც მიძინებას ვერ დააპირებ
ვერც ეს ძაღლები მოგპარავენ ძილს!

ისევ

წარსულად, აწმყოდ და მომავალად
დრო იმსხვრევა და დრო ნაწილდება,
რახან ამქვეყნად არის ბატონი,
რალა თქმა უნდა, მონაც იქნება.

ისევ ისეა, როგორც ყოფილა,
ისევ ის ხდება, რასაც ვმიშობდი,
რახან ამ ქვეყნად არის ბატონი,
რალა თქმა უნდა, მონას იშვოვის.

აგერ, მლიქვნელთა ხორო იჩქარის,
მათმა გალობამ უწია ცამდე,
და ისევ ვხედავ მონას და ბატონს,
ვხედავ მსხვერპლსა და მტაცებლის ჭანგებს.

ჩინს და საგარძელს კვლავ ეტოქება,
მდაბალს მდაბალი, რიგითს — რიგითი,
ვინ დაუდგება, ბატონმა მონა
თუ ვერ იშოვა, მაშინ იყიდის.

ისევ დამფრთხალი კუთავს დემოსი,
ისევ უტყვი და ისევ მორჩილი,
ისევ პრიალებს ბატონის ლახტი,
ისევ ჟღერიალებს მონის ბორკილი...

კვიცი

თეთრი კვიცი მყავს, ამაყი კვიცი,
შუა ქალაქში დამდეგს ჭიხვინით,
თუმც ყოფნა მისი არაგინ იცის,
და ვერც ვერასდროს ვერვინ იხილა.

ვისაც გავანდე მეგობართაგანს,
და გავუმხილე შეგრძნება მისი,
მოჰყვა ყოველი ურწმუნო ხარხარს,
ზოგმა მიწოდა შლეგი და გიჟი.

მაგრამ ის ცოცხლობს, ცოცხლობს ნამდვილად,
სულაც არ არის ფიტული ყალბი,
გაედვიძება შუალამისას
და მთებისაკენ ჭიხვინით გარბის...

ღიჴნა

წარწერა წიგნზე "მოძი დიკი"

მუდამ ფხიზლად მყოფელი და ეჭვებით სავსე,
დღენიადავ ვნადირობ მე ჩემს თეთრ ვეშაპზე.

გაქრა, გადაიხვეწა, სიღრმეს მისცა თავი,
ვრჩები ხელმოცარული, მისი უნახავი.

სული ზღვათა ქარებში იხარჯება უქმად,
წელსაც აღარ იელვა მისმა თეთრმა ზურგმა.

მარადიულ დევნისთვის რადგან განიწირა,
აღბათ დაქანცულია, სადმე სკნელში სძინავს.

მეც იქ უნდა ჩავიდე, ზღვები ავამღვრიო,
განვეშორო ამ ქვეყნის წალკოტსა და ხრიოკს.

ვდიო ზღვათა სტომაქში უსასრულოდ შეჭრილს,
ან კოსმოსის მღვრიე ნისლში გადახვეწილს.

ერთხელ უნდა გაგზედო თეთრ ვეშაბთან შეყრა,
ოკეანეს ცისფერი სისხლი გადაეკრას...

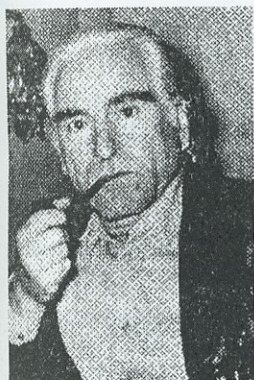
...მუდამ ფხიზლად მყოფელი და ეჭვებით სავსე,
დღენიადავ ვნადირობ მე ჩემს თეთრ ვეშაბზე.

დანახარები

ხალხურ მოტივზე

მიტირებდე და მიგლოვდე,
იტყოდე ვაი-ვაისა,
მიხვდოდე — დაჰკნა საშენო
ყვავილი, აღარ ყვავისა.
არ აწკრილო ვერცხლები,
არც გულისპირი აისხა,
მიტირებდე და მიგლოვდე,
იტყოდე ვაი-ვაისა...

ლადო საიდიშვილი

მანსარდა

ღმერთის სადგომზე მაღალია მხატვრის მანსარდა.
კიბე მაღლდება... ძარღვი უფრო ფეთქავს ძალუმად,
ყოველ ნაბიჯში ისმის რიდი და მოკრძალება —
ო, რა გრძელია ეს წამები... ჟამი გასამდა.
რალაც ამალღდა და კედლები უფრო გაზარდა:
იყო მხატვარი, მარტოობა... ფიქრი, ძიება...
სურათებიდან თუ ინება გადმობრძანება —
სახელოსნოში ფეხაკრეფით დადის კასანდრა.
გადაღვა ჩრდილი — სიცხადეში გადამესიზმრე
თუ ვნების კარი შემოაღო სიცრუის სიბრძნემ —
დაემხო შიში სიყვარულის და სისასტიკე.
ფერები ფერში აირია... რაფრად გავყარო —
იმისი ტანის სიმსუბუქე, ხაზის პლასტიკა
უცხო მხარეში მიაქანებს მხატვრის სამყაროს.

* * *

უფრო რთულდება უსაშველოდ ფიქრები კაცის,
როცა ექცევა დავიწყების ჩრდილში სახელი;
და იგი, ვინაც წარმოადგენს სამყაროს ნაწილს —
აზრს ცხოვრებისას, არსს უმაღლესს, გრძნობას გამხელილს —

მსხვერპლია შურის... რა სიმდამბლე მართავს გონებას?!
იზრდება ჩრდილი ჩვენთან ერთად და — საფიქრალიც;
რა საჭიროა ტკივილების გამოგონება,
ოდეს თვით ტანჯვა სიმღერაა სამყაროს ქნარის.

რარიგ იგრძნობა მისი ფრთების ნაზი შეხება;
მაღლდება სული და სიხარულს ელტვის რიდებით...
(ო, ამ რთულ გზაზე ადვილია თვალის ახვევა)

ყურდახშობილი მიკრული ვარ ანძაზე გემის
და ბრმად მიყვები სწრაფვას ჩემი ცნობიერების,
ვიდრე სხვა ფორმად მოხდებოდეს გარდასახება.

კონსერტის პიღრა დაწყებაჲდა

აღარ მეგონა, თუ სიყვარულს ჰქონდა ასაკი,
თუ ჭეშმარიტად ლამაზია ყველა მართალი...
ვზივარ პარტერში და ყურს ვუგდებ, როგორ მართავენ
ორკესტრანტები კონცერტის წინ თავიანთ საკრავს.

კენესის ვიოლო... ხმას ისინჯავს თითქოს ვასაკა —
ინსტრუმენტები მოშლილ სიმებს უწყობენ მთავარს.
სხვადასხვა ხმაზე გამოგცემდით ჰანგებს ორთავე...
შენი არ ვიცი, მე კი უკვე გავურბი სარკეს.

რალაცნაირად გაუგრძელდა ორკესტრს აწყობა.
ამოვიკითხე შენს თვალებში ბავშვური წყრომა —
სიფრთხილისათვის ჩვენი სკამი იდგა შორიშორ.

ჩანს, სიყვარულის ასაკისთვის უკვე გამესწრო...
მუსიკოსები დარჩენილი უდირიუროდ,
როგორც მენიშნა, მოელოდნენ ახალ მესეტროს.

სენ-სანსის გედი

თავს ვის აწონებ, თეთრო გედო, ცერზე შემდგარო —
ფიქრო, სივრცეში შერჩენილო ოცნების ხაზად;
წვრილი კისერი გაგიწვდია ინტეგრალივით
და სიკვდილისთვის ემზადები — თანაც ლამაზად.

(ო, ამნაირი დასასრული არ არის არსად)
ცისკენ მიიწევ გასაფრენად, სადაც ედგარი
ოცნების ფრთებით შეელეწა კომკებს გრაალის...
ეს არ ყოფილა მოწონება — შეწყდა ანაზღად.

თითქოს ჰაერში გაინასკვა ფრთების ხატება,
ლურჯ ცას გაეკრა და ოცნების ტბაში ირხევი...
ისევ მიბრუნებს შენს სიმღერას თეთრი ხილვები.

ხსოვნაში უფრო ძლიერია გამონათება:
როცა სიმღერით თავს იწონებს სენ-სანსის გედი,
ო, მაშინ, დგომა ადვილია სიკვდილის გვერდით.

სონეტის სარკეში

დაღლილი ქალი მოსულა სახლში:

ანთია ჭალი, ანთია გაზქურა...

შემოუბერა ცხელმა ზაფხულმა,

ჩხრიალებს წყალი აბაზანაში,

ჩაქრა სინათლე ღია ზალაში,

თითქოს სარკეში ჩაძვრა მზაკვრულად,

ფარდაზე წაღმა ჩრდილი გაკრულა —

ამოქარგული უცხო ზარნიშით.

ვით ღამისეულ გამოსხივებამ,

კვლავ გაიზმორა ზანტად სხეულმა...

(თეთრ, მსუქან ხელებს იდაყვში ხრიდა)

იწყება ხორცის სვლა ლიტანიით,

სანთლები ანთია ორივე მხრიდან;

სარკეში იხედება კეკლუცი ტანი.

სარკეში იხედება კეკლუცი ტანი.

სანთლები ანთია ორივე მხრიდან;

იწყება ხორცის სვლა ლიტანიით,

(თეთრ, მსუქან ხელებს იდაყვში ხრიდა)

კვლავ გაიზმორა ზანტად სხეულმა...

ვით ღამისეულ გამოსხივებამ,

ამოქარგული უცხო ზარნიშით.

ფარდაზე უცხო ჩრდილი გაკრულა —

თითქოს სარკეში ჩაძვრა მზაკვრულად.

ჩაქრა სინათლე ღია ზალაში,

ჩხრიალებს წყალი აბაზანაში.

შემოუბერა ცხელმა ზაფხულმა,

ანთია ჭალი, ანთია გაზქურა...

დაღლილი ქალი მოსულა სახლში.

ბაკანალია

მოაცილებენ დიონისეს ბაკის ქალები,

მოაგელვებენ გათქვირებულ ვნებიან სხეულს

და ძუძუები ავსებული ნოყიერ ხსენით

ხტიან შლევური როკვითა და თავშეკავებით.

შუბლს უმკობთ სუროს გვირგვინი და დაღალკავები...

ნადირის ტყავი სხვათაშორის ფარავს სარცხვენელს,

უკან წაწეულ გავითა და ურა ცხენივით

ყალყზე შემდგარ მკერდს შებოჭავენ მსხვილი მკლავები.

ძირს ინტელექტი, რაც ამძიმებს ყოფიერებას...

სექსი და გონი ერთმანეთში ნუ აგერევთ

და ეზიარეთ უზენაეს თამაშის წესებს.

შეწებებული ერთმანეთზე ლაშების დორბლით

შთანთქმული ვნება ღვინოსავით სხვა ექსტაზს იძენს

და ავხორცობა შესაქმელად თვალისკენ მორბის.

ბრიოლაპაზი

მერწყულის ნიშნით დაბადებულს იშის მოგებით
გენიოსობას მპირდებოდა ბედის მწერალი.
წინ მიმიძლოდა ღონკიხოტი და სხვა მოგვები
მერწყულის ნიშნით დაბადებულს იშისმოგებით.
მშვიდად მივდეგდი დანდობილი... და რაც მოგველის —
თურმე კვალდაკვალ მომჩხაოდნენ ყვავნი, ძერანი...
მერწყულის ნიშნით დაბადებულს იშის მოგებით
გენიოსობას მპირდებოდა ბედის მწერალი.

ცხოვრებამ სილა გითავაზა მარცხენა ყბაში,
როცა მეორე მიუშვირე, არც იქ დაგინდო...
ველარ მოერგე, ვერ მოთავსდი სხვის ამაღაში —
ცხოვრებამ სილა გითავაზა მარცხენა ყბაში.

და თურმე ერთ ღროს შენც ყოფილხარ ოცნების ბავშვი...
ფრთები მოისხი სხვათა მსგავსად — ალბათ ამიტომ
ცხოვრებამ სილა გითავაზა მარცხენა ყბაში,
როცა მეორე მიუშვირე, არც აქ დაგინდო.

არც წასული, არც მომავალი... აწმყოც არ აწმყობს.
ვის უნდა ენდო, ან სად არის ორიენტირი?
ვინ უბატრონოს უსასრულოდ განფენილ სამწყსოს —
არც წარსული, არც მომავალი... აწმყოც არ აწმყობს.
ფეხი გიდგია იმ მიწაზე, რაც უნდა ლანძღო,
თავი რაც უნდა დაიყურო — მოგძებნის სტვირი.
არც წარსული, არც მომავალი... აწმყოც არ აწმყობს
ვის უნდა ენდო, ან სად არის ორიენტირი?

გამარჯობა თქვენ, ინდოეთის მაძიებლებო:
ბიედრო, ჩიკო, ქრისტეფორე ანუ კოლუმბო!
ძროხას ეძებდით, ცოლი ჰპოვეთ — ნაყოფიც გერგოთ,
გამარჯობა, თქვენ, ინდოეთის მაძიებლებო.
მე კიდევ ძროხის ძიებაში წინ დამხვდნენ მგლები.
„ეძიებდეს და ჰპოვებდეს“ — ამოდ უბნობს.
გამარჯობა, თქვენ, ინდოეთის მაძიებლებო:
ბიედრო, ჩიკო, ქრისტეფორე ანუ კოლუმბო!

დედამიწაზე წავიძინე გუშინ საღამოს
და უნებლიეთ ოტარიდზე გამოვიღვიძე.
არ ვიცი, როგორ ვუშველო თავს, ან რას ვახალო —
დედამიწაზე წავიძინე გუშინ საღამოს.

უკიდევანო სავანეა ჩემი სამყარო...
ყველა სიბრტყეში არსებობის უფლებას ვიძენ.
დედამიწაზე წავიძინე გუშინ სადამოს
და უნებლიეთ ოტარიდზე გამოვიღვიძე.

ამჟამად ვცხოვრობ შორეული ცის ვარსკვლავებზე,
მაგრამ არ ვიცი არაფერი ამის შესახებ
და რომც ვიცოდე ყველაფერი — აღარ დავეძებ,
ამჟამად ვცხოვრობ შორეული ცის ვარსკვლავებზე.
მიჯაჭვული ვარ უსაშველოდ საკუთარ „მეზე“
ყოველდღიური საზრუნავით სხვის სასახელოდ.
ამჟამად ვცხოვრობ შორეული ცის ვარსკვლავებზე,
მაგრამ არ ვიცი არაფერი ამის შესახებ.

აღბათ მიყვარხარ, თორემ რაა ეს ამჩატება,
ყმაწვილურ ჟინით შენი ხატის წინაშე თრთოლა.
რამ გამახსენა მშვენიერი მერი ჩატერტონ...
აღბათ მიყვარხარ, თორემ რაა ეს ამჩატება.
შემოადარცვეს ღამეს ტანზე კვართი კატებმა
და მე ვიხილე შენი თეთრი სხეულის თოვა.
აღბათ მიყვარხარ, თორემ რაა ეს ამჩატება,
ყმაწვილურ ჟინით შენი ხატის წინაშე თრთოლა.

ვინ ჩაიბარა შენი თეთრი პირველი ღამე,
თავდავიწყებით გადაეშვა უმანკო ზღვაში.
მოდის უგულოდ სინანული და მოაბღავლებს —
ვინ ჩაიბარა შენი თეთრი პირველი ღამე.
ვეღარ იზრუნა თავისთავზე უმწეო ხვალემ —
განხეთქილების უკვე ფერხთით დაგორდა ვაშლი.
ვინ ჩაიბარა შენი თეთრი პირველი ღამე,
გაუმძღვრობით გადაეშვა უმანკო ზღვაში.

გოგონა უკრავს ვიოლინოს ნელი ანდანტით,
დაგვიანებულ სიყვარულზე ის ჩემთვის უკრავს.
და კაეშანი მღელვარების ნაპირს გადადის...
გოგონა უკრავს ვიოლინოს ნელი ანდანტით.
მიმაცილებენ უკანასკნელ გზაზე თანდათან —
არ შეგვიძლია დაბრუნება წარსულის უკან.
გოგონა უკრავს ვიოლინოს ნელი ანდანტით,
დაგვიანებულ სიყვარულზე ის ჩემთვის უკრავს.

ახლა ღამეა და სიბნელე ეძებს სალოცავს,
მოვა სინათლე და წყვდიადი სადღაც ჩაკვდება.
ო, რა გრძელია მოლოდინი ხელმოცარულთა...

ახლა ღამეა და სიბნელე ეძებს სალოცავს.
უიმედობას ღამეები გარემოუცავს
და სადაც ჯერ არსს ეკითხება არანაკლებად.
ახლა ღამეა და სიბნელე ეძებს სალოცავს,
მოვა სინათლე და წყვდიადი სადღაც ჩაკვდება.

საკუთარ თავზე საუბარი მიჭირს და რა ვქნა
გადავიხადე დიდი ომი, ომი ცალმხრივი —
პროგრესტეს ცნობილ სარეცელზე ამქნეს და ჩამქნეს,
საკუთარ თავზე საუბარი მიჭირს და რა ვქნა.
გამზადებული ქარონისთვის, ჯერ კიდევ აქ ვარ,
მაგრამ საცაა მოაბღავლებს ლეთეს ნახირი.
საკუთარ თავზე საუბარი მიჭირს და რა ვქნა.
გადავიხადე დიდი ომი, ომი ცალმხრივი.

გურამ ფუტყარაძე

პრაღა

გურამ ფუტყარაძე

აჭარული სახლი

ლეონიდე ბერიძე

სისხლიანი სარდაფები

ნაწევები რომანიდან

ეძინა დამაშვრალ სოფელს. მოღრუბლული ცის უზარმაზარ გულში, ძლივსძლივობით ბეუტავდნენ დაბინდული ვარსკვლავები და გულის გამაწვრილებელ სიჩუმეში გატრუნული ტყის თავზე მოწყენილი მზეთუნახავივით წამომჭდარიყო დაღლილი მთვარე, მაგრამ არ ეძინათ ავ სულებს — კომკავშირული მოძრაობის აქტივისტებს. ისინი აჩრდილებივით დაძრწოდნენ სოფელ-სოფელ და ახალ-ახალ ცნობებს აგროვებდნენ ყველა იმათზე, ვინც მიწების ჩამორთმევის გამო აუგად მოიხსენიებდა მთავრობას და არც სალანძღავ სიტყვას იშუტრებდა ახლადშექმნილ კოლმეურნეობაზე. ბევრ ავსულს შეიძლება არც აწუხებდა, ვინ რას იტყოდა მთავრობაზე, მაგრამ ჯავრი კი ნამდვილად უნდოდა ამოეყარა თავის თანასოფლელებზე. კომკავშირელი აქტივისტები უღმრთოთა ორგანიზაციის წევრებად ირიცხებოდნენ და უღმრთოდაც უსწორდებოდნენ გაჭირვებულ, წელში გაწყვეტილ გლეხებს. აბა, ვინ იცის ზვალ რომელი სახლიდან გამოიყვანდნენ ხელფეხშეკრულ გლეხებს და მოუსავლეთის გზას გაუყენებდნენ.

— დალახვროს ეშმაკმა. ეს მთვარეც თითქოს იმათ მხარეზეა! როდის დაბნელდება ნეტა? — ნერვიულად იკვნეტდა ტუჩებს მაღალი მამაკაცი.

— მართლა ეშმაკის მაშხალასავით არ კიდია ეს მთვარე ამ ჩვენი ტყის თავზე? ჩამეგდო ერთი ხელში და რა სიამოვნებით ჩავაგორებდი ეგერ იმ ხრამში, ანდა, ერთი ფეხქვეშ

მომადგებიან და... რას გავთელავდი ფეხებით?

— ოჰ, რას დავეჩვენებდი — კბილები გაახრჭიალა მეორემ, ტანდაბალი რომ იყო და ნამდვილ ავ სულს მოგაგონებდათ.

უკუნი დამე ჩამოწვა. ავი სულები სოფელში შევიდნენ.

დიდმარხვის დღეები იდგა. მორწმუნენი მალულად, მაგრამ მაინც ასრულებდნენ ღვთის სამსახურს, მარხულობდნენ და ლოცულობდნენ. ოფიციალური ხელისუფლება კი კრძალავდა ამას, მაგრამ მაინც ერიებოდა ხალხის განაწყენებას. ამიტომ იყო, რომ ასე ჩუმად და შენიღბულად უთვალთვალდნენ საეჭვო ოჯახებს. ცნობები შინსახკომში მიჰქონდათ. შემჩნეულებს აპატიმრებდნენ. ბრალდებასაც წაუყენებდნენ და სასტიკად ნაწამები ადამიანებიც აღიარებდნენ, რომ ტროცკისტები იყვნენ, თუმცა გლეხობამ არც კი იცოდა ტროცკიზმის მნიშვნელობა, ან ვინ იყო თვითონ ტროცკი. დამით სოფელს ლამპის ანთებისაც კი ეშინოდა. და თუ კი მაინც გაბედავდა, ვაი მისი ბრალი მაშინ!

ამ დამითაც გამოსულიყვნენ გარეთ ახალი დროის ბოროტი მსახურნი და მართლაც რომ ავი სულებივით მოსდებოდნენ სოფელს. ისე ბნელოდა, რომ თვალთანაც ვერ მიიტანდი თითს. მხოლოდ ძაღლების ყეფა თუ არღვევდა ღამის მყუდროებას.

აი, იმ სახლში უშუქი ჩაირთო მოულოდნელად და ავი სულებიც ფეხაკრევით მიუახლოვდნენ. სახლქვეშ

შეძრნენ და იქ მოითქვეს სული. ცოტა ხნის შემდეგ ერთი მათგანი ფანჯრის პირდაპირ მდგარ თუთის ხეზე აცოცდა. ცდილობდა იქიდან დაენახა, რა ხდებოდა ოთახში. ხეზე ასული კარგად ხედავდა, როგორ ნებივრობდა ხოჯა-ეფენდი საწოლში. ქალი საჭმელს ამზადებდა. ცოლი და ქმარი ზოგჯერ გაესაუბრებოდნენ კიდეც ერთმანეთს. საწოლთან ჩავლილ ქალს ხოჯა კაბის კალთაზე წაავლებდა ხელს და თავისკენ მიიზიდავდა. ლამაზი ქალბატონიც ხელებს უჭერდა ქმარს და ვნებიანად კოცნიდა. ვნებამორეული ქმარიც მკლავებში მოიქცევდა თავის მზეთუნახავს და ესიყვარულებოდა. სამწუხაროდ ეს ღამე უკანასკნელი იყო უსაზღვრო ბედნიერებისა, რომ სამუდამოდ დააშორებდნენ მათ ერთმანეთს და აწი ვერც ვერასოდეს იხილავდნენ ისინი ერთი მეორეს... და ამ ღამით ავი სულებიც იმიტომ მოკალათებულყვნენ ხეებზე და თვალს არ აშორებდნენ ამ მოსიყვარულე ცოლ-ქმარს, რომ ხვალ საშინელი წივილ-კივილი დატრიალებულიყო ამ სახლში, რომ ხვალ თვალაცრემლებული პატარა დადევნებოდა განწირულ და ხელებშეკრულ მამას, რომელსაც ჯარისკაცი ხიშტით წაუბიძგებდა. ისიც წაიბოროძიებდა და წაიქცეოდა. ჯარისკაცი კი წიხლს ჩაახელდა მიწაზე გაშლართულ ხოჯას. მერე კი დაცინვით წამოაყენებდნენ დამცირებულ ადამიანს. ამის მხილველი ცოლიც წივილ-კივილს მორთავდა და ხმაჩახლეჩილს გონებაც დაეზინდებოდა. გონს მოსული თვალს შეავლებდა შიშისაგან დამფრთხალ, ტალამოვანგლულ დაოსებულ შვილებს და მწარედ აქვითინდებოდა.

ვიღაცამ დააბრაზუნა კარზე და ხოჯაც გამოერკვა.

— ცუდად არის, ქალო, საქმე! მგონი ჩეკისტები უნდა იყვნენ, — თქვა ეფენდი

და ფანჯრიდან გადაიხედა. ეზოში შეიარაღებული ჯარისკაცები იდგნენ...

ცოლმა გუმანით იგრძნო მოსალოდნელი უბედურება. მივარდა გაშეშებულ ქმარს და კისერზე ჩამოეკიდა.

კარი ძალით შემოამტვრიეს და შინსახკომის უფროსმა თავისი მაუზერი ხოჯას დაუმიზნა, — არ გაინძრე! — დაიღრიალა, შენ დაპატიმრებული ხარ!

ხოჯამ თავი მაღლა აიღო და შინსახკომის უფროსს მკაცრად მიმართა:

— თქვენ არღვევთ ადამიანის უფლებებს! თავს ესხმით ღამით და აწიოვებთ ოჯახს.

— ეს ოჯახი არ არის, ეს არამზადების ბუდეა და ჩვენ ცეცხლს წაგუკიდებთ ამ ბუდეს.

— იცი თუ არა, შე არამზადავ, რომ... — დაიღრიალა შინსახკომის უფროსმა და მაუზერის ლულა ახმედ ეფენდის ჯერ ცხვირთან, მერე საფეთქელთან დაუტრიალა.

— არამზადები თვითონ თქვენა ხართ, მხოლოდ არამზადებს თუ შეუძლიათ უდანაშაულო ოჯახი ააწიოვონ ამ დროს. სტალინთან გიჩივლებთ!

შინსახკომის უფროსმა გადაიხარხარა და ამოაყრანტალა: — ოჰო, მაგარია ა?... სტალინთან მიჩივლებს... ტროცკისთანო, რომ გეთქვა, დაგიჯერებდი, შენ ხომ მისი აგენტი ხარ, ტროცკისტი, მოლაღატე!

ხოჯა გაშრა, ერთ ხანს იდგა ასე განუძრევლად, მერე წელში გასწორდა და მტკიცედ თქვა: თქვენ გეშვებათ, მე მხოლოდ სტალინი ვიცი. ტროცკის სახელი არც გამიგონია. ეს ცილისწამებაა. მოგონილია, ჭორია, ჭორი, გიჩივლებთ, გიჩივლებთ...

— ჰო, გვიჩივლე, ხოჯავ, გვიჩივლე... მაგრამ სტალინთან საჩივარის შეტანას ველარ მოასწრებ. მალე გაგისტუმრებთ ჯოჯოხეთში და იქ ლენინთან შეგიძლია იჩივლო... — ირონია გაურია ხმაში. მერე

გამოერკვაო თითქოს, მიგარდა შიში-საგან იატაკზე განრთხმულ ბავშვებს და ფეხით იქით მიხვეტა ყველა, სადაც მათი დედა ეგდო და საცოდავად კენესოდა. ნაბოლარა გოგო მკერდზე ააბობლდა დედას და ატირებულმა თავისი პაწია თითებით შეწმინდა ცრემლები. ბიჭები იქვე, ტახტის ქვეშ შემძრალიყვნენ და შიშისაგან თვალეზგაფართოებულები ღნაოდნენ.

ამ სურათის მხილველი ხოჯა თვითონაც თავისი შვილებივით თვალეზგაფართოებული შეჰყურებდა ოჯახის ამწიოკებლებს. უცებ ზამბარასავით დაიჭიმა, უკან გადახტა და მოძალადეს ისეთი სილა გააწნა, რომ შინსახკომის უფროსი მოწყვეტით დაასკდა იატაკს. მაგრამ მაშინვე წამოვარდა და არც კი დაფიქრებულა, ისე ესროლა ხოჯას, მაგრამ აიცლია. რკინის ურდულიდან ასხლეტილმა ტყვიამ დედის მკერდზე მიხუტებულ პატარა გოგოს გაუარა მკლავში. იფეთქა სისხლმა და შემზარავად შეჰკივლა პატარამ. მერე მკერდს მოწყდა, იატაკზე დავარდა და თვალეზგადატრიალა. ბავშვს ჯარისკაცი მიეშველა და ტახტზე წამოაწვინა.

შინსახკომის უფროსს მეორედ აღარ უსროლია, მაგრამ ჯარისკაცებს კი უბრძანა, ხელები შეეკრათ ხოჯასათვის და სახლიდან გაეყვანათ. ჯარისკაცებიც მიცვიდნენ ხოჯას, ხელები უკან გაუკრეს და ბორკილი დაადეს. ხოჯამ გაიბრძოლა, მაგრამ ყოველ მის განძრევაზე სულ უფრო და უფრო უჭერდა ბორკილები. თითები სულ გაუღურჯდა. ეწამებოდა ხოჯა, მაგრამ არც ეს აკმარა შინსახკომის უფროსმა, ზურგიდან მოუარა, მაუხერის ლულა მიადო კეფაზე და წიხლი ჩააზილა. ხოჯა წაბარბაცდა, პირქვე ჩაემხო და სახე საშინელმა ტკივილმა დაუძანჭა. მაინც წამოდგა.

— არამზადა, ტროცკისტი! გველი! — ღრიალებდა შინსახკომის უფროსი.

ხოჯამაც ველარ მოითმინა და იქით შეუტია:

— ღმერთი ყველაფერს ხედავს და იმან გაარჩიოს, ვინ არის არამზადა. იმას, რაც თქვენ ჩაიდინეთ, მხეციც არ ჩაიდენდა, ისტორია სამართლიანია და მკაცრადაც მოგეთხოვება პასუხი. დადგება დრო და, ალბათ, თქვენც ასევე შეგიკრავენ ხელებს!

ხმაურზე მეზობლები მოცვიდნენ, მაგრამ ჯარისკაცებმა ახლოს არავინ გაიკარეს.

ხოჯა მაინც გამოიყვანეს სახლიდან და დაღმართზე დაეშვნენ. განწირულ ხოჯას ჯარისკაცები მიათრევდნენ.

ჩაილია დაღმართი. ხოჯამ ერთხელ კიდევ მოიხედა უკან და მწარედ ამოიხვნეშა, მიხვდა, უკანასკნელად ხედავდა თავის სახლ-კარს, სოფელს, სადაც ბედისანაბარად ტოვებდა აწიოკებულ ცოლ-შვილს.

როცა მომხდურები თვალს მიეფარნენ, მეზობლები შეცვიდნენ დაწიოკებულ ოჯახში პატარა ცანცო ტახტზე ესვენა გასისხლიანებული, გონწასული დედა კი იატაკზე ეგდო. პატარა ბიჭებს დაბნეულობისაგან ადგილი ვერ ეპოვათ და აქეთ-იქეთ აწყდებოდნენ.

მეზობლებმა ექიმბაში მოიყვანეს. გოგონას კრილობა შეუხვიეს. საბედნიეროდ, ტყვია ძვალს არც შეხებოდა, ისე გაველო რბილში.

შინსახკომის ორსართულიანი შენობა ქალაქის განაპირას იდგა. კვიბაროსების ჩრდილში ჩაფლული უდიდამოდ გამოიყურებოდა. იგი მნახველში უნებლიე შიშს იწვევდა.

პირველ სართულზე სამი-ოთხი საკანია. ხოჯა პირველ საკანში გამოამწყვდიეს, საკანში საშინელი შმორის სუნი იდგა, ციოდა და ისე ბნელოდა, თითსაც ვერ მიიტანდით თვალთან. პირველად ეგონა, რომ მის გარდა აქ

არავინ იყო. ბორკილებისგან დასიებული მაჯებს ნერწყვით ისველებდა, მაგრამ თითებიც რომ აღარ ემორჩილებოდა? დაღლილ-დაქანცულმა თვალი მოავლო საკანს, იქნებ ჩამოსაჯდომი ადგილი ენახა სადმე. ორი ნაბიჯი ძლივს გადადგა და რაცაღ რბილ საგანს წამოედო დაიხარა და ხელით შეეხო.

ნაცემ-ნაგვემს ტანში ყრუანტელმა დაუარა. უნდოდა ეყვირა, მაგრამ ხმას მაინც არავინ გასცემდა და თავს შეუძახა.

ხოჯა სმენად იქცა. იქით, მის მოპირდაპირე კუთხეში, მძიმედ სუნთქავდა ვიღაც. ხოჯამ ფრთხილად შემოუარა და მკერდზე დაადო ყური. მერე ხელი სახეზე მოუსვა და თითები ბლანტმა სითხემ შეუწვება. მის წინ ნაცემ-ნაგვემი კაცი ლევდა სულს.

ხოჯა წელში გასწორდა. კარისაკენ ზიზღით გადააფურთხა და ცოცხალ-მკვდარი ადამიანი შეანჯღრია. კაცი ხმას არ იღებდა.

— ვინ ხარ, ჯანუმი, ვინ? გაიღვიძე ეს რა მოგსვლია? — ჩასძახოდა ხოჯა.

უცნობი გონს მოვიდა, თვალები გაახილა, მაგრამ ამ სიბნელეში ვერაფერი გაარჩია და ისევ მოხუჭა.

აღარც ხოჯა მოეშვა.

— ვინ ხარ, ჯანუმი, ვინ, ხმა ამოიღე!

— ვინ ვარ და ახლა მეც არ ვიცი, ვინ ვარ. ვკვდები მგონია. მაწამეს ამ არამზადებმა, ფეხები გადამიმტვრიეს, ფრჩხილები დამაძრეს. ტროცკისტი ხარო, მეუბნებოდნენ. მე კი წარმოდგენაც არ მაქვს, ვინაა ტროცკისტები. ყოველ ორ საათში გავეყვარ დაკითხვაზე, უმოწყალოდ მცემენ, მაწამებენ, სკამზე დამაკრავენ და ჯაჭვით მირტყამენ. სუსტი დღეა არაფერი მიჭამია. ალბათ, დილაამდე ვეღარ გავატან.

პატიმარმა წამოდგომა სცადა, მაგრამ არა, ვერ მოერია თავის დასუსტებულ სხეულს, მუხლებშიც ვერ მოიხარა, ტკივილებისგან შეპკივლა და

ცივ იატაკზე დაეხეთქა კეფით.

ხოჯა შეაძრწუნა ყოველივე ამან, წამოიწია უნებლიეთ — ალბათ, ასევე მცემენ და მაწამებენ, ფრჩხილებს დამაძრობენ. ვინ იცის, ეგებ დამშანთონ კიდევ. მაინც რას გვერჩიან ისეთი რა დავაშავეთ, რომ ასე გვიმეტებენ. ჩემი დღე და მოსწრება ხალხს ვემსახურე და ესენი კი... რატომ ლოცულობო? მერე და ვის რას უშლის ჩემი ლოცვა. შენ საბჭოთა ხელისუფლების მტერი ხარ, ტროცკისტიო. ეშმაკსაც წაუღია მაგათი თავი — მაგრამ მომაცვდავი გაახსენდა. ისევ. მისკენ დაიხარა და შეარხია.

— მოკვდა ეს უბედური, — ჩაილაპარაკა ხოჯამ და ჩაიჩოქა მომაცვდავის წინ. ირგვლივ სამარისებური სიჩუმე გამეფებულიყო. საკუთარი გულის ცემა ესმოდა ხოჯა-ეფენდის.

საკანში საშინლად ციოდა. ყარდა იქაურობა, სუნთქვაც ამიტომ ჭირდა. შიოდა და წყუროდა. პირგამომშრალს აუტანელი ტკივილები ტანჯავდა და გულიც ერეოდა.

უცებ კუთხეში ვიღაც შეინძრა. ეგებ ცოცხალი იყოსო, გაიფიქრა ხოჯამ და შეეხმინა, ვინ ხარო. პასუხის მოლოდინში გაიტრუნა. ხმას არავინ იღებდა, მაგრამ ისევ განმეორდა ის მისუსტებული ხმა და ხოჯაც შეეხმინა მეორედ. ახლაც არავინ უპასუხა. მერე ვირთხამაც გადაუარა ფეხზე და საზარელმა ფიქრმა გაუელვა, — ჩანს ვირთხები ბლომადაა და ჭამენ მკვდრებს. მეც ამ პატიმრების ბედი თუ მელისო, მეც მაწამებენ, მერე აქ შემომადგდნენ და ეს ვირთხები მეც ასევე ამომჭამენ თვალებს. შიშისაგან გააჟრჟოლა და წამოიწია, მაგრამ ფეხზე ვეღარ დადგა და ჩაიკეცა. თვალებზე ბინდი ჩამოეფარა და იატაკზე გაიშლართა.

გონს რომ მოვიდა, უკვე გათენებულიყო. გისოსებიანი სანათურიდან, რომელიც გზისკენ იყო მიქცეული,

ლეონიდე ბერიძე

მკრთალი სინათლე გამოსჭვიოდა. ეზოში, მალლა აშოტილ ნაძვის ტოტებში ჭილყავები ირეოდნენ.

სინათლემ საკანშიც შემოაღწია. იატაკზე ადამიანების გასისხლიანებული გვამები ეყარა.

მზე სულ უფრო და უფრო მალლა მიიწვედა და ათბობდა და ალამაზებდა ირგვლივ ყოველივეს.

ხოჯა ხედავდა, რა ლამაზი იყო ეს ქვეყანა, სიცოცხლეს როგორ ჩქეფდა, მაგრამ იმასაც გრძნობდა, რომ ყველაფერი ეს მისთვის დამთავრებული იყო. ვინ იცის, როგორ აწამებდნენ ხვალ დაკითხვისას და ცოცხალ-მკვდარს ჩამოაგდებდნენ ამ აყროლებულ სარდაფში წინდაწინ გრძნობდა, რა სიმწრით ამოხდებოდა სული ამ ჯოჯოხეთში.

„მაინც რისთვის დამიჭირეს, რა დავაშავე, რა ჩავიდინე? ხოჯა ვარ, მერე რა, ჩემს დროს ასე იყო. ეს ვისწავლე, ხალხს პატიოსნად ვემსახურებოდი, კოლმეურნეობა ჩამოაყალიბეს და მე პირველი შევედი, ჩავაბარე მთელი ჩემი მამული, მეც თოხი დავიკავე და სხვებთან ერთად ვმუშაობდი კოლმეურნეობაში. ლოცვა აღარ ჩაატარო ჯამეშიო და აღარ ვლოცულობდი, ბავშვებს ქართული წერა-კითხვა და ანგარიში ასწავლეო და მეც ვასწავლიდი. ჩემთვის თუ ვლოცულობდი ჩუმად, ამით ვის რაში ეშლებოდა ხელი?“ — ფიქრობდა ხოჯა და იცრემლებოდა.

უცებ კარის გასაღებმა გაიჩხაკუნა და სარდაფში ორი ახმახი შემოვიდა. აქეთ-იქით მიყრილ გვამებს თვალი შეავლეს და გაუღიმეს ერთმანეთს. — ოჰო, უკვე ჩაბარებიან ალლაჰს. ა, ბატონებო, ილოცეთ რამდენიც გინდათ. სამოთხეში მოხვდებითო... დროს გაატარებთო!... ისე, აქაც კაი დრო გაგიტარებინ, კბილები დაგიკრეჭიან, რა გაცინებენ, თქვე რჯულძაღლებო, რა?

რა ვიცი, კოლექტივში მუშაობა არ გვინდაო, მიწას არ ჩავაბარებთო. ახლა თქვენ თვითონ ჩაბარდებით მიწას! — ხელები დაიკაპიწეს. მკვდრები კუთხეში, ერთი მეორეს მიაყარეს და ხოჯას მიუბრუნდნენ: — ხვალე შენც ასე მიგაგდებთ კუთხეში, ნახე, რაფერია მარხვა! ჭამე ახლა ქათმის ბარკლები! ასეთი წესია აქ, ხალხის მტრებს ასე უმასპინძლდებიან!

ხოჯამ ველარ მოითმინა. უკანასკნელი ძალა მოიკრიბა, ფეხზე წამოდგა და ჯალათებს მიახალა: — ხალხს, არ მგონია, თქვენზე დიდი მტერი ყავდეს! ასე უღმერთოდ რომ ექცევიან ამ საცოდავ ადამიანებს, არ გრცხვენიათ?!

— ესენი კულაკები არიან, ბიძია, კულაკები! — ღრეჭით წაიმღერა ერთმა, თვალები ცოფიანი ძაღლივით რომ ჰქონდა გადმობრეცილი.

— კულაკების რა უგავთ ამათ? დაფხრეწილ-დაფლეთილი კალოშებით არიან კულაკები? — ვერ მოითმინა ხოჯამ.

— არიან, თუ არ არიან, ახლა შეიტყობ, წამობრძანდით შინსახკომის უფროსთან. შენც კულაკი ხარ, ამერიკული კალოშებით რომ იბრანჭვიდი, გაგპრანჭვენ ახლა! წამობრძანდი! უფროსი გელოდება!

ჯალათებმა ხელი ჰკრეს ხოჯას და წინ გაიგდეს. ხოჯა მიბარბაცებდა, ერთ ნაბიჯს წინ რომ გადადგამდა, შეჩერდებოდა და ჯალათებიც ისევ წაუბიძგებდნენ. ბოლოს მეორე სართულზე ასასვლელ კიბეს რომ მიაღწია, შედგა, უნდოდა ძალა მოეკრიბა, მაგრამ ვინ აცალა? ხელი ჰკრეს და ხოჯამაც ვერ შეიმაგრა თავი, კიბის საფეხურს დაეხეთქა და ცხვირ-პირიდან სისხლი გადმოსცდა.

ჯალათებიც მიხვდნენ, რომ ხოჯა თავისით ველარ ავიდოდა კიბეზე, საყელოში ჩააგდეს ხელი და ისე

ათრიეს ზევით. საცოდავს ყელში მოუჭირა საყელომ, სულიც ველარ მოითქვა, საცოდავად ახრიალდა, მაგრამ ჯალათებს წარბიც არ შეუხრიათ. ერთმა სახეშიც კი შეაფუტრთხა ხოჯას და დაცინვით მიახალა: — რა გემღერება, შე უბედურო? ფეხი გადმოადგი წინ! — ჯალათებმა, როგორც იქნა, შინსახკომის უფროსის კაბინეტში შეათრიეს ხოჯა, სკამზე ძალით დასვეს და თავიანთ უფროსს საგანგებო დავალების შესრულების შესახებ ანგარიში მოახსენეს. ამას ისიც დაუმატეს, რომ ხოჯა საკანში მყოფ პატიმრებს წაჩხუბებია ღამით და სათითაოდ მიუხრჩვია ყველა.

ეს ამბავი რომ მოისმინა უფროსმა, ადგილიდან წამოიჭრა და ყელში ეცა ხოჯას: — შენი დანაშაული არ გეყოფოდა ვითომ, აქაც რომ არ დაგემატებია? პატიმრები დაახრჩვე? ჩამოგკიდებ, ჩამოგკიდებ, შე არამზადავ, თუ კაცი ვყოფილვარ! შე მართლა სისხლისმწოველო! — ყვიროდა უფროსი.

ხოჯამ სული მოიბრუნა და შინსახკომის უფროსს მკვანედ მიმართა: — ჩამოსაკიდი მე კი არა, შენ ხარ! სად გაასწრებთ ამდენი ხალხის ცოდვას, სად?

ამან კიდევ უფრო გაახელა უფროსი. წელში მოიკუწა და ისედაც სულთმოზრდავ ხოჯას მუცელში ჩააზილა წიხლი.

დარტყმა ისე ძლიერი იყო, რომ სკამიც გადაბრუნდა და ხოჯა იატაკზე გაიშხლართა. მაგრამ გონს მალე მოიყვანეს. სკამზე დასვეს და დაკითხვაც დაიწყო.

შინსახკომის უფროსი მედიდურად გაჯგმულიყო სავარძელში და ხოჯას ეკითხებოდა: — იცი, რისთვის დაგაპატიმრეს?

— არა!

— ტყუი!

— ნამდვილად არაფერი ვიცი! არასდროს არავისთვის არაფერი დამი-

შაგებია...

— ჩვენ ყველაფერი ვიცი. აი, აგერ მიდევს შენი მეზობლების მიერ მოწოდებული შეტყობინება. გნებავს, წაგიკითხავ.

— წამიკითხე.

შინსახკომის უფროსმა სათვალე გაისწორა და კითხვა დაიწყო: — ხოჯა: ეფენდი ტროცკისტია. ეწვეა ანტისაბჭოთა პროპაგანდას. მოუწოდებს გლეხობას, არ შევიდნენ კოლმეურნეობაში. კავშირი აქვს თურქეთის დაზვერვის აგენტებთან. ჩუმად ხვდება მათ და აწვდის ცნობებს, — შინსახკომის უფროსმა კითხვა დაამთავრა, ხოჯას თვალი თვალში გაუყარა და ჰკითხა: — სწორია?

— არაო, იყო პასუხი.

— ტროცკისტი ხარ!

— არც ვიცი, რას ნიშნავს ტროცკისტობა!

— თურქეთის აგენტებს ხვდები?

— სად უნდა ვნახო თურქეთის აგენტები?

— ტყუი, შე არამზადავ, ტყუი! — იყვირა შინსახკომის უფროსმა და ზეწამოიჭრა. მხეცივით მივარდა სკამის საზურგეზე ხელებით მიკრულ ხოჯას და ფეხი მთელი ძალით ჩაარტყა მუცელში. ხოჯამ გრძნობა დაკარგა. ერთმა ჯალათმა ვედროთი წყალი შემოიტანა და გონწასულ ხოჯას სახეზე დაასხა. ხოჯამ გაახილა თვალი.

— აღარ გამოტყდები, აღარა? — გაჰყვიროდა გაცოფებული შინსახკომის უფროსი და რეზინის ხელკეტს გამეტებით ურტყამდა საცოდავ ხოჯას. ხოჯამ მეორედაც დაკარგა გრძნობა, მაგრამ სკამიდან აღარ გადმოვარდნილა. წინ წამოიწია როგორღაც და სახე უცნაურად მოექცა. ცხვირ-პირიდან თქრიალით სდიოდა სისხლი. შინსახკომის უფროსი კი მაინც განაგრძობდა თავის საქმეს.

მზე სულ უფრო და უფრო აჭერდა. ქვევით კი თავის ტალღებს ბერიკაცივით, ხენეშით მიაგორებდა აჭარისწყალი. ალბათ, გრძნობდა, რომ ამ პატარა ხეობაში, რომელიც ადამიანების გასახარებლად შეექმნა ღმერთს, საშინელი ტრაგედია უნდა დატრიალებულიყო.

არაო, იყო პასუხი.

ხოჯა გონს მოეგო. წელში გასწორდა. სახეზე ორივე ხელი ჩამოისვა, დახედა თავის გასისხლიანებულ ხელისგულებს, თავი აქეთ-იქით დანანებით გადაქნია, მწარედ ამოიგმინა და ხელი შინსახკომის უფროსისაკენ გაუშვირა: — ა, დალიე სისხლი, სისხლისმსმელო, დალიე! რაღას მიყურებ? თქვენ გგონიან, კეთილშობილურ საქმეს ემსახურებით, თითქოს დიდ საქმეს აკეთებთო... მე ვიცი, რომ აქ პირველი არ ვარ, სამწუხაროდ არც — უკანასკნელი. მე ყველაზე უფრო ის მაწუხებს, რომ თქვენ და თქვენისთანები, სანამ „კომუნიზმის“ ცრუ იდეებით გადაგხურებიან თავები, მალე მიხვდებით, რომ ეს ბოროტებაა, ამაზე დიდი ბოროტება არც მოუგონებიან ადამიანებს. შეიძლება აწი მილიონობით ადამიანის სისხლი დეიღვაროს, დაობლდებიან მილიონობით ბავშვები, დაქვრივდებიან მილიონობით ქალები... ერთ დროს ალბათ, თქვენც აგებთ პასუხს ყოველივე ამისათვის.

ამან ხომ სულ გააცოფა შინსახკომის უფროსი და ისევ შეუტია თავის მსხვერპლს: — ნუ ფილოსოფოსობ, ხოჯა! გიჯობს დამნაშავედ ცნო თავი და ხელი მოაწერო ამ საბრალდებო დასკვნას.

— არა, ჩემო ბატონო, არაფერი მიქნია ისეთი, რომ საბრალდებო სკამზე დამსვან. ყველაფერი ჭორი და მოგონილია. მე ამას ხელს არ მოვაწერ!

— არ მოაწერ და ნუ მოაწერ, ამას

დიდი მნიშვნელობა არცა აქვს! მაგის გარეშეც ჩამოგკიდებენ!

— ეგ მეც ვიცი, თქვენ ყველაფერი შეგიძლიან, ალბათ, არც იმათ მოუწერიან ხელი, წუხელ თქვენი ნაწამები ადამიანები რომ დეიხოცენ კამერაში.

— არა, ისინი შენ დახოცე! ისინი გუშინწინ დავაპატიმრეთ და ჯერ არც ერთი არ დაგვიკითხია.

— გინდათ თქვენი დანაშაულიც მე გადმომაბრალოთ?

— აქ, საბრალდებო დასკვნაში გიწერია, რომ ღამით საკანში ხოჯამ წაეჩხუბა პატიმრებს და დაახრჩო!

— ნუთუ სინდისის ძარღვიც გაგიწყდათ შუბლზე?! — აღმოხდა ხოჯას, როგორ შეიძლება ხელეებზე ბორკილდადებულმა ერთმა კაცმა სამი კაცი დაახრჩოს?!

— არხეინად ბრძანდებოდეთ, დიგვიჯერებენ!

— ალბათ, მეც ასევე მომკლავთ და ჩემს სიკვდილს ვინმე ახლადდაჭერილს გადააბრალვთ, მერე იმასაც ასეთივე დღეში ჩააგდებთ და... ასე გაგრძელდება! ეს მაინც რაფერ გამეიგონეთ?! ნიჭიერი ბრძანებულხართ, ბატონო უფროსო, — თქვა ხოჯამ და შინსახკომის უფროსს თვალებში შეაფურთხა.

შინსახკომის უფროსმა ხელით ჩამოიხოცა ფურთხი, მერე მიუახლოვდა ეს უკვე მერამდნედ, ხოჯას და მუცელში ჩაარტყა ფეხი. საცოდავი ხოჯა სკამიდან გადავარდა და გრძნობა დაკარგა.

შინსახკომის უფროსი შემოტრიალდა. თავის მაგიდასთან მივიდა და ღილაკს დააჭირა თითი.

ოთახში ორი აყლაყულა შემოვიდა. კარებთან დადგნენ.

— რას გვიბრძანებთ, უფროსო, ხომ არ დავამატოთ?

— მგონი აღარ დაჭირდება. გაათრიეთ! — ძუნწი და არაადამიანური

ზიზლით აღსავსე იყო მისი ბრძანება. ჯალათებმაც ფეხებში ჩაავლეს ხელი გულწასულ ხოჯას და კარისკენ წაათრეს.

კართან მისულებს უფროსმა მიაძახა: — ისევ პირველ კამერაში! იქ ახალდაჭერილები იქნებიან... თუ მოკვდა, ამის ამბავსაც იმათ გადავბრალვით. ხომ გეიგეთ? თუ არ მოკვდა, დაკითხვას ხვალ გავაგრძელებთ!

შინსახკომის უფროსს სისხლის ლაქები ზედ ტანსაცმელზე შეხმობოდა, პრილა ჩექმებიც გასისხლიანებოდა.

სისხლის ლაქების ჩამოსარეცხად მეორე ოთახში გავიდა. ხელსაბანის გვერდით დადგმულ სარკეში ჩაიხედა. თავის ორეულს თვალი ჩაუკრა და კმაყოფილებით ჩაილაპარაკა: — ყოჩაღ შენ, ნიკიფოროვიჩი, ნიკიფორაის ბიჭო, ასე უნდა ამ არამზადებს, ტროცკისტებს, მავნებლებს, ხალხის მტრებს!...

კიდევ რაღაც უნდოდა ეთქვა ნიკიფოროვიჩს, მაგრამ ველარ მოიგონა და კეფა მოიფხანა, თავის თავს უკვე მეორედ ჩაუკრა თვალი სარკეში და სისხლის ლაქების ჩამობანას შეუდგა.

ბოლოს, როგორც იქნა, „ასე ნაჯაფარმა“ ნიკიფოროვიჩმა „წესრიგში მოიყვანა თავი“, კაბინეტში შებრუნდა და რბილ სავარძელში გაიჭიმა.

პატიმარი კი ისევ პირველ საკანში შეაგდეს. როცა გონს მოვიდა, უკვე ბნელოდა. წამოიწია, მაგრამ ველარ წამოდგა, თავი დამძიმებოდა და უსაშველოდ ტკიოდა, სახსრებშიც ტეხდა, ზურგიც ეწვოდა. უნდოდა ეყვირა, მაგრამ ამაოდ. ისევ სცადა წამოდგომა, მაგრამ ველარ შეძლო.

საკანში ჯოჯონეთურად ბნელოდა. ამ სიჩუმეში ისევ ვირთხები თუ გაიჭირითებდნენ და ისევ ჩამოწვებოდა ხოლმე ყოვლისმომცველი მყუდროება.

ხოჯამ ნაშუალამეს გაახილა თვალი. ახლა კი მოერია თავს და წამოდგა სახეზე

ხელი ჩამოისვა და შემხმარი სისხლი ჩამოიფშენა:

„არამზადები, — ფიქრობდა ხოჯა — რა უნდათ ჩემგან, ვის რა დაუღუშავე? იმ დროს ასე ასწავლიდნენ და მეც ასე ვისწავლე. ადამიანებს კაცმოყვარობას ვასწავლიდი, გამტანიანობას, წესიერებას. არ მოიპაროს, არავის მიაყენოს შეურაცყოფა, ტანი, ხელფეხი დაიბანოს, ილოცოს დღეში სამჯერ, ეს ხომ სისუფთავეა?! ლოცვაც ხომ ადამიანის სხეულისა და სულის თავისებური ვარჯიშია!

ლოცულობს ადამიანი დღეში სამჯერ. დღეში სამჯერ წარდგება ღვთის წინაშე და ლოცვას აღავლენს მის სახელზე, ევედრება, პირობას აღუთქვამს, რომ წმინდად და პატიოსნად იცხოვრებს, არ მოიპარავს, არავის არაფერს ღოუშავებს, განა ეს არის ჩემი დანაშაული?“ — ამ ფიქრებში იყო ხოჯა, რომ უცებ გაიღო რკინის კარები და საკანში ორმა აყლაყულამ შემოალაჯა. წინას ფარანი ეჭირა ხელში და უშნოდ იღრიჯებოდა, უკანას კი პაწია ჭურჭლით რაღაც სალაფავის-ნაირი რამ მოჰქონდა.

ისინი შუა საკანში დადგნენ და კედელზე ზურგით მიყრდნობილ ხოჯას პატარა ქვაბი დაუდგეს წინ.

— აგერ, ხოჯა, სამარხულო საჭმელი მოგიტანეთ, კარგად იმარხულე, არა? ესეც ჩახეთქე და პირდაპირ ჯენეთში მოხდები! — ხმამაღლა გაუცინა ერთ-ერთმა აყლაყულამ.

— მაღლობელი ვარ, — თქვა ხოჯამ, — მე თქვენთვისაც ვიმარხებ, იქნებ ღმერთმა ჭკუაზე მოგიყვანონ და იქნებ თქვენს შთამომავლობას მაინც მისცეს იმდენი ჭკუა, რომ ამისთანა რამე აღარ გეიმეოროს და ასეთ ბოროტებაზე ხელი აიღოს.

— კაი ფილოსოფოსი ხარ, ხოჯავ, ბრალია, აქ რომ შემოგამწყვდიეს,

ლეონიდე ბერიძე

მაგრამ რას იზამ?! შენ ეს ჩახეთქე და დანარჩენებზე მერე ვილაპარაკოთ! — ახლა ის აყლაყულდა გაუწყრა ხოჯას, ფარანი რომ ეჭირა ხელში და სალაფავიანი ქვაბი კიდევ უფრო ახლოს მიუჩოჩა ფეხით.

ხოჯამ უკმაყოფილოდ გააქნია თავი და დასძინა: — შენს უფროსს მიუტანე ეს ქვაბი და კარგად შეინახოს. ერთ დროს შეიძლება მასაც დასჭირდეს! — საკმელს არ გაკარებია, მაგრამ მცველები აღარ მოეშვენენ:

— მოკლები, შე საცოდავო, მშიერი! — შეუყვია მცველმა.

— რაც უფრო ადრე მოხდება ეს, უკეთესია ჩემთვის. თქვენ იკითხეთ, თორემ მე არავისი ცოდვა არ მიმყვება ამ ქვეყნიდან. თქვენ კი მიწაც არ მიგიღებთ!

— მაგი, ხოჯავ, შენი სადარდებელი აღარაა, ჩვენ პატიოსნად ვემსახურებით ხელისუფლებას და უხვადაც გვაჯილდოვებს.

— კაცის მოკვლისთვის გაჯილდოვებენ?

— ჩვენ კაცებს არ ვერჩით, ჩვენ ტროცკისტებს და მავნებლებს ვანადგურებთ!

— მაინც ვინ იყო ის შეჩვენებული ტროცკი, რომ მაგის სახელით ამდენ ხალხს ჟლიტავთ?

მცველებმა ერთი მეორეს გაკვირდებით გადახედეს, მართლა ვინ უნდა იყოს ეს ტროცკიო?!

— ჰო, თქვით, ვინ იყო? რას გაჩუმებულხართ? ენა ხომ არ გადაგიყლაპავთ?

— ჰო, მართლაც ვინ იყო, ჯო, — შეესიტყვენ ერთი მეორეს მცველები.

ახლა წადით და თქვენს უფროსს ჰკითხეთ, შეიძლება მანაც არ იცოდეს, — დაარიგა ხოჯამ მცველები და ზურგი შეაქცია მათ. იმათაც აღარ დაახანეს და უხმოდ გაიძურწნენ საკანიდან.

კარის გასაღებმა გაიჩხაკუნა და

საკანში სამარისებური სიჩუმე ჩამოწვა.

ხოჯა ჩაჯდა ძირს და მწარე ფიქრებს მიეცა: — ნუთუ ეს სამართალია, ვიცოდე მაინც, რას მერჩიან? — თვალწინ ისევ დაუდგა თავისი დაწოკებული ოჯახი, იატაკზე უგონოდ დაგდებული ცოლი, შიშისაგან საწოლქვეშ შემძვრალი პატარა ბიჭები და სისხლში მოსვრილი პატარა გოგო, გრძნობადაკარგულ დედას რომ ეკვროდა და დაუბატიებელ ჯალათებს ზიზღით შეჰყურებდა. ვიცი, აქედან ველარ გავალწევ, მაგრამ რა ეშველებიან ჩემს შვილებს? არ გაახარებენ „მავნებლების“ შვილებს და ტროცკისტის შვილებს დაუძახებენ.

მართლაც რომ საშინელება დატრიალებულიყო დაპატიმრებული ხოჯის ოჯახში: ქალი მოასულიერეს, მაგრამ კივილით აიკლო იქაურობა, თმებს იწეწავდა და სახეს იხოკდა. კედელზე ურტყამდა თავს. ბიჭებიც გარს შემოხვეოდნენ გამწარებულ დედას და საცოდავად ზღუქუნებდნენ. შიშისაგან აცახცახებული გოგონა თავის გასისხლიანებულ ხელს დაჰყურებდა და უკანკალებდა ხმა.

მეზობლები ქალის დამშვიდებას ცდილობდნენ, მაგრამ ამაოდ. იცოდა ფატიმ, რაც მოელოდა მის ქმარს და შიშობდა, არ გაეციმბირებინათ ისიც, გაუბედურებულმა მართლაც აღარ იცოდა, როგორ მოქცეულიყო.

უმეტესად ქალები მოდიოდნენ მის სანუგეშებლად. მამაკაცებს ეშინოდათ, ჩვენც არ მოგვდონ რაიმე შარით და არ გაგვაციმბირონო. იცოდნენ, ხოჯას ოჯახი ახლა განსაკუთრებული კონტროლის ქვეშ იქნებოდა და ამიტომაც გაერიდნენ. დამსმენები კი სოფელში მრავლად იყვნენ, ხალხში დაძვრობდნენ და „საჭირო“ ინფორმაციებს აგროვებდნენ. ხალხის გასაგონად მთავრობასაც კი აგინებდნენ, იქნებ აუგი, სალანძღავი სიტყვა წამოცდნოდა ვინმეს და ამბავიც

იქ მიეტანათ, სადაც ჯერ არს.

მორწმუნენი კი მარხულობდნენ. ზოგჯერ კომკავშირელი აქტივისტები კოლმეურნეობაში სამუშაოდ გამოსულ გლეხებს კანფეტებსაც ურიგებდნენ, ვნახოთ შეჭამენ თუ არაო და მომარხულეთაც რაღა გზა ჰქონდათ, არღვევდნენ მარხვას. ბევრმა არც იცოდა, რომ იმულებით გატეხილი მარხვა შარიათის კანონით მარხვის დარღვევად არც ითვლებოდა და ცოდვაც მარხვის გამტებს მიეწერებოდა.

კარი ბრახუნით გაიღო ამ დროს და საკანში ვიღაც შემოაგდეს, თან მოაყოლეს: — ძაღლისშვილო, შე მართლა არამზადავ, ხალხის მტერო და ტროცკისტო, სული ამოგზდეს შენც!

იმ უბედურმაც თავი ველარ შეიმაგრა, კედელს მიენარცხა და ცემენტის ცივ იატაკზე მოადინა ზღართანი.

ხოჯა ერთხანს იჯდა და ხმას არ იღებდა, მწარე ტკივილებით შეწუხებულსა და დაუძლურებულს განძრევის თავიც აღარ ჰქონდა.

პატიმარი საბრალობლად კვნესოდა და შველას ითხოვდა, არავინ ხართ, მომეშველეთ, ხალხო. მიშველეთ, მომკლეს ამ არამზადებმაო.

ხოჯამ ველარ მოითმინა, გაჭირვებით წამოდგა და საკანის ახალ ბინადართან მივიდა. — ვინ ხარ, შე უბედურო, რაზე დაგიჭირეს? — თანაგრძნობით ჰკითხა.

— აბა, რა ვიცი, რაზე დამიჭირეს, რას მემართლებიან? ბრიგადირად ვმუშაობდი. ყველაფერს სწორად ვაკეთებდი. ბრიგადაში მინერალური სასუქი მივიღეთ, ყველას სწორად გავუნაწილე. ყველა კილოგრამი შეტანილი იქნა ნაკვეთში. ვიღაცამ გამასაჩივრა, რომ მინერალური სასუქი ჩვენ არ მოგვცა და წყალში გადაყარაო. მავნებელი ხარ, ხელს უშლი საკოლმეურნეო წყობილებასო და დახვრეტის მუხლი მომიყენეს. მცემეს,

მაწამეს, თავზე რაღაც რკინის სალტე ჩამომაცვეს და მომიჭირეს, ტკივილისაგან გრძნობა დავკარგე, მაგრამ მომასულიერეს და ისევ მომიჭირეს სალტე. ყურებიდან და ცხვირიდან სისხლის დენა დამეწყო. შემატყვეს, კდებოო და აქ შემომავდეს.

ხოჯა დაიხარა. სახეზე ხელი მოუსვა. კაცი სისხლში ცურავდა და ხოჯას გააუჩუოლა. მერე დამშვიდდა თითქოს და ფიქრებმა წაიღეს.

გათენდა. პატიმარი ნელ-ნელა მოდიოდა გონს. ბოლოს წამოიწია კიდეც და დიდი წვალეებით წამოჯდა, შემხმარი სისხლი ჩამოიფშვნა სახიდან და ხოჯას მიაჩერდა: — თქვენ რაზე დაგაპატიმრეს? — გაიგონა ხოჯამ ათრთოლებული ხმა და ფიქრებიდან გამოერკვა:

— რა ვიცი, ტროცკისტი ხარო, თურქეთის აგენტებთან გქონია კავშირი, გლეხობას საკოლმეურნეო წყობილების წინააღმდეგ ამხედრებო, — უბასუხა ხოჯამ და უიმედოდ ჩაიქნია ხელი.

— ისე, შენ სტამბულში სწავლობდი და ვინ იცის, იქნება მართლა გქონდა კავშირი იქაურებთან, ეს არცაა გასაკვირი. ძველ ამხანაგებს კაცმა რომ მიწერო ხანდახან, რაა ამაში ცუდი?

— ასეთი წერილი ერთ-ორჯერ მართლაც მიეწერე ჩემს ყოფილ მეგობრებს, მაგრამ მთავრობაზე სიტყვაც არ დამცდენია. პოლიტიკა ჩემი საქმე არაა! გაკვრით ვწერდი, ჩვენთან კოლმეურნეობებს აყალიბებენ და გლეხობა უმაყოფილებას გამოთქვამსო.

— თურქეთიდან ჩამოსულ ხოჯებს ხომ ხვდებოდი ბათუმში?

ხოჯას აღარ მოეწონა პატიმრის კითხვები და სახე მოედრუბლა:

— შენ რა, გამოძიებელივით რომ მეკითხები, გამოგზავნილი ხომ არ ხარ?

— რის მოგზავნილი, მე ჩემი გასაჭირი მაქ, მეც შესავით პატიმარი ვარ და სახრჩობელა არ ამცდება. ტროც-

კისტი ხარო, არ ვიცი, რას ნიშნავს ეს...

— ალბათ თანდათან შეიტყობ, რასაც ნიშნავს მაგი, — უთხრა ხოჯამ და განზე გადგა.

ცოტა ხნის შემდეგ პატიმარი ისევ შეეხმინა ხოჯას, აქედან რომ გეიქვე, თურქეთში ნაცნობები გეყოლება შენ და... მე, აქ ერთმა შემპირდა, კარს გაგიხსნის, მაგრამ მარტო ვერ ვებედავ, არც გზა ვიცი და არც ნაცნობი მყავს ვინმე თურქეთში, რომ შეგვეკედლო და ხომ არ წამომყვებიო. ხოჯა მიხვდა, სინამდვილეში ვინც უნდა ყოფილიყო პატიმარი, მაგრამ არ შეიმჩნია, თავი მოიკატუნა და ისე, სხვათაშორის, უბასუხა: — წამოვალ, სულ ერთია, აქ მაინც მომკლავენ.

— თუ კარი გაგვიღეს, მართლა გეიპარები ჩემთან ერთად?

— რა თქმა უნდა, მაგრამ ჯობია შევწყვიტოთ ამაზე ლაპარაკი!

— რატომ? გეშინია? ჩვენი ხომ არავის ესმის? ჩვენს ორგანიზაციას მართლაც აქვს კავშირი თურქეთის დაზვერვასთან... იქნება იცნობდეთ ვინმეს ამ ორგანიზაციიდან და...

აქ კი აევსო მოთმინების ფიალა ხოჯას და მკვხედ მიახალა ლაპარაკის ხასიათზე მოსულ პატიმარს: — მე აქ ერთ კაცს ვიცნობ და ის ერთი კაცი შენ ხარ!

ალბათ, მალე ეს საუბარი ჩხუბშიც შეიძლება გადაზრდილიყო, რომ გაიღო კარი და საკანში ორი აყლაყულა მცველი შემოიჭრა. არც კი შეუხედავთ ხოჯისთვის, ისე სწვდნენ ქეროში იმ ახალ პატიმარს და საკანიდან წაათრის. მაგრამ ნახევარი საათის შემდეგ ისევ დაბრუნდნენ და გამოგყვიო, ანიშნეს ხოჯას.

ხოჯაც წამოდგა და გაჰყვა მცველებს. კიბის თავზე, ხელმარცხნივ, კაბინეტის კარი შეაღეს და ხელი ჰკრეს ხოჯას. ხოჯამ წაიბორძიკა, მაგრამ არ

წაქცეულა. გასწორდა წელში.

ფართო მაგიდას სათვალისანი, შუახნის მამაკაცი დაყრდნობოდა ხელებით. წინ ქაღალდების დასტა ელაგა. კედელზე უზარმაზარი რუქა ეკიდა. მისგან, ხელმარცხნივ — სტალინისა და ბერიას სურათები.

დამხვდური თავაზიანად მიესალმა ხოჯას და სკამზე მიუთითა. ხოჯაც დაჯდა და ფანჯარაში დაიწყო ყურება.

მე ცენტრიდან ვარ მოვლინებული საგანგებო საქმეების გამოსაძიებლადო, გამოეცნაურა სათვალისანი კაცი ხოჯას.

— ალბათ საგანგებოდაც იქნებით მომზადებული. ისე იქცევით ერთი შეხედვით, თითქოს ხალხის მეგობარი იყოთ და საყოველთაო ბედნიერების დამკვიდრებას ცდილობდეთ...

— ოჰო... არც ისე უბრალო პატიმარი ბრძანებულხართ თურმე! თქვენ ფილოსოფიურადაც კი აზროვნებთ. მოდით და ჩვენც წავიფილოსოფოსოთ...

— უდანაშაულო ადამიანების მასიური ჟლეტა, გაუგონარი ძალადობა და წამებაა თქვენი ფილოსოფია. არა მგონია, მარტო ამ თქვენს ფილოსოფიას ცნობდეს ბელადი!

— თქვენ რა, თავი უდანაშაულო გგონიათ?

— მე ტროცკისტობას და თურქეთის აგენტობას მაბრალევენ, ვილაც-ვილაცების ნაჯღაბნს არც კი ამოწმებთ, ისე აგყავთ პატიოსანი ადამიანები პატიმრობაში და წამებით ხდით სულს...

— ჩვენ უკვე შევამოწმეთ! — თქვა გამომძიებელმა დაცინვით და თითი დააჭირა ღილაკს. კარი იმწამსვე გაიღო და ოთახში ჩეკისტის ფორმაში გამოწყობილი წუხანდელი „პატიმარი“ შემოვიდა. გამომძიებელმა ხელით ანიშნა ხოჯას ამ კაცზე და უთხრა: — ხომ უთხარი ამ „პატიმარს“, რომ თურქეთში მეგობრები გყავს და თუ კარი გაგიხსნეს, თურქეთში გაიქცევით?

— თურქეთში რომ ვსწავლობდი, ეს მართალია, მაგრამ დიდი ხნის წინ იყო ეს. მართალია, მეგობრებიც მყავს იქ — ჩემი თანასკოლელები, მაგრამ იმ ხალხს არავითარი კავშირი არა აქვს პოლიტიკასთან. ისინი რწმენას და სარწმუნოებას ემსახურებიან, როგორც მე.

— ერთ თქვენს მეგობარს ხომ მიწერეთ, ხალხი კოლმეურნეობის შექმნით უმაყოფილოა?! — იყვირა გამომძიებელმა და მაგიდაზე დააბრაზუნა მუშტი.

— აი თქვენი ნამდვილი სახე, თქვენც თამაშობთ კეთილი ჩეკისტის როლს, — გაეღიმა ხოჯას, — მართალია, კოლმეურნეობის შექმნას ხალხი უმაყოფილოდ შეხვდა, მაგრამ განა შეიძლება აჭარელ გლეხს მიწა ჩამოართვა, როცა შიმშილობს? ეს შეცდომა კი არა, დანაშაულია! დადგება დრო და ის არტახები, რომლებშიც ხალხი მოაქციეს ბოლშევიკებმა, სულს ამოხდის გლეხს და ქვეყანაც გაჩანაგდება!

— თქვენ მართლაც მაგარი გაგებული კაცი ბრძანებულხართ, ხოჯავ, — დამცინავად ჩაილაპარაკა გამომძიებელმა.

— გლეხი რომ მიწას შეაქცევს ზურგს, თქვენც გამათხოვრდებით, მაშინ გეიგებთ ყველაფერს, მაგრამ გვიანი იქნება უკვე. ამას მომავალი თაობები არ გაპატიებენ და შეგაჩვენებენ! თქვენს ლოზუნგებს კი ხალხი სამარცხვინო ბოძებზე გააკრავს! — ხოჯამ სული მოითქვა და თვალი გაუსწორა გამომძიებელს. აქ კი ველარ გაუძლო გამომძიებელმა, ნიღაბი ჩამოიხსნა და არაადამიანური ხმით იყვირა:

— გაიერდი, ხმა ჩაიწყვიტე, თორემ აქვე დახვრიტავ!

— რომ დამხვრიტავთ, ეს უკვე გიცო, განწირული რომ ვარ და რომ ვერავინ მიხსნის, ესეც ცხადია ჩემთვის, რომც ვიტყვო, ფეხებზე მოგეხვიოთ და

პატიებაც გთხოვთ, მაინც გამწირავთ! მაგრამ მაინც ვეცდები, შეგაგნებინოთ, რომ მცდარია თქვენი გზა, ბოროტი გულით სიკეთეს ვერ მოიძიებთ! თქვენ დახვრიტავთ ათასობით ადამიანს, იქნებ მილიონობითაც, ყველას მაინც ვერ მოერევით! ხალხის მეხსიერებაში ოდესმე მაინც ამოტივტივდება იმ უგუნური ხოცვა-ჟლეტის კვალი, თქვენ რომ მოაწყვეთ. ამ თქვენს კვალს დროუამიც ველარ წაშლის!

ხმაც არ ამოუღია ამის შემდეგ გამომძიებელს. მაგიდასთან მივიდა და იმ „ცრუ“ პატიმარს ანიშნა, გასულიყო გარეთ. ისიც გავიდა კაბინეტიდან და გამომძიებელიც ჩაჯდა თავის სავარძელში მაგრამ მაშინვე წამოდგა და ხოჯას ჯიქურ ჰკითხა: — რა განათლება გაქვთ, ეფენდი?

— უმაღლესი სასულიერო განათლება!

— ჰკვიანი კაცი ხარ, ეფენდი. იქნებ შენ მართლაც მართალი იყო, მაგრამ სამწუხაროდ ვერაფერს გიშველი. ახლა ცენტრში გადაგაგზავნი და იქ ვნახოთ... — ზარის დილაკს დააჭირა თითი და მცველებიც შემოცვივდნენ. აქ გამომძიებელმაც უცებ იცვალა სახე და ბრძანა: — გაათრიეთ ეს არამზადა!

ხოჯა გაიყვანეს მცველებმა. გამომძიებელი დიდ ხანს იდგა ასე გაუნძრევლად და ვინ იცის, როდემდე იქნებოდა ასე, ტელეფონს რომ არ დაერეკა ცენტრიდან, შემდგომი გამომძიებისათვის პატიმრები ცენტრში უნდა გადაეგზავნათ.

ხოჯას ათამდე პატიმარი დახვდა საკანში, მაგრამ ხმა არავისთვის არ გაუცია. დაჯდა კუთხეში თავისთვის და ფიქრებს მიეცა.

ისევ თავისი აწიოკებული ოჯახი დაუდგა თვალწინ.

იმედგადაწყვეტილს მკვდარივით ჩაეძინა. ოჯახი ესიზმრა. ისევ ძველ-

ლეონიდე ბერიძე

ბურად ეალერსებოდა ცოლი, პაწია გოგო მუხლებზე ესვა და ბიჭებიც იქვე თამაშობდნენ, მაგრამ უცებ დაიქუხაო თითქოს, მეხი დაეცა ბუხარს, გვერდზე გადაწვა სახლი და ხანძარი მოედო იქაურობას.

ოფლში გაწურული ხოჯა ადგილიდან წამოიჭრა და შემზარავი ხმით იყვირა: — გვიშველეთ, ვიწვით, გვიშველეთ, ხალხო!

საშინელმა სიზმარმა ხოჯა გამოაღვიძა და საკანს გადახედა. ვიღაცა საცოდავად კვნესოდა და გაჩენის დღეს იწყევლიდა.

გათენდა, ნელ-ნელა ამოდიოდა მზე. საკანის კარი უცებ გაიღო და შინსახკომის უფროსი შემოუძღვა ჯარისკაცებს. კუთხეში მიყუჟულ ხოჯას ნაძალადევად გაუღიმა: — როგორ ხარ, ეფენდი, რომ იმარხულე სამი დღე? — დამცინავი იყო მისი ხმა, — ახლა ცენტრში გაგაგზავნი და იქ სულ რბილ-რბილ ფუნთუშებს მოგართმევენ, იქნებ ქათმის ბარკალიც მოგიწიოს... ვიცი, ქათმის ხორცი გიყვარტ ხოჯებს. ჩვენ თქვენზე ყველაფერი ვიცით. კი გამხდარხარ, მაგრამ ერთბაშად მოიკეთებ!

არც ხოჯა მორიდებია შინსახკომის უფროსს და მოურიდებლად უთხრა: — იცი, უფროსო, ქვეყანა ბრუნავს! ვინ იცის, იქნება საქმე ისეც შებრუნდეს,

რომ იმ ფუნთუშების ჭამა შენც მოგიწიოს მალე. ცოდვა არავის შერჩენია! შენ კი... იმხელა ბოროტმოქმედი ხარ, არამზადა, რომ არ მგონია, დაგინდოს და გაპატიოს ღმერთმა!

შინსახკომის უფროსი უკვე ყურადღებასაც არ აქცევდა ხოჯას და ბრძანებდა: — გაიყვანეთ! ისიც, ისიც გაიყვანეთ!

და ჯარისკაცებსაც ერთი მეორის მიყოლებით გაჰყავდათ პატიმრები სატუსალოდან და საპატიმრო მანქანაში ამწყევდნენ. ჯერი ხოჯაზეც მიდგა, ხელი ჩაავლეს და ძალღვივით გაიგდეს წინ.

გარეთ რომ გამოვიდნენ, ხოჯამ ხელები ალაპყრო მაღლა და ლოცვა აღავლინა ღვთის სახელზე. კი მოასწრო მშობლიური მხარისათვის ერთხელ მაინც შეეგლო თვალი და მანქანაშიც შეაგდეს. უცებ რაღაც ჩაწყდა გულში და მწარედ ამოიგმინა. გულმა თუ უთხრა, აწი რომ აღარ ეღირსებოდა მშობლიური მიწის ხილვა და აუტირდა სული.

ტიროდა ყველა, მხოლოდ ხოჯა იკავებდა თავს და არავის აჩვენებდა ცრემლს. მაგრამ დაიძრა მანქანა და ხოჯაც მოეშვა როგორღაც, თვალთაგან წყვილი ცრემლი გადმოსდინდა და ჭალარა წვერში ჩაეკარგა...

ზოთა ზოიძე

ნიგნიდან "ლოცვათი საქართველოსთვის"

სიძლარა სტალინზე ანუ სოსალოს ლაშის ვარიანთი

„აყვავდი ტურფა ქვეყანავ,
მეტაფორაა როგორი?!
„ვარდს გაეფურჩქნა კოკორი“,
მარგალიტია ობოლი!

უძლევი ქვეყნის პატრონი
უყვარდი ქვეყნებს შეძენილს,
ვერ შეძლებს იმპერატორიც,
რაც შენ ამ ლექსით შეძელი.

მტკვარი მსხეთაში

თამაზ ჭილაძეს

წარსულს, გულში რომ ტკივილებს მინთებს,
მოულოდნელად გავუღე კარი
და შემეფეთა მცხეთაში მტკვარი,
და შემეფეთე ჭალარა ზვირთებს.

ხმელი ქარები ნეკნებს მიმტვრევენ,
თითქოს ბუნებამ დამაჯარიმა,

და ვიძირები მტკვარში „ჯვარივით“,
რომ გავაგრილო ცხელი ფილტვები.

როცა ნისლებში ცას ვერ გაარჩევ,
მეც ამოვდივარ მტკვრიდან „ჯვარივით“,
გამარჯვებული ვდგავარ ჯარივით
და ველოდები უფლის განაჩენს.

ჩემი პირადი დასვა

ელგუჯა ამაშუკელს
ვახტანგ დავითაის
ანზორ ერქომაიშვილს

შრომაში ვარ თუ შინდისში,
მართალი რომ თქვას კაცმა,
ყველგან თან მახლავს სინდისი,
როგორც პირადი დაცვა.

მე პოეზიას შევრჩები,
ქვეყანამ იცის ვინც ვარ...
კანონზე უწინ შენ ჩემი
სუფთა სინდისი გიცავს.

ყველგან თან მახლავს ნამუსი,
ნამუსი ანუ ჯვარცმა,

ჩემს სათაყვანო მამულში
მე არ მჭირდება დაცვა.

დრომ ბევრი ვინმე დალექა,
ბევრიც საცერმა გაცრა,
დაცვა ჭირდება ლამაზ ქალს,
კაცს არ ჭირდება დაცვა.

მე უგვე მზად ვარ იმ დღისთვის,
უფალო, ვიცი, მიცან...
მე ჩემი სუფთა სინდისით
მიგებარები მიწას.

ომი

არჩილ მიშველაძის ხსოვნას

ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის
ღირიჟურია მესამე,
ვინც არი ახლა ხომ მიხვდი,
იცანი, შენი კვნესამე!

ეს ყველაფერი ჩვენი ცის
და ჩვენი მიწის გამოა,
აქედან, მტერმა არ იცის,
რომ არაფერი გამოვა.

ძმაო აფხაზო, დაფიქრდი,
მტრის ნიღაბს ნურღა იკეთებ,
საქართველოსთან კონფლიქტი
არც შენ მოგიტანს სიკეთეს.

აქ ცა მზის პერგამენტია,
აქ მზეა მზეზე ნათელი,
ათასზე ათჯერ მეტია
აქ დაცემული ქართველი.

ერთი სჯობია ათასებს,
თუ ის ათასი უქმია,
ქვეყანაც იმას აფასებს
ფიცხელ ომში რომ უქიათ.

მტრები სიცოცხლეს გვართმევენ,
ბრძოლის ცეცხლსა და გვემაში,
ომში მოკლული ქართველი,
ცოცხლდება უკვდავებაში!

როსა საფოტოო მიხნო!

ყველას ვახსოვარ, ვინც რომ
ღირსია ჩემი ხსოვნის,
როცა სამშობლომ მიცნო,
უპირველესად ყოვლის,

გაისისინა შურმა,
ორთავიანმა გველმა...
რახან ვახსენე გველი,
უმაღლესი მტერმა...

მტერო, შე მართლა შტერო,,
ამიერიდან მე შენ,
ჩემი ქალამნის მტვერო,
გერაფრით განუგეშებ.

ყველას ვახსოვარ, ვინც რომ
ღირსია ჩემი ხსოვნის,
მე საქართველომ მიცნო,
უპირველესად ყოვლის!..

რითმა

რითმა ხანდახან მრუშია,
ხან თეთრი, ხანაც რუხია,
იგი არც ტაში-ტუშია,
არც მუშტის ბრახაბრუხია.

ხანდახან ცათა სწორია,
იქ ეძებ, სად ყვარელია...
იგი არც კარგი ცოლია,
არც ცუდი საყვარელია.

არც ფშავი, არცა თუშია,
არც ბროწეულის ბუშია,
მეტაფორასაც თუ შია,
ტაშის შუაგულშია.

არც ისე ბაიყუშია,
და არცა თუთიყუშია,
არც ინა, არცა ნუშია,
ხავერდის ფაიფურშია.

იგი არც თოფის ფალია,
არც ფარი, არცა ხმალია,
არც ღვინო, არცა წყალია,
არც იოლი მოსახმარია.

არც პურია და მარილი,
და არცა ნატერისთვალია, —
ერთი უტვინო ქალია,
იქ მოვა, სადაც არ ელი!

დღეგდა რას მიკეთებია

ნახე, რა კარგი წყნეთია,
რა კარგი კიკეთებია,..
დღემდე რაც მიკეთებია,
მგონია, ზღვაში წვეთია.

ღრუბელი წვიმით მაკეა,
მიწაა ცაზე დაბალი,
ოქროს წვიმამ რომ დაბანა,
აფროდიტე და ნიკეა!

ზღაპარია თუ მითია,
დღემდე რაც მიჭირითია,
მგონია მუნჯი რითმია,
ღამეები რომ მითია.

კაცის სიცოცხლე მოკლეა,
მაგრამ კანდელი რაკია,
ისეთი ლაპარაკია,
სიტყვას მარილი აკლია.

იქნება თვალსაც მაკლია,
იქნება გულსაც მაკლია,
ზეგანია თუ ვაკეა,..
ანაკლიაც რომ აქვეა?!

კოჯორთან ახლოს წყნეთია
და კიდევ კიკეთებია,..
დღემდე, რაც მიკეთებია,
მგონია, ზღვაში წვეთია!

წყაღბუგოში, ოზია იოსელიანის სახლის აივანზე მე, ზაალ ეზანოიქა და თამარ ქარსივაქა

ჰგავს მემამულეს, ოღონდ პატარას,
ის თავის სახელზე უფრო დიდია,
თვალმა მიდამო შემომატარა,
ჭიშკარზე ცხენის ნალი ჰკიდია.

და როცა სეფე სუფრა გაშალა,
ღვინოზე ვარი ვერ ვთქვით ვერავინ,
მერე ამოსდო სიტყვას ავშარა
და გააჰგენა, როგორც მერანი.

მის მაგიდაზე იდო ჰაინე,
პოეზიაშიც არ ვართ მარტონი,
ნანას არაყი მოვატანინეთ
და ვადღეგრძელებთ დიდი ბატონი.

საძმო ტრაპეზმა გაგვიმთლიანა
სიტყვა სიტყვასთან შენივთებული,
სტუმრად ვიყავით იოსელიანთან
მე, ზაალი და ჩემი თემური.

ასმათ გელაქის ჟორცილი

ნადია საბაშვილის ხსოვნას

„სალხინოს„ დარბაზი ივსება მაყრებით,
მაყრებით ივსება „სალხინოს“ დარბაზი.
დედოფალია ძალზე ლამაზი.
მაგრამ არც ნეფეა ნაკლები.

ერთი სიცოცხლეა „ჰორერას“ მოსმენა,
გუგუნებს ორკესტრი „დილა“ და „ადილა“.
სად იმალებოდა ამდენი მანდილი,
ამდენი ლამაზი მანდილოსანი?!

ყრმა შემოიყვანეს სიცოცხლის ბედად...
ყანწები დაცალეს, გაივსო ბადია.
აქ არის გადია — ქალბატონი ნადია,
გადია კი არა და მზრუნველი დედა.
მე ახლა უმისოდ ძალიან მიჭირს,
ეს ფრაზა უნდა ვთქვა ხმამაღლა,
გუგუნებს იური, პირველი თამადა,
თავისი თაობის პირველი ბიჭი.
და როცა ჰერამ პატარძალი გვიქო,
მკვდარი მამის სული ამაღლდა მეორედ.
გუგუნებს თამადა და იმეორებს
ლევან გელაძის მხურვალე სტრიქონს.
მე ახლა ტკივილის გახსენებაც არ მსურს.
მე კიდევ ბევრი ტრიბუნა მომიწევს,
ასე გადავუხადეთ ლამაზი ქორწილი,
საყვარელი პოეტის საყვარელ ასულს.

სწრაფი დანახული გიორგი ლონიძის გოგლიურ პატარკაულში.

მოხუცი ქალი ახურებს თონეს,
თონეს ახურებს მოხუცი ქალი,
მოხუცი-მეთქი გითხარი თორემ,
ჯერ კიდევ ფხიზლად უჭირავს თვალი.

თონეში დედას პურები ცხვება
პურისცხობაა თუ მირონცხება?!

ვუახლოვდები. როდესაც ჟიუხეთს

როგორც კი უკან დაგვრჩა სურამი,
როგორც კი უკან დაგვრჩა ხაშური,
ჰაერი ბოლავს, როგორც სუნამო,
ფრანგული წესით გამოხარშული.

ნიაგი თავის ნაპერწკლებს გვიმენს,
ვუახლოვდებით, როდესაც ჟიუხეთს,
ჩემი პაწია სოფიკოც მახლავს
და მელოდება მწერალთა სახლი.

კოჯრის გზაზე

ხედავს მღვდელ-წინამძღვრის „ნივსი“, —
ასანთის ღერი და ხმელი თივა...
და არაფერი მეტი რევანშის...

მე ღმერთი მფარავს, მფარავს და მწყალობს,
მე ღმერთი მწყალობს მზეში, წვიმაში...
„ნივა“ აღმართში მიდის და წვალობს...
მე და ის უკან ვწვალობთ „ნივაში“.

პანაწინა ქალბატონო!

ისე კარგი გოგონა ხარ,
ისევ ისე მენატრები,
ისევ მოვალ, ისევ გნახავ,
ისევ დაგეკელაბტრები.

ვის ნებაზე მინანქარობ,
ვის მკლავებში კაბადონობ,
ნიავევით გადამქრალო,
მშვენიერო ქალბატონო?!

როცა დილა მიგაცილებს,
მეც ხომ გეიადონები,
ჩემი თავი გენაცვალოს,
მთელი ქვეყნის ბატონებით.

შენი გულის გასაღები
ვიპოვე და გეზავები,

მაინც დაგეყაჩაღები,
მაინც გადაგეზავები.

მაინც შეგეთამაშები,
მაინც დაგეგვირისტები,
თავს გიხრიან დანანებით
მარშლები და მინისტრები.

მეტს ვერაფერს დაგპირდები,
დრო წავა და გახუნდება,
ისევ გაგიპრილდები,
ისევ გაგიზაფხულდები.

ისევ ისე გოგონა ხარ,
ისევ ისე მენატრები,
ისევ მოვალ, ისევ გნახავ,
ისევ დაგეკელაბტრები.

წვიმს

კოკისპირულად წვიმდა,
კოკისპირულად წვიმს,
მე კი რატომღაც მწყინს,
წვიმა სუფთა და წმინდა.

მე კარგი დარი მინდა,
წვიმა მისველებს წვივს...
კოკისპირულად წვიმდა...
კოკისპირულად წვიმს...

ბადრი თაყააძე

* * *

მეტი რა გინდა მოხეტიალევ, ხომ დაასვენე ცოტა სხეული,
ხომ ამოიღე მუხლიდან ქარი, ხომ მოგიშუშდა ძველი წყლულები.
სალამოს გრილი ბინდის წრიალი არ გაწუხებდა წინათ სრულებით.
ახლა ხომ არ კრთი და ეს საფარი, ხომ არ გადუნებს, როგორც გრძნეული?

მეტი რა გინდა მოხეტიალევ, ღმერთმა მოგფინა თვისი წყალობა,
გასაგათებულს დროზე გიბოძა ჭერი, წვნიანი, ლოგინი თბილი,
ახლაც მის ძახილს ნუ გაიოცებ და როს სხვათათვის დრო დგება ძილის,
უნდა წამოდგე და სანთლის ალი ვიდრე ციალებს, იწყე გალობა.

რა გედარდება, რისთვის წუხდები, ყველაფერი, რაც გეძვირფასება,
იმ გზათა მიღმა გელის აღთქმული და შენც გზათათვის გიხმობს უფალი.
მანანის ბუჩქებს გვანან ღრუბლები და გადიხსნება ზღვა გაუვალის.
სიავე, შენი დევნით გართული, ჩაიკარგება შიგნით საესებით.

მაშ, კვლავ მოირგე ფეხებზე ხამლი, გულით დალოცე სახლი კეთილი,
წა, ყვილაძე პირველი მამლის და განთიადი ვიდრე იალებს.
უნდა დალაშქრო პირველი ქედი და გაიხსნება გზა დაკეტილი
და გაგიღიმებს ალერსით ბედი და შენც იარე, მოხეტიალევ!

გოსფორთან

ჰოი, ქმრის მკვლელზე გათხოვილო ისტამბულ ჰანიმ,
ევროპის ძუძუც, მოგიმწყვდია მუჭში აზიამ,
ახალ რჯულს იცავ, ჩადრს იფარებ ნისლისას, მაგრამ
ისე იფარებ, უფრო ვხედავ, რაც ლამაზია.

ჩვენი ხომალდი რეიდზე დგას, ვეღარ მიცანი
ხამლგაცვეთილი, ჭალარა და გაუპარსავი,
შენ კი კეკლუტობ და მრავალთა ხალხთა მიწანი
ფეხრთით გიგია აღმოსავლურ ხალიჩასავით.

ეს ადრე იყო... წკრიალებდა თითქოს მინაში,
სიცილი შენი, ჯერ ტკივილით დაუკოდველი.
დედოფლად გხმობდნენ და შენს მაცდურ თვალთა წინაშე
მე წარმადგინეს, ყრმა უბირი და უცოდველი.

ბუდუარებში ჯერ არ იდგა სურნელი ყავის,
გაწვდიდა ნუგბარს შენ ეგვიპტე, ელადა, რომი,

არ მახსოვს დუქას თუ კომნენეს ცოლი იყავი
და გეტრფიალე უფლისწული ქართველთა ტომის.

მანდატურები მოგვიგზავნეს ლაციცობისას,
გავასწარ ნავით და ბოსფორი დღესაც ხმაურობს.
კონსტანტინეპოლ, დედოფალო ჩემი ყრმობისა,
მაცდურო ჩემო, მტერო ჩემო და სიყვარულო!

და სიყვარული ჩვენი იყო, როგორც სიზმარი,
მაგრამ სიზმარი საოცარი, იგი-უებრო.
მოვარდა მერე გრიგალივით იანიჩარი,
მოგიკლა ქმარი, დაგეუფლა და გაგაბრუა.

მაგონდება ძველისძველი
ანდერძთქმული ცამცუმისი
ვერ იტყოდა ის ბერძენი
„ჩემი ცოლი აღაღ მისი“...

ჰოი, ქმრის მკვლელზე გათხოვილო ისტამბულ ჰანიმ,
ევროპის ძუძუვ, მოგიმწყვდია მუჭში აზიამ.
გათბა ველური, შეიყვარა სალუქი ტანი,
ზედ დაგაყარა, რაც ძვირფასი და ლამაზია.

ველარ მიცანი დაღლილი და დაბერებული,
მე ის ბიჭი ვარ, სიყვარულით რომ არ ეძინა,
გამოტაცებულ ცირას გზა-კვალს ადევნებული,
შენს სერაღში რომ სულთნის ლომებს დააგლეჯინე.

ვატყობ მოგწყინდა საუბარი ჩემი უღირსი,
იმშვენებ ჯიდას მინარეთთა, მაღლა აწვეტილს
ვღგავართ რეიდზე, გემიც გიმზერს ვით საჭურისი
ჰარემის ტურფას, უღიმღამოდ და გულდაწყვეტით.

ჰა, თურქის ბიჭმა მოაცურა სულ ახლოს ნავი,
როგორ ამაცობს საკუთარი ამაყი ჭერით,
ამღერდა უცებ, გადაწია ბურჯალა თავი,
არ მესმის ხმა და მეჩვენება ქართულად მღერის:
„არ მომიბარავს, მიპოვნია, ახლა ჩემია!“

ათენაში

აქ ზეთისხილის ჭალებს, როგორც ტურფა ათენას,
სიბრძნის გვირგვინად თავს დაუდგამს აკროპოლისი,
თითქოს მსოფლიო მამზილებლად წყვილებს მომისევს,
რომ გამიჭირდეს მარტოობის მშვიდად ატანა.

თითქოს ჩემს ჯიბრზე... სიყვარული გამომზეურდა,
მოაქვს, ვით ღროშა, იაპონურ სიდარბაისლით,
ხანდაზმულ ცოლ-ქმარს და მათ ახლოს ფრანგულ ხალისით
ფრანგი გოგონა აჭიკჭიკდა ბერძენ რჩეულთან.

ასიმეტრიულ პროპორციას პარტენონისას
განმარტავს გიდი პოლონელი წინაშე რუსთა,
თავის რუსულში შიგადაშიგ პოლონურს ურთავს,
ჩანს ნიშნისგებაც ძველ ბატონთან ყოფილ მონისა,

ვეწევი უხმოდ, დათრგუნული წყვილების მასით,
მომენატრე და ყოველივემ დაკარგა ფასი.

* * *

როცა მარტო ვარ, ხშირად გეძებ, გპოულობ თანაც.
სულის სიღრმეში მიმაღულს და ტკივილით მფეთქავს,
ფოთოლცვენის წინ მოვიგონოთ ვარდობის ხანა
და იქნებ მითხრა, ოცი წლის წინ რაც უნდა გეტქვა.

ახლა არ გნანობ, ყველაფერი რომ მოხდა ასე.
ავით და კარგით მე დღე ჩემი რადგანაც მიყვარს.
მაგრამ მე მკაწრავს სიჭაბუკე ტკივილით საცხე.
ის ჩემგან — მე კი, შენგან ველი პასუხად სიტყვას.

თუ რამ მჯაბნიდა, სიყვარული მჯაბნიდა შენი,
რომ წამლეკავდა, არც ნაპირი ჩანდა, არც ფონი
და სიყვარული — იგი იყო, როგორც „მზე შინა“
და „მზე გარეთა“ მზესავით ვერ გამოვაფინე.

არ მოგატყუოს ამ თვალების უხმო გოდებამ,
ეჭვებისა და სიამაყის ჩვენის ტარიგი,
ის სიყვარული არ არსებობს, ვერ გაცოცხლდება,
უპანაშვიდო, უღაპო მკვდარია იგი.

მკვდარი, რომელსაც არ ღებულობს რატომღაც მიწა.
მკვდარი, რომელსაც არ ღებულობს რატომღაც ზეცა.
ძრწის მოჩვენებად, სხვა თამაშის კანონებს იცავს
და შურისგებად გვითვალთვალეს შენცა და მეცა.

თვალეში ცეცხლი უკიაფებს ცივი და უცხო.
ჩვენ ვგრძნობთ და ვხედავთ, ვერ მიხვდება ამას მავანი,
ერთადერთ სიტყვას შეუძლია იგი დააცხროს,
დამშვიდდება და ჩაბარდება თავის სავანეს.

მაგრამ შენ ღუმხარ, თითქოს ვერ გრძნობ და ვერცა ხედავ.
ჩაგმანული გაქვს თითქოს სულის ყოველი ღრეჭო.
შენს ფერხთით დამჭკნარ ყვავილების ჩაეთბე სევდას.
მოჩვენებათა ქალბატონად დარჩენა გიჯობს.

რადგან ასე თუ შემორჩება ხსოვნას კაცისას,
(ქალი ხარ შენ და ამას მუდამ გრძნობენ ქალები)
გრძნობა, რომელმაც ვარდობის ჟამს ვერ იყვავილა,
თუ მაინც სუნთქავს, სუნთქავს მხოლოდ იდუმალებით.

* * *

რისი იმედით მოადექ კარებს
გადამავიწყო, სჯობდეს, იქნება,
ო, ოცნებაო, ვბერდები, კმარა.
არ ღირს ჭადარის აფოფინება.

რამდენი აღთქმა ჩამიბუღებულე...
მაცდუნებელით დამბანე სევდით
და ქარს მოყოლილ ყვითელ ბულბულებს
მზეთუნახავის თმებივით ვდევდი.

ათიათასი დღე შემოგწირე,
ათიათასი წაიღე ღამეც.
ვით ქუჩის მტვერში ეცემა მწირი,
დავეცი მე და... ხმაც კი არ გაშეც.

და მოჩახჩახე კოშკები ბროლის,
ამოაფარე შორეულ ქედებს.
ვით გაკოტრებულ დიდვაჭარს ცოლი,
წამიხველ, უკან არ მომიხედე.

კაცი ყველაფერს ეჩვევა ბოლოს,
წლებგაფლანგული დღეს უვლის ყოველს,
შენ, ყველა ჩემი ტკივილის ტოლო,
რად დაბრუნდი და ჩურჩულებ „მოველ“.

აკი გითხარი, დღეს ვუვლი,
მაცდუნებს თვალი? დავითხრი თვალებს.
ეს მოღალატე, სულელი გული
რად გამორბის და რად გიღებს კარებს.

გამიტყუებ და მწარედ მომკითხავ
გამწარების ჟამს ამოთქმულ ქადილს,
ნუ, ნუ ინებებ, აღარა გკიცხავ,
არას გაყვედრი, ოღონდაც წადი.

თაფთან

მუსიკას უსმენს და ოცნებობს ხატულა გოგო.
შემაჯვრიტინა მაგ სიზმარში ნეტავი წამით,
თუმცა ისეც ვგრძნობ, სილამაზე ირხევა როგორ
ფერადი ჩქეფის უნაზესი ჩუმით და ჩქამით.

ოცნებობს ის და მე სიცოცხლე კვლავ მიყვარდება.
დედოფლობს წამი, მოყმესავით მუხლს იყრის დარდი.
რომ ჟამი მოვა და სიზმარი ესე გაქრება,
ამ სიზმრის დარი მიუბოძე, უფალო, ცხადი.

გატრუნულია. უსათუთეს სხივად ციალებს.
თავად სიზმარი, სიზმარულ გზებში გართულა.
მე კი მთელი დღე ბედნიერი ვიხეტილებ
მუსიკას უსმენს და ოცნებობს გოგო ხატულა.

* * *

თუმცა, ნამდვილად არ მრგებია ცხოვრება ჩრჩილის,
არ შევრჩენილვარ ტანსაცმლის თუ წიგნის კარადებს
და ქვეყანაზე, დაფერილზე მზითა და ჩრდილით,
ვილტვოდი წუთის ვალითა თუ ჟინით მარადით.

შეშურდებოდათ იმ ძველისძველ დროთა ყარიბებს
ეგვიბტის მტვერი თუ პოლარულ ღამის ციალი,
ნთება პარიზის, ღამე ხიდქვეშ და სიღარიბე
ან პარტენონთან გრილი ჭალა სახეტილო.
ერუსალემის გოლგოთის გზა ტანჯვის გარეშე
ან გემი, ბზინვა ფოსფორის თუ გრივალი ზღვაში.
ფათერაკები შორეულ თუ მშობელ მხარეში.

მაინც უმეტრად მიხეტიებულს ყველა გზის ბოლოს,
ტრფობის ნატვრით და მოჭარბებულ ჭადარით თმაში,
სხვადასხვაგვარად ძგერდა გული, ეს მახსოვს მხოლოდ.

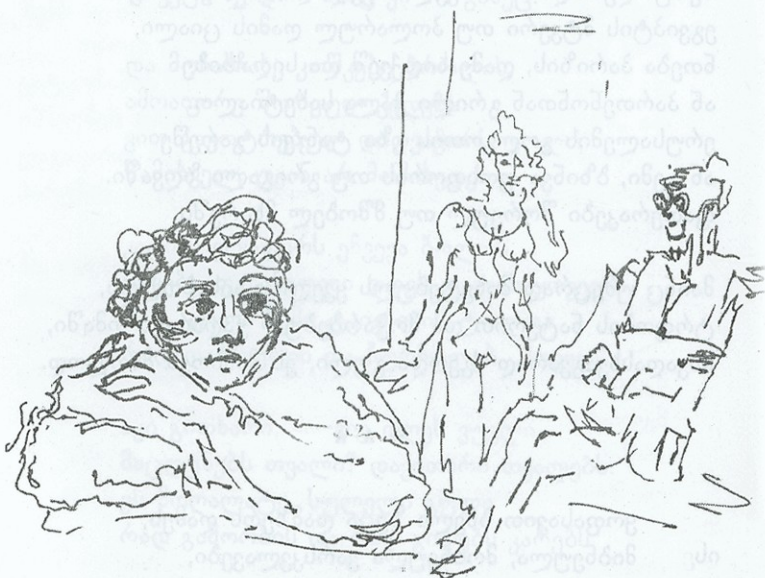
* * *

ყოფასავით ბნელი ზეცა დამზერს ღამეს,
მიბნეულა, მობნეულა ვარსკვლავები,
ისე, როგორც ბედნიერი წამები.
ამ ცარიელ მძიმე გულდას ვიხსნი შვებით.
ვუცქერი მოციმციმე წამებს,
ამ ვარსკვლავებს ვუცქერ განაწამები.

თურმე საგსე გუდას თავად ასხავ ფრთები,
ცარიელი არის მძიმე,
მათრახვიტ საყარიბოდ გამდენი,
მუხლში ქარი ამოვილო, ცოტა დავასვენო მხრები,
ვუცქერ წამებს მოციმციმეთ,
რა ბევრია, რამდენია... რამდენი...

ჰო, ვიხსენებ, როს ის წამი ახლო იყო,
ის ვარსკვლავი როცა ყელზე მეკიდა.
დრო ბრუნდება, როგორც დიდი ნუგეში.
უნდა ჯავრი ამოვილო,
კვლავაც ვივლი კილიტ-კიდე,
ოღონდ ახლა ის წამები—ვარსკვლავები
იმ სიმძაფრით ჩავიხუტო უბეში.

თითქოს ზეცას შეემატა სხვა ფერები,
თითქოს გულიც ამჩატდა და აივსო.
კვლავ მაშვრალად გეახლები,
ოღონდაც ნუ დამავიწყებ
მე იმ წამებს — იმ ვარსკვლავებს,
აისო!

ჯურაბ ჳირცხალაიშვილი

წუთისოფლის სონეტი

ვაჰ, ეს ცხოვრება უფერულად მოდის და გადის,
ვერვინ გაიგებს, ვინ ვის ჰკოცნის, ვის ეფერება,
ძველი გავეიდე და ახალი ვიყიდე დარდი,
ვმღეროვარ, მაგრამ ამ ოხერ გულს რა ემღერება!

დრომ ყოვლის მჩხრეკმა მერამდენედ ამიღო ქირდად,
ჩემი სულის ცა კვლავ ბავშვივით მიამიტია,
გამიწიერდა, გაბალახდა და განახირდა —
განა აბრამი ძველი დროის ძველი ჩიტია?

სულისთვის გვემა აღარ არის ახლა მოდაში,
ადამის მოდგმა პურიტ ცხოვრობს ერთით მარტოდენ,
ხელში ჩამეფცქვენა ეს არსობა ძალღურ ყოფაში,
ძაღლებს ძაღლობა აღარ სურთ და მგლობას ნატრობენ...

უფლის საყდარში, ალბათ, მალე არვინ ილოცებს,
ვერ ვპოვე წამი, რომლისთვისაც ღირდეს სიცოცხლე...

გაზაფხულის სონეტი

ალბათ, ბოლო მოედება უსასრულო ლოდინს,
ხედავ, ჩემო ქალბატონო, გაზაფხული მოდის,
გაზაფხული სურნელოვან ყვავილების ფენით,
მაგრამ იგი არ იქნება არც ჩემი, არც შენი...

სიჭაბუკის სასწაული მთების მიღმა დარჩა,
ცა სიმორცხვით შეფაკლული სხვის სიყვარულს შვენის,
ტყემალს ისევ მოუხდება მეწამული ფარჩა,
მაგრამ იგი არ იქნება არც ჩემი, არც შენი...

ხედავ, ჩემო ქალბატონო, შემოდგომა მოდის,
რა ვქნა, ასე მშვენიერი შემოდგომაც მიყვარს,
სხვის ეზოში გაზაფხულის ამღერდება ტოტი,
სხვის ეზოში გათენებას ვერ დაუშლი ცისკარს...

ნუთუ ღმერთი სიყვარულის ბოლო სასმურს გვიცხებს,
ისევ მოვა გაზაფხული, ისევ, ისევ, ისევ!

ირონიული სონატი

თუკი ცხოვრებას ჩაუმუხლე, გაგთელავს, მტრისას,
გულუბრყვილებს ეს საწუთრო ხახამწრალს ტოვებს,
ქალიშვილს მღვდლისას მოასწარი და ხელი სთხოვე,
ვიდრემდის მღვდელი მდიდარია, საგსე აქვს ქისა...

ღვთის გლახად დარჩა, ვინც მოშიში შეიქმნა ღვთისა,
ვისაც სამოთხის განეხენება ოდესმე კარი,
მის ლამაზ დიაცს, ირმისყელას, დაადგი თვალი,
ვიდრემდი მღვდელი მდიდარია, საგსე აქვს ქისა...

მგლობას რა უშავს, ოღონდ ქურჭი ჩაიცვი ცხვრისა,
არაფერია სათაკილო, კარგო, ამაში,
იქნებ თვით მღვდელსაც, სულწაწყმედილს, გაეთამაშო,
ვიდრემდის მღვდელი მდიდარია, საგსე აქვს ქისა...

მაგრამ ამ მღვდელს თუ სიღარიბემ დაუგოს მახე,
წადი, შენი გზით გაიარე, სხვა მღვდელი ნახე...

ერთგულუბნის სონატი

ბადრი თევზაძეს

საშინელია სიღარიბე და უსასობა,
როს ნაღვლიანი მარტობის ამარა რჩები,
საშინელია მზის დაისტან მწუხარედ ჰკნობა,
როცა დღე კვდება და გგონია, თვითონაც კვდები.

საშინელია როს ვადაში გატყდება ხმალი,
ზურგის ჩვენება დუშმანისთვის უფრორე საშიშ,
როს ვერაგულად მიგატოვებს ლამაზი ქალი
და დრო ბრიყვულად შემოგაფრქვევს სახეში ჰაშიშს.

საშინელია უდაბნოში ყოფნა ეულად
და უფრო მძაფრი, ტკივილამდე მკაცრი და მძაფრი,
როცა არავის არ უყვარ... გამორჩეულად,
როცა ვერავის ვერ მიაწვდენ განწირულ ძახილს.

გვედრი, უფალო, გამგებელი შენა ხარ ქვეყნის,
მაცოცხლე სხვისთვის და ნუ მომკლავ მხოლოდლა ჩემთვის...

ღირსების სონეტი

მოგა სეტყვა და, მე შენ გეტყვი, ჯერ არ მოსულა?
 ღროის დარჯაკში გამოვლილი ქვა ვარ სატაძრე...
 რა ვუყვით მერე, თუკი პავლეს ტყავი გააძრეს
 პეტრეს მოსვლამდე, ქედს არ დავხრი თათრულ-სპარსულად.

მეზობლის ღობე გაგამაგრე ჩემი მარგილით,
 ღმერთი მალლაა და ყველაფერს ხედავს უფალი,
 მე ვარ სვანივით ამაყი და თავისუფალი,
 თუმცა ერთი კვნიტა არ მიგდია სახლში მარილი.

როგორც ამბობენ, მდიდარი ვარ მე სიღარიბით,
 ანდა პირიქით — ორჯერ ორი მაინც ოთხია,
 მადლობა უფალს, რომ მუხლებით არ მიფორთხია,
 ღირსების გარდა არ მქონია მე სხვა ალიბი.

ღმერთმა უშველოს, ვინც შესცოდა კაი გაყოლა,
 ხელს უნებურად ვერცხლის ფულიც გადააყოლა...

სიუპარულის სონეტი

სამოთხის კარებს გამიღებენ ძალიან მალე,
 თუკი სულისთვის ხორცს ვაწამებ დღეცისმარადი,
 ქურდი არა ვარ, მაგრამ, კარგო, მაგ ციურ თვალებს
 ღმერთის სახლიდან კიდევ ერთხელ მოვიპარავდი.

ღვინო და სევდა გავიხადე ახლა მეგობრად,
 ცხოვრება მიდის, არ ინდობა კაცი კარამდი,
 უფალმაც ჩემთვის მოიცალა, როგორც ეტყობა,
 მაგრამ ამ ღამით მე შენ ღიმილს მოვიპარავდი.

ბოლოს და ბოლოს დაიღალა სული ყვედრებით,
 გაცვეთილია კოსტუმები სამასკარადო,
 თუკი ერთ დღესაც გაიმეტებს ჩემთვის ღმერთები,
 მაშინ, ძვირფასო, მაგ შენს გულსაც მოვიპარავდი...

არ მაპატიე და დამსაჯე, ვით შარლატანი,
 მადლობელი ვარ, რომ შენს გულში ვპოვე საკანი...

მოთმინების სონეტი

პატიოსნება უსასობის გახდა ნიშანი
და გულწრფელობაც სასაცილოდ მოჩანს უცილოდ,
ღმერთის სასჯელი უმკაცრესი ჩვენზე ის არის,
რომ ცვედანების ვირეშმაკულ სიფათს ვუცქიროთ...

ბოლავს გოლგოლთა-ტანჯულ სულთა ნავსაყუდარი,
აქ დიადმა ბრიყვებისათვის ჩამოარიგეს,
არარას ნიშნავს, თუ მდუმარედ არის უფალი,
ჯერ არაფერი არ შეშლია არსთა გამრიგეს...

თუმცა ცხოვრებამ უკვალავი გზებით გვატარა,
წილი არ გვიდევს ამ სატანურ დარღუბალაში,
ბევრი ბაღლამის დამტევია გული პატარა,
მაგრამ უფალს სურს, რომ ხანჯალი ეგოს ქარქაშში...

ბეწვზე ჰკიდია მოთმინება ჩვენი და სხვისიც,
ერთხელაც იქნება გველი პერანგს ვერ გამოიცვლის...

ალექსანდრე ლორია

ნაადრევი გაზაფხული

ვერაფრით ვერ გარკვეულიყო, რა ხდებოდა მის გარშემო, თუმცა, სიმართლე რომ ითქვას, მაინცა და მაინც, არ ცდილა ამას. ერთს კი ნათლად გრძნობდა — ყველაფერი აღრინდელივით ჩვეულებრივი და ყოველდღიური არ იყო. ხედავდა — დედა წუხდა, მამა შფოთავდა, მამიდაც კი აფორიაქდა. მაგრამ ეს მას სრულებითაც არ აფიქრებდა და არც აღიზიანებდა. სრულიად დამშვიდებულს, უკვირდა: რა მოხდა ისეთი, ამდენი ფიქრისა და განსჯის საგანი რომ გახდაო.

— თავს მოვიკლავ! — შემოესმა ერთხელ, მამას რომ ეუბნებოდა დედა. მართალია, მათი საუბარი არ გაუგონია, მაგრამ გრძნობდა, დედა მის გამო ამბობდა ამას. სერიოზულად არც მიუღია ეს. როცა გაცხარებულია, დედა ყოველთვის იძახის ასე, მაგრამ სინამდვილეში ერთხელ არ უცდია ამის გაკეთება. რაა აქ თავის მოსაკლავი?

— გაგონილა, ნეკისოდენა გოგო ამოდენა ბიჭს მეგობრობდეს? თავის ტოლი რომ იყოს, სულაც არ გამიკვირდებოდა, მაგრამ... — ერთხელ მამიდაც ჩაითრია საოჯახო საიდუმლოებაში და მასაც გადასდო თავისი უსიამოვნო განწყობილება. მთელი საღამო ვერ მოერია ნერვებს — უამუხრად იყო. მეგიც ქვეცნობიერად აჰყვა მას — აღარც წიგნები გახსენებია, არც ტელევიზორი, არც გაკვეთილები. საყვარელ თოჯინასაც არ გაკარებია, რომლის გამოც ხშირად დაუცინიათ მისთვის, რაღა დროს შენი თოჯინებიაო.

მაინც, რა არის აქ განსაკუთ-

რებული? ნათიას ძმა ხომ ნათიაზე შვიდი წლით უფროსია, მაგრამ სულ ერთად დადიან, ამხანაგიც ბევრი ჰყავთ საერთო, არასოდეს არ ჩხუბობენ. ჩვენი ტატა მესამე კლასშია და სულ მისი მერვეკლასელი ბიძაშვილის ამხანაგებთან არის. ხან ერთთან ნახავ, ხან მეორესთან... ელაპარაკება, ედავება, ეჩხუბება... ხანდახან ფულსაც ესესხება. ამის წინ ერთმა დიდმა ბიჭმა თავისი ფუნთუშა გაუნაწილა... იმდენი უფროსი ამხანაგი ჰყავს! რაა მერე?

ვერ მიმხვდარიყო, მშობლებს ასე რა აწუხებდათ, და ეს გაურკვევლობა ტანჯავდა. რაც მთავარია, მას პირში არავინ არაფერს არ ეუბნება, არავინ არ ტუქსავს, არავინ არაფერს არ უკრძალავს, არ საყვედურობს, არ არიგებენ, არ ასწავლიან, არაფერს ითხოვენ მისგან, და მთელი არსებით გრძნობს, რომ ყველა რაღაცგვარად უკმაყოფილოა მისით, შეფიქრია-ნებული, დაფაციცებული, რის გამოც საგონებელში არიან ჩავარდნილი.

ეს ყოველივე ლოტოს კოჭებივით უწყერიგოდ რიალებდა მის გონებაში და მოვლენების გაწონასწორებულად გააზრების საშუალებას არ აძლევდა, მაგრამ ერთს სრულიად გარკვევით ხედავდა — მისი მშობლები მეტად უჩვეულო ურთიერთმიმართებაში რომ იყვნენ მასთან.

ბავშვს ალღო არ ღალატობდა — იქ მართლაც ჩუმი ქარიშხალი მძვინვარებდა. დედა, კარგა ხანია უკვე ძილგატეხილი, მთლად კარგავდა მოთმინებას. თვითონ ვერაფერს აკეთებდა და ქმრის

უმოქმედებას გონებიდან გადაჰყავდა.

— რა უნდა ჰქნა? — სიგარეტს სიგარეტზე აბოლებდა ნირწამხდარი კაცი და ათასჯერ ეკითხებოდა თავსა თუ ცოლს, როგორ მოვიქცეო, — რომ ვნახო, რა ვუთხრა იმ ბიჭს? არ მკითხავს, რა ჩავიდინე ასეთით?

ორივემ კარგად იცოდა, მართლაც, ისეთი არაფერი მომხდარა. პირიქით, მადლობის მეტი რა ეთქმის იმ ვაჟს. — კარგა მაგრა უთაქა იმ ავარებს. სამუდამოდ დაამახსოვრდებათ. განსაკუთრებით იმ ჩახლენწილს, იმას, წინ რომ გადაუდგა მეგის — ამ სიფრიფანა, საცოდავ გოგონას და თვალები დაუბრიალა:

— აბა, ჩამოყაჭე!

ბავშვმა უსიტყვოდ ჩამოიხსნა ზურგიდან საწიგნე, გახსნა პატარა ჯიბაკი, მიჩხრიკ-მოჩხრიკა და რამდენიმე თეთრი ხელის კანკალით ჩაუყარა ბიჭს მუჭში. — მეტი არ გაქვს? ეგაა სულ?

მეგის გული უფართხალებდა. ირგვლივ მასზე 3-4 წლით უფროსი ოთხი ბიჭი შემორკალოდა და ასე, დღისით-მზისით, ზედ სკოლის ჭიშკართან აყაჩაღებდა. იქეთ-აქედან მიმოდრიოდნენ მასწავლებლები, მოსწავლეები, მშობლები, მაგრამ მეგისათვის არავის მიუქცევია ყურადღება.

— იცოდე, არავისთან წამოგცდეს, თორემ ხომ იცი!.. თმებს დაგაგლეჯ!.. — თვალებს უბრიალებდა ახალგამოჩეკილი აბრაგი.

— არა. — ასლუკუნდა მეგი, მაგრამ ტირილს ვერ ბედავდა. შიშის ქარს აეტანა, ხმა წასვლოდა. ძლივს მოახერხა დათანხმებოდა.

ბიჭმა ჩავლო თმაში ხელი და უკან გადაუწია თავი.

— ხვალისათვის ცოტა მეტი წამოილე, გესმის? — შეანჯღრია, უნდოდა კიდევ უფრო მეტად მოექაჩა თმები,

მაგრამ მოულოდნელად ვიღაცის ძლიერი ხელი წვდა მაჯაში და გოგონა გააშვებინა.

— რა გინდა ამ ბავშვისაგან? — მათ წინ მაღალი, გამხდარი, მაგრამ ათლეტური აღნაგობის ბიჭი იდგა. იგი მათზე საგრძნობლად უფროსი იყო და მაღლიდანაც დაჰყურებდა ყველას. სპორტული სვიტერი ეცვა, თმა მოკლედ ჰქონდა შეკრეჭილი, მოკაუჭებული ცხვირითა და ქორის თვალებით ისე სასტიკი ჩანდა, შიშს გვრიდა პატარებს, რომლებიც შორიდან იცნობდნენ მას.

შეცბნენ. იცოდნენ მისი მძიმე ხასიათი. არ ეგულებოდათ სკოლაში ბიჭი, მისთვის ოდესმე რამე გაეხედოს. ყველასათვის ცნობილი იყო, როგორც ნერვიული და უფოთიანი კალაბურთელი. მსაჯებიც კი ერიდებოდნენ მასთან შეხლა-შემოხლას, თუმცა ყველას უყვარდა და პატივს სცემდნენ. ბიჭების იდიალი იყო, ბაძავდნენ, ცდილობდნენ მასსავით ეთამაშათ, მისი მანერები გადაეღოთ, ზოგი მიხვრა-მოხვრითაც ემსგავსებოდა.

ბიჭებმა რომ არაფერი უპასუხეს, გოგონას მიუბრუნდა:

— რა უნდათ ამათ შენგან?

მაგრამ იმანაც რომ ვერ ამოიღო ხმა, ისევ ბიჭებს მიუხედა:

— ჰა, რას ერჩით-მეთქი, ვის ვეუბნები? — ხმას აუწია და ეს უკვე მუქარას ნიშნავდა.

ბიჭები აილეწნენ. ის თითქმის მიხვდა, რაშიც იყო საქმე, მეგის შეხედა:

— რას გძალავდნენ? — მერე კვლავ უგერგილოდ აბუზულ ბიჭს შეავლო თვალი: — რა გაქვს მუჭაში? ჰო, გაშალე!.. გაშალე, თორემ მოვიდა! — თავისი ტორი დაანახვა; ის კი ვერ ბედავდა მუჭის გახსნას, არ იცოდა, რა ექნა. ერთადერთი ხსნა გაქცევაში იყო და სცადა კიდევ, მაგრამ მისთვის

წარმოუდგენელი რეაქციით ისე სწრაფად სწვდა კეფაში მარწუხებივით თითები, რომ თავი ვერ გაანძრია. უთქმელად გაშალა მუჭი და ვერცხისფერი თეთრი ხურდა დაანახვა, მაგრამ არ იცოდა, შემდეგ რა ექნა, იდგა ასე ხელგაწვდილი.

— ოჰო, ფული წაგლიჯეთ, არა? რა, ყაჩაღები ხართ?

— არა, ჩვენ ისე, რა... — ლულულულებდა კეფაში ხელჩაჭიდებული ყმაწვილი, თვითონ მოგვცა... ჰკითხე, თუ გინდა.

— მა, თმაში რაღას ექაჩებოდით? თქვენ თქვენს ტოლებს აჭამეთ. — გამოართვა ხურდა და ერთი ისეთი წაუთაქა თავში, საზრისი დააკარგინა — გაუგებრად დაიწყო ბორიალი, თანაც გამწარებით ისრესდა ყურს. არც სხვებს დაჰკლებია — ყველას ერთი-ორი ლაზათიანი უთავაზა. მხოლოდ ერთი დაუძვრა — გაქცევით უშველა თავს.

დიდ ბიჭს გაელიმა. უცქერდა, როგორ თავგებივით მიმოიფანტნენ ბიჭუნები და როგორ შეერივნენ ხალხს. ანგარიშიუცემლად ჩაუყარა გოგონას ფული ღიად დარჩენილ ჯიბაკში და ღიმილით შეათვალიერა. ის გამშრალი შემოჰყურებდა. კარგად ვერ გარკვეულიყო, რა მოხდა, და არც ის იცოდა, როგორ მოქცეულიყო. ისიც ვერ მოიხზრა, მაღლობა მაინც ეთქვა მისი მხსნელისათვის. ის კი იდგა და მოჭუტული თვალებით შემოჰყურებდა საცოდავად აბუზულს.

— კარგი, დამშვიდდი, — თითქოს დიდი არაფერი მომხდარიყოს, — უთხრა მას და თავზე გადაუსვა ხელი.

მეგის მოულოდნელად გული აუჩუყდა, ტირილი კინალამ დაიწყო. თავს ძლივს იჭერდა, ტუჩები უთრთოდა, დიდრონი შავ-შავი თვალებით შეჰყურებდა აწოწილ ბიჭს და სუნთქვა

ეკვროდა. ვერ მოეხერხებინა, ნაბიჯი გადაედგა. ვაჟი თითქოს მიუხვდა:

— ნუ გეშინია, აწი ვერაფერს დაგიშავებენ.

— ეგენი ისეთები არიან, რომ... — ხმის კანკალით ძლივს ამოღერდა პატარამ და ცხვირსახოცი მოძებნა ჩანთაში.

— შენ იცნობ მაგათ?

— ჰო. — თითქოს გულს ამოაყოლა მეგიმ.

— საიდან?

— ჩვენი სკოლელები არიან, მაგრამ სხვა უბნიდან. სხვებსაც აცლიან ფულებს. თუ არ მისცემ, გზაზე დაგზვდებიან და გცემენ.

— შენთვის სხვა დროსაც წაურთმევიათ?

— ყოველთვის. როცა კი დამინახავენ, მართმევენ. თუ არა მაქვს, თმებზე მექაჩებიან.

ბიჭს ალმური მოედო. შეეცყო, რაღაცამ ჩააფიქრა. ცოტა ხანს დუმდა. მერე ნაძალადევად გაუღიმა გოგონას გასამხნეველად:

— მე მოვუღებ მაგას ბოლოს. — ისე შეათვალიერა, თითქოს სინჯავსო, ერთი ვნახო, რა სულიერია ეს საცოდავიო. დაყვავებით დაუმატა: — კარგი, შენ მშვიდად იძინე. ხმასაც ვერ გაგცემენ. თუ არადა, მითხარი და მე ვიცი მაგათი... ახლა ნუ გეშინია, გაგყვები ცოტაზე.

ორივენი ერთად გაუყვნენ გზას. ახმახი ბიჭი დიდ-დიდი ნაბიჯებით მიაბოტებდა, მეგი წელამდე ძლივს სწვდებოდა და ხტომა-ხტომით მისდევდა. შიშით აცეცებდა თვალებს, სადმე არ ჩასაფრებულიყვნენ ის ავარა ბიჭები. მაშინ მოითქვა სული, თავის სადარბაზოს რომ მიაღწია. შეჩერდა, პირველ საფეხურზე შეხტა და თანამგზავრს გასძახა:

— აი, მოვედი. მე აქ ვცხოვრობ.

— ჰო-ო? — გაფანტულად მოუხედა უკან ყმაწვილმა, თითქოს არც კი ახსოვდა, გოგონა რომ მოსდევდა კვალდაკვალ, — ძალიან კარგი. ახლოს ყოფილხარ სკოლასთან. მე კიდევ შორს ვცხოვრობ... აბა, კარგად იყავი.

გოგონამ პასუხად თავი დაუქნია, მაგრამ არ დაძრულა, არ აუყვა სადარბაზოს კიბეებს. ბიჭი კი უდარდელად მიტრიალდა და თავისი გზა განაგრძო. მეგი იდგა და თვალს არ აშორებდა. ის დინჯად, დიდრონი ნაბიჯებით მიაღაწებდა, გრძელ ხელებს ისე იქნევდა, თითქოს ნაფი ნიჩბებს უსვამენო.

მეგის ძალიან უნდოდა, ერთი, უკან მოეხედა ბიჭს, დაძახებაც დააბირა, ხელს დაეუქნევო, მაგრამ რატომღაც შერცხვა. რაღაც გაურკვეველი და უაზრო სირცხვილის გრძნობა შეეპარა და უნებურად აიღეწა. ბიჭი ამ ხანში იმდენად შორს წასულიყო, სულ პატარა ჩანდა, მისი თოჯინა კიკისოდენა — ცირკის კლოუნი, წითური თმები რომ აქვს და კარტოფილივით გაბუმტული ცხვირი.

გაეცინა.

სახლში მხოლოდ დედა იყო და მაშინვე მოუყვა, რაც თავს გადახდა.

ქალი გადაირია. მამა რომ მოვიდა, ის მთლად გაშმაგდა. ორივემ დაასკვნა, საჭიროა ყოველივე ეს სკოლას ეცნობოსო, მაგრამ მერე გადაიფიქრეს — ახლა ძველი დრო აღარ არის, აშვებულება ქვეყანა. ატყდება დავიდარაბა და იმ ბიჭებმა შეიძლება ხვალ უარესი გვიყონო.

— მაგრამ ასე ხომ სულ წახდებიან ახალგაზრდები? — ბრძანა მამამ, მაგრამ მაშინვე გადაწყვიტა, ყველამ თავის შვილს მოუაროსო, და დამშვიდდა. ერთზე ორივენი უცილობლად შეთანხმდნენ: ენახათ ის ბიჭი და მადლობა მოეხსენებინათ მეგის გამოსარჩლე-

ბისათვის. მაგრამ ეს განუხორციელებელ გადაწყვეტილებად დარჩა.

შემოდგომის პირს წამოწყებულმა ნადრევმა წვიმებმა სკოლის მიმდებარე ქუჩები და ეზოები დააცარიელა. შემთხვევითი შეხვედრები, შინ წასვლის წინ მეგობრებთან საათობით დგომა გზაჯვარედინებთან ტროტუარზე და გაუთავებელი მასლაათი, ჯგუფ-ჯგუფად ქუჩა-ქუჩა უდარდელი ხეტიალი შეწყდა. მეგის მას მერე ერთხელაც არ დაუნახავს ფიცხო. მისი ნამდვილი სახელიც არ იცოდა. როგორც ბევრი მისი ტოლა, ისიც ამ ზედმეტი სახელით იცნობდა მას — მთელი სკოლის ბიჭების ავან-ჩაფანს, განთქმულ კალათბურთელსა და ყველასაგან აღიარებულ ლიდერს, რომელსაც დიდი თუ პატარა კარგად იცნობს და აფასებს.

ერთხელ, კარგა ხნის შემდეგ, შემთხვევით გადააწყდა სკოლის გვერდით ქუჩაში მოფარებულ ადგილას, სადაც სწავლასარიდებული ბიჭები ხშირად იყრიდნენ თავს და გაუთავებლად ლაზლანდარობდნენ. ამხანაგებში იდგა და ვიღაცასა თუ რაღაცას ელოდებოდა.

მეგი გახარებული შედგა და დაუფარავად მიაჩერდა, მაგრამ იგი ვერც კი ამჩნევდა მას.

— სივარეტი არ გაქვს? — ხან ერთს მიუბრუნდებოდა და ხან მეორეს, მაგრამ ყველასაგან უარს იღებდა. ბოლოს, ამგვარად გაწბილებული, უკმარობის გრძნობამორეული, სახლის შვერილზე ჩამოჯდა.

მეგის ძალიან უნდოდა შეენიშნა იმას, მაგრამ თითქოს ჯიბრზე, მისკენ არც კი გამოუხედავს. კარგა ხანს იდგა სახეზე შერჩენილი უხერხული ღიმილით, და რომ ვერავინ შეამჩნია და არავინ მიაქცია ყურადღება, ბოლოს და ბოლოს, დამძარბული გამოტრიალდა და შინისაკენ გასწია. თანაც იმიტომაც

ალექსანდრე ლორია

აჩქარდა, შენიშნა, მათკენ თანაკლასელი გოგონა რომ მოდიოდა. სწრაფად გაეცალა იქაურობას და მიიმალა.

რამდენიმე დღის შემდეგ, როცა, როგორც იქნა, შეწყდა გულის გამაწვრილებელი წვიმები, სპეციალურად მოძებნა ფიცხო. იგი სასაუზმესთან იდგა დიდი შესვენების დროს მასავით წოწოლა თანაკლასელთან და რაღაცას გაცხარებით უსაბუთებდა. მეგიმ ერთხანს უყურა, უყურა და ვერცერთმა რომ ვერ შენიშნა, გაბედულება მოიკრიბა და ფიცხოს ცხვირწინ აეტუზა. იმან შეწყვიტა ლაპარაკი და გოგონას შემოხედა. გაკვირვებით დააქკერდა მორცხვად მომღიმარ ბავშვს. ვერ მიმხვდარიყო, რა უნდოდა მას მისგან.

— აჰა, — უთხრა მეგიმ და სიგარეტის გაუხსნელი კოლოფი გაუწოდა.

ბიჭი უცებ ვერ გაერკვა, რაში იყო საქმე. დაფანტული მზერით მისჩერებოდა, ვიდრე იმან არ უთხრა, საჩუქრად მოგიტანეო.

— მე მომიტანე?! — გაუგებრობას ვერ ფარავდა და თვალს არ აშორებდა გოგონას შეწუხებულ სახეს. მეგი თავს უხერხულად გრძნობდა, ასე რომ იდგა ხელგაწვდილი სიგარეტის კოლოფით.

— აიღე, — მორცხვად უთხრა, — შენ მოგიტანე. დაგავიწყდა, რომ მიშველე?

— აა, ეს შენა ხარ? — ახლა გაახსენდა ყმაწვილს ის ამბავი. მთელი სახით გაუღიმა და „ძღვენი“ სიამოვნებით ჩამოართვა, — კარგი გოგო ხარ, მაგრამ რატომ დაინხარჯე?

— არასოდეს არა გაქვს და ვიფიქრე, გაუხარდება-მეთქი.

— მართალი ხარ, — გაეღიმა იმას და კოლოფი შეათვალიერა ხელში, — ოჰ, ეს ხომ საკმაოდ ძვირია. ვინ იცის,

რამდენი საუზმის ფულად დაგიჯდა.

— სულაც არა.

— გმადლობთ... ძალიან დიდი მადლობა. გავახარებ ბიჭებს.

მეგის გაუშვინა და სახე. სისხლი მჩქეფარედ მოაწვა ლაწვებს და ააფერადა. აღარ იცოდა, რა ეთქვა. არადა, გრძნობდა, რაღაცგვარად მას უნდა შეენარჩუნებინა ეს ურთიერთობა, თუ სურდა, არ შეწყვეტილიყო იგი, მაგრამ ვერაფრის თქმა რომ ვერ მოახერხა, დამნაშავესავით გაეღიმა და ჩქარი ნაბიჯებით გაეცალა იქაურობას. ბიჭებმა უნებურად გააყოლეს თვალი, ვიდრე ის კიბეზე ბავშვების დიდ ნაკადში არ ჩაიმალა.

— ვინ არის ეს ბავშვი? — იკითხა გაოცებულმა ამხანაგმა და, როგორც კატა ძეხვის ნაჭერს, ისე წაეპოტინა სიგარეტის კოლოფს, თან იქეთ-აქეთ აცეცებდა თვალეbs, ვინმე უფროსთაგანი ხომ არ გვხედავსო.

— არ ვიცი. ერთი უბადრუკი გოგოა, ფული შეუწერიათ პატარა ბიჭებს და ვუშველე, — ისე თქვა ფიცხომ, ამისთვის რაიმე განსაკუთრებული მნიშვნელობა არ მიუცია.

— ისე, შენ რომ იცოდე, ეს გოგო თავის დროს მაგარი ვინმე დადგება! — უთხრა მეგობარმა ერთგვარი შეფარული ღიმილით და წასასვლელად გაემზადა. ფიცხომ ახლა მოისაზრა, ერთი კარგად დაკვირვებოდა ამ გოგოს, მაგრამ იგი უკვე აღარ ჩანდა.

რამდენიმე დღე ანგარიშგაუწველად დაეძებდა მასთან შეხვედრას, მაგრამ რისთვის და რატომ, ვერ იტყოდა. რატომღაც მეგობრის ნათქვამი ისე აეკვიატა, თავიდან ვერ იშორებდა. ერთხელ მაინც ბეჯითად შეეთვალიერებინა იგი, ენახა, რა ბავშვია ეს გოგონა, რას წარმოადგენს, როგორია, რანაირი. რატომღაც მის მიმართ

რალაცვარი სიბრალული გაუჩნდა. ვინ იცის, როგორ ცდილობდა მადლიერებით გამოეხატა მისთვის გაწეული დახმარება, მან კი ეს ჩვეულებრივად მიიღო, ვითომც აქ არაფერი. ალბათ გულიც კი დასწყვიტა ამგვარი გულგრილობით. რა საწყლად გამოიყურება, რა გაუბედავია, რალაცვარი დაჩაგრული და უმწეო.

უმცროსკლასელთა ფლიგელი განმარტოებით დგას ეზოში და მეგი რომ ენახა, სპეციალურად უნდა გადასულიყო იქ ან ჰიშკართან დალოდებოდა, საიდანაც ყველა გადი-გამოდის — ბავშვები, მასწავლებლები და მშობლები. სადარბაზო შესასვლელი მხოლოდ საპატიო სტუმრებისთვისაა. იშვიათად თუ გამოიძურწებიან იქიდან მოსწავლეები, თუ მიეცათ შემთხვევა და კარი როგორღაც ღია დაუხვდათ. რატომღაც თავისი თავის რცხვენოდა. მით უმეტეს, არავითარი სურვილი არ ჰქონდა, ვინმეს შეეტყო რამე.

შემთხვევა არა და არ ეძლეოდა. ისინი უმეტესად ჯგროდ გამოდიოდნენ სკოლიდან თავიანთ თანაკლასელებთან ერთად, ხანაც წვრთნაზე რჩებოდა, და ძალაუნებურად ეს საქმე განუსაზღვრელად გადაიღო.

შეხვედრა მაინც მოეწყო: დილით სკოლისაკენ მიმავალს წამოეწია. მისი ჩანთა იცნო, თორემ უკნიდან ასე ჩაცმულს ვერ შეიცნობდა — მოკლე კაბის ნაცვლად ჯინსის შარვალი ეცვა, სპორტული კურტაკი. მიუხედავად იმისა, რომ ციოდა და ჟინჯულავდა, თავზე არაფერი ეხურა, მოკლედ შეკრეჭილი ჩალისფერი თმები უკან „წკაპუნებით“ შეეკრა და წელგამართული, ლალად მიაბიჯებდა. ერთხანს ფეხდაფეხ მიჰყვა. მოწონდა მისი მოშვებული, დაუძაბავი, თითქოს რალაც უზრუნველად სიარული, თანაზომიერი რწევით მიმოხვრა, ფიცხოში ეს

რატომღაც სიმსუბუქისა თუ უდარდებლობის გრძნობას აღძრავდა და თავდაჯერებულს ხდიდა. საცხებით განთავისუფლდა უხერხულობის ტვირთისაგან და გოგონას „დილა მშვიდობისაო“, შეაგება, როცა იმან უკანმოუხედავად იგრძნო ვილაიცის მოახლოება და ერთბაშად შემოტრიალდა.

მეგის სალამზე პასუხი არ მიუცია — გულიანად გაუღიმა და გაწითლდა.

ფიცხოს არ დასჭირვებია სიტყვების ძებნა. ჩვეულებრივ, როგორც დიდი ხნის ნაცნობს, შინაურულად გაუბა საუბარი. ათასი რამე ჰკითხა, ზოგიც თავისი უთხრა, რალაცით დააინტერესა, რალაცით დაინტერესდა.

დიდი ბიჭის მეგობრულმა ტონმა მეგი გაათამამა, მაგრამ მაინც ბოჭავდა ის, რომ ფიცხო მასზე საგრძნობლად უფროსი იყო — საცხებით სხვა ადამიანი, სულ სხვა სამყაროდან. ამიტომ მხოლოდ კითხვებზე იძლეოდა პასუხებს. ერთადერთი, რაც გაბედა და ჰკითხა — რატომ გეძახიან ფიცხოსო.

ბიჭს გაეღიმა.

— არც კი მახსოვს, როდის და ვინ შემარქვა. ყველა ასე მეძახის. სახლშიაც კი. გურამიო, არავინ მახსენებს. მეც მივეჩვიე. ალბათ იმიტომ მეძახიან ასე, ფიცხი რომ ვარ. რა ვქნა, უსამართლობას ვერ ვიტან. ვერც უსინდისობას ვითმენ... ჰოდა, ხშირად მიწვევს კამათი და შეხლა-შემოხლა.

ის განაგრძობდა თავის დახასიათებას და მეგიც გულდასმით უსმენდა, თუმცა გულისყურის მოთოკვა უჭირდა. ამჩნევდა, ესენი რომ ასე ერთად მოდიოდნენ შინაურულად მასლათმას-ლაათით, როგორ შემოაჩერ-დებოდნენ ხოლმე გზად მომავალი გოაცებული თანატოლები. გული სიამაყით ევსებოდა. ხუმრობაა, სკოლაში ყველაზე ცნობილი

და სახელიანი ბიჭი, ისიც ამდენით უფროსი, და მეგობარივით მოგყვებოდეს და გესაუბრებოდეს?

მისტვის ეს დღე, მიუხედავად მოჟამული ტაროსისა, მზიანი იყო. მთელი დღე ხალისიანად დაფუსფუსებდა. დედამაც კი შენიშნა ეს და ღიმილით უთხრა, რა ნიაგმა დაგიბერა ნეტავო.

ასეთი შემთხვევითი შეხვედრები ჩვეულებრივად გადაიქცა, მაგრამ მერე ზამთარმა შეიტანა თავისი კორექტივები. საახალწლო არდადეგებზე ხომ სულ დაეკარგნენ ერთმანეთს.

სამშუხაროდ, სწავლის დაწყებისთანავე, ყველაფერი ერთბაშად უცნაურად აყირავდა და აირია, როცა ერთხელ მამა, ცოტა არ იყოს, სერიოზულად შეფიქრიანებული, დედას ჩაეძია:

— შენ ჩუმ-ჩუმად თამბაქოს წევას ხომ არ მიჰყავ ხელი, ქალბატონო?

ქალმა გაოცებითა და, ცოტა არ იყოს, მწყრალად გამოხედა. უსიტყვოდ დატუქსა თითქოს — ვითომ ეს უაზრო შეკითხვა რა ხუმრობა უნდა იყოსო.

— რა ვიცი. მეჩვენება, რომ სიგარეტის ბლოკებს ხანდახან აკლდება ხოლმე კოლოფები.

— უჰ, რას არ იტყვი! — გაწყრა დიასახლისი, — ვის უნდა შენი სიგარეტები? ჩვენთან შენს მეტი არავინ ეწევა. ნატო რომ მოდის, ხომ იცი, იმას შენი სიგარეტები არ მოწონს, მუდამ თავისი აქვს. რაღაც გეშლება, ბატონო.

მამას არაფერი უთქვამს, მაგრამ გაოცებით კი აიჩეხა მხრები.

მეგი არ შერხეულა. დივანზე იჯდა წიგნით ხელში. გააცია. აიღეწა. სიმწრით გადაყლაპა ყელს მომდგარი ნერწყვი. ეგონა, ფილტვებმა სუნთქვა შეწყვიტესო.

უკანასკნელად რომ მიუტანა

ფიცხოს სიგარეტები, ბიჭმა თავდაპირველად უარი უთხრა:

— აღარ ვეწევი. ნაკრების მწვრთნელმა მითხრა, ნაკრებში არ აგიყვან, მაგას თუ არ მოიშლიო... მაგრამ... — მცირე ხნით ჩაფიქრდა, — კარგი, გამოგართმევ ერთხელაც და შენგან სახსოვრად შევინახავ. თილისმად მექნება, რომ მეტი აღარ მოვწიოო.

მეგი სიხარულით ცას ეწია. იმდენად ის კი არ უხაროდა, ბიჭმა სიგარეტს გაანება თავიო, რამდენადაც მის ნაჩუქარ უბრალო კოლოფს ამგვარი პატივი რომ ერგო.

ამ შემთხვევიდან ორიოდ კვირაც არ გასულა, დამრიგებელმა დარეკა სახლში.

დედა გულგახეთილი დაბრუნდა სკოლიდან.

— რა უნდა დამართოდა? — მრავალუცნობიან განტოლების ამოხსნას ლამობდა, — თითქოს მეცადინეობს, არსად არ დადის, სულ წიგნი უჭირავს ხელში.

ფიქრთა ამ კორიანტელში უცებ ერთი სურათი წამოეჭრა თვალწინ — მეგი ამ ბოლო დროს სულ წერს რაღაცას და მალავს. რას წერს ან რატომ მალავს? თავის დროს ამისათვის ყურადღება არ მიუქცევია, მაგრამ ახლა რატომღაც უსიამოვნოდ შეძრა ამ გახსენებამ. გადაჩხრიკა მისი უჯრები და პატარა, ლურჯყდიანი რვეული აღმოაჩინა. სულმოუთქმელად დაიწყო კითხვა. ჩვეულებრივი, ბალღური, მიამიტური დღიური იყო. არაფერი საეჭვო, გარდა საერთო სევდიანი განწყობილებისა: „დღეს წვიმს... არ მიყვარს წვიმა“... „ყველას გაუხარდა თოვლის მოსვლა, ჩემს გარდა“... „ნელი გამებუტა, სიმაღლე რომ ვუთხარი“... „სულ არ მომეწონა ეს სპექტაკლი, რას აქებენ?“... „მიყვარს გაზაფხული, მეც

გული მიხალისდება“... „რატომ ეძახიან გურამს ფიცხოს? რა სულელური სახელია, სულ არ შეჰფერის“... „მინდოდა კალათბურთის საწვრთნელ დარბაზში შევსულიყავი, მაგრამ არ შემიმევს, გარეშე პირები არ დაიშვებიანო“... „კინალამ გული გამისკდა, მამამ სიგარეტებზე რომ დაიწყო ლაპარაკი...“ — და მაშინვე შეწყვიტა კითხვა. ეს რას უნდა ნიშნავდეს? — გული კინალამ ამოუფრინდა საგულედან, — რამდენჯერმე წაიკითხა ეს ადგილი, მთელი რვეული გადაიკითხა, გულდაგულ გადაიხშირია, მაგრამ ამის მეტი საეჭვო ვერაფერი აღმოაჩინა — აღწერილი იყო, თუ რა მძიმე განცდა დაეუფლა მას ამ დღეს... მაგრამ რა მოხდა ასეთი? რატომ გაუსკდა გული, მამამისმა სიგარეტების ამბავი რომ მოიკითხა? იქნებ... არა, არა, არა!.. — სული შეეხუთა უეცრად, — ამას, რომ მომკლან, ვერ დავიჯერებ!.. მეგი და სიგარეტი? ჩემი მეგი?.. და სიგარეტი?!

თავზე აებნა. მთელი დღე აზრებს ვერ იკრებდა, მაგრამ არავისათვის არაფერი გაუმხელია. მეორე დღეს, მეგი სკოლიდან რომ დაბრუნდა, გრძნობამორეულმა ჩაიხუტა, მაგრად მიიკრა მკერდზე და დიდხანს კოცნა და კოცნა. გული აუჩუყდა და ბავშვიც ააცრემლა.

— ჩემო მეგუნია, ჩემო ფისუნია!.. შენ ხომ ჩემი ჭკვიანი გოგო ხარ, ჩემი სიცოცხლე, ჩემი იმედი? — თვალებს უკოცნიდა დარეტიანებულ და თავგზააბნეულ გოგონას, რომელსაც ვერაფრით ვერ გაეგო, რა მოხდა ასეთი, დედა ასე რამ შეაწრიალა.

— ხომ ყველაფერს მეტყვი ყოველთვის? ხომ არასოდეს არაფერს დამიმალავ? — განაგრძობდა ქალი ტუჩების ნერვიული თრთოლვით, —

იცოდე, მე და შენ ყველაზე დიდი მეგობრები ვართ ქვეყნად. მართალია, შენ ჯერ პატარა ხარ, მაგრამ არც ისეთი, ავსა და კარგს ვერ არჩევდე. უნდა მითხრა, გამანდო ყველაფერი... რა ზდება შენს თავს? მასწავლებელმა მითხრა, ძალიან ჩამორჩა, ძველებურად აღარ მეცადინეობსო. კი არაფერს აშავებს, მაგრამ ისე ზის გაკვეთილზე, თითქმის რაც იქ ზდება, მას არ ეხებოდესო. მეც გატყობ, რომ შეიცვალე. გული საგულეს აღარ მაქვს.

მეგი გაკვირვებული უსმენდა დედას და ვერაფერს მიმხვდარიყო, რა ცვლილებებზე იყო ლაპარაკი. მართლაც, არის მის ცხოვრებაში ისეთი პერიოდი, როცა უფრო ცუდად გამოსდის სწავლა, მაგრამ დროებით, ხან ხომ კარგად გამოსდის? ასეა, საერთოდ, ხან გიხარია, ხან გაწუხებს რაღაც, ხანაც ხასიათზე არა ხარ, ხანაც დადლილი ხარ... რაა აქ შესაფუთებელი?

მოაგონდა — მეორე კლასშიც ჰქონდა ასეთი შემთხვევა: დაიბარა მასწავლებელმა დედა და უთხრა, თქვენმა შვილმა საგრძნობლად მოუკლო სწავლასო. იყო სახლში მაშინ ამაზე ლაპარაკი და ამით დამთავრდა ყველაფერი. სხვებს არაფრით ჩამორჩენილა, მაგრამ რატომღაც მაინცა და მაინც მისგან ითხოვენ ყველაზე მეტს. რა მოხდა ახლა ასეთი? თავისი ამგვარი მდგომარეობა სრულებითაც არ აღელვებდა, მშვიდად გრძნობდა თავს, მაგრამ დედის მოულოდნელმა შეკითხვამ აუტკიცა ლოყები:

— ერთი ეს მითხარი: კარგად შეგნიშნე, მამაშენმა იმ სიგარეტებზე რომ მკითხა რაღაც ამის წინ, რატომღაც ისე შეუფოთდი, რომ...

მეგიმ დედას არ დააცალა, ყელზე შემოეხვია და გაიტრუნა.

წამებად დაუჯდა სიმართლის თქმა.

და დედის გულში ვეშაპივით შემოვარდა სრულიად გაუზრებელი ახალი სადარდებელი. ისე აირია და დაიბნა, ვერაფერი ვერ თქვა:

და მეგი თავის თავს მიანდო, ჩამოეხსნა და სცადა, როგორმე მოეზრებინა, წესიერად გარკვეულიყო, რა ხდებოდა, ბოლოს და ბოლოს.

გადაწყდა, მეგის ახლო მეგობრებისათვის ეკითხა რამე, მაგრამ მაშინვე უკუუაგდო ეს მოსაზრება. მოერიდა ამ გაუგებრობის გახმაურებას. თვითონ დაიწყო საქმის გამორკვევა ისე, რომ არც ქმრისათვის და არც ახლობელ-მეგობრებისათვის არაფერი უთქვამს.

რამდენიმე დღის მალულად დევნა უშედეგოდ დასრულდა. ხელმოსაჭიდი არაფერი მომხდარა. დიდი ფიქრის შემდეგ გადაწყვიტა, როგორმე თვალი მაინც მოეკრა იმ ბიჭისათვის, მეგი რომ სიგარეტებით ამარაგებდა. ახლა ინანა, თავის დროს რომ არ ნახეს, როცა გადაწყვიტეს, მადლობა ეთქვათ მისთვის.

შვილს არაფერს ეუბნებოდა. ასე ეგონა, დუმილით მიაფუჩიჩებდა ამ საქმეს და ამით დამთავრდებოდა ყველაფერი, მაგრამ ეჭვის ჭია გამუდმებით ღრღნიდა და ვერ ისვენებდა.

ამ შფოთვაში გაზაფხულმაც მოატანა. მალულმა თვალთვალმა თავისი გაიტანა. — როგორც იქნა, საკუთარი თვალთ დაინახა, სკოლიდან ერთად როგორ მოდიოდნენ მისი მეგი და ის უცხო ბიჭი. ღმერთო, რამისიმალე ბიჭი! მეგი წელამდე ძლივს სწვდებოდა. ის ხომ დასრულებული ყმაწვილია და მეგისთან რა უნდა ჰქონდეს საერთო? ნეტავ, რაზე ლაპარაკობენ ასე საქმიანად, რა აქვთ სალაპარაკო?

იმ დღეს დედის გულს არ მოუსვენია. კბილებით იჭერდა სათქმელს

შვილთან თუ ქმართან... თუმცა რითი დაეწყო და რა ეთქვა? მთვარეულივით იჭდა სამზარეულოში თავის ფიქრებთან განმარტოვებული.

არა, მაინც, რა ბედი დაურჩა!

თვითონ ვერაფერს მიაღწია ცხოვრებაში. ლამაზი, ტანკენარა გოგო იყო, კარგად სწავლობდა, უზადოდ იცმევდა, უცხო ენებს ფლობდა. ბავშვობიდან, ფორტეპიანოზე უკრავდა, კარგად მღეროდა. ვინ იცის, სკოლის დამთავრებისთანავე, თვრამეტი წლის ქალიშვილი ბონდოს რომ არ მოეტაცა, რა წარმატებები ელოდა, მაგრამ... ჰო, ახლა რა გასაკითხია, მართლა მოიტაცა თუ მოატაცებინა თავი, მთავარი ისაა, რამ სამუდამოდ ჩაიჩა ოჯახში. მართალია, არაფერი არ აკლდა: სახლი, კარბ, მანქანა, მოსახსახურე, დღეობა-ნათლობები, თეატრი, კინო... მაგრამ თავისი გზა მაინც ვერ გაიგნო. რაღაცას კიდევ ფიქრობდა, მაგრამ მთლად აიშალა მისი გეგმები, როცა მეგი გაჩნდა — ლამაზი, სრულყოფილი, მომხიბლავი პატარა ქალბატონი. შინ თუ გარეთ ყველას რჩებოდა თვალი თვალხატულა კოპწია გოგონაზე. ერთზე წყდებოდა გული: მისი თვალების მოცისფრო ფერი რომ არ გამოჰყვა შვილს. მამამისივით შავ-შავი ნაკვერჩხლები დაურჩა. სხვა რომ აღარ გაუჩნდათ, მთელი გულისყური მასზე გადაიტანეს. არაფერს აკლებდნენ, ყველა კაპრიზს უსრულებდნენ, და თითქმის ასეთ ყოფაში ერთი ანჩხლი და ჭირვეული ვინმე უნდა დამდგარიყო, მაგრამ პირიქით კი მოხდა — საშინელი მორცხვი, გაუბედავი, რაღაც საცოდავი, საოცრად მოშიში და მოკრძალებული...

რას არ ეცადა ენერგიული დედა, რომ რაღაც ტალანტი გაეღვიძებინა მასში, მაგრამ არაფერი გამოსდიოდა. მუსიკა ვერ დასძლია — მეორე კლასიდან

გამოიყვანეს; ცეკვის მასწავლებელი გიჟდებოდა, მომიყვანეთ ეს ბავშვი, ნამდვილი მოცეკვავის ტანი აქვსო, მაგრამ მეგი ვერაფრით დაიყოლიეს — რამდენიმე დღეს იარა საცეკვაო კლასში და არავითარი წარმატებისათვის არ მიუღწევია, დაანება თავი; არც სიმღერა გამოსდიოდა, ლექსებს კარგად კითხულობდა, მაგრამ რომ მოგვეკლა, სხვასთან ხმას ვერ ამოაღებინებდი. სპორტისთვის ძალიან ნაზი გამოდგა — ეცადნენ მხატვრული ტანვარჯიშისათვის მიეყო ხელი, და არც აქ გაამართლა — ხასიათი არ აღმოაჩნდა შესაფერისი — სპორტული.

დედა გიჟდებოდა. სწავლითაც რომ არ გამოირჩეოდა? ისე რა, ჩვეულებრივ — როგორც ბევრი სხვა, ისე ისიც — ზოგ საგანს კარგად სწავლობდა, რომელიც ეადვილებოდა, ზოგს — არა. უბრალოდ, ეჯავრებოდა. ერთი, რაც აინტერესებს, წიგნებია. ტელევიზორის მიმართაც გულგრილია — შემთვევიდან შემთხვევამდე უყურებს. მეორეც — სამზარეულოა. თავიდან ვერ მოიცილებ, როცა რამეს აკეთებ, განსაკუთრებით ნამცხვარს თუ აცხობ. ჭამა მაინც უყვარდეს!.. თვითონაც შეუძლია ზოგი რამე, მაგრამ ვის რაში ჭირდება მაგისი მზარეულობა?

სახლის საქმეც ძალიან ეხერხება. ერთი უნდა ნახო, რა ხალისით ალაგებს ოთახებს — მტვერს გაწმენდს, იატაკს დააპრიანებს, მაგრამ ფეხს არ დაგაკარბინებს მერე. დიდი ქალივით ტრიალებს თავზე ხილაბანდწაკრული. სხვისი გაკეთებული არაფერი მოსწონს. დედის დალაგებულ საწოლებსაც კი თვითონ თუ არ შეაგლო ხელი და თავის გემოზე არ მიისწორ-მოასწორა, ვერ მოისვენებს. თავის ნივთებს ვის ჩივის, სხვას არავის აპატიებს უადგილო ადგილას დადოს სადმე რამე. თავის

ნებაზე უნდა გააკეთოს ყველაფერი, თავისი გემოვნებით. ნამდვილი პატარა მეოჯახე ქალია... მაგრამ რა? ეს უნდა იყოს მისი ცხოვრება? იმისთვის იღვწის დედა, ოჯახში გამოკეტოს მთელი ცხოვრება ქალიშვილი და მეტი არაფერი?

ერთადერთი შორეული იმედილა ასულდგმულებს მას, თორემ მამა ხომ სულაც არ ფიქრობს ასეთ რამეებზე. — მეგის ახლავე ეტყობა, ბრწყინვალე ქალი დადგება. კიდევ კარგი, აღნაგობა დედის დაურჩა და მამასავით მკვრივი და ჩაფსკენილი არ გამოვიდა. ლერწამივით გოგოა. გაიზრდება — მისი სილამაზით გაიტანს ლელოს. მაგან ჯერ კიდევ არ იცის თავისი ფასი...

და ახლა უკვე მის კარგ ბედობაზე ფიქრობდა. უეჭველად „პრინცი“ იქნება მისი რჩეული — ლამაზი, მდიდარი, გონიერი, მშვენიერი, რჩეულთა შორის რჩეული...

უცებ თავბრუ დაეხვა ამის გაფიქრებაზე.

— ვინ?.. ვინ?.. ის ახმახი კალათბურთელი?..

მაგრამ რა დროს ამაზე ფიქრია, მეორეც — სად ეს და სად ის? ერთი უბრალო ბიჭია. არაფრით გამორჩეული ოჯახიშვილი.

— არა, არა! — წამოიყვირა და წამოვარდა სკამიდან. მალე მოეგო გონს. კიდევ კარგი, სახლში არავინ იყო. მეგი მამიდას ჰყავდა წაყვანილი რომელიღაც გასტროლიორის კონცერტზე.

ამ დღიდან გაუთავებელი საოჯახო დებატები დაიწყო. ცხადია, ყველაფერი მეგის ზურგს უკან ხდებოდა, მაგრამ იგი კარგად ამჩნევდა, საიდუმლო მსჯელობათა საგანს თვითონ რომ წარმოადგენდა. ზოგ რამეს გუჟანით ხდებოდა, ზოგს ისმენდა მალულად თუ აშეკარად და მის გაოცებას საზღვარი არ ჰქონდა. რამდენჯერმე აღშფოთდა

კიდევ, მაგრამ ყოველთვის იჭერდა თავს ხოლმე.

— რატომ არ ფიქრობ, რა უნდა ვქნათ? — გაცოფებული შეაფრინდა ერთხელ დედა ქმარს, — მე რომ შემომყურებ ყველაფერზე, ყველაფერზე მე რომ უნდა ვიფიქრო... შენ არ გინდა შეიწუხო თავი?

ბონდო გაღიზიანებული სცემდა ბოლთას, ქოჩორაშლილი და აღრენილი, სუფთად გაპარსულ სახეს ისრესდა ნერვიულად.

მამიდა, ჯერ ახალგაზრდა, მაგრამ ხანდაზმულის შესახედაობის გაუთხრავარი ქალი სავარძელში იჯდა და სიგარეტს აბოლებდა ცალთვალმოჭუტული, ბოლს რომ არ შეეწუხებინა. ცდილობდა როგორმე დაემშვიდებინა რძალი, მოვიფიქრებთ რამეს, ნუ გადაირიეთ.

— რა უნდა მოვიფიქრო, ნატო, რა? ბავშვი თერთმეტი წლის ძლივსაა და ასეთი ამბები გაგონილა?

— მაინც, რაა ასეთი უსაშველო? — თავისას არ იშლიდა მამიდა, — რაც შენ მომიყევი, იმაში არაფერია საგანგაშო. სულ გადაირიე, მგონი. ჯერ ისედაც რა იყავი, და მთლად დაილიე. კისერზე ძარღვები დაგაჯდა. სული რომ შეგიბეროს კაცმა, გაფრინდები. დამშვიდდი ცოტა, დაწყნარდი.

კარგა ხნის შემდეგ მართლაც ყველანი დამშვიდნენ. თითქოს დავიწყებას მიეცა უსიამოვნო ამბავი, მაგრამ ერთხელ, მარტის პირველ რიცხვებში, ღრუბლნარევ მზიან დღეს მეგი რომ ნაადრევად გაზაფხულის კვარაკვინჩების პაწაწინა მუშტისოდენა კონით სახეგაბადრული დაბრუნდა სკოლიდან და დედას თითქოს მიახარა, ფიცხო შემხვდა და იმან მიყიდა ეს იებო, ქალი გონებიდან გადავიდა. არაფერი უთქვამს, მაგრამ გული

კინალამ წაუვიდა. თავი შეიკავა სალამოდ, მაგრამ მერე ველარ მოითმინა და ნატოს დაურეკა, როცა მეგი მეზობელ გოგონასთან გავიდა რაცალ საქმეზე.

— ამ გოგოს რა ჭირს, არ ვიცი, პირდაპირ, — გულს ასკდებოდა იგი, — ლენჩია ნამდვილად, სულელი... მე ასეთ დღეში ვარ, და ის კიდევ მოვიდა და მეუბნება: ერთად მოვდიოდით და ჩვენს კუთხეში რომ კაცი ყვავილებს ყიდის, ფიცხომ ეს იები მისგან იყიდაო. თანაც ძლივს შეუგროვებია ხურდა ფული და იმ კაცმაც ცოტა დაუკლოო. გესმის, ქალო? მომახარა რა!.. შტერია ნამდვილად, სულელი!

ნატოს გაეცინა:

— გოგო, არ ესმის ბავშვს ეგ იმგვარად, შენ რომ გებულობ... მისთვის ეს ჩვეულებრივი ამბავია. ვინ იცის, თავი მოაქვს კიდევ, მთელ სკოლაში განთქმული ბიჭი რომ მას ეამხანაგება.

— ჰოდა, მაქედან იწყება ყველაფერი...

— რა ყველაფერი, გაჩერდი ერთი! დედა მღუშპარედ იტანდა ყველაფერს. იქამდე არ ამოუღია ხმა, ვიდრე მეგიმ მთლად დამქანარი ყვავილები კი არ გადაყარა, ფანჯრის რაფაზე გაშლილ ქალღმერთზე გაფინა ჰერბარიუმის გამო-საყვანად. მაშინ კი იფეთქა. იმწამსვე იხმო თავისთან მული.

ქალებმა იფიქრეს და მამისათვის არც კი უკითხავთ, გადაწყვიტეს, მომავალი სასწავლო წლიდან მეგი სხვა სკოლაში გადაეყვანათ. ის ბიჭი დაამთავრებს სწორედ სკოლას და ამით მორჩება ყველაფერი.

ასეც მოხდა.

მთელი ზაფხული, შემოდგომა, ზამთარი ისე გავიდა, ოჯახური იდილია არ დარღვეულა. ყველაფერი მოწესრიგდა. მართალია, მეგის არ

უნდოდა სკოლისა და მეგობრების გამოცვლა, მაგრამ იცოდა, მას რომ არავინ არ ეკითხება ამას, და მორჩილად დუმდა, თუ მის პასიურ პროტესტს არ მივიღებთ მხედველობაში ერთ-ორჯერ რომ გამოხატა ბუზღუნით. კარგად ვერ გარკვეულიყო, რითი ჯობდა ეს სკოლა იმას, სადაც ადრე სწავლობდა. დედა მთელი მონდომებით უსაბუთებდა თითქმის ყოველ დღე, რომ ეს სასწავლებელი სულ სხვაა, უნივერსიტეტის ბაზაზეა, მაღალ კლასებში დიფერენცირებული სწავლება ექნებათ, პედაგოგები სულ დოცენტები და კანდიდატები არიან. ხომ ნახე, მამამ ძლივს ჩააწყო საქმე, მანდ მოეწყვე როგორმეო.

დედის კალთას ჩაფრენილი მეგი უბრძოლველად დაჰყვა მშობლების ნებას და ამგვარად, სხვა სკოლაში ამოჰყო თავი. უფრო შორს უნდა ევლო, მაგრამ ყოველ დღით მამას მიჰყავდა თავისი მანქანით. მას თუ არ ეცალა — დედა მშვენიერი მძღოლი იყო. უკან კი სამარშრუტო ტაქსით ბრუნდებოდა. კი იყო ამგვარი რამ გასაწვალელებელი, მაგრამ ეს სულაც არ აწუხებდა. ყველაზე ძნელი ახალი ამხანაგების შეგუება იყო. ძველ სკოლაშიც მისი სხვებთან ურთიერთობის არე ისედაც შეზღუდული იყო, ბევრი მეგობარი და თანამოაზრე არ ჰყოლია არასდროს, მაგრამ აქ მთლად განკერძოვდა, განსაკუთრებით პირველ ხანებში.

დასევდიანდა, სულ უბრად იყო, მოდუნებული, უხალისო. ხანდახან თუ დაურეკავდა ძველ ამხანაგებს, ამბავს იკითხავდა და ეს იყო და ეს. იშვიათად ხვდებოდა მათ — შემთხვევა თუ მოიტანდა, თორემ წინასწარგანზრახულად არავის ნახულობდა. თანდათან ამასაც მოეშვა და ახალ წრეში დაიწყო ტრიალი. ნელ-ნელა

უბრუნდებოდა ძველებური ცხოვრების ნირი.

ფიცხო ხშირად აგონდებოდა, თუმცა განზრახულად სრულებითაც არ ფიქრობდა ამას. ანაზღად რაღაც დეტალი გაუელვებდა თვალწინ და მალევე უჩინარდებოდა. ეს მოგონებებიც მალე შეუკეთებელი ცეცხლივით მინავლდა. აზრადაც არ მოსვლია, შესაძლებელი თუ იყო, სპეციალურად ენახა იგი. ამას გონებაშიც ვერ უშვებდა, თუმცა შემთხვევით შეხვედრაზე არაერთხელ უფიქრია.

საერთოდ, მძიმეა გარემოს შეცვლა. ზოგჯერ გამანადგურებლადაც კი მოქმედებს ადამიანზე, მით უმეტეს, ბავშვზე. ბავშვს ვერაფერი შეუცვლის შეჩვეულ გარემოს. არაფერი შეედრება იმას, როდესაც მოზარდს სკოლა თავის უბანში აქვს, სადაც დიდი თუ პატარა დაბადებიდან იცნობენ ერთმანეთს, სადაც უამრავი თანშეზრდილი მეგობარი და ამხანაგი ჰყავს, სადაც ყოველთვის მზად არიან ხელი გამოგიწოდონ, დაგეხმარონ, ანგარიში გაგიწიონ, გენდონ, საჭიროების შემთხვევაში დაგიცვან როგორც ახლობელი და თავისკაცი. სულ სხვაა, როცა სკოლა შენი უბნელი ნაცნობი ბავშვებითაა სავსე, როცა მათი მშობლებიც კი კარგად გიცნობენ. ყოველივე ამას მოკლებულს, ცხადია, მეგობარს დაეწყო თავისებური სიმძიმე, გაუცნობიერებული შინაგანი წუხილის ანარეკლი, რომელიც, ვინ იცის, რა კვალს დააჩენს, ბოლოს და ბოლოს, მის სულს, რაში გამოვლინდება, მაგრამ ამჟამად გარეგნულად თითქმის ყველაფერი თავის ადგილზე დგას.

დრომ თავისი გაიტანა და ქარიშხალიც ჩადგა.

გაზაფხულმაც მოატანა. მარტის პირველსავე რიცხვებიდან თბილი,

ღრუბელნარევი მზიანი ღლეები დადგა. ხალხმა ფანჯრების გამოღება დაიწყო. მოსწავლეები ჯგუფ-ჯგუფად გამოდიოდნენ სასკოლო შენობიდან და ხალისით მიეშურებოდნენ შინისაკენ, მაგრამ არა ძველებურად აჩქარებით, არამედ ნელ-ნელა, საუბარ-საუბრით, ფეხთრევითა და ზღაზვნით, თითქოს ერთმანეთი არ ეთმობოდეთ.

მეგი მაინც სხვა იყო — თავდაპირილი, უთქმელი, დამორცხვებული, მოწყენილი. მაინცა და მაინც, ვერ გაითქვია ამხანაგებში, მაგრამ გამზიანებამ ისიც გამოახალისა ცოტათი. უკანასკნელი ზარის დარეკვისთანავე, მანამდელივით უკანმოუხედავად აღარ გარბოდა შინისაკენ.

ახლაც უნებლიეთ მოითრია ფეხი. თანასკლასელები რაღაცაზე დაობდნენ და ისიც დაინტერესდა. ფანჯარასთან

იდგნენ შეჯგუფებულნი და ერთმანეთს არ აცლიდნენ ლაპარაკს. უნებლიეთ ფანჯრისაკენ გაექცა მზერა. აქედან სკოლის მთავარი გასასვლელი ხელისგულივით მოჩანდა. უცებ შეიმართა, სულ გამოეთიშა აქაურობას, არაფერი არ ესმოდა, რას ლაპარაკობდნენ თანატოლები.

ქვემოთ, სკოლის კიბესთან ქუჩაში, ჭიანჭველებივით ირეოდნენ შენობიდან გამოსული ბავშვები, ხმაურობდნენ, შეუჩერებლად მოძრაობდნენ, ფუსფუსებდნენ.

მაშინვე შენიშნა ნაცნობი სახე — ახმახი ბიჭი გაუნძრევლად იდგა მოშორებით და თვალების ვილაცას დაეძებდა. ხელში უგერგილოდ ეჭირა ნაადრევი გაზაფხულის კვარაკვინჩხების პაწაწა მუშტისოდენა კონა.

მერი კოკალიანი-ლაცაბიძე

ძაღლის ფიქრები

პატარა ვიყავი, ერთობ პატარა, ჩემმა პატრონმა რომ გამაჩუქა. ისევ მეფერებოდნენ და მანებივრებდნენ, სულ გადამავეწყდა დედა, ფეხებში ვეტმასნებოდი ყველას, ველაქუცებოდი; თამაში მიყვარდა, ფეხსაცმელსაც გადავმაღავდი ხშირად და დატუქსვაც არ ამცილდებოდა ამისთვის.

ბავშვები მიყვარდა ძალიან. მათთან ყოფნა ზემოთ იყო ჩემთვის. ვიცინოდით, ვანცობდით, დავრბოდით ერთად. ახალი პატრონის სახლში განსაკუთრებით ერთი თვალმახარა გოგონა მიყვარდა. იმასაც ძალიან ვუყვარდი. მინდორში რომ გაიქცეოდა იგი, ისე გაეშლებოდა კაბა, გეგონებოდა, გაფრენას აპირებსო. შეშინებული გამოვედევნებოდი, კაბის კალთას პირს ჩავავლებდი და ასე ვლამობდი გოგონას დაჭერას. ზოგჯერ ვახერხებდი კიდეც, შევაჩერებდი და ვხარობდი, ჩემი კოაწია მეგობარი ჩემთან რომ იყო. იგი კი ცდილობდა, როგორმე დაეხსნა ჩემს ბასრ კბილებში მოქცეული მისი კაბა. მაგრამ ამაოდ... ჩემი გმირული თავდადება კაბის გახვევით მთავრდებოდა, რისთვისაც ორივე ვისჯებოდით: მე დამამწყვდევენდნენ გოგონას კი ჩემთან თამაშს უკრძალავდნენ, მაგრამ გოგონას ტირილი და ჩემი წკმუტუნით გამოხატული მონანიება უფროსებს გულს მოუღებოდა მალე და ჩვენც ერთად ვიყავით ისევ. ასე გადიოდა დრო და ჩვენც გავიზარდენით... მე, თეთრი, ქათქათა ბეწვით შევიმოსე, ჩემი თვალხატულა პაწია მეგობარი კი — მშვენიერი ქალიშვილი დადგა. მალე იგი ქალაქში გადავიდა სასწავლებლად და უკვე იშვიათად ვხვდებოდით ერთმანეთს. გონიერსა და ჭკვიანს მეძახდნენ, რადგანაც შინაურისა და გარეშეს გარჩევა კარგად შემეძლო. ყნოსვით ვგრძნობდი, ვინ მოყვარე იყო ოჯახის და ვინ — მტერი. ორივეს საკადრისად ვხვდებოდი: მტერს — მტრულად, მოყვარეს — მოყვრულად.

ასე, ავად თუ კარგად, გადიოდა ჩემი ძაღლური წუთისოფელი, ის დაწყევლილი ომი რომ არა, მართლა რა მიჭირდა?! აბა რა დამავიწყებს იმ წლების სიღუფს? ადამიანებს ყველაფერი აკლდათ: სიტბო, საჭმელ-სასმელი, მაგრამ მე შიმშილი მაინც არ მიგრძნია. ოჯახის მამა იტყოდა: ძაღლი თავის სარჩოს იმსახურებს, უკეთეს დარაჯს, ისიც ასე ერთგულს, აბა, სად ვნახავთო. პურს რომ იყიდდა, ნიშანს მოგვცემდა; მეც გვრავინ მჯობდა მისი მანქანის საყვირის გამოცნობაში. გავიგონებდი თუ არა, მაშინვე ყეფას ავტეხდი, გამოდით, მამა მოვიდაო, ჩემებული ძაღლური ენით ვახარებდი ხოლმე ყმაწვილებს. ყველამ იცოდა, რომ ამგვარი მხიარული ყფით მხოლოდ ოჯახის უფროსს ვხვდებოდი. ბავშვებიც მაშინვე ატეხდნენ ყიჟინას: — მამა მოსულა, მამაო! მეც სიხარულით გავრბოდი პატრონთან შესახვედრად. ვიცოდი, ჩემი კუთვნილი პური თვითონ უნდა წამომეღო.

ჩემი კეთილი პატრონიც თავზე გადამისვამდა ხელს და მეტყოდა, აი, კინტო, ესეც შენო! მეც დავავლებდი პირს ჩემს ულუფას და შინისაკენ გამოვრბოდი.

ყველაზე მწარე დღე მაშინ გამითენდა, როცა ჩემი პატრონიც ომის ზხას

გაუყენეს სხვებივით. მის მოლოდინში ვიყავი სულ, მესიზმრებოდა მისი სიკეთით სავსე თვალები... დიდი დრო არ გასულა, რომ მისი გამირულად დაღუპვის ამბავიც მოვიდა და ჩემი ცხოვრების ჩარხი უკუღმა შეტრიალდა. მალე მთელი ოჯახი გადასახლდა ქალაქში მე კი ახალი პატრონის ხელში აღმოვჩნდი. ცხოვრება კი თანდათან უარესდებოდა და ჩემთვის ველარავინ იცლიდა უკვე. ჩვენი სახლის ახალმა ბინადრებმა, თავად მშვიერებმა და გულჩახვეულებმა, ერთ საშინელ დღეს ჭიშკარი გამიღეს და მიბრძანეს, წადი, აქედან დაგვეკარგეო! აღარ ვიცოდი, რა მექნა. მშვიერ-მწყურვალეც კი არ მოვცილებივარ ჭიშკარს და ძველ ნეტარ დროზე გულამოსკვნილი ვეშუოდი.

ახალმა პატრონმა, ეტყობა, ველარ გაუძლო ჩემს საცოდაობას, ყელზე თოკი შემება და შორს, ძალიან შორს რომელიღაც სხვა ქალაქში მიმიყვანა და უპატრონოდ დამაგდო იქ. ბევრი ვეცადე, მაგრამ უკან დასაბრუნებელი გზა ველარ გავიგენი. მშობიარობის დროც მიახლოვდებოდა და იძულებული ვიყავი. თავშესაფარი მეძებნა სადმე. მეც ერთი ლამაზი სახლის სარდაფში ჩავიპარე და ბინაც იქ დავიდე. შვილები გავაჩინე, მაგრამ რა?! შიმშილისაგან დაოსებულმა იმათი გამოკვება ველარ შეეძელი, ამდენმა დარდმა ძუძუ გამიშრო... ერთი ლეკვიდა შემრჩა მხოლოდ. ორი დღის წინ პატარა ბიჭები შეჩერდნენ ჩვენთან, შიმშია ამიტანა, ერთადერთი შვილი არ წამართვან, არ გამოილახონ-თქო. მტკივანი ფეხი მაღლა ავწიე, ვიფიქრე, იქნებ გული აფუყუჩო ბავშვებს და შვილი გადავარჩინო.

ჩემმა ოინმა გასჭრა, ბავშვებმა ყურადღებით დამიწყეს ცქერა. ერთმა ჩემი გასაჭირიც კი შენიშნა და წამოიძახა: — დახე, დახე, ფეხი სტკივებია ამ საცოდავსო, მაგრამ მაინც მოსწყინდათ ბოლოს ჩემი ცქერა, ხელი ჩაიქნიეს და დაღვრემილები გამეცალნენ.

ვინ იცის, რამდენი ჩემნაირი დაწანწალებს დღეს ქუჩაში... ეებს!.. რატომ არ ახსოვს ადამიანს ჩვენი ერთგულება? ისე გამოთქმაც კი აქვთ ასეთი, „ძალღივით ერთგულიაო“.

ქუჩაში გდებისაგან ჩემს თეთრ ქათიბს ჭუჭყისფერი დაედო, თვალები ნაღველმა დამინისლა... წინა თათებზე ჩამოვდებ ხოლმე თავს და გამვლე-გამომვლელს ველაციცები, იქნებ პატრონი გამომიჩნდეს...

ხშირად შეჩერდებიან ჩემს ახლოს ადამიანები და საუბარს გააბამენ ხოლმე, ხან მთისას ჰყვებიან და ხან-ბარისას... რამდენჯერ გამიგონია, მავანმა მავანს ტყავი გააძროო. აი, ჩვენ, ძაღლები, კი ერთმანეთის ტყავს არ ვერჩით, ეს ჩვენი რჯულის წმიდათაწმიდა კანონია. ადამიანებმაც შეგვჩინეს და აკი ამიტომაც ამბობენ, „ძალღივით დაღვრემი ახსოვს“.

ერთმანეთის ერთგულებაც კარგად ვიცით ძაღლებმა. თუ სადმე მტერი გამოჩნდა, ყველანი გამოვენთებით, ერთმანეთში რომც ვჩხუბობდეთ, მაშინაც კი ვზავდებით და მტერს შევებმებით. ვიცით, რომ ძალა ერთობაშია. ჩვენი ერთობა მგლებს კი აშინებს და ერთად თავშეყრილებს რომ დაგვინახავენ, კუდამოძუებულნი გარბიან.

გზივარ და ათას რამეზე ვფიქრობ ჩემებურად, ძალღური სინდისითა და სიმართლით... ვოცნებობ სიბოხსა და სიყვარულზე, კეთილ პატრონზე...

ხანდახან ასეც ხდება ხოლმე: შეჩერდება რომელიმე მადლიანი მანდილოსანი, სიბრალულით შემომხედავს, ქალაღში გახვეულ საუბმეს შემომთავაზებს; მაშინ

ბორის მებრეველი

უძილო ღამე

ახლა დეკემბრის შავი ღამეა,
შავმა ღრუბელმა მთვარე დაჩრდილა.
მე თბილ საბანში გახვეულივარ,
შენ კი სად წევხარ, ძმაო არჩილა!

კუნაპეტ ღამეს ვხედავ ფანჯრებში,
იყოს სიბნელე, არ ვნატრობ მნათობს
და მეჩვენება — ამ ბნელ ღამეში
ნაჯაფარ მკერდზე გაწვიმს და გათოვს.

გიყვარდა შრომით ცეცხლის გაჩენა,
წელში მართავდი წაქცეულ საქმეს
დიდი ცოდვაა — შენი მარჯვენა
ასე უდროოდ მიწაში დალბეს!

ცხადში თუ დარდმა გული დალაზვრა,
სიზმარში შენთან ყოფნა მაღალებს;
ხან უპიროში ვთიბავთ ბალახს და
ხან გორმულაში ვიჭერთ კალმახებს.

ფიქრით სოფელში დავდივარ, ვხვნივში,
ვერ გავეჩეცი დარდებს ვერსაით
და გაიელვებს უწერის ტყეში
შენი თვალები ცეცხლის მკვესავი.

ახლა დეკემბრის ცივი ღამეა,
შავმა ღრუბელმა მთვარე დაჩრდილა.
მე თბილ საბანში გახვეული ვარ,
შენ კი სად წევხარ ძმაო არჩილა!

მიუყვები ღელისპირს,
დამშრიალებს ურთხმელი,
რალაც სევდა შემიბყრობს,
ენით გამოუთქმელი.

აქ კალმახებს ვიჭერდი
თმაქოჩორა ყმაწვილი,
მაშინდელი ფიჭვები
დგანან ცამდე აწვდილი.

ოცდაათჯერ მას შემდეგ
 ხეს ფოთლები დაცვივდა.
 გული ამბობს — აქ შესდექ,
 თავი ფიქრობს — რად გინდა!

და გაფრენილ ბავშვობას
 აქედან ვაკვირდები;
 მაშინ რად არ მხიბლავდა
 კამკამი ამ ზვირთების?
 დედამიწის მშვენება —
 ფოთლები და ჩიტები?

მაშინ რად არ მატკობდა
 ჩხრიალი ამ წყაროთა?
 ჩემი ყმაწვილკაცობა
 რატომ არ მიხაროდა?

მიუყვები ღელისპირს,
 დამშრიალებს ურთმელი,
 რაღაც სევდა შემიპყრობს,
 ენით გამოუთქმელი.

* * *

მე ველარ ვამჩნევ ტყის და ცის ფერებს,
 მძიმე დარდებით გული მაქვს სავსე;
 სიღარიბე და ჩემი სიბერე
 ბანდიტებივით მომადგნენ კარზე.

ეს ძმაკაცებიც ისე კვდებიან,
 თითქოს სახლები დაცარიელდნენ.
 ეს რა ლანდები ილანდებიან
 ჩემი სიცოცხლის დასალიერზე?

მომკლა საწუთროს გზებზე ჩანჩალმა,
 ჩემს ურემს ვხედავ ჩაფლულს ჭაობში.
 ბავშვობა დიდმა ომმა დაჩაგრა,
 სიბერეს ახრჩობს ქვეყნის ქაოსი.

თვალს არ ახარებს ოფლგადაღვრილი
 და ვაჟკაცი მკლავი და მკერდი
 ყოველ ნაბიჯზე მხვდება თაღლითი,
 კეთილშობილი — ათასში ერთი!

შრომას გაურბის ხალხი თავზედი,
ჟანგი ედება ხეს და შალაშინს,
თუ როგორ გვიყვარს ჩვენ ერთმანეთი,
ეს კარგად მოჩანს ქართულ ბაზარში.

ველარა ვლადობთ შრომის ბარაქით,
ჩვენს გულებს ბოღმა ედება ცეცხლად
და მოდებია როგორც ტალახი
აწმყოს ტყუილი და წარსულს კვნესა.

საქმეში არ ჩანს გონების შუქი,
გებრძვით ბუნებას — ქვეყნის მშვენებას
და ძველ სასახლეს დაანგრევ თუკი,
უნდა შეგეძლოს ახლის შენება!

ეს ძმაკაცებიც ისე კვდებიან,
თითქოს სახლები დაცარიელდნენ,
ეს რა ლანდები ილანდებიან
ჩემი სიცოცხლის დასაღიერზე?

ბერიკასები

ერთად ხნავდნენ, ერთად სხლავდნენ, ერთად ჭრიდნენ ხე-ტყეს
გულითადი მეგობრები პავლია და პეტრე.

მათ ცხოვრებას აქ არ აღვწერ, არც ბავშვობას, სიყრმეს,
ორმოცდაათ წლის რომ გახდნენ, მე იქიდან ვიწყებ.

შეაღებდა პეტრე პაპა პავლეს სახლის კარებს,

— მაგ ბუხართან ვინ მიგაბა, გამო ახლა გარეთ!

შინ დაკლული ღორი მიდევს, მწვადებს შევწვავ მალე,

ჩემთან რომ არ წამოხვიდე, მეწყინება პავლე!

პავლე ეტყვის — რატომ ცდები, რად სეირობ ნეტავ?

ნუთუ ისე გენატრები, უჩემოდ მწვადს ვერ ჭამ!

რას მიმათრევ იმ შენს სახლში, გათრობს ერთი ჭიქა,

შემეჯიბრე ღვინის სმაში, გაგაცალო სიქა!

ეს მომენტი სხვა მომენტით იცვლებოდა მალე;

მეორე დღეს პეტრეს კარებს უკაკუნებს პავლე:

წამო ჩემთან, სტუმარი მყავს, ხვანჭკართი შევთვრეთ,

ახლა შენ რომ უარი თქვა, ხმას არ გაგცემ, პეტრე!

თბილ ბუხართან სუფრას უსხდნენ, ჭუჭყუკობდნენ ტკბილად,

კითხულობდნენ-ნეტავ ახლა ბინდია თუ დილა?

ფანჯრებს იქეთ ჩანდა ლურჯად ხშირ ნაძვნარის ზოლი,

ნაძვებს ციდან ბლუჯა-ბლუჯა ეყრებოდა თოვლი.

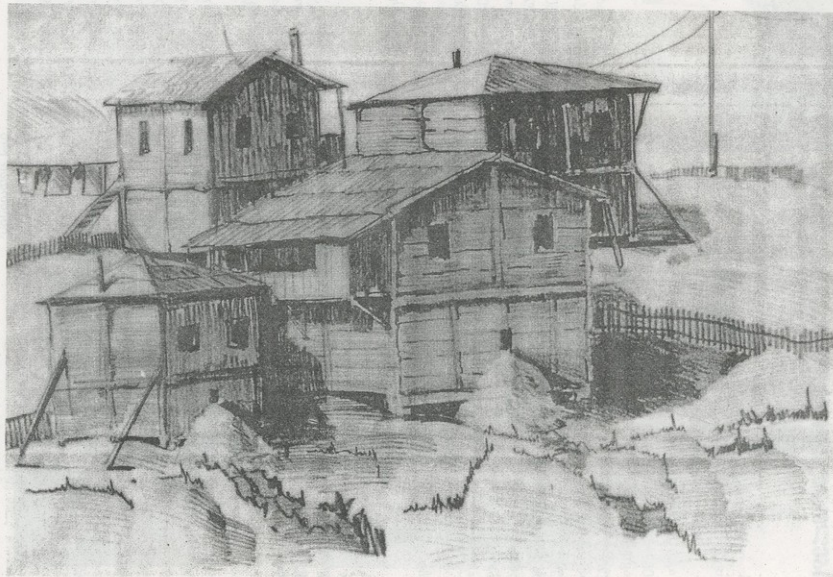
და მღეროდნენ რაღაც ეშხით, მთლად უკბილო პირით,
იფიქრებდი — ალბათ ყელში გაჩხერიათ სტვირი.
ჰგავდნენ დაკორძებულ მუხებს, გადაბელილს წალდით,
მე მეგონა არ აწუხებთ მათ არაფრის დარდი.

* * *

თვალი მოვკარ ხალხის წრიალს პაპა პეტრეს სახლთან.
თურმე წნევამ აუწია, ძალზე ცუდად გახდა.
ძმაცაც უთხრა — იმ ქვეყანას მივდივარო მალე,
შენაც თუ არ წამოხვედი, მეწყინება პავლე!
ახრიალდა ავადმყოფი, დაუძძიმდა სუნთქვა.
— მე შენ მარტო არ გაგიშვებ! — პავლემ პეტრეს უთხრა.
მეორე დღეს პავლე იწვა ცხელი ოფლით სველი,
ეკიჰმა თქვა — ციროზი აქვს, ჩაიქნია ხელი.
და უცვლიდნენ წარამარა ბალიშებს და ზეწრებს,
სიკვდილის წინ ბუტბუტებდა — მეც მოვდივარ პეტრე!

* * *

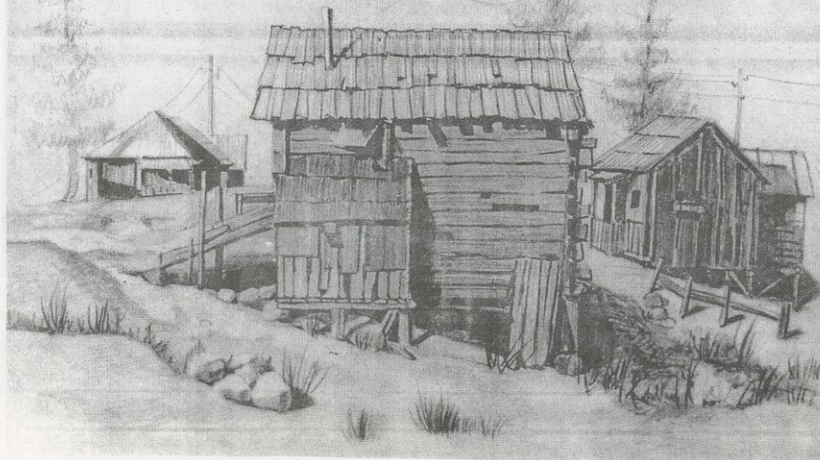
მოდოდა ცივი თოში ხის ტოტების ხლეჩით
და ჩაფლული სამ მეტრ თოვლში შველები ნახეს ტყეში.
და სოფელმა, გალურსულმა იმ თოვლიან ხევში,
ორი კუბო ტყიან მთაზე აიტანა ხვნეშით.
მიწას თხრიდნენ, ირგვლივ თოვლი ვეშაპავით იწვა,
ერთმანეთში აიზილა თოვლ-ჰყაპი და მიწა.
და თქვა ხალხმა — აქ დამთავრდა ცხოვრების გზა გრძელი,
საწყლებს დასასრული გზისა ჰქონდათ მართლა ძნელი!
წლეულს კიდეც გადავხედე მე პაპების სახლ-კარს,
მარანს, ღვინოს, სახლის კედლებს სულ სხვა ფერი დაჰკრავს.
დადუმებულ აივანზე დიდხანს ვიდექ მარტო
და კიღია, როგორც ჩრდილი, კედელს პავლეს პალტო.
კვლავ სიმღერა ისმის მთაში, ღვინოს ისევ სვამენ,
ისევ წვება ხეობაში გალურსული ღამე.
თოვლი ტყეებს ისევ პენტავს, ისევ ჭრიან ხე-ტყეს,
თბილ ბუხართან აღარ სხედან პავლია და პეტრე.

კურამ ფუტკარაძე

„ბეშუმი“

ჩანახატი

გურამ ფუტყარაძე

„ბეშუმი“

ჩანაბატი

კრიტიკა, პუბლიცისტიკა

ამირან ხაბაჯი

ქარვაში ჩატყვევებული ენძელები თამაზ ჭილაძის პოეზია

ძმები თამაზ და ოთარ ჭილაძეები ქართული მწერლობის უთვალსაზიროესი წარმომადგენლები არიან, რომლებითაც სამართლიანად ამაყობს ქართული ლიტერატურა.

ამას წინათ ჩემი მეგობრის ერთი სურათი ვნახე: დგანან ორი შავქოჩორა ბიჭები თამაზ და ოთარ ჭილაძეები, სრულიად ახალგაზრდები, ლამაზები. ფოტოსურათი

ახალგაზრდა მწერალთა ერთ-ერთ შეკრებაზეა გადაღებული... რამდენი ბათუმელიც თბილისში ჩავა, იმდენ მოკითხვას აბარებენ მშობლიურ ქალაქთან და ნაცნობ-მეგობრებთან. ამაყობენ აჭარაში მიმდინარე კულტურული ძვრებით, თვალ-ყურს აღევნებენ აქაურ ლიტერატურულ პროცესს... აფხაზეთში თავისი ბუდე რომ მოეშალა ქართველს, ბატონმა თამაზ ჭილაძემ ახალგაზრდა მწერალთა ბიჭვინთის სემინარი ქობულეთში გადმოიტანა და ყოველ წელს მისი ხელმძღვანელობით ჩვენთან იმართება ეს მეტად საინტერესო ლიტერატურული ფორუმი. აგვისტოს ქობულეთის ერთ-ერთი ლამაზი სურათია: ზის ბატონი თამაზი მაგნოლიის ხის ჩრდილში (პოეზიაშიც უყვარს ეს ხე!). მისი ანტიკური პროფილის იქით მოჩანს უსასწვროდ ლურჯი ცა, ლურჯი ზღვა და... ჰყვავის მაგნოლია!

* * *

მრავალფეროვანია თამაზ ჭილაძის შემოქმედება — პროზა, დრამატურგია, პოეზია. ამ წერილში, რომელსაც მისი ლექსის ერთი ლამაზი სახე, „ქარვაში ჩატყვევებული ენძელები“ დავარქვი, თამაზ ჭილაძის პოეზიაზე მინდა ვესაუბრო მკითხველს.

თამაზ ჭილაძე ულამაზესი ფერების, იდუმალი პოეტური დეტალების, უჩინარი გრძნობების მესაიდუმლე პოეტი. მის პოეზიაში იმდენი ოქრო-ვერცხლი, ლალი და ქარვა, აბრეშუმი, სარკეები და მდიდარი ჭაღებია, რომ როგორც ერთი პოეტი იტყოდა: არც ერთ შაჰს არ დაესიზმრება მსგავსი სიმდიდრე. და ეს სიმდიდრე მოტანილი და დაყრილ-დახვავებული კი არაა, არამედ უფაქიზესი ოქრომჭედლის ხელითა და ფილინგრანული ტექნიკითაა შესრულებული პოეტური სურათები. თითქმის ქება ვთქვი აქ პოეტისა, მაგრამ უმთავრესი მაინც სათქმელი დამრჩა: ეს ოქროს ცვარათი მოზარნიშებული სურათები ადამიანის სულთან არიან დაკავშირებული. წკრიალებენ, ლიცლიცებენ და იდუმალ ხმას გამოსცემენ:

რეკავენ ზარები,

თუ იადონები,

გალობით ადნობენ

ცის კაბადონებს.

ან სხვაგან:

ჩუ!

ზედაზენზე სუნტქავს ვარსკლავი,
ვით პაემანზე მოსული ქალი,
ქალი კი არა — დამფრთხალი ჩიტი...

თამაზ ჭილაძე პოეზიას ხედავს იქ, სადაც სხვები მარტო საგნების გარჩევას ახერხებენ:

და სემაფორი,
როგორც მწიფე ასკილის ტოტი,
ანთია გზასთან...
გუგუნებს ქარი და გუბეები
მთვარეს პურივით ინაწილებენ...

ერთ-ერთი იმათაგანი ვარ, რომლებიც ფიქრობენ, რომ სახეების გარეშე შესრულებული პოეზია, ატომური ბომბის ჩამოვარდნის შემდეგ დარჩენილ ხიროსიმასა და ნაგასაკს ჰგავს. თუმცა აქაც შეიძლება პოეზიის დანახვა, მაგრამ თამაზ ჭილაძის პოეზიას ბროწეულის ყვავილის ცეცხლი ადგას. აქ: „მდინარეები, როგორც ბალახში ჩავარდნილი ცისარტყელებია“, „წვიმას ჰგავენ ბამბუკები, ტყეში დააბაკუნებენ“, „ვილაცა შესწვდა წასვლისას ფოთოლს და მაგნოლიის ქანაობს ტოტი“, „მინდვრები ჭრელი ვეფხვებივით აწყდებოდნენ თბილისს“, „ჩემი თვალები გვანან ბუდეებს, სადაც ჩიტები აღარ ბუდობენ“, „კალიასავით ხტება მარიხი და მთებს ეცემა წითელ მუხლებით“...

მატარებლების გაცილება-დახვედრის არაერთი ლექსია პოეზიაში, მაგრამ თამაზ ჭილაძე აქაც ორიგინალურია:

მატარებლები მიდიან ნელა...
ბაქანზე რჩება ჭორფლიანი,
მალალი გოგო
და ნამძინარე მგზავრების ღიმილს
აგროვებს, როგორც
ცარიელ ბოთლებს...

ყოფილხართ სტუდენტი თბილისში? გიმგზავრიათ 11 ნომერი ტრამვით, ბევრი დამეთანხმებით, მაგრამ თამაზ ჭილაძესავით მაინც ვერ აღიქვამდით ამ მგზავრობას:

ისე გაწვიმდა... წვიმა ბიჭივით
ჩამოეკიდა ტრამვაის ვაგონს...
მიეკრა ფანჯრებს და ფერდაკარგულ
დიდი თვალებით შემოიხედა.

დახატვასამაზ ჭილაძე გრძელი სიტყვის მოკლედ თქმის დიდოსტატია. ამ სურათების შექმნას ზოგიერთი პოეტი რამსესიძე სტროფს მოანდომებდა, მაგრამ შედეგი შეიძლება ისე ეფექტური არ ყოფილიყო, როგორც ამ ლექსშია:

გრანიტის მიღმა,
გრანიტის იქით,
რაინდების ნილბით
და სამრეკლოს ჭიქით,

ჩანს ქალაქის ლანდი...

ბატონი თამაზი მონუმენტური პიროვნებაა. მინახავს, ზის იგი ჩაფიქრებული და იმზირება თავის სულში, რომ დაგინახოს... შენ! ამ დროს მისი სახის (უაღრესად არისტოკრატიულის) ყველა შტრიხი ემსახურება მხოლოდ ერთ მიზანს: დაგარწმუნოს თავისი არსობიდან მომდინარე აზრის სიწრფელეში, სიკეთეში. ის ხელებით არ ლაპარაკობს, არ ნერვიულობს. მიზანს აღწევს მისი ბუბუნა, სამრეკლოსავით ნაწყვეტ-ნაწყვეტ მომდინარე ხმა... და ეს თვისება ეტყობა მის პოზიციასაც... მან განიცადა ეს ხილვა, ბევრი იფიქრა... და უნდა ამ გზაზე გაგიყოლიოს!..

ჩვენდა სასიხარულოდ თამაზ ჭილაძის პოეზიაში გაიღვლებს ჩვენი ბათუმი, გონიოს ციხე და კათოლიკური ეკლესია, ჩვენი მშვენიერი ზღვისპირეთი, უფაქიზესი თვალით დანახული და პოეტურ მონასმებში გარდასახული, ისეთი ოსტატობით, რომ კედელზე ჩამოსაკიდად გამზადებულ პაწია გობელენებს მოჰგავან...

ამ წერილის სათაურიც, თამაზ ჭილაძის პოეზიიდანაა. ლექსი დიდი არ არის და მთლიანად მინდა მოგიტანო:

ეს ის ღამეა, როცა სიზმარში
 თუ ძილვდილში შეიცნობ ისევ
 ყრმობის სიხარულს და მის წინაშე,
 უცებ გაქრება დროცა და სივრცეც.
 და შენი სული, ქარვის ნატეხში
 ჩატყვავებული ენძელას ღერი,
 გაღალებული სურვილის თქეშით,
 შიშველ ტყეების წყვდიადში მღერის.

ასეთი სტროფების ხილვისას კრიტიკოსი ენად არ უნდა გაიკრიფოს, რადგანაც პოეტი ორიოდ მონასმით ისეთ შთამბეჭდავ სურათს ხატავს, მრავალსიტყვაობა ნამდვილად დიდი ცოდვაა. ერთი სიტყვით, აქ მაღალი პოეტური სრულყოფილება!

მიყვარს, როცა პოეტი ლექსის დასაწერად არ ჯდება ერთხელ და სამუდამოდ არჩეული მეტრ-საზომით. ლექსის ფორმა სათქმელმა უნდა მოიტანოს. ზოგი ლექსი ხმამაღალი ქებაა და ზოგი ჩურჩული. და განა შეიძლება ერთი და იგივე სალექსო ფორმით ითქვას სხვადასხვა განწყობილება?!..

თამაზ ჭილაძის პოეზია უაღრესად საინტერესოა ვერსიფიკაციული ძიებებითაც, აქ იმდენი ხერხია გამოყენებული მკითხველის გულის დასაპყრობად, რომ აღარც კი იცი რომელზე ილაპარაკო.

ამ წერილში მიზნად დავისახე თამაზ ჭილაძის პოეზიაზე ვისაუბრო მხოლოდ, მაგრამ, ეტყობა, ვერ მოვახერხე ეს და ვაღიარებ: ამ ლექსების დამწერი პოეტი უცილებლად დრამატურგიც უნდა იყოს! (ერთი წუთით დავუშვათ, რომ არ ვიცი ეს). აქ ისეთი მხატვრული ქსოვილი ჩურჩულებს, იმდენი ძვირფასი თვლებია დახარჯული, ისეთი თეატრალური დეტალები ფიგურირებენ, ისეთი შთამბეჭდავი, მეტყველი ნიღბები გიმზერენ... ამით იმის თქმა მინდა, რომ თამაზ ჭილაძის პოეზია დრამატურგიისავე მდიდის!

დიახ, ჩვენდა საბედნიეროდ თამაზ ჭილაძე უნიჭიერესი დრამატურგია, რომლის პიესებიც ასულდგმულებენ თანამედროვე ქართულ თეატრს. მე მხოლოდ ერთს

ვიტყოდი. ამ გემოვნების, ამ ფერწერული სულის დრამატურგისათვის ძნელი იქნება ალბათ სპექტაკლის მხატვრული გაფორმების მოწონება...

მაღე მოვა აგვისტოც და განმეორდება ნაცნობი სურათი: ზის ბატონი თამაზი მაგნოლიის ხის ქვეშ, ზღვაც ლურჯია, ცაც ლურჯი; ჰაერი მაგნოლიის სურნელით ავსილა... და მე, ზღვისპირელი პოეტი, მისი ლექსით ვეუბნები ბატონ თამაზს:

ზღვა ჰგავს ძილგამკრთალს
და ნაპირზე ვეძებ შენს სიტბოს,
ზღვა ჰგავს დამალულ თრთოლვას და კანკალს,
ზღვას ჩემზე მეტად უყვარხარ თითქოს...

ბატონო თამაზ!

ნამდვილად უყვარხართ ზღვას, თქვენს აჭარას, ბათუმს და გვჯერა რომ ისევ მოვა აგვისტოს თვე.

ოსიკო გვარამაძე

მხატვრული თარგმანის ზოგიერთი საკითხისათვის

(მემედ-ბეგ აბაშიძის თარგმანების შესახებ)

ეპოქა, ესა თუ ის საუკუნე როგორც ვულკანი ისე ამოხეთქს ხოლმე და თითქოს თავისი წიაღისეული საუნჯიდან ქვეყანას მისცემს დიდ ადამიანებს, ადამიანებს, რომლებსაც განგების მიერ ნაბოძები ჰქონდათ მრავალმხრივი ნიჭი, რათა შემდგომ ხალხისა და ერის სამსახურში დამშვრალიყვნენ.

მეოცე საუკუნის დასაწყისში საქართველოს მოევლინა გამოჩენილი პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე, თავდადებული მამულიშვილი მემედ-ბეგ აბაშიძე.

მკითხველის ყურადღებას მემედ-ბეგის პოლიტიკურ მოღვაწეობაზე აღარ შევჩერებ, მაგრამ ერთს კი ვიტყვოდი, თუ არა მემედ-ბეგ აბაშიძე, დღეს აჭარა საქართველოს შემადგენელი ნაწილი არ იქნებოდა. იმ პერიოდში, როდესაც აჭარის ბედი წყდებოდა, მისი ტერიტორიის ხელთ ჩაგდებას ლამობდნენ თურქები, ინგლისელები თუ სხვა ჯურის დამპყრობლები. მემედ-ბეგ აბაშიძემ, 1919 წლის 31 აგვისტოს სამუსლიმანო საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტის თავმჯდომარემ, ყრილობაზე ასეთი რეზოლუცია მიიღო, რომელშიაც პირდაპირ ნათქვამია შემდეგი: „ჩვენი მხარე ყოველთვის წარმოადგენდა საქართველოს დედამამშობლოს განუყოფელ ნაწილს... დღეის შემდეგ და სამუდამოდ ბათუმი და ბათუმის ოლქი, დაე, შეუერთდნენ თავის ბუნებრივ სამშობლოს — საქართველოს რესპუბლიკას“.

მემედ-ბეგ აბაშიძე თავისებური ხედვის პოეტი, რაც მთავარია, ბრწყინვალე მთარგმნელი და მწერალია, ის თავისუფლად ფლობდა არაბულ, ფარსულ, თურქულ და აზერბაიჯანულ ენებს. ის იმდენად არსებითად აღიქვამდა სხვადასხვა ენაზე მეტყველ და სხვადასხვა მიმართულების მწერლების მხატვრულ ნაწარმოებების სულიერ სამყაროს, შინაგან განცდებს, რომ თარგმანი მისი პირადი ხელწერის გავლენის ქვეშ არ ხდება და თითქოს თარგმანები სხვადასხვა მწერლების მიერ არის შესრულებული.

ისლამის გავრცელების შემდეგ აღმოსავლეთის ქვეყნებში არაბული ენა მშობლიური ენის შემდეგ ხალხთა შორის ურთიერთობის ენად გადაიქცა და ლიტერატურაში თავისი ადგილი დაიჭირა. ძველთაგანვე თავისი ჰარმონიულობით ცნობილი და პოეტური ტრადიციების მქონე ფარსულ ენას მეტოქე გამოუჩნდა.

ამგვარად, აღმოსავლეთში XI-XIII საუკუნეებში არსებული ენა იყო რელიგიისა და მეცნიერებისა, ხოლო ფარსული ენა სასახლის, პოეზიის ენად ითვლებოდა.

აღსანიშნავია, რომ რუმის სელჩუკების ქვეყანაში ამ გარემოებამ შეაფერხა თურქულ ენაზე ლიტერატურული ნაწარმოებების შექმნა და მხოლოდ 1330 წელს დაიწერა თურქულ ენაზე მნიშვნელოვანი ნაწარმოებები, ხოლო კლასიკური ნაწარმოებების შექმნა XV საუკუნიდან დაიწყო (ხამდი ჩელები, ახმედ ფაშა, მიჰრი ხათუნი და სხვა).

როგორც ცნობილია, მემედ-ბეგ აბაშიძე კარგად ფლობდა არაბულ, ფარსულ,

თურქულ და აზერბაიჯანულ ენებს. მათი შესწავლა მეტად რთულ და ძნელ პროცესს წარმოადგენდა, ვინაიდან ისინი სხვადასხვა ენათა ჯგუფებს ეკუთვნოდნენ გარდა თურქულისა და აზერბაიჯანული ენების სიახლოვისა.

მკითხველისათვის რომ უფრო მისაწვდომი იყოს ზემონათქვამი, საილუსტრაციოდ მოვიყვან ამ ენების აღნაგობისა და კლასიფიკაციის მაგალითს.

არაბული ენა მიეკუთვნება სემიტურ-ქამიტური ენების ოჯახების სემიტურ შტოს.

ირანული ენა (ფარსი) წარმოადგენს გენეტიკურად მონათესავე ჯგუფს, რომლებიც მიეკუთვნებიან ინდოევროპული ოჯახების ენების ინდოირანულ შტოს.

რაც შეეხება თურქულსა და აზერბაიჯანულ ენებს, ისინი მიეკუთვნებიან თურქული ენების ოჯახების სამხრეთ-დასავლეთის შტოს და წარმოიშვნენ ცენტრალური აზიის ოგუზთა ტომების ენების შერწყმით. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ორი ენა თავისი წყობით, ლექსიკით, ახლოს არიან ერთმანეთთან, ერთის ან მეორის ცალკე ცოდნა არ არის საკმარისი ლიტერატურული მოღვაწეობისათვის. მით უმეტეს, რომ თანამედროვე თურქულმა ენამ 1923 წლის ათათურქის ენის რეფორმის შემდეგ კოლოსალური ცვლილება განიცადა. მასში ფარსული, არაბული და სხვა უცხო სიტყვების ნაცვლად შემოვიდა თურქული სიტყვების ფუძეებიდან ნაწარმოები სულ ახალი სიტყვები. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ის, რომ მემედ-ბეგ აბაშიძე თარგმნის დროს განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს თარგმანის ენას, ისევე როგორც ავტორი მის მიერ ორიგინალური ნაწარმოების შექმნისას, მთარგმნელი როგორც ავტორი ისეთივე მანერით ეძებს სიტყვებს. ამიტომაც სწორედ მის მიერ შესრულებული თარგმანი ითვლება შემოქმედების პროდუქტად, ვინაიდან დაცულია ფორმისა და შინაარსის ერთიანობა, რომელშიაც კარგად აღიქმება ენის დამოკიდებულება გამოსახულ საგანთან.

მემედ-ბეგ აბაშიძე — მთარგმნელი მაქსიმალურად აღწევს შეარჩიოს ისეთი სიტყვები, ისეთი ლექსიკური ერთეულები, რომლებიც სრულიად შეესაბამებიან სურათს, გამოხატულებას, რაც ამ ლექსიკით არის გაცოცხლებული.

მთარგმნელი მიგნებულად სარგებლობს მწერლის მიერ გამოყენებული სინონიმებით, სიტყვების გამეორებით, რომლებიც უფრო მეტად წარმოაჩენენ ექსპრესიულობის მეთოდს, რაც იწვევს ემოციის გაძლიერებას.

უპირველესად მთარგმნელს აღვლევს აღქმა და ჩანაფიქრი რომლებიც შერწყმულია მეორე ენის არსში, შემდგომ მას აღედგრება სურვილი გაიზიაროს, მონაწილე გახდეს, დაიმუხტოს სხვა შემოქმედებითი მუხტით, ხოლო შემდგომ თავისი თანაშემოქმედებით გამოხატოს თანაგანცდა ავტორისა. მემედ-ბეგის მიერ შესრულებულ თარგმანებში გამოხატულია თანაგანცდის ერთ-ერთი უმაღლესი სწორედამ ამ დროს მკითხველის მიერ ხდება ახალი შემოქმედის, მწერლის აღმოჩენა. ... ამიტომაც მწერალი ახალ ლიტერატურაში ისე შედის, როგორც თავისიანი და ამ ენაზე ყველა აღიქვამს მას ძალიანი გააზრებული და მხატვრული სისასრულით.

მემედ-ბეგისათვის როგორც მწერლისათვის თარგმანისა და ორიგინალის მხატვრული მხარეების უშუალო შესწავლის საგანს შეადგენს სიტყვა. მას მიაჩნია, რომ უცხოენოვანი სიტყვის თარგმნა აუცილებელია, თუ მას მნიშვნელობა ენიჭება ფრაზაში. ამიტომ თარგმანის პროცესში ის მაქსიმალურ ყურადღებას მიაქცევს როგორც სიტყვის მნიშვნელობას, ისე იმ კონტექსტსაც, სადაც მისი მნიშვნელობის

რელიზაცია ხდება. ეს განსაკუთრებით შეინიშნება მაშინ, როდესაც სიტყვა გამოყენებულია მისი გადატანითი მნიშვნელობით, რომლის საფუძველზე ყალიბდება განსაზღვრული ასოციაცია. თარგმანისას მწერალი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს სასაუბრო ენას, რომელიც სტილისტურ საშუალებად გვევლინება და შიგაემოციურობას ქმნის.

მემედ-ბეგი ითვალისწინებს, რომ ფრაზეოლოგია შემოქმედებაში, როგორც მხატვრულობის აღმნუსხველი საშუალება, ისე გვევლინება. თავისი შედგენილობითა და თვისებით ფრაზეოლოგია მრავალმხრივია, სწორედ ამიტომაც მრავალმხრივია მისი სტილისტური მნიშვნელობა, რომლის საშუალებით მწერალი აღწევს როგორც მხატვრულობას, ისე წარმოსახულსა და კოლორიტის ბუნებრიობას.

მემედ-ბეგ აბაშიძის მიერ თარგმნილ ნაწარმოებებში ფრაზეოლოგიზმების თარგმნის ანალიზმა მიგვიყვანა იმ დამსკვნამდე, რომ მთარგმნელი არა მხოლოდ კრიტიკოსი და მხატვარია, ამასთან განსწავლული ფილოლოგიც არის, მან კარგად იცის მშობლიური ენის თავისებურებანი და ამავე დროს კარგად ფლობს იმ ენის სტრუქტურასა და აღნაგობასაც, რომელსაც ეკუთვნის ეს ნაწარმოები, ამიტომ არის, რომ სწორედ გადმოსცემს ნაწარმოების ავტორის სტილისტურ ნიუანსებსა და ეროვნულ სპეციფიკას.

როგორც ცნობილია „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნა მსოფლიოს სხვადასხვა ენებზე შესრულებულია მხოლოდ ცნობილი პოეტებისა და ამ უანრის მაღალი ოსტატების მიერ.

მემედ-ბეგ აბაშიძის ჯერ როგორც პოეტის, ხოლო შემდგომ როგორც მთარგმნელის ღირსების დასახასიათებლად ისიც კმარა, რომ მან აზერბაიჯანულ ენაზე თარგმნა ქართული პოეტური სიტყვის შედეგრი უკვდავი პოემა „ვეფხისტყაოსანი“. ამის დამადასტურებლად საკმარისია მაგალითისათვის მოვიყვანოთ ერთი დოკუმენტი. მწერლის საოჯახო არქივში არსებობს 1936 წლის 16 ივლისით დათარიღებული აზერბაიჯანის მეცნიერებათა აკადემიის ენისა და ლიტერატურის ინსტიტუტისა და მწერალს შორის ხელმოსაწერი ხელშეკრულების ტექსტი, ამ უკანასკნელის მიერ აზერბაიჯანულ ენაზე ნათარგმნი „ვეფხისტყაოსანის“ ტექსტის დროულად წარდგენის თაობაზე.

მინაწერი: შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ მემედ აბაშიძისეული თურქული თარგმანი (უნდა იყოს აზერბაიჯანულ ენაზე თარგმანი — ო. გ.) დღემდე დაკარგულად ითვლება.²

საჭიროდ მიმაჩნია განსაკუთრებულად აღინიშნოს, რომ მწერლის თარგმანების ყველა ხელნაწერი მის საოჯახო არქივში არ ინახება. მიზეზი ამისა შემდეგში მდგომარეობს: საქართველოში საბჭოთა ტირანიის დამყარებისთანავე მემედ-ბეგი, როგორც პირველი ქართული დემოკრატიული მთავრობის მომხრე და უშუალო შემოქმედი ქარველმა კომუნისტებმა „შეიძულეს“, ახლად შექმნილ „მწყემსთა, ბატრაკთა, მოახლეთა, მორბედთა, ლაქიათა“ მთავრობისათვის, რომელმაც საქართველოში ორასი ათასი მაღალგვაროვანი პიროვნება მოსპო, მემედ-ბეგი, როგორც თავადური წარმოშობის, თანაც ბრწყინვალე თავადთა წარმომადგენელი, კუთხის მამა და მოსარჩლე ყოვლად მიუღებელი იყო მისი ფიზიკური არსებობაც კი.

ამიტომაც ჯერ კიდევ 1923 წლის 9 ივნისის აჭარის საგანგებო კომისიის დადგენილებით (რუსულად იკითხება „ჩეკა“ — ო. გ.) „ანტისაბჭოურ

აგიტაციისათვის“ მემედ-ბეგ აბაშიძეს მიესაჯა ამიერკავკასიიდან გასახლება.

მისმა ღვეწამ კულმინაციურ წერტილს მიაღწია 1937 წელს. მაშინ უკვე 60 წელს გადაცილებული ქართველი ერის მოამბე, მხცოვანი პოეტი, მწერალი აღმოსავლური ოთხი ენებიდან შესანიშნავი მთარგმნელი კვლავ იგივე „ჩეკას“ მიერ 1937 წლის 17 სექტემბერს ბრალდებით „სამშობლოს ღალატი“, „სახელმწიფოს წინააღმდეგ კონტრევოლუციური მოქმედება“ დახვრეტილი იქნა.

37 წლის ტრაგედია დაგვემილი იყო პირადად სტალინისა და მისი კლანის მიერ და ითვალისწინებდა რეპრესირებულის ოჯახის წევრების დაპატიმრებასაც, ხოლო შემდგომ მათი ქონების კონფისკაციას, რის დროსაც მიჰქონდათ ყველაფერი: სახლი, ბინა, ავეჯი, ჭურჭელი, ტანსაცმელი, აკვანიც კი.

დაპატიმრების პროცედურას თან ახლდა ყოვლად არაადამიანური, სასირცხოვ კი — ბინისა და აღამიანების ჩხრეკა. ჩხრეკის დროს ჩეკისტებს მოწონებული ან მათთვის საჭირო ნივთი დაუკითხავად მიჰქონდათ, რაც შეეხება ფოტოგრაფიულ სურათებს, ხელნაწერ მასალას, წერილებს, ნაბეჭდ მასალას, ყოველგვარ ნაწერს, მიჰქონდათ შემდგომ საპროვოკაციოდ ბრალდების წასაყენებლად, აგრეთვე შემდგომში სურათზე აღბეჭდილების დასაპატიმრებლად.

მემედ-ბეგ აბაშიძის დაპატიმრების შემდეგ დააპატიმრეს მისი შვილები, ქონება მთლიანად ჩამორთმეულია და მემედ-ბეგის ასაკოვანი მეუღლე და რძალი ძუძუმწოვარი ყრმით პირდაპირ ქუჩაში გამოყარეს.

დღეს თუ ამ დიდი პოლიტიკური მოღვაწის, პოეტის, მწერლისა და მთარგმნელის შემოქმედებითი ნამოღვაწარი არ შემოგვრჩა, ეს იმდროინდელი კაციჟამიების ბრალია და მათ მიერ შეგნებულად განადგურებული.

მემედ-ბეგის ფარსული ენის ცოდნას ადასტურებს შემდეგი დოკუმენტი: 1935 წლის 23 ივნისს, ერთი მხრივ, საქართველოს სახელმწიფო გამომცემლობისა და მეორეს მხრივ მემედ-ბეგ აბაშიძის მიერ დადებულია ხელშეკრულება, რომლის თანახმად მემედ-ბეგს, 1938 წლამდე უნდა ეთარგმნა ომარ ხაიამის რუბაიები და ლექსები ოთხი ათას სტრიქონამდე. არ დააცალეს დიდი სპარი პოეტის ქართულ ენაზე ამეტყველება...

მართალია, ხელნაწერები „ჩეკამ“ გაანადგურა, მაგრამ ქართველმა საზოგადოებამ, დიდი ადამიანების, მათ შორის მემედ-ბეგ აბაშიძის ლიტერატურული მემკვიდრეობა 1937 წლამდე გამოქვეყნებით გადაარჩინა. მაგალითად, „სიტყვა ნადიმზე თბილისში 1916 წლის 4 მარტს“ — ხელნაწერი არ არის, მაგრამ დაბეჭდილია ჟურნალში „თეატრი და ცხოვრება“ ამავე წლის 10 მარტს №11-ში. ოსმალურიდან თარგმანი თურქი მწერლის ნამიკ ქემალის პიესისა „სამშობლო“, მისივე დრამა „გიულ-ნიჰალი“, აბდულა-ბუჰთის „დაი“, ომერ ჰილმი ეფენდის „გეკუფთა მცნებანი“, გუზადე საბრის „მუნევერი“, რომელთა ხელნაწერები განადგურებულია, ხოლო ისინი სხვათაგანსა დროს გამოქვეყნებულია ჟურნალებში „საქართველო“ — 1916 წელს №№ 41, 42, 45, 47, 49. „სახალხო ფურცელი“ — 1916 წ. №№ 96, 99, 101, 103 „ტრიბუნა“ — 1922 წ. №№ 128, 131, 140, 145, 150, 151, 155 და სხვა.

ჯერ კიდევ მემედ-ბეგის დაპატიმრებისას ახლობლების გადმოცემით და სარწმუნო წყაროებით ფართოდ იყო ცნობილი, რომ მემედ-ბეგი ლიტერატურულ მოღვაწეობას ახალგაზრდობიდანვე ეწეოდა და იქიდან მოყოლებული მას გამოუქვეყნებელი დიდძალი პოეტური, პროზაული ნაწარმოებები და თარგმანები

ჰქონდა, ასე რომ, საქართველოში რომ აღიარებული მწერალი მწერალი იყო უკვე 20-იან წლებში, ამის დამადასტურებლად ისიც კმარა, რომ აჭარის მწერალთა კავშირის პირველ თავმჯდომარედ იყო არჩეული და აჭარის მწერლებს მეთაურობდა.

ყურადღება უნდა მიექცეს შემდეგ გარემოებას. მემედ-ბეგ აბაშიძის თურქული ენიდან თარგმნილ დაბეჭდილ ნაწარმოებებს ყველას ავტორის ხელმოწერა ახლავს: „ნათარგმნი ოსმალურიდან მემედ-ბეგ აბაშიძისა“.

საგულისხმოა, რომ სულთნის თურქეთში სახელმწიფო ენად ითვლებოდა ოსმალური ენა, ხოლო 1923 წლიდან ათათურქის მიერ რესპუბლიკური წყობის დამყარების შემდეგ, ენის რეფორმის შედეგად ოსმალურმა ენამ, ანუ ახალი სიტყვების შევსებითა და უცხო სიტყვების განდევნით განიცადა ცვლილება, რის შედეგადაც „ოსმალურის“ ნაცვლად „თურქული ენა“ დამკვიდრდა.

ამიტომაც მემედ-ბეგიც, რომელიც კარგად ფლობდა ჯერ ოსმალურს, ხოლო შემდეგ თურქულს, შესაბამის წარწერას უკეთებს თარგმანებს.

მემედ-ბეგ აბაშიძის თარგმანებს შორის საკმაო ადგილი უჭირავს თურქეთის გამოჩენილ მწერალთა ნაწარმოებებს. მე მხოლოდ ორ მათგანზე შევაჩერებ მკითხველის ყურადღებას: ნამიკ ქემალზე და გუზიდე საბრაზე.

თურქეთის, კლასიკოსი მწერალი ნამიკ ქემალი დაიბადა 1840 წლის 21 დეკემბერს, ქალაქ თექირდალში. ბაბუამისი აბდულ ლატიფ ფაშას ჯერ ყარსში, შემდეგ ბულგარეთის ქალაქ სოფიაში მაღალი თანამდებობები ეჭირა და მასთან მყოფი მომავალი მწერალი კერძო მასწავლებლების შემწეობით განათლებას ეუფლებოდა. 1863 წელს სტამბოლში მთარგმნელობითი პალატის მოხელის თანამდებობა ეჭირა. „ახალი ოსმალების“ ორგანიზაციაში გაერთიანებულ ზია ფაშასთან ერთად დევნილებს პარიზში მოუხდათ გადახვეწა. თურქეთის სულთნის აბდულ-აზიზის გადადგომამ საშუალება მისცა 1876 წელს სტამბულში დაბრუნებულიყო და თანზიმათის პერიოდის პოეტთა შორის ლიტერატურაში მოწინავე ადგილი დაეჭირა. თავის ლექსებში ის უმღეროდა სამშობლოს, ხალხს, თავისუფლების იდეალებს. თავის წერილებში, პიესებში სოციალური პრობლემების მწვავე გადაუჭრელი საკითხების წინა პლანზე ფართოდ გაშუქებასთან ერთად მათი მოგვარების პერსპექტივებსაც ქადაგებდა. ნამიკ ქემალის ლექსების სრული კრებული 1933 წელს დაიბეჭდა. დიდი პოპულარობა მოიპოვა პიესებმა: „სამშობლო“, „საცოდავი ბავშვი“, „გულ-ნიჰალი“ და სხვა. რომანებმა: „გამოღვიძება“, „ჯეზნი“, ისტორიულ-ბიოგრაფიულმა ნაწარმოებებმა: „ოსმალეთის ისტორია“, „ფატიჰ-სულთან-მემედი“ „იაკუბ-სულთან-სელიმი“ და სხვა. გამოცემული აქვს წერილების სერიები, რომლებშიც 400 წერილი შედის და გაშუქებულია სოციალური საკითხები.

სულითა და ხორციტ პატრიოტს, სამშობლოს თავდადებულ მამულიშვილს, ხალხის კეთილდღეობისა და თავისუფლებისათვის მებრძოლეს, ერის ამაგდარს მემედ-ბეგ აბაშიძეს, როგორც პოეტს, მწერალსა და ლიტერატურის მოღვაწეს ყოველთვის იზიდავდა იმ იდეების ამსახველი ლიტერატურული ნაწარმოების თარგმნა.

სწორედ ამიტომ აირჩია სათარგმნელად მწერალმა ნამიკ ქემალის პატრიოტული დრამა „სამშობლო“.

სამშობლოსათვის თავდადება, სიყვარული, მოვალეობა ერის, ხალხის წინაშე ერთიანად გადაჭდობილია ურთიერთში და ნაწარმოების მთავარ თემას წარმოადგენს.

მთარგმნელი აქ იცავს მისთვის აუცილებელ ზომიერებას, სტილს, თხრობის

მანერას, მაგრამ მას წმინდა ქართული მჭევრმეტყველებით, ლექსიკის სიმდიდრით, მისთვის ჩვეული მხატვრული ოსტატობით კიდევ უფრო ამდიდრებს ნაწარმოების სიუჟეტს და ნაწარმოები შედარებით უფრო მაღალ საფეხურზე აჭყავს.

მეტად მნიშვნელოვანია სოციალური და პოლიტიკური ასპექტის გათვალისწინებით ნამიკ ქემალის მეორე დრამა „გიულ-ნიჰალი“.

სრულიად კანონზომიერია ამ მწერლის მიერ მთელი დამაჯერებლობითა და რეალობით წარმოსახვა სულთნის რეჟიმისას არსებული, ერთი მხრივ, კარისკაცთა მამებლობის, შეუბრალებლობის, მოტყუებისა და ფარსის, ხოლო მეორე მხრივ, სისასტიკის, მრუშობის, ძალადობისა. ვინაიდან მან ჯერ კიდევ ყრმობისას განიცადა სულთნის რეჟიმისაგან დევნა.

ფაშის სასახლის მსახურის თავადის ქალის ისმეთ-ხანუმის გამზრდელის გიულ-ნიჰალის სახით მწერალმა გამოხატა ავკაცობისა და შურის, ღალატის წინააღმდეგ თავისი დამოკიდებულება, ჩაგრულთა უმწეო მდგომარეობის მიმართ ხმის ამოდება „ესენი გველებსა გვანან... ვისაც კი გაეკარებიან, სულს მოუშხამავენ“, არიგებს, აფრთხილებს გიულ-ნიჰალი თავის აღსაზრდელს, ისმეთ-ხანუმს. იდეა, რომელიც იმარჯვებს — ეს ადამიანის სიყვარულია.

მთარგმნელს თხრობისას გამოყენებული აქვს ქართული ენისათვის დამახასიათებელი წყობის მაღალმხატვრულობის გამომხატველი მეთოდები და თავისებურებანი.

მემედ-ბეგის მიერ ნაწარმოების სათარგმნელად შერჩევას განსაკუთრებული თავისებურება ახასიათებს. მთარგმნელს იზიდავს თემები და სიუჟეტები, რომელთა იდეა თვით მემედ-ბეგის ბობოქარ სულშია ჩასახული.

მეოცე საუკუნის რომანისტებიდან სტილითა და თავისებური ხედვით გამოირჩევა მწერალი ქალი გიულზიდე საბრი.

ის 1886 წელს სტამბულში დაიბადა. ფრიად განათლებული ქალის გიულზიდე ჰანიმის მეუღლე სტამბულის პირველი ნოტარიუსი ახმედ საბრი აიგიუნი გახლდათ, რომლის სალონის კარები ღია იყო იმდროინდელი შემოქმედი ინტელიგენციისათვის.

მწერალს 1940 წლამდე უკვე მრავალი ლიტერატურული ნაწარმოები ჰქონდა გამოქვეყნებული, მათ შორის რომანი „გარდაცვლილი ქალის დღიურები“. შემდგომ დაიბეჭდა მისი გაგრძელება რომანი „ნედრეთი“, „ღამის საიდუმლოება“. თურქულ ლიტერატურაში გიულზიდე საბრის მნიშვნელოვან ნაწარმოებად თვლიან მოთხრობას „მუნევერი“. მწერალი გარდაიცვალა 1946 წელს ქალაქ გირესუნში.

გულზიდე-საბრის რომანები მკითხველზე ფსიქოლოგიური და ემოციური გავლენით გამოირჩევიან. სწორედ მთარგმნელსაც ამ მიმართულებით ვრცელი მოთხრობა „მუნევერი“ ამოუჩვენია. მოთხრობის იდეა — ზებუნებრივი სიყვარულია.

მსოფლიო ლიტერატურაში არსებობს მაგალითები კლასიკური სიყვარულისა, სიყვარულისა, რომელიც განგების მიერ ადამიანზე მინიჭებულ თვისებას — სიცოცხლეს იმდენად აჭარბებს, რომ მზად არის სიყვარულისათვის სიცოცხლე დათმოს.

ასეთ გმირებს შეიძლება მივაკუთნოთ აღმოსავლეთის ლიტერატურაში — ფარხადი და შირინი, ტახირი და ზუხრა, ლეილა და მეჯნუნი, ასლი და ქერეში, დასავლეთში — რომეო და ჯულიეტა, ტრისტანი და იზოლდა და ბოლოს ჩვენში, რუსთაველის თინათინი და ავთანდილი, ტარიელი და ნესტანი.

რა თქმა უნდა, მწერალი ქალის გულზიდე საბრის ეს მცირე ფორმისა და მცირე

სიუჟეტის მქონე ნაწარმოების შედარება ზემოთმოყვანილ ნაწარმოებებთან იქნებ მიუღებელია, მაგრამ სიყვარული სიყვარულია, ვინაიდან დიდი და პატარა სიყვარული არ არსებობს.

მიზანმიმართულად მიმართა მკითხველის ყურადღება შევაჩერო ამ მოთხრობა-ნოველის სიუჟეტზე, რომელიც ასე ვითარდება: თხრობა მიმდინარეობს ავტორის მიერ, რომელსაც მთავარი გმირი 20 წლის გოგონა მუნევერი თავის ზვაშიაღს გაანდობს. ერთ ოჯახში იზრდებოდნენ მუნევერი და მისი ნათესავი შეფიქი, პირველი 9 წლისა იყო, ხოლო მეორე — 14-ისა, როდესაც შეფიქი სასწავლებელში მიაბარეს, ამ ხნის განმავლობაში მათ შორის სიყვარულმა დაისადგურა და იმძლავრა. ყმაწვილს მძიმე, განუკურნებელი სენი შეეყარა, რაც ყმაწვილმა აღარ გაუმხილა სატრფოს მისი შემდგომი კეთილდღეობის დაცვის მიზნით, შეფიქი მზად იყო მიზეზად თავის მხრივ მოღალატეობა მოეგონებინა, რამაც მუნევერზე დამლუპველი გავლენა მოახდინა. ავადმყოფობამ შეფიქი იმსხვერპლა, სინამდვილე რომ გაიგო, მუნევერი დარდისა და სევდისაგან თვითონაც დაავადდება და გარდაიცვლება.

მემედ-ბეგ აბაშიძემ, როგორც მწერალმა და მთარგმნელმა, უდიდესი ღვაწლი მიუზღო ქართველ მკითხველს, ქართულ ლიტერატურას. თავისი თარგმანებით საშუალება მისცა მათ გაცნობოდა სხვა ერების მოწინავე მწერლებსა და პოეტებს.

მწერლის მიერ „მუნევერის“ თარგმნა შემთხვევითი არ არის. ეს მოთხრობა, რომელიც ჩემი აზრით, ნოველათა კატეგორიას მიეკუთვნება, მოგვაგონებს სტეფან ცვაიგის ფსიქოლოგიურ ნოველებს.

თარგმანში მთელი ფსიქოლოგიური დატვირთვით ერთმანეთს მიჰყვება განვითარებული მოვლენებით გამოწვეული მოქმედ პირთა სულიერი გვემის გამოხატვის თავისებური მანერა, განსჯათა ერთიანობა, ემოცია და განცდა. წმინდათაწმინდა სიყვარულის გრძნობა, ძლიერი და განმწმენდელია. „ჩვენი სიყვარულის განვლება მხოლოდ სიკვდილს შეუძლიან“ — ამბობს შეფიქი. ისინი მართლაც სიკვდილმა დააშორა ერთმანეთს.

ამ ნაწარმოებში კიდევ ერთხელ დასტურდება, რომ მთარგმნელი ღრმად ფლობს ქართულ ლიტერატურულ ენას, საჭიროებისას ხმარობს ლიტერატურულ ზღვრებსა და ნიუანსებს. თხრობის ტონი შესაბამისად დამაჯერებელი, მთამაგონებელი და ჰარმონიულია.

პირდაპირ და გულახდილად უნდა ითქვას: იმდროისათვის საქართველოში ძნელად და ცოტანი თუ ფლობდნენ ასე ღრმად ქართულ წმინდა ლიტერატურულ ენას, როგორც მემედ-ბეგ აბაშიძე, ხოლო აჭარაში ამ მხრივ ვერავინ გაუტოლდება მას.

დიდია მემედ-ბეგ აბაშიძის ღვაწლი ქართულ მწერლობაში, მაგრამ უფრო მეტი იქნებოდა, სტალინურ რეჟიმს სიცოცხლე რომ არ მოესწრაფებინა ჯერ კიდევ სამწერლო შემოქმედების ფართოდ გაშლისათვის შესაბამის ასაკში მყოფი მოღვაწისათვის და არ გაენადგურებინა მისი მრავალი წლის განმავლობაში შექმნილი ლიტერატურული საუნჯე.

მალხაზ ბალაძე

“თორნიკე ერისთავის” მხატვრულ-სახეობრივი სისტემა

(თორნიკე ერისთავი და არსენ კათალიკოსი)

აკაკის პატრიოტულ თემაზე დაწერილ ნაწარმოებთა შორის გამორჩეული ადგილი უჭირავს პოემას „თორნიკე ერისთავი“. მისი მთავარი გმირი ერთ-ერთი სრულყოფილი, მაღალმხატვრული, ამავე დროს, რთული ფსიქოლოგიური სახეა აკაკისეულ ეპიკურ სახეთა შორის. ამ მხატვრული ტიპის გარშემო არაერთი საინტერესო მოსაზრება გამოთქმულა, ეს, ბუნებრივია, მიანიშნებს ნაწარმოების უდიდეს მნიშვნელობასა და პრობლემატურობაზე. კამათი, რა თქმა უნდა, შემდეგშიც გაგრძელდება.

ამ წერილში მიზნად დავისახე, რამდენიმე ახლებური გაგება შევთავაზო მკითხველს პოემის მთავარი გმირის, თორნიკე ერისთავის, აგრეთვე, არსენ კათალიკოსის მხატვრული სახისა და ნაწარმოების რამდენიმე მნიშვნელოვანი დეტალის გააზრებაში.

თორნიკე ერისთავმა განასრულა რა საერო საქმე, მოხუცებულობის ჟამს, განუდგა წუთისოფელს. ქვეყნის სამსახურზე აიღო ხელი და მიღებული ტრადიციის მიხედვით, სიცოცხლის ბოლო წლები ათონის მონასტერში, ცოდვათა მონანიებასა და სულის განწმენდაში უნდა გაეტარებინა. როდესაც წვეულებაზე მეფე მოიკითხავს: „რა არის, რომ დღეს ჩემ გვერდით დიდ თორნიკეს ვერ ვხედავო?“, უპასუხებენ, რომ არაფერი დაშავებია. „მაგრამ ქვეყნის სამსახურზე დღეიდან — კი ხელს იღებსო“. მეფის ბრძანებისამებრ თორნიკე წარსდგება დარბაზობაზე, სადაც საკუთარი პოზიციის გამო თავის მართლება უწევს. საზოგადოების წინააღმდეგობის მიუხედავად თორნიკე არ ცვლის თავის აზრს. მიაჩნია, რომ ის გზა უფრო უდიდესია, წმინდაა, რომელზედაც თვითონ აპირებს შედგომას. ეს იმდენად ნათელია მისთვის, ისეთი ჭეშმარიტებაა, რომ უკვირს მტკიცების აუცილებლობა. ავტორი ხაზს უსვამს:

„უკვირს, რომ ამ სამსჯავროში

უმიზეზოდ ის ჩავარდა“.

უმიზეზოდ, რადგან იცის, რომ „რჯული გონებისანი“ არის წმინდა და მაღალი, ვიდრე „რჯული ასოთავანი“ (პავლე მოციქული). ამას გამოკვეთს კიდევ დარბაზობის წინაშე: „მართალი ვარ იმაში,

რაზედაც ბრალს მდებთ თქვენაო!

დაბლა ეს გული მიმოწმებს

და მაღლა-ღმერთი ზენაო!

თქვენ რომ გშორდებით, მით ვკარგავ

ხორციელ ნეტარებასო...

.....

მაგრამ მიყვები საგანსა

აწ უფრო უდიდესსაო“ (ხაზგასმა ჩემია-მ.ბ.)

როგორც ვხედავთ, თორნიკეს ღრმად აქვს გაცნობიერებული, რომ მატერიალური ბედნიერება, ნეტარება წარმავალია, მაცდურია და მისი დაკარგვა არაფრად ღირს იმ „უდიდეს საგანთან“ შედარებით, რასაც სულის გზა ეწოდება.

ერისთავს სურს განმარტოება, როგორც სენეკა იტყოდა: „ჭვრეტითი ცხოვრება“. ამიტომაც მოშორებით მიდის, რომ მნახველი არავინ ჰყავდეს, რადგან:

„გადაყვები სოფლის ზრახვას,
იქ კი არვინ მეყოლება
შემაცდენი, უცხო მხარეს,
ღღე ყოველ და ყოველ წამსა
ცრემლებს დავღვრი მე მღუღარეს“ (ხაზგასმა ჩემია — მ.ბ.).
— ამბობს თორნიკე.

ამკარაა ერისთავის პოზიცია: სოფელი ვნებით, „ზრახვებით არის სავსე და მასზე გადაყოლა ხორციელ ნეტარებაში დანთქმავს და „ვინც ამაოების ქაოსს აპყვება, უმაღლეს ჭეშმარიტებას დაჰკარგავს“.

მტკიცეა თორნიკეს აზრი და იგი საბოლოო ფორმას ორბელიძესთან და ჯოჯიკთან საუბრის დროს მიიღებს:

„ძმაო, ნუ მირჩევ ტყვილათ:
ვერ ავასრულებ თქვენს თხოვნას,
გულმკვდარი ვამბობ ვარსაო!
აწ ველარ გავცვლი ფარ-ხმალზე
ქრისტეს ხატსა და ჯვარსაო!
აღთქმას ნუ გამატეხინებთ,
ნუ მაქნევინებთ ავსაო!“

ერთადერთი, ვისაც შეეძლო თორნიკეზე ზეგავლენა მოეხდინა და გადაეთქმევივნებინა გადაწყვეტილება, იყო კათალიკოსი. საეკლესიო კანონითაც მას ჰქონდა აღთქმისაგან გათავისუფლების ნება.

„ეკლესიისაგან შეკრული,
თვით ვერ ავიხსნი თავსაო;
და მღვდელმთავარი თუ ამხსნის,
იქნება მისი ნებაო“.

ნაწარმოებში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს თორნიკესა და არსენ კათალიკოსის საუბარს. მას ეძღვნება მეორე კარის მთელი მეოთხე თავი. იგი ნაწარმოების სიმძიმის ცენტრია, ისე, როგორც მწყემსი ქალისა და განდეგილის დიალოგი (ილიას „განდეგილი“). ორივე შემთხვევაში იხსნება მთელი მსოფლმხედველობა, ფილოსოფიური თვალსაზრისი, ნაწარმოებთა ძირითადი იდეური არსი.

ამიტომაცაა, რომ პოემის ამ ადგილის შესახებ არაერთი აზრი გამოთქმულა, შეფასებებიც სხვადასხვაგვარი იყო. საკითხის ნათლად წარმოსაჩენად გავცნოთ რამდენიმე მათგანს:

ა. გაჩეჩილაძე წერს: „პოემაში ერთმანეთს უპირისპირდება საშუალო საუკუნეების ქრისტიანული ასკეტიზმის მორალი, განდეგილობა და სამშობლოსათვის ბრძოლა და ცხოვრებაში მოქმედების იდეა... ეს მოსაზრებები, რომლებიც შეიცავს ასკეტიზმის კრიტიკას, თვით პოეტის მოსაზრებებია... მაგრამ იგი (თორნიკე ერისთავი — მ. ბ.) სრულად არა ჰგავს „განდეგილში“ გამოსახულ

ქრისტიან ბერს. იგი ქრისტიანულ მორალს — „არა კაც კლა“ — თამამად ათავსებს ადამიანის სისხლით შეღებილ ხმალთან (ხაზგასმა ჩემია — მ. ბ.).

ნ. ალანია აღნიშნავს, „აქ ერთმანეთს უპირისპირდება ქრისტიანული ასკეტიზმის მორალი, განდეგილობა და სამშობლოსათვის ბრძოლის იდეა... თორნიკეს მოსაზრებებს პოემაში აკაკი წერეთელი უპირისპირებს მეორე სასულიერო პირის, არსენ კათალიკოსის საღ მსჯელობას. არსენის პირით თვითონ პოეტი ლაპარაკობს... კათალიკოსის დასაბუთებულმა და გონიერმა სიტყვებმა თორნიკე ერისთავს შეაცვლეინა თავდაპირველი გადაწყვეტილება „... (ხაზგასმა ყველგან ჩემია — მ. ბ.).“

მეტად საინტერესო აზრს ავითარებს ს. დადიანი. აღნიშნავს, რომ თორნიკეს შეეძლო საწინააღმდეგო არგუმენტებით დაპირისპირებოდა კათალიკოსსო, მაგრამ კრიტიკოსი სიღრმეში აღარ მიდის.

საინტერესოა ამ საკითხზე ბოლოდროინდელი წერილები (ზ. კიკნაძე, მ. გაჩეჩილაძე, ჟურნ. „კრიტიკა“ №6, 1990 წ. ჯ. სახლთუხუციშვილი, „ნობათი“, №3-4, 1995 წელი). პირველი ორი წერილის აზრი ძირითადად ლიტერატურათმცოდნეობაში გაბატონებულ შეხედულებებს მიჰყვება. ე.ი. გამართლებულია კათალიკოსისა და მწყემსი ქალის პოზიცია. მესამე წერილში კი პირიქით, კრიტიკოსი თორნიკესა და განდეგილის პოზიციის უფრო სიღრმისეულ ანალიზს იძლევა და გარკვეულწილად ამართლებს კიდევ მათ.

ადრეული თაობის კრიტიკოსთა შეხედულებებშიც, როგორც ვნახეთ, ანალოგიური მდგომარეობაა. პირველ ორ შემთხვევაში გამართლებულია კათალიკოსი, რომლის მსჯელობასაც ნ. ალანია „საღ მსჯელობას“ „უწოდებს. ა. გაჩეჩილაძე კი არსენის მიერ თორნიკეს გადარწმუნებას პროგრესული შეხედულებების გამარჯვებად თვლის. ორივე შემთხვევაში მიჩქმალულია ის წინააღმდეგობა, რომელიც ახლდა ამ კამათს და რომელსაც მოკრძალებულად შენიშნავს ს. დადიანი.

ახლა მივუბრუნდეთ უშუალოდ თორნიკესა და არსენ კათალიკოსის საუბარს.

კრძალვით შესულ ბერს „კათალიკოსმა შეხედა მაშინ ღმობიერებით და გაიცინა“.

„რისთვის მეკრძალვი? მომიახლოვდი,

დამიჯექ გვერდით, ვით მეგობარი.

დღეს ისევე მსურს შენთან განვაგრძო,

ადრე რომ გვჭონდა ის საუბარი...“

თუმცა მალე გამოჩნდება, რომ ეს ღმობიერება ერთგვარი პოზაა არსენისათვის. დაფარული კი იქვე მყდარდება:

„შენზედ არა სჭრის სხვისი სურვილი,

არცა ვედრება და არც მუქარა,

მაგრამ შენ თავად რა გადასწყვიტე?

ასრულებ ჭვეყნის წადილს

თუ არა?“

(ხაზგასმა ჩემია — მ. ბ.).

აქ კათალიკოსმა ქვეშეცნეულად გასცა საკუთარი თავი. აშკარად ჩანს, რომ ჯიუტობას არ უწონებს იგი თორნიკეს და შეკითხვას ფაქტიურად, მოთხოვნის, ზემოქმედების, დაწოლის ფუნქცია აკისრია.

აღსანიშნავია აგრეთვე, რომ არსენი, როგორც უმაღლესი სასულიერო პირი, კი არ ინტერესდება თორნიკეს გადაწყვეტილების სულიერი მიზეზებით, არამედ საერო, რაინდულ მოვალეობას უსვამს ხაზს („ასრულებ ქვეყნის წადილს თუ არა?). პრობლემისადმი ამ კუთხით მიდგომა გასაკვირი არ იყო საერო პირთაგან. ასეთი სამსჯავრო თორნიკეს არაერთხელ ჰქონდა გავლილი. რაინდული მოვალეობის შეხსენება არ სჭირდებოდა ერისთავს, რადგან ის შესანიშნავი რაინდი და გმირი იყო, ქვეყნის ვალი აღსრულებული ჰქონდა, რასაც არაერთხელ აღნიშნავდა საერო პირებთან ურთიერთობის დროს. ახლა, რადგან სასულიერო პირთან იყო და საუბარი ისევ ძველი, მისთვის უკვე ცნობილი ფორმით დაიწყო კათალიკოსმა, თორნიკეს თვითონ მოუხდა მსჯელობის გადაყვანა სულიერ ასპექტში. „მსჯავრდადებული“ ასე იწყებს თავის მართლებას:

„— არ შემიძლია, ყოვლად-სამღვდელოვ!

ვერ ვუღალატებ მაღალ მცნებასა
და ვერ უარვყოვ მსოფლიო კრების
დაკანონებულს სურვილს, ნებასა!..“

და იქვე აღნიშნავს, არ შეიძლება აღთქმის გატეხა და აღარ შეშვენის ბერს ხელმეორედ სისხლის ღვრა. ეს, ბუნებრივია, კათალიკოსს უნდა სცოდნოდა.

თორნიკე ერთხელ არჩეული გზის ერთგული რჩება. იგი შეუვალია, იმდენად ძლიერია მასში რწმენა სულიერი გზის სიღიადისა და ჭეშმარიტებისა, კათალიკოსს შეახსენებს, რომ მთაწმინდიდან არ უნდოდა მას ფეხის გადაღმა. „შვიდ დღეს მირჩევდნენ წმინდა მამები და ვერ შესცვალეს ჩემი გულისთქმა... სანამ ბრძანებით, როგორც მორჩილი, არ გამაგზავნეს სასახლის კარზედ“.

(ხაზგასმა ჩემია — მ. ბ).

ვერც სასახლის მძიმე მდგომარეობამ იმოქმედა თორნიკეზე:

„იქ დედოფალი დარბაისლებით
ვნახე სულ ერთად შეწუხებული...
ტახტს ასველებდა დედოფლისაგან
ჩამონათხევი ცრემლისა ღვარი.

... მიბრძანეს მეფის მოციქულობა

არ გამივიდა მათთან უარი“

(ხაზგასმა ჩემია — მ. ბ).

როგორც ვხედავთ, თორნიკე ორივე შემთხვევაში ბრძანებას ემორჩილება, მას აიძულებენ იკისროს მოციქულობა, მრწამსი კი არსად არ შეუცვლია.

კათალიკოსი ეუბნება თორნიკეს, რომ მეც მაქვს ბრძანების უფლება და ამავე დროს უფროს-უმცროსობის მოვალეობას შეახსენებს:

„კეთილი! — ბრძანა კათალიკოსმა:

რაღ ადრევე სთქვი, იმ აზრზევე ხარ!

მაშ, ვით უმცროსმა, უფროსის ნება

რომ შეასრულო, ამაზე მზა ხარ?

ვით კათალიკოსს, შენი ბრძანების,

შენც კარგად იცი, ხელთა მაქვს ნება;

მაგრამ მე მაინც მსურს შეგაგონო,

რომ შემცდარია შენი გონება?“

ე.ი. საერო პირთა მსგავსად, არც სულიერი მოძღვარი გამოირიცხავს

ძალდატანებას, მაგრამ ირჩევს უკეთესს — შეგონებისა და დარწმუნების მეთოდს. ახლა ვნახოთ, თუ როგორ არწმუნებს კათალიკოსი თორნიკეს.

ზემოთ აღინიშნა, რომ თორნიკე შორს აპირებდა წასვლას, რათა სულიერ პრაქტიკის გზაზე ხელისშემშლელნი არ ჰყოლოდა ახლობლებისა და ნათესავების სახით. „განდეგილში“ მწყემსი ქალი ეკითხება მეუღლას: „განა ქვეყნადა შენ არავინ გყავს ან ძმა, ანუ და, ან ნათესავი?... არ გაგონდება არც მამა, დედა?...“ პასუხი ასეთი იყო: „ყველაზე უფრო სული ტკბილია, იგი ტყვე არის წუთისოფლისა და ეგ ყოველი მის ბორკილია“.

დავაკვირდეთ, როგორ იწყებს განდეგილი პასუხს: „რა გითხრა, შვილო“... განდეგილისათვის ჭეშმარიტებაა, აქსიომაა სულისათვის ზრუნვის აუცილებლობა. იგი ამას უყურებს, როგორც ადამიანის ცხოვრების მიზანს. ამიტომაც იგრძნობა, რომ ის უხერხულობაში ვარდება, არ იცის, საიდან დაიწყოს, როგორ აღსწას ყოველივე ეს მწყემს ქალს, ადამიანს, რომელიც მხოლოდ მიწიერი მოთხოვნილების განზომილებიდან ხედავს სამყაროს. ჭეშმარიტ პასუხს აძლევს განდეგილი. წმინდა წერილების მიხედვით, სული ითვლება წუთისოფლის ტყვედ, სხეული ტაძრად სულისა, სული კი ღვთის ტაძრად. ის რასაც მწყემსი ქალი ჩამოთვლის: ნაღველი, დარდი, ჯავრი, დედა, მამა და ა.შ. — ეს ყველაფერი ამქვეყნიურია. მაცხოვარი ბრძანებს: „ნუ გგონიათ, თითქოს მოვედი, რათა მშვიდობა მომეტანა ამ ქვეყნად. მშვიდობის მოსატანად კი არ მოვედი, არამედ მახვილისა. ვინაიდან მოვედი, რათა გავყარო ვაჟი მამამისს, ქალი დედამისს და რძალი დედამთილს მისსა. და კაცს მტრებად ვუქციო მისი სახლელენი. ვისაც მამა ან დედა ჩემზე მეტად უყვარს, არ არის ჩემი ღირსი“: (მათე 10.34-37). ბუნებრივია, აქ ხაზი ესმება სულის უპირატესობასა და მარადიულობას. თორემ ერთ-ერთი მცნება სწორედ მშობლის სიყვარულია. ე.ი. მიჯაჭვული არ უნდა იყოს მათზე ადამიანი უპირატესად ღვთის სიყვარულისა, რადგან წმინდა წერილების მიხედვით, სისხლით ნათესაობა, სქესი და ა.შ. უფაქიზესი სუბსტანციის, სულის უხეში გამოვლინების, საბოლოო ემანაციის—მატერიის (სხეულის) თვისებებია. მატერია წარმავალი, დროებითია. ამიტომ ეს თვისებებიც დროებითია და რჩება მატერიასთან. დროებითსა და წარმავალზე ზრუნვა კი უპირატესად სულისა უგუნურებაა მხოლოდ.

„რამეთუ არათუ ქონებაი რაისაი მავნებს, არამედ სიყუარული ნაქონებისა მის მიმართ და შემსჭუალვაი მისდა გონებისაი, ვითარმედ უპატიოსნეს ყოვლისა მონაგებისა გუამნი ჩუენნი არიან“.

(მ. ბარამიძე, ზოსიმეს „სწავლა“ გვ. 6, ბათუმი 1999 წელი).

ეს ნათელია განდეგილისათვის. მაგრამ არა მწყემსი ქალისათვის. ეს გათავისებული აქვს თორნიკეს, ხოლო ნაკლებად იმათ, ვისთანაც უხდება მას კამათი.

თუ დავაკვირდებით, დავინახავთ, რომ კათალიკოსი, ისევე როგორც მწყემსი ქალი, უარყოფს განდეგილობას და თორნიკეს ამქვეყნიური ცხოვრებისაგან მოუწოდებს, მის მშვენიერებაზე მიუთითებს:

„ნუთუ შენ მართლა რამე გგონია

ცარიელ სიტყვით ღვთისა დიდება?

განა ღვაწლია ხორციელისგან

ამა სოფლისა კრძალვა, რიდება?

და ეს ქვეყანა მშვენიერებით სავსე,

შემოქმედების გამოხატველი

ნუთუ მიტომ გვაქვს მონიჭებული,
რომ ჩვენის ნებით ავიღოთ ხელი?”

მწყემსი ქალი: „...ღმერთს რაში უნდა

ამ ყინულებში ყოფნა კაცისა?

... ვფიქრობდი, ნეტა მაშ რისთვის მორთო

ესე ლამაზად წუთის-სოფელი?

განა მისთვის, რომ ადამიანმა

შეაჩვენოს და აიღოს ხელი?”

სწორად შენიშნავს მ. გაჩეჩილაძე: „თორნიკე ერისთავისადმი არსენ კათალიკოსის მიმართვის ტექსტი შინაარსობრივად ძალიან ახლოა მწყემს ქალსა და განდეგილს შორის გამართული დიალოგის ტექსტთან, და შეიძლება ითქვას, თითქმის მისი პერიფრაზია“. როგორც ვხედავთ, ერთგვარ მოთხოვნებს აყენებენ მწყემსი ქალი და კათალიკოსი: 1. განდეგილობა „ცარიელი სიტყვით ღვთისა დიდება“, „ყინულებში ყოფნა კაცისა“ ვერარას არგებს სულს: 2. ეს ქვეყანა მშვენიერია, ღმერთისავე ბოძებული და მისი უარყოფა არ შეიძლება.

დასკვნა ერთია: ქვეყნის სამსახურისაგან კაცმა არ უნდა აიღოს ხელი.

ამ კითხვების გარშემო შეიძლება ითქვას შემდეგი:

პირველი — განდეგილობა, განმარტოება თუ რატომ სჭირდებოდათ, თორნიკე ამბობს ამის შესახებ. (აღინიშნა წერილის შესავალში).

მეორე — განდეგილები რომ სილამაზეს მშვენიერად აღიქვამდნენ და განიცდიდნენ, ამის შესახებ აღნიშნულია ლიტერატურათმცოდნეობაში. განსაკუთრებით ბოლოდროინდელ წერილებში „განდეგილის“ შესახებ, ამიტომ, სიტყვას აღარ გავაგრძელებთ.

მესამე — ქვეყნის სამსახურისაგან კაცმა არ უნდა აიღოს ხელიო. თუ შეიძლება ითქვას, რომ განდეგილი და თორნიკე (და საერთოდ განდეგილები) იღებენ ხელს ამ ქვეყნიურ სამსახურზე?

„განდეგილის“ შესავალში ილია აღნიშნავს „ღვთისათვის ქვეყნიდან განდეგილ ძმათა“ უდიდეს ღვაწლს. „სამაცდურო სოფელს“ განშორებული მამების ქებათა-ქება ისმოდა და „იმათის ღვაწლით იმ ტაძრის მაღლი მითულთა შორის ყველგან განთქმულა“. ასე მაღალ შეფასებას აძლევს ილია მათ მოღვაწეობას.

განდეგილიც განსაცდელის ჟამს ლოცულობს, (ზრუნავს) ქვეყნის გადარჩენისათვის. გაიგონებს რა ადამიანის ხმას, იმწუთშივე მიირბენს საშველად. ცეცხლს დაუნთებს და ა.შ.

ახლა დავუბრუნდეთ თორნიკეს.

პოემიდან ნათელია, რომ საერო სამსახურის დატოვება, ვალმოხდილისგანაც კი, აღქმული იქნა როგორც სამშობლოსა და მის კეთილდღეობაზე ზრუნვისაგან საერთოდ მოწყვეტა. თორნიკეს ამიტომაც შეხვდა საზოგადოებისაგან დიდი წინააღმდეგობა და იგი იძულებული გახდა განემარტა, რომ განდეგილობაც არის ზრუნვა ქვეყნის კეთილდღეობისათვის: „ცრემლებს დავღვრი მე მდულარეს“ და შევსთხოვ ღმერთსო, რომ „წყალობა არ მოაკლოს ჩვენს პატარა საქართველოს“. კათალიკოსს კი ეუბნება, თუ მაინცა და მაინც აუცილებელია, გავყვები ჯარს, ოღონდ „მექმნება მე ხელში ჯვარი“.

როგორც ვხედავთ, განდეგილიცა და თორნიკეც ზრუნავენ ქვეყნისათვის. ოღონდ მათი ზრუნვა სულიერი სფეროთი განისაზღვრება. იგი არ არის მატერიალური,

ფიზიკური მოქმედება, არც ჩვეულებრივი თვალისათვის ადვილად შესამჩნევი და მისახვედრი. მათი ზრუნვა და შრომა ტრანსცენდენტულია, ასტრალურ-მენტალური საზომით განისაზღვრება და ამიტომაც ვერ უგებენ, მოითხოვენ მათგან საერთო სამსახურში დარჩენას, რადგან მოქმედების ხილვადი ფორმა არის გასაგები მარტო იმათთვის, ვისი მზერაც მხოლოდ ხილვადსა და მატერიალურზეა მიჯაჭვული.

როგორც ვხედავთ, თორნიკე (და განდგომილიც) არ უარყოფს ამქვეყნიურ სამსახურს. ოღონდ მისი საქმიანობა სხვა განზომილებაში გადადის. ეს საქმიანობა რომ სრულყოფილი იყოს, საჭიროა საკუთარი თავის სრულყოფა. გაწმინდანება. გაწმინდანებისათვის კი პრაქტიკული მუშაობა, მუშაობის შედეგიანობისა და წარმატებისათვის-ვნებიანი სოფლის დატოვება (დროებით მაინც).

ამდენად, კათალიკოსისათვის თორნიკეს პოზიცია არ უნდა ყოფილიყო უცხო, განსხვავებით საერო პირთაგან. მეტიც, კათალიკოსი თავისი მსჯელობით წინააღმდეგობაში ვარდება, როცა ამბობს:

„ვინცა იწუნებს თავმოყვარებით
ამ მიუწვდომელ დიდსა ქმნილებას
და უარსა ჰყოფს კანონიერსა
ბუნების ყოველგვარ მოთხოვნილებას,
ის უარსა ჰყოფს თვით შემოქმედსა
საბრალო არის ის და შემცდარი“.

განდგომა პატივმოყვარული თვითმიზანი კი არ არის, არამედ, პირიქით, თავმოყვარეობის, ამპარტავნობის და უამრავი უარყოფითი თვისების დაძლევისათვის სჭირდება ადამიანს. (ჩემი აზრით, პატივმოყვარეობის გამო მამა სერგი — (ლ. ტოლსტოის „მამა სერგი“) განუდგა სოფელს, რის გამოც დიდი ხნის განმავლობაში მარცხს განიცდიდა. ვიდრე არ დაიმდაბლა თავი, მანამდე ვერ ამაღლდა, ვერ იგრძნო ღვთაებრივი სიყვარული და სიხარული მისმა სულმა). არც ყოველგვარ ადამიანურს უარყოფდნენ განდგომილები, უბრალოდ, უპორობილებდნენ ზომიერების გრძნობას.

„საბრალო არის ის და შემცდარი“ — ამბობს არსენი. არა თუ შემცდარი, თორნიკე ჭეშმარიტების მაძიებელი პიროვნებაა. იგი სრულყოფილებას ესწრაფვის.

აქვე მოკლედ შევნიშნავთ, რომ ამსოფლიურ ვნებათა გამოცდის დაძლევა უჭირდათ იმათ, ვინც დიდი ხნის განმავლობაში პრაქტიკულად შრომობდნენ ამ კუთხით (განდგომილი, მამა სერგი და სხვა მრავალი მაგალითი არსებობს ლიტერატურაში), რადგან განდგომილებსაც უჭირდათ, მითუმეტეს გაუჭირდებოდა ამსოფლად დარჩენილ თორნიკეს. ამას ხომ თვითონ ამბობს, როგორც ზემოთ დავინახეთ. კათალიკოსი კი ეუბნებოდა, აქაც შეიძლება მაგის მიღწევაო. ფაქტიურად კათალიკოსი ხელ-ფეხს უბორკავდა თორნიკეს და სწრაფად სიარულში წარმატების მიღწევას უსაბუთებდა.

მწყემსი ქალი უმტკიცებს განდგომილს, რომ ეს ქვეყანა ღამაზია, ღმერთის მიერაა მორთული, სიცოცხლით სავსეა და ა.შ. მოკლედ შეაჩსენებს იმას, რაც განდგომილისაგან უკვე განცდილი და უარყოფილია. კათალიკოსიც უმტკიცებს თორნიკეს, დარჩეს საერო სამსახურში, რომ იქაც შეიძლება იმის მიღწევა, რასაც განდგომით ფიქრობს. ბუნებრივად ჩნდება კითხვა: განა თორნიკემ მოხუცებულობამდე ამ გზით არ იარა? იარა და ვერ მიაღწია იმას, რისი სურვილიც ეხლა აქვს. (პირიქით, ცოდვილს უწოდებს თავის თავს). შესაძლებელი რომ ყოფილიყო, ეცოდინებოდა და მიღწეულიც ექნებოდა. ფაქტიურად კათალიკოსიც

უმტკიცებს იმას, რაც განცდილი და უარყოფილია თორნიკეს მიერ.

საკმაოდ წინააღმდეგობრივია არსენ კათალიკოსის მსჯელობა. ამიტომაც შენიშნავს ს. დადიანი: „შეძლო თუ არა თვითონ ბერს, ასეთი არგუმენტებით ესარგებლა რელიგიური კამათის დროს?“ თითოეულ დეტალზე შეიძლება ფართოდ მსჯელობა, მაგრამ ერთს აღვნიშნავთ კიდევ მოკლედ:

სუსტი არგუმენტების „გვირგვინი“ იყო შემდეგი სიტყვები:

„ნუთუ შენ მართლა რამე გგონია

ცარიელი სიტყვით ღვთისა დიდება?

... თვინიერ საქმის

სიტყვითი ლოცვა, უწყით მკვდარ არსო“.

პირველი, ლოცვა რომ ცარიელი სიტყვა არ არის, ამის შესახებ ზევით იყო საუბარი.

კათალიკოსის უფლის სიტყვების შესხენებით შეცდომაში შეჰყავს თორნიკე. აქ საკითხი ეხება ლოცვას და საქმეს და არა ყოველგვარ საქმეს, ე.ი. რასაც ლოცვით ითხოვ, ის უნდა აკეთო, ისაქმო, თორემ „ცარიელი სიტყვა“ გამოვა სწორედ. რას ვითხოვთ ლოცვაში? ვითხოვთ, რომ გვეპატიოს და ვაპატიოთ ცოდვები სხვებს; შევიყვაროთ მოყვასი, მტერიც კი: არ მოვკლათ კაცი; უკეთურთაც და მოკეთესაც სიკეთე მივაგოთ და ა.შ. ე.ი. თორნიკეც ისწრაფოდა, რომ სიტყვის და საქმის ერთიანობისათვის მიეღწია. კათალიკოსი მიიჩნევს, რომ განდგომა ცარიელი სიტყვა იქნება და არა საქმე. მაგრამ როგორი საქმისაკენ მოუწოდებს არსენი? მოუწოდებს ისეთი საქმისაკენ, რომლითაც ვერ მოხერხდებოდა ლოცვის სიტყვათა საქმეში განხორციელება.

მოკლედ, არსენ კათალიკოსი სიტყვის და საქმის ერთიანობისაკენ მოუწოდებს თორნიკეს და ისეთ დარიგებებს აძლევს, სწორედ რომ სიტყვისა და საქმის გახლეჩას გამოიწვევს.

ლიტერატურათმცოდნეობაში გაბატონებულია აზრი, რომ „თორნიკე ერისთავი“ არის პატრიოტულ თემაზე შექმნილი ნაწარმოები. პოემა ოთხი კარისაგან შედგება. აქედან ნახევარი ეთმობა თორნიკეს „ქიდილს“ საზოგადოებასთან, რომელიც მოითხოვს პიროვნებისაგან არა განდგომას, არამედ მის რიგებში ყოფნას, არ აძლევს პიროვნებას ინდივიდუალურ თავისუფლებას.

ამ პრობლემის შესახებ ძალიან საინტერესო დასკვნას აკეთებს მ. გავაშელი. როდესაც მსჯელობს მინდიასა (გ. ფშაველას „გველი მჭამელი“) და საზოგადოების ურთიერთობის შესახებ: „მინდიას“ გამეცნიერება, პირველ ყოვლისა, სინამდვილისადმი ყოფითი დამოკიდებულების გადალახვას, მის დაძლევას ნიშნავს. ეს ცვლილება პიროვნების ქცევაში, მის მოქმედებაში, მის საქმეში მჟღავნდება და სწორედ ეს იწვევს პროტესტს სხვა ადამიანებში, მუხტავს სოციალურ გარემოს, რადგან პიროვნების მოქმედება ტრადიციული სოციალური ყოფის კოროზიას იწვევს, ბრბოს სწორედ პიროვნების საქმე, მისი მოქმედება არ აძლევს ხელს, რადგან იგი ქვეცნობიერად გრძნობს საკუთარი ყოფის მიმართ პიროვნების ქცევის უპირატესობას... პიროვნების ზნეობრივი პოზიცია თრგუნავს, რაც არ უნდა პრიმიტიული იყოს საზოგადოება, ზნეობის ღირებულების შეფასების ცნობიერი (შეგნებული) თუ ქვეცნობიერი უნარი მას მაინც აქვს. სწორედ ეს უნარია წონასწორობას რომ უკარგავს მინდიას ოპოტენტებს და ისინი უკანასკნელ და

უმაღლეს არგუმენტს — ღმერთს მიმართავენ.

საზოგადოების სოციალური, ყოფითი არგუმენტაცია ვერ ამარცხებს თორნიკეს, რადგან ზნეობრივი უპირატესობა აშკარად მის მხარესაა, ამიტომაც კათალიკოსი „მიანდეს“ ამ უპირატესობის გაბათილება და ისიც უმაღლესი ზნეობის ღვთაებრიობის პოზიციიდან ცდილობს თორნიკეს დარწმუნებას. მაგრამ, რადგან კათალიკოსის ღვთაებრიობა ამ შემთხვევაში სოციუმის პოზიციასთანაა შეზავებული, იგი მაინც სუსტად წარმოჩნდება.

საზოგადოება თორნიკეს არ აძლევს მოქმედების, სულიერ სფეროში წინსვლის საშუალებას.

მართებულად შენიშნავდა ს. დადიანი: „აკაკიმ აღძრა საკითხი პიროვნებისა და საზოგადოების ურთიერთობისა „თორნიკე ერისთავში“. წინააღმდეგ შემთხვევაში მართლაც, გაუგებარი იქნებოდა პიროვნებისა და საზოგადოების ურთიერთობაზე ნაწარმოების ნახევრის მიძღვნა. ეს პრობლემა უდაოდ მსჭვალავს პოემას.

ბევრი კამათი და წინააღმდეგობა შეხვდა თორნიკეს და რადგან არ ანებებდნენ, ასეთი პასუხი გასცა ბოლოს ერისკაცებს:

„და მღვდელთმთავარი თუ ამხსნის,
იქნება მისი ნებაო,
მაშინ ეს თქვენი სურვილი
ჩემს გულშიც აიგზნებაო“.

მ. გაჩეჩილაძე აღნიშნავს, რომ „თორნიკე უარს არ ამბობს, ოღონდ კათალიკოსმა ახსნასო“ (ბუნებრივია, საწყის ეტაპზე თორნიკე ვერ იქნებოდა თავისუფალი მიწიერი ზრახვთაგან). კრიტიკოსი ეყრდნობა თორნიკეს სიტყვებს: „კათალიკოსი თუ ამხსნის, იქნება მისი ნებაო“. მაშინ გამოდის, რომ თორნიკე სიამოვნებით უნდა შეხვედროდა კათალიკოსისაგან „ახსნის პროცესს“. მაგრამ, როგორც დავინახეთ, იგი აქაც „ჯიუტობს“. მორჩილად, მოკრძალებულად — ქვემოდან შეპასუხების მეთოდით იგი ცდილობს, დაიცვას თავისი პოზიცია. ე.ი. თორნიკეს არ უნდა „ახსნა“. მისი გადაწყვეტილება მყარი და მტკიცეა! საზოგადოება გამოუვალ მდგომარეობაში აგდებს თორნიკეს და რადგან ვერ გაჭრა მათთან სულიერი პოზიციების დაცვით, ზემოთ მოყვანილი მისი პასუხი („კათალიკოსი თუ ამხსნის...“) თავდახსნის საშუალებაა. ალბათ, იმის იმედით, რომ სასულიერო პირი გაიგებდა სულიერ მოთხოვნებს.

მიუხედავად იმისა, რომ ნაწარმოების ნახევარი ეთმობა თორნიკეს გადარწმუნების საკითხს, ვერც საერო და ვერც სასულიერო პირებთან შეხვედრისას ჩვენ ვერ ვხედავთ მისი აზრის შეცვლას. კათალიკოსი ეუბნება, არ გიბრძანებ, არც უფროს-უმცროსობის მოვალეობას გახვევ თავზე, უბრალოდ, მინდა დაგარწმუნოთ, მაგრამ ჩანს, რომ ერისთავი უფრო ემორჩილება არსენს, თორემ მის „დამარწმუნებელ“ „სად მსჯელობას“ (როგორც ზოგიერთი კრიტიკოსი შენიშნავს) ურწმუნოება შეიძლება დაებადა მხოლოდ.

თორნიკე ზნემაღალი და მორჩილი რაინდია. ათონის მთაზედაც შეგონებას კი არა, ბრძანებას დამორჩილდა. შემდეგ სასახლის კარზედაც ბრძანება აღასრულა და მოციქულობა იკისრა. მესამედ კი — არსენის, როგორც უფროსის, ზეწოლას, ფაქტიურად დავალებას მიჰყვა.

მათი დიალოგის ბოლოს ასე წერია: „და მეორე დღეს თორნიკ-სარდალმა კიდევ შეჰყარა საომრად ჯარი“. ჩვენ ვხედავთ მხოლოდ გარეგან ცვლილებას, ანაფორის

ნაცვლად რკინის პერანგს, ჯვრის ნაცვლად — ხმაღს. არსად არცერთი სიტყვა არ არის ნათქვამი სულიერ ცვალებადობაზე. იგი უცვლელი დარჩა. თორნიკე მონანიების გზაზე შემდგარი გმირია, ჭეშმარიტების მაძიებელი პიროვნებაა, რომელიც აიძულა საზოგადოებამ, კვლავ ჩაბმულიყო „სოფლიური გნების“ მორევში.

არსენ კათალიკოსი პოემაში სუსტი სახეა. იგი ისეთივე პოზიციებიდან უდგება თორნიკეს, იმავე მოთხოვნებს უყენებს მას, რასაც საერო პირნი.

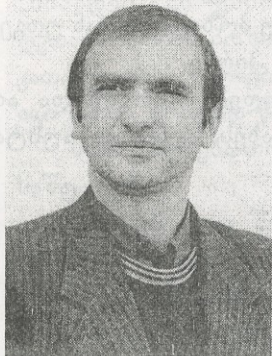
არსენი მხოლოდ გარეგნული ფორმით განსხვავდება მათგან და არა არსობრივად, რაც სასულიერო პირის მხატვრულ სახეს საკმაოდ სუსტად წარმოაჩენს.

ისტორია

ოთარ გოგოლიშვილი

აჭარა გოგოქარ 1922-1924 წლებში

1999 წლის №4 (აპრილი) „ლიტერატურულ აჭარაში“ გამოვაქვეყნე წერილი „ანტისაბჭოთა მოძრაობა აჭარაში 1921-1922 წლებში“. წერილში აღწერილია 1922 წელს ბათუმში მოქმედი ანტისაბჭოთა დაჯგუფების „განთავისუფლების კავშირის“ ლიკვიდაცია. ეს კავშირი მჭიდროდ იყო დაკავშირებული თბილისში მოქმედ ანტისაბჭოთა ორგანიზაციებთან, ამიტომ წინამდებარე წერილი, რომელიც

ეძღვნება ანტისაბჭოთა მოძრაობას 1922-1924 წლებში, მინდა დავიწყო სწორედ „განთავისუფლების კავშირის“ ლიკვიდაციის შემდეგ განვითარებული მოვლენებით.

„განთავისუფლების კავშირის“ ბათუმის ჯგუფის ლიკვიდაციას თბილისში შეეფოთება მოჰყვა. ამასთან დაკავშირებით ნიკოლოზ ბახტაძე აცნობებდა გიორგი ლომიძეს: „ბათუმში დახვრიტეს ჩვენი ორგანიზაციის (ორგანიზაციაში იგულისხმებოდა სწორედ განთავისუფლების კავშირი — ო. ბ.) წევრები, რამდენიმე მათგანმა მოახერხა თურქეთში გაქცევა, ხოლო 4 კაცი კი ამჟამად გურიაშია. გურიაში შესაძლებელია მოხდეს დიდი არეულობა და ჩვენ ამისათვის მზად უნდა ვიყოთ“.

1922 წლის 24 მარტს ოზურგეთში თავი მოიყარა ხალხის დიდმა ნაწილმა და გამართა მიტინგი. მიტინგზე გაისმოდა ანტისაბჭოთა მოწოდებები. ამ მიტინგზე სიტყვით გამოვიდა სერგო ჩხაიძე, რომელმაც ხალხს აუწყა, რომ ბათუმში ჩამოვიდა ფრანგული გემი და ჩამოიყვანა საქართველოს კანონიერი ხელისუფლების წარმომადგენლები. მან აღნიშნა, ბათუმში უკვე აღსდგა კანონიერი ხელისუფლება და სულ მალე ეს ხელისუფლება მთელ საქართველოში დამყარდება. სერგო ჩხაიძის ამ გამოსვლას დიდი ოვაციები და ტაშის ცემა მოჰყვა. მიტინგი დამთავრებული არ იყო, როდესაც ჩეკისტებმა დაიწყეს მისი დარბევა. დაიწყო ნამდვილი ხელჩართული ბრძოლა. ხალხის დასაშინებლად იხმარეს იარაღი. ჩეკისტებმა მოინდომეს ს. ჩხაიძის დაპატიმრება, მაგრამ ის გაუსხლტა მათ ხელიდან და ტყეში მიიმალა. ჩეკისტები ნიკოლოზ კილაძის ხელმძღვანელობით დაედევნენ მას, მაგრამ ვერ შესძლეს მისი შეპყრობა. სერგო ჩხაიძე სოფელ ლიხაურში გადავიდა და იქ იმალებოდა. ასევე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ლიხაურში ამ დროს მოქმედებდა ანტისაბჭოთური ჯგუფი, რომლის შემადგენლობაში იყვნენ ს. სალუქვაძე, რ. გორდელაძე, ი. ჭანტურიშვილი, ა. გოგოლიშვილი, პ. ხომერიკი და სხვები. სწორედ ამ ჯგუფთან გააბა კავშირი ს. ჩხაიძემ და აი 1922 წლის 17 მაისს, სოფელ ლიხაურში, ხიტილაურის სასაფლაოზე, სადაც იდუმალ იკრებებოდნენ ჯგუფის წევრები, მორიგი შეკრების დროს მათ ალყა შემოარტყა მილიციამ, მაგრამ შეკრებილებმა ცეცხლი გახსნეს. დიდი ხნის ორმხრივი ბრძოლების შემდეგ ჯგუფის წევრებმა შეძლეს სიბნელეში გაუჩინარება. მხოლოდ ორი მათგანი რ. გორდელაძე და ს. სალუქვაძე იქნა მოკლული. ამასთან დაკავშირებით ოზურგეთის ჩეკას უფროსი ატყობინებდა

საქართველოს შინსახკომს იმის თაობაზე, რომ ლიხაურში აღმოჩენილი იქნა კიდევ ერთი მენშევიკური ჯგუფი. ამ ჯგუფთან მჭიდრო ურთიერთობა ჰქონდა დამყარებული ბანდიტ სერგო ჩხაიძეს. ეს ის ჩხაიძეა, რომელიც ეკუთვნოდა სულ ახლახანს ბათუმში ლიკვიდირებულ ანტისაბჭოურ ორგანიზაციას „განთავისუფლების კავშირს“. მან შეძლო მიმალვა. მისი შეპყრობა ვერ მოხერხდა. ის და კიდევ რამდენიმე კაცი აჭარაში გადავიდნენ და ჩვენი მონაცემებით იმალებიან ქობულეთში“. 1922 წლის 13 ივნისს ჩეკას ანგარიშიდან ვგებულობთ, რომ ჩაქვში შეტაკებისას მოუკლავთ „ბანდიტი“ სერგო ჩხაიძე და დაუჭრიათ ასევე „ბანდიტი“ გივი კაკაბაძე.

აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ 1922 წლის შემოდგომაზე ოზურგეთის მაზრაში დიდი სახელი ჰქონდათ გავარდნილი „დამკომის“ (დამოუკიდებლობის კომიტეტი) გურიის ორგანიზაციის წევრებს სერგო მათითაიშვილს, დავით სურგულაძეს, არტემ სიორიძეს და ჩეკას მიერ დიდი ხნით ძებნილ გიორგი ბარამიძეს. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ 1922 წლის ოქტომბერში დიდი შეტაკება მოხდა ნაგომართან ჩეკასა და მეამბოხებს შორის. შეტაკებისას, დავით სურგულაძემ რამდენიმე ჩეკისტი სიცოცხლეს გამოასალმა, ასევე „თავგამოდებით“ იბრძოდნენ არტემ სიორიძე და გიორგი ბარამიძე. ბრძოლაში დავით სურგულაძე ხელში დაიჭრა. ის, სიორიძე და ბარამიძე გადავიდნენ ჩოხატაურში და ტყეში იმალებოდნენ. შემდეგში ის არის ცნობილი, რომ ეს პიროვნებები აქტიურად იბრძოდნენ 1924 წლის აგვისტოს გურიის აჯანყებაში. დ. სურგულაძე, ს. მათითაიშვილი თურქეთში გადავიდნენ, სოლო ა. სიორიძე 1925 წლის 21 ნოემბერს შეტაკებისას მოუკლავთ, მ. ბარამიძე კი 1925 წელს შეუპყრიათ და 1926 წელს დაუხვრეტიათ.

1922 წლის 24 ივნისს აჭარისტანის ცაკს დაეგზავნა საიდუმლო შეტყობინება. იმის თაობაზე, რომ ქედის რაიონის სოფლების: მახუნცეთის, დოლოგნის, ცხმორისისა და მერისის მიმდებარე ტყეებში იმალებიან საბჭოთა ხელისუფლების მოწინააღმდეგეები. ამ მხრივ საყურადღებოა სოფ. ცხმორისის საქმე. 1922 წლის 4 ივლისს მოკლეს აქტივისტი ხასან დოლოგბერიძე. მკვლელობა დაბრალდა მემედ ტაკიძესა და იბრაგიმ მიქელაძეს. ეს ორი პიროვნება პირწავარდნილი ანტისაბჭოელები იყვნენ. ისინი ძირითადად ანადგურებდნენ საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენლებს. ჩეკას შეტყობინებიდან ვგებულობთ, რომ ტაკიძისა და მიქელაძის „ბანდიტური“ ჯგუფი მოქმედებს ძალზე აგრესიულად. არ ინდობს არავის. ამასთან მათ მჭიდრო კავშირი აქვთ დამყარებული ხულოში მოქმედ „ყაჩაღ“ ხასან ირემაძის ჯგუფთან. 1922 წლის 17 ივლისს, ქედაში, მილიციამ მიიღო შეტყობინება, რომ „ბანდიტები“ მიქელაძე, ტაკიძე, შაინიძე, ბერიძე, დავითაძე და სხვები სოფ. ახოში იმყოფებიან ერთ-ერთი მოსახლის სახლში. მილიცია სწრაფად გაეშურა დანიშნულების ადგილას, მაგრამ მისი მოძრაობა არც მიქელაძის ჯგუფს გამოჩენია მხედველობიდან. როცა მილიციელები მივიდნენ დანიშნულების ადგილას და ალყა შემოარტყეს სახლს, იქ არავინ დახვდათ, თუმცა სახლის პატრონი წაიყვანეს მილიციაში და როგორც შემდგომი საქმიდან ხდება ცნობილი, უკან არც კი დაუბრუნებიათ. მიქელაძემ მოასწრო მიმალვა. მილიციამ გადაწყვიტა ციხე შიგნიდან გაეტეხა და ამ მიზნით მან ამ ჯგუფში შეძლო მისი კაცის, ე. მახარაძის შეგზავნა. ეს უკანასკნელი კი საიდუმლოდ აცნობებდა მილიციას ჯგუფის მოძრაობას. 1922 წლის 28 ივლისს სოფ. ზვარესთან მილიციამ მოინდომა მემედ ტაკიძის შეპყრობა. ატყდა ორმხრივი ბრძოლა. ბოლოს ტაკიძეს ტყვეები გაუთავდა. მან

მოინდომა გაცლოდა იქაურობას და ტყის სიღრმეში შესულიყო, მაგრამ მილიციელები მას კვალში დაედევნენ და ბოლოს რაკი დარწმუნდნენ, რომ მის ცოცხლად შეპყრობას ვერ შეძლებდნენ, მოკლეს. ტაკიძის სიკვდილმა ძალიან გააბოროტა ჯგუფის წევრები. იბრაგიმ მიქელაძემ ეჭვი აიღო, რომ ტაკიძე მოკლეს დასმენით მისი ჯგუფიდან, მაგრამ კონკრეტულად ვერ შეძლო რომელიმესთვის ხელის დადება, ხოლო ის პიროვნება, რომელიც მილიციაში ასმენდა მათ, სრულიად შემთხვევით გახდა ცნობილი მიქელაძისათვის. მახარაძე, რომელიც მილიციასთან თანამშრომლობდა და შეგზავნილი იყო მიქელაძის ჯგუფში, ქელაში ზუსტად მაშინ დაინახა მიქელაძის ჯგუფის წევრ ენვერ ბერიძის ძმამ, როდესაც ეს უკანასკნელი გამოვიდა მილიციის შენობიდან. ეს ამბავი მან თავის ძმას შეატყობინა. უკვე ცნობილი გახდა თუ ვინ თანამშრომლობდა მილიციასთან. და, აი 1922 წლის 6 აგვისტოს, მიქელაძემ სოფ. ზვარესთან ახლომდებარე ტყეში, სადაც მილიციელებმა მოკლეს მემედ ტაკიძე, ვითომდა მოსალაპარაკებლად მიიწვია მახარაძე. საუბრის შემდეგ მახარაძეს გარს შემოერტყნენ ჯგუფის დანარჩენი წევრები. მახარაძე იძულებული გახდა ეთქვა ყველაფერი. რაკილა უკვე ყველაფერი ნათელი იყო, ჯგუფის წევრებმა ის იარაღით დაცხრილეს. მახარაძის მკვლელობის შესახებ აჭარის შინსახკომს აცნობებდნენ, რომ ბანდიტებმა მოკლეს „ჩვენი კაცი“ და რომ ამ ჯგუფის მოქმედება გადადის ყოველივე ზღვარს და აუცილებელია მათი დაუყოვნებლივი ლიკვიდაცია, რადგან ცნობილი გახდა, რომ მიქელაძე აპირებს თურქეთში გადასვლას. აქ არ შეიძლება არ აღინიშნოს იმის შესახებაც, რომ მიქელაძესა და მის ჯგუფს მოსახლეობაშიც ჰყავდათ მხარდამჭერნი, რომლებიც მათ აცნობებდნენ მნიშვნელოვან ამბებს. ერთ-ერთი მათგანი იყო აბდულ სურმანიძე, რომელიც მიქელაძეს ხშირად აცნობებდა სხვადასხვა ამბებს.

1922 წელის 18 სექტემბერს სოფ. ვარჯანისთან მილიციამ ალყაში მოაქცია მიქელაძის ჯგუფი. გაიმართა ნამდვილი ომი. საკმაო იყო მსხვერპლი ორივე მხრიდან. ბოლოს ეს ორთაბრძოლა იმით დამთავრდა, რომ მოკლული იქნენ თვით მიქელაძე, დავითაძე, ბერიძე, თურმანიძე, ხოლო გაქცევა და მიმალვა შეძლო ხუსეინ ნინიძემ და სხვებმა.

1923 წლის დასაწყისისათვის აჭარაში მდგომარეობა არც თუ ისე სახარბიელო იყო. ამაზე თვით პარტიული ორგანიზაციები აღშფოთებით საუბრობდნენ. იწვევდნენ კრებებს, სადაც წინასწარ მომზადებული ხალხი მოითხოვდა ჩაექოლათ „ხალხის მტრები“, მაგრამ ვითარება მაინც საგანგაშო იყო.

1923 წლის 29 იანვარს მდინარე ჩოლოქზე გაძარცვეს მატარებელი, მოკლეს ორი პარტიული მუშაკი და წაიღეს ფული. იმავე წლის 10 თებერვალს ხელვაჩაურში მოკლეს პარტიული მუშაკი და მძიმედ დაჭრეს მისი მეუღლე. 1923 წლის 4 მარტს ბათუმში გოროდოკის რაიონში მუსტაფა მანოღლიმ სიცოცხლეს გამოსაღმა რამდენიმე მილიციელი. 18 მარტს თავს დაესხნენ ფუხარა ხალხის კომიტეტს, წაიღეს იარაღები და 1550000 მანეთი. ამ ფაქტთან დაკავშირებით 1923 წლის 21 მარტს გაიმართა აჭარის მშრომელთა ყრილობა, სადაც „ხალხმა“ დაუნდობელი ბრძოლა გამოუცხადა ხალხის მტრებს და საერთაშორისო იმპერიალიზმის აგენტებს“.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ საბჭოთა ხელისუფლების დამკვიდრება აჭარაში ძალზედ რთულ პირობებში მიმდინარეობდა. 1922-23 წლებში ეს სირთულეები ისე გაძლიერდა, რომ აქ საჭირო გახდა ბოლშევიკების მხრიდან სხვადასხვა სახის ღონისძიებების გატარება. უპირველეს ყოვლისა აღსანიშნავია, რომ ამ დროს

თბილისში შექმნილმა „საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტმა“ გააქტიურა აჭარაში მისი საქმიანობა. „დამკომის“ წევრები ხშირად ჩამოდიოდნენ ბათუმში და საიდუმლოდ ამზადებდნენ აქ ანტისაბჭოურ აჯანყებას. სწორედ ამ დროისათვის აჭარაში დაიწვეს ბეგების შევიწროვება. პარტიის აჭარის კომიტეტმა მიიღო საიდუმლო დადგენილება, სადაც ერთ-ერთი უმთავრესი მუხლი იყო „ბეგების დაუყოვნებლივი გასახლება“. ეს გასახლება დააჩქარა მიწის რეფორმამაც. ბეგებს მიწები მასიურად ჩამოართვეს. ამან გამოიწვია ბეგების აღშფოთება. თავიდანვე რომ აცეცელებინათ გართულებები, საჭირო შეიქმნა ბეგების მასიური დაპატიმრება და გაძევება ოლქიდან. ჩეკამ სასწრაფოდ შეადგინა იმ ბეგების სია, რომლებიც აჭარაში ცხოვრობდნენ. ბეგები დაყვეს ოთხ ნაწილად. პირველი, ყველაზე უფრო აგრესიული ჯგუფი უნდა გაესახლებინათ ამიერკავკასიის ფარგლებიდან, მეორე ჯგუფი კი მხოლოდ აჭარიდან. მესამე ჯგუფი კი უნდა დარჩენილიყო აჭარაში მილიციის მკაცრი ზედამხედველობის ქვეშ, მეოთხე ჯგუფში კი დროებით უნდა განთავსდებოდნენ, სწორედ ამ დროს თბილისიდან ბათუმში ჩამოვიდა „დამკომის“ წევრი ივანე შარაშიძე. მან ბეგების ერთ ნაწილს, კერძოდ ნური აბაშიძეს, ყადირ აბაშიძისა და დედე ბეჟანაძეს გადასცა „დამკომის“ წერილი, სადაც „დამკომი“ მათ თხოვდა, საჭიროების შემთხვევაში მოეხდინა აჭარის მოსახლეობის აჯანყება. აქვე ბეგებს თხოვდნენ, რომ მათ ჰქონდათ კავშირი გურიაში მოქმედ „დამკომის“ წევრებთან, განსაკუთრებით კი მათითაიშვილთან. კარგი იქნებოდა თუ ისინი მოახერხებდნენ და ერთმანეთთან შეთანხმებულად მოახდენდნენ დათქმულ დროს ერთდროულ გამოსვლას გურიაში და აჭარაში. თანაც ბეგების ერთი ნაწილი ჩაბმული იყო ანტისაბჭოურ საქმიანობაში. ზოგიერთ მათგანს მჭიდრო კავშირი ჰქონდა დამყარებული „დამკომის“ ბათუმის წარმომადგენელ გენერალ ფურცელაძესთან და „დამკომის“ წევრ მაღლობლიშვილთან. 1923 წლის 24 იანვარს ჩეკამ ბათუმში ერთ-ერთი მოქალაქის, კერძოდ გიორგი ჩაგანავას ბინაში შეიპყრო ივანე შარაშიძე. მოაწვეს ჩაგანავას (გიორგი ჩაგანავა იყო „დამკომის“ ბათუმის ორგანიზაციის აქტიური წევრი. ის ეკუთვნოდა სოციალ-დემოკრატების პარტიას. ახლო ურთიერთობა ჰქონდა ნოე ჟორდანიასთან. გიორგი ჩაგანავა იცნობდა მემედ ბეგ აბაშიძეს. სწორედ ჩაგანავას დამსახურებაა აჭარაში აქტიური ანტისაბჭოური საქმიანობის გაჩაღება. ის დახვრიტეს 1923 წლის 24 ოქტომბერს), ბინის ჩხრეკა, სადაც იპოვეს წერილი, რომლის ადრესატი იყო „დამკომი“. წერილში საუბარი იყო იმაზე, რომ დაეჩქარებინათ წარმომადგენლის გაგზავნა თურქეთში, იქედან დროულად იარაღის შემოსატანად და რაც მთავარია, ივანე შარაშიძეს უბოძეს წერილი, გაგზავნილი გურიის ანტისაბჭოური ორგანიზაციის ერთ-ერთ გამოჩენილი მეთაურის სერგო მათითაიშვილის სახელზე. აი, ეს წერილიც: „ძვირფასო პატრიოტო. უკვე მესამე წელია, რაც ჩვენი ქვეყანა იტანჯება უღმერთო ურჯულოების მიერ. ნადგურდება ყველაფერი ფასეული და წმინდა. ხალხის ტანჯვა-ვაებას ბოლო არ უჩანს. უკანონო დაპატიმრებებმა და დახვრეტებმა ცხოვრება აუტანელი და სახიფათო გახადა. აივსო ხალხის მოთმენის ფიალა. მათ ბრძოლა გამოუცხადეს ველურ დამპყრობლებს. გული სიხარულით ამევსო, როდესაც გავიგე, რომ მთელი გურია ფეხზე დადგა და სასტიკი ბრძოლა გამოუცხადა ჯალათებს. იცოდეთ, აჭარის მოსახლეობა თქვენს გვერდითაა. საჭიროების შემთხვევაში თქვენ შემოგიერთდებათ და ერთიანი ძალით მოვსპობთ დამპყრობლებს. ხალხი აქ (ე.ი. აჭარაში — ო. გ.) იმედის თვალთ შემოგცქერის თქვენ. ჩვენმა ხალხმა მტრებს ჩვენი მხარის

დაპყრობისთანავე დაუნდობელი ბრძოლა გამოუცხადა. პატრიოტების დიდი ნაწილი ტყეში იმალება. ვერც დაპატიმრებები და ვერც დახვრეტები ვერ შეაშინებს ჩვენი ხალხის სწრაფვას დამოუკიდებლობისაკენ. ჩემთან იყო „წითური“ და გადმოძვა შენი წერილი. მოკითხვისათვის მადლობას შემოგწირავ. იცოდე, რომ ჩვენ მზად ვართ დანიშნულ დროს დავიწყოთ გამოსვლა. ჩიტმა ყველაფერი იცის. იყავით მხნედ და მედგრად. შენი აჭარელი“. როგორც გამოვარკვეე, წითური უნდა იყოს ივანე შარაშიძე, რადგან მას სახეზე წითელი ფერი დაჰკრავდა. ჩიტი კი „დამკომის“ ბათუმის ორგანიზაციის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი მაღალობიშვილი უნდა ყოფილიყო. აი, რაც შეეხება აჭარელს, ამის დადგენა კი ვერ მოვახერხეთ. არ არის გამორიცხული, რომ ეს აჭარელი უნდა იყოს ერთ-ერთი ბევრთაგანი, რომელიც აქტიურად იყო ჩაბმული „დამკომის“ საქმიანობაში. ასევე ვფიქრობთ, რომ ეს აჭარელი უნდა ყოფილიყო მემედ ბეგ აბაშიძე, რადგანაც გურიაში ყოფნისას მე შეგვხვდი სერგო მათითაიშვილის ნათესავს ნოდარ კალანდაძეს, რომელმაც აღნიშნა, რომ გურიის ანტისაბჭოთა ორგანიზაციებს მჭიდრო ურთიერთობა ჰქონდათ აჭარასთან და განსაკუთრებით ძველი მეჭლისის თავმჯდომარესთან მემედ ბეგ აბაშიძესთან. მანვე ისიც თქვა, რომ ჩემი ნათესავი სერგო მათითაიშვილი იცნობდა მემედ ბეგ აბაშიძესო. ეს, რა თქმა უნდა, მხოლოდ ზეპირი ცნობა არის და ამის დამამტკიცებელი დოკუმენტი არ არსებობს, თუმცა გამორიცხული არ არის, რომ ეს წერილი მემედ აბაშიძეს ეკუთვნოდეს.

ივანე შარაშიძე დახვრიტეს 1923 წლის მაისში, ხოლო 1923 წლის ივნის-ივლისში კი დაიწყეს ბეგების მასიური გასახლება აჭარიდან. სულ დააპატიმრეს და გაასახლეს 28 ბეგი, თანაც მიუთითეს მათი ორიენტაცია.

როგორც ზემოთ ავღნიშნეთ, საბჭოთა ხელისუფლება ძნელად იკიდებდა ფეხს აჭარაში. კომუნისტი უხეში ხელმძღვანელები ხალხს სძულდა, ხოლო ჩეკასა და მილიციის თვითნებობას საზღვარი არ ჰქონდა. ყველაფერმა ამან 1923 წელს აჭარაში კინალამ მასიური აჯანყება გამოიწვია. ხულოში ისე დაიძაბა სიტუაცია, რომ იქ გაიგზავნა 150 წითელარმიელი რამდენიმე ტყვიამფრქვევით. ასევე მძიმე მდგომარეობა შეიქმნა 1923 წლის ნოემბერში ქობულეთში. აქაც საჭირო გახდა საგანგებო ზომების მიღება. დაიწყეს მასიური დაპატიმრებები და დახვრეტები.

1924 წელს აღვილი ჰქონდა ამბოხების მოწყობის მცდელობას, მაგრამ ჩეკა როგორც ჩანს „თავიდანვე საქმის ყურში იყო და გაორმაგებული ენერგიით ძირშივე კვეთდა ყოველივე ანტისაბჭოურს“. 1924 წლის ივლისში იყო მცდელობა ბათუმში მიტინგის გამართვისა, მაგრამ ჩეკამ და მილიციამ წინასწარ დააპატიმრა რამდენიმე აქტიური წევრი და ციხეში უკრა თავი, ხოლო სხვებს არ მიცა საშუალება მიტინგის ჩატარებისა. 1924 წლის 18 ივნისს დააპატიმრეს სამოცი კაცი, როგორც „აჭარაში დესტაბილიზაციის შეტანის მცდელობის“ ორგანიზატორები, ამას მოჰყვა მასობრივი დაპატიმრებები. იჭერდნენ ყველას. ვისაც კი რაიმე „წამოცდა საბჭოთა ხელისუფლების“ წინააღმდეგ. ამიტომ იყო რომ 1924 წლის აჯანყებას ბათუმში არ მისცემია ფართო გასაქანი.

ამგვარად, აჭარაში (ისე, როგორც სხვაგან) საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა ძნელად. აჭარის მოსახლეობისათვის უცხო აღმოჩნდა გარედან ნაძალადევად შემოტანილი ეს ხელისუფლება, ამიტომაც ხალხმა მას ბრძოლა გამოუცხადა. ეს ბრძოლა იყო დიდი ნაბიჯი დაკარგული დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის, მაგრამ მიუხედავად ხალხის თავდადებისა, მედგარი წინააღმდეგობისა, ის განწირული

აღმოჩნდა. ხელისუფლება ცეცხლითა და მახვილით ახშობდა ყველაფერს. არ ინდობდა არავის. და ასე ძალისა და იარაღის მეშვეობით მოახერხა საბჭოთა ხელისუფლებამ დამკვიდრება. თუმცა მიუღებელი აღმოჩნდა იგი ხალხისათვის. მათ გულში კიაფობდა თავისუფლების ნაპერწკალი, იმედით შეცქეროდნენ მომავალს, ოცნებობდნენ დაკარგული თავისუფლების დაბრუნებისათვის, რადგანაც სჭეროდა, რომ ეს დღეც დადგებოდა მალე.

გამოყენებული წყაროები:

- 1) საქართველოს პრეზიდენტის არქივი, ფ. 14. 1922 წელი, საქმეები 150, 155, 156, 158, 160, 170, 175, 176, 177, 180, 185, 186, 187, 190.
- 2) საქართველოს პრეზიდენტის არქივი, ფ. 14. 1923 წელი, საქმეები 526, 605, 608, 642, 807, 870, 875, 876, 879.
- 3) საქართველოს პრეზიდენტის არქივი, ფ. 14. 1924 წელი, საქმეები 48, 50, 58, 62, 66, 67, 73, 78, 85, 89, 96, 98, 100, 122, 134, 262.

ირინე ვარშალომიძე

გონიო-აფსაროსი ნუმიზმატიკური მასალების მიხედვით

1995-97 წლებში გონიო-აფსაროსის მუდმივმოქმედმა არქეოლოგიურმა ექსპედიციამ პროფესორ დ. ხახუტაიშვილის ხელმძღვანელობით სოფ. გონიოში მუშაობისას გამოავლინა მრავალფეროვანი ნუმიზმატიკური ძეგლები, რომელთა საერთო რაოდენობა 109 ცალს აღწევს. აქედან ერთი — ელინისტური, 95 — რომაული (14 ვერცხლი, 81 სპილენძი), 2 — ბიზანტიური (სპილენძი), 3 — ევროპული (ვერცხლი) და 8 თურქული (ვერცხლი) მონეტა.

შეგვედებით განვიხილოთ მონეტების აღნიშნულ ტერიტორიაზე მოხვედრის მიზეზები, გზები, დაგუკავშირეთ წერილობით წყაროებსა და აღვადგინოთ ფულადი მიმოქცევის სურათი და ხასიათი ცალკეული პერიოდების მიხედვით.

ელინისტური ხანის მონეტა მოჭრილია ანტიგონა გონატას (ძვ. წ. 277-239 წწ). სახელით მაკედონიაში [64 გვ. 154; №673; ტაბ. 46].

განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს გონიოს ციხეში აღნიშნული მონეტის გამოვლენა. საქართველოს ტერიტორიაზე აღმოჩენილია მაკედონიაში მოჭრილი უფრო ადრეული ხანის (ძვ. წ. IV ს) მონეტები მხოლოდ ვანში [11 გვ. 119-52]. რა თქმა უნდა, ამ ერთადერთი მონეტის საფუძველზე ძნელია კატეგორიული ხასიათის დასკვნების გაკეთება, მაგრამ არც მისი უგულებელყოფა შეიძლება.

სტეფანე ბიზანტიელის ცნობით, ძვ. წ. II საუკუნის მწერალი არტემიდორე ეფესელი თავის „შემოკლებულ გეოგრაფიაში“ მოგვითხრობს ქალაქ და კუნძულ აფსირიტეს შესახებ [30; გვ. 277], რაც სამეცნიერო ლიტერატურაში გაიგივებულია დღევანდელ გონიოსთან [22, გვ. 6]. გარდა ამისა, აფსაროსის ციხისა და მის მახლობელ მიდამოებში მოპოვებულია ელინისტური ხანის მასალები (ამფორები, ლუთერები), რომლის შესწავლის შედეგად ჩანს, რომ სინქრონულ პერიოდში გონიო-აფსაროსს ურთიერთობა ჰქონდა სამხრეთ შავიზღვისპირეთის საქალაქო ცენტრებთან [36; გვ. 87-94].

ამდენად, ელინისტურ ხანაში აღნიშნულ ტერიტორიაზე არსებობდა დასახლებული პუნქტი და ძვ. წ. III ს. მონეტის აღმოჩენა გაცხადებს არ უნდა იწვევდეს [16, გვ. 129].

რომაული მონეტები

ცნობილია, რომ კოლხეთის სამეფო ძვ. წ. II საუკუნის ბოლოს თუ I საუკუნის დასაწყისში მითრიდატე VI პონტოელის სახელმწიფოს შემადგენლობაში [11, გვ. 119; 47, გვ. 150; 48 გვ. 119-130] შევიდა. 63 წელს ნერონმა გააუქმა პონტოს სამეფო და თავის სამფლობელოდ აქცია. კოლხეთი გალატიის პროვინციის შემადგენლობაში მოექცა. 72 წლიდან დომიციანეს მმართველობამდე იგი შედიოდა „კაპადოკიურ კომპლექსში“, ხოლო ამის შემდეგ ცალკე ჩამოყალიბებულ კაპადოკიის

პროვინციის ნაწილად გვევლინება [24, გვ. 538].

გავრცელებული მოსაზრების თანახმად, ახ. წ. I საუკუნის ბოლოდან აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთის რომაული ციხესიმაგრეები შეადგენდა ერთიან თავდაცვითი სისტემის ხაზს-თავისებურ „პონტოს ლიმეს“, სადაც მნიშვნელოვან პუნქტს აფსაროსის ციხე წარმოადგენდა [54, გვ. 76].

აფსაროსში რომ რომაული გარნიზონი იდგა, ამას წერილობით წყაროებთან და სხვა არქეოლოგიურ მასალებთან ერთად ადასტურებს რომაული მონეტების აღმოჩენების სიხშირე (95 ერთეული).¹

ყველაზე ადრეული რომაული მონეტა მოჭრილია 43/44 წლებში და მიეკუთვნება იუდეის მეფე აგრისა I ჰეროდეს (37-44 წწ). [65; გვ. 382; №9548; ტაბ. 354; №11]. ანალოგიური და საერთოდ იუდეის მონეტები საქართველოში ჯერ არ აღმოჩენილა (სურ. 1).

(სურ. 1)

გონიოში მოპოვებული რომაული მონეტების ადრეულ ჯგუფს შეადგენს ქ. ანტიოქიის (სირია) სპილენძის მონეტები (13 ცალი: მათგან 3 მიეკუთვნება რომის იმპერატორ ნერონს (54-68 წწ.) [72; გვ. 230 ტაბ. 56555); 2—დომიციანეს (81-96 წწ). [75; გვ. 230; ტაბ. 5659); 8 — ზოგადად I საუკუნის მეორე ნახევრით თარიღდება); (სურ. 2. ა. ბ.).

ა

ბ

(სურ. 2. ა. ბ.)

ისინი ერთტიპიურია, შუბლზე გამოსახულია იმპერატორის პროფილი, ხოლო ზურგზე აბრევიატურა SC (სენატის დადგენილება) [41; გვ. 63]. რომაულ მონეტებზე SC პირველად ჩნდება რესპუბლიკური წყობის (სულას) დროს, როცა სამონეტო ემისიას აკონტროლებდა სენატი. სულას შემდეგ SC კვლავ გვხვდება ოქტავიანეს მიერ გალიაში მოჭრილ მონეტებზე (ძვ. წ. 41-39 წწ) [41, გვ. 63]. ადრეული იმპერიის დროს იგი რჩება მნიშვნელოვან ელემენტად სპილენძის მონეტებზე, რაც მიგვანიშნებს იმაზე, რომ იმპერატორი იყენებდა სენატის დადგენილებას, როგორც კონსტიტუციურ უფლებას სამონეტო საქმის ახლებური რეგულირებისათვის. [70, გვ. 14].

1. მონეტები სინესტის გამო ცუდადაა დაცული. მოხერხდა 40 რომაული ხანის მონეტის ატრიბუცია.

აღნიშნული ტიპის მონეტები ავგუსტუსის დროიდან იჭრებოდა ქ. ანტიოქიაშიც [41, გვ. 63]. ცნობილია, რომ ანტიოქია ძვ. წ. 64 წელს შევიდა რომის იმპერიის შემადგენლობაში თავისუფალი ქალაქის სტატუსით. სარგებლობდა რა ნომინალური ავტონომიით, ანტიოქია მონეტებზე ათავსებდა წარწერას: AVTIXIOΣE MVTPOΠIONOLIS მაგრამ მალე რომის იმპერიის მიმართ თავისი დამოკიდებულების საჩვენებლად ცვლის SC -თი [59, გვ. 156].

როგორც ჩანს, ანტიოქიაში მოჭრილი მონეტები აფსაროსში მიმოიქცეოდა I საუკუნის ბოლოსა და II საუკუნის დასაწყისში.¹

I საუკუნის მონეტების აღმოჩენა გონიოში კანონზომიერად გვეჩვენება, რადგან ამ პერიოდში ციხე აფსარს იხსენიებს პლინიუსი [22; გვ. 5]. სინქრონული ხანის ანტიოქიაში მოჭრილი სპილენძის მონეტა (1 ცალი) საქართველოში ცნობილია მხოლოდ სოხუმიდან [60, გვ. 357]. ამ მხრივ გონიოს აღმოჩენა განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს.

ქრონოლოგიურად მომდევნო ხანისაა კაპადოკიის ქ. კესარიაში მოჭრილი ვერცხლისა და სპილენძის მონეტები, რომლებიც 9 ერთეულითაა წარმოდგენილი: ტრაიანე (98-117 წწ) — 1 ცალი. სპილენძი [71, გვ. 67 №201, ტაბ. 59, შეად. 17 გვ. 104, ტაბ. 41.1] (სურ. 3); ადრიანე (117-138 წწ) — 5 ცალი (2—სპილენძი, 3—ვერცხლი); [71, გვ. 77 №265, გვ. 78 № 280; შეად. 6, გვ. 26-44, 1-5 გვ. 55-79; №414-714; ტაბ. 8-15], (სურ. 3-ბ, 4-ა); ანტონინუს პიუსი (138-161 წწ) — 1ვერცხლი [71 გვ. 81 №292; შეად. 6, გვ. 79, №717, ტაბ. 15] (სურ. 4-ბ); სეპტიმიუს სევერუსი (193-211 წწ) — 1 (ვერცხლი) [71. გვ. 96 №389; შეად. 6, გვ. 155, ტაბ. 34, №278-280]; გორდიანე III (238-244 წწ) — 1 ცალი ვერცხლი [71, გვ. 129 №601. ტაბ. 98] (სურ. 5).

(სურ. 3)

ქ. კესარია ტიბერიუსის (14-37 წწ) დროიდან გადაიქცა დიდ საიმპერიო ზარაფხანად აღმოსავლეთ საზღვარზე მდებარე რომის დომინიონებისათვის რომელიც უშვებდა როგორც ვერცხლის, ისე სპილენძის მონეტებს [71, გვ. 8]. რომაული დომინიონების უკიდურეს აღმოსავლეთში მდებარეობით, საომარი ხაზიდან დაცულ მანძილზე, კესარია გამორჩეულად ხელსაყრელი იყო სამხედრო ზარაფხანისათვის. ამ ანგარიშით და უეჭველია პოლიტიკური მიზნებითაც, რომის იმპერატორმა ტრაიანემ, ჩანს, მოიფიქრა მცირე აზიის სამონეტო ცენტრის გადატანა დასავლეთის პროვინციებიდან კესარიაში, რომელიც გამოიყენა იმ მონეტების მოსაჭრელად, რომლებიც განკუთვნილი იყო აღმოსავლეთ პროვინციებში

1. აღნიშნული მონეტები არც ერთხელ არ აღმოჩენილა II - საუკუნის დასაწყისის კესარიულ მონეტებთან ერთად; მაშინ როცა, ამ უკანასკნელთან ერთად ხშირად ჩნდება I საუკუნის სხვა მონეტები. ამის გამო, ვფიქრობთ, რომ ანტიოქიის მონეტები მიმოიქცეოდა კესარიული მონეტების შემოსვლამდე.

ცირკულაციისათვის [70 გვ. 14].

კოლხეთი ახ. წ. II-III სს. რომის პროვინცია კაპადოკიის შემადგენლობაში შედიოდა. შესაბამისად აღმოსავლეთ შავი ზღვისპირეთის ციხე-სიმაგრეებში მდგომი რომაული გარნიზონი ექვემდებარებოდა კაპადოკიის სამხედრო სარდლობას [56, გვ. 365].

პოლიტიკური კონიუქტურიდან გამომდინარე კოლხეთის სამონეტო ცირკულაციაში, განსაკუთრებით აღრიანეს მიერ ლაზიკის სამეფოს ოფიციალური ცნობის შემდეგ გაბატონებული ადგილი ეკავა კესარიულ მონეტებს, რომელთა აღმოჩენის ტოპოგრაფია საქართველოში ფართოა. ცნობილია კესარიული მონეტების რამდენიმე განძი: ღურზულის (გერზეული) [54]; ნაბაკევის [62, გვ. 58]; ეკის [6, გვ. 5-6]; გარდა ამისა კესარიული მონეტები ნაპოვნია ციხისძირში [17, გვ. 104]; ურეკში, სუფსაში [5, გვ. 18]; ნოქალაქევი [2, გვ. 273]; ვანში [11, გვ. 127]; სეფიეთში [25, გვ. 105]; წებელტაში [61, გვ. 211, 43, 44]; სოხუმში [6, გვ. 280-429]; ბიჭვინთაში [7, გვ. 280].

ქრონოლოგიური ჩარჩო საქართველოში აღმოჩენილი კესარიული მონეტებისა არის პირველი საუკუნის ბოლო და III საუკუნის დასაწყისი [46, გვ. 25]. მაგრამ ისინი მიმოიქცეოდნენ მოგვიანო პერიოდშიც. აფსაროსში II-III სს პირველი ნახევრის კესარიული მონეტები, ჩვენი დაკვირვებით მიმოიქცეოდა III საუკუნის ბოლომდე.¹

კესარიული მონეტები საქართველოში საღზვაო გზით შემოდის და ქ. ტრაპეზუნტიდან, რომელიც დიდ როლს თამაშობდა რომის იმპერიის აღმოსავლეთ პოლიტიკაში. აქედან ისინი მიდიოდა შავი ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროს ქალაქებში და შემდეგ ვრცელდებოდა ქვეყნის სიღრმეში [გვ. 35].

გონიოს ნუმიზმატიკურ მასალაში გვაქვს შვიდი დენარი: ვესპასიანე (69-79 წწ) 1 ცალი. მოჭრილია ეფესოში [73, გვ. 230, ტაბ. 569] (სურ. 6) ფაუსტინა (141 წწ) — 1 — რომში [68, გვ. 723, 136, ტაბ. 4. №3], ანტონიუს პიუსი (138-141 წწ) — 2 — რომში [68, გვ. 95, №657, ტაბ. 146; გვ. 95. №657, ტაბ. 14, 6 შვად. 6, გვ. 79, 717; ტაბ. 15; გვ. 168, №4. ტაბ. 23] (სურ. 6 ბ.) სეპტიმიუს სევერუსი (193-211 წწ) — 3 (1 აღმოსავლეთის ზარაფხანაში, [69, გვ. 90. №340, ტაბ. 15, № 11. შვად. 6, გვ. 85, ტაბ. 18. №789], 2 — რომში (69, გვ. 31, №68, ტაბ. 7, №6; 69, გვ. 99, №397; შვად. 6, გვ. 7 98, ტაბ. 21, №866). აღნიშნული დენარები აფსაროსის ციხეში მიმოიქცეოდა კესარიულ მონეტებთან ერთად III საუკუნის ბოლომდე.² ისინი, როგორც ფიქრობენ, საქართველოში ვრცელდებოდა მცირე აზიის ქალაქებიდან (46, გვ. 35).

(სურ. 4)

1. აღრიანესა და გორდიანე III კესარიული მონეტები აღმოჩნდა ერთად.
2. რომაული დენარები კესარიულ მონეტებთან და ავრელიანეს თესალონიკაში მოჭრილ მონეტებთან ერთად გამოვლინდა.

გონიო-აფსაროსის მუდმივმოქმედი არქეოლოგიური ექსპედიციის მუშაობისას აღმოჩენილ ნუმიზმატიკურ ძეგლებს შორის განსაკუთრებით ყურადღებას იქცევს ქ. ტრაპეზუნტის მონეტები.

სამონეტო ემისია ტრაპეზუნტმა ძვ. წ. IV საუკუნეში დაიწყო, მაგრამ იგი ეპიზოდურ ხასიათს ატარებდა. თავისუფალი ქალაქის სტატუსის მიღების (63 წ.) შემდგომ პერიოდში რომის იმპერატორ ტრაიანეს დროიდან, ხანგრძლივი ინტერვალის შემდეგ იწყებს საქალაქო მონეტების მოჭრას [7, გვ. 377].

აღნიშნული მონეტები გონიოში წარმოდგენილია 3 ერთეულით: კომოდუსი (18=192 წწ) [63, გვ. 149; ტ. XI, №19; შეად. 7 გვ. 287, ტაბ. 67]. სეპტიმიუს სევერუსისა (193-211 წწ) [63, გვ. 150, ტაბ. XV, №20] შეად. 7, გვ. 296, №19-20, ტაბ. 69) და ტრანკულინას (238-244 წწ). [63, გვ. 156, №53, შეად. 7, გვ. 315, ტაბ. 79, №127] საფასეებით.

(სურ. 5)

აღსანიშნავია, რომ სპეციალურ სამეცნიერო ლიტერატურაში დიდხანს იყო გაბატონებული მოსაზრება, რომ ტრაპეზუნტის მონეტები ლოკალურ საფასეებს წარმოადგენდა. ეს დებულება უარყო ბიჭვინთა-ლიძავის და სოხუმის ტერიტორიაზე ქ. ტრაპეზუნტის სპილენძის მონეტების აღმოჩენის ფაქტებმა, რაც ქალაქის გარეთ ამ ძეგლების მიმოქცევის დადასტურებას წარმოადგენდა [7, გვ. 329]. გაოცებას იწვევდა ის ფაქტი, რომ ტრაპეზუნტიდან გეოგრაფიულად ახლო მდებარე აჭარის ტერიტორიაზე აღნიშნული მონეტები არ ჩანდა. ციხისძირის არქეოლოგიური შესწავლის დროს ისინი არ აღმოჩენილა, რაც ახსნილია იმით, რომ აქ რომაულთა საყრდენი პუნქტის გაჩენა III საუკუნის ბოლოსა და IV საუკუნის დასაწყისისათვის ივარაუდება [17, გვ. 100]. როგორც კი გაითხარა გონიოს სინქრონული კულტურული ფენები გამოჩნდა ისინი, მაგრამ მცირე რაოდენობით [14, გვ. 23].

ტრაპეზუნტი თავისი გეოგრაფიული მდებარეობის წყალობით, ასრულებდა უდიდეს როლს ამიერკავკასიის ქალაქებში მდგომი რომაული მხედრიონის მომარაგების საქმეში. ზოგიერთი მკვლევარი ტრაპეზუნტს რომაელთა ძირითად ბაზადაც კი მიიჩნევს შავი ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთ სანაპიროზე. ასეთ ვითარებაში, ბუნებრივია, რომ ტრაპეზუნტი გვევლინება მონეტების ძირითად მიმწოდებლად შავი ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროს ქალაქებისათვის [7, გვ. 352].

გონიოს მონეტებს შორის გვაქვს გორდიანე III სახელით ქ. სინოპში მოჭრილი სპილენძის საფასე. სინოპური მონეტები ადრეანტიკურ და ელინისტურ პერიოდში დიდი რაოდენობით შემოდიოდა და მიმოიქცეოდა კოლხეთის ტერიტორიაზე [44; 458 10; 19; 18; 12; 48]. მაგრამ რომაულ ხანაში ისინი თითქმის არ გვხვდება. ცნობილია, მხოლოდ გეტას სახელით 207 წელს სინოპში მოჭრილი მონეტა ბიჭვინტიდან [10, გვ. 147]. სხვა არქეოლოგიური მასალების (ამფორები, ლუთერიები) მიხედვით ჩანს, რომ ინტენსიური სავაჭრო-ეკონომიკური

ურთიერთობა აქვს აფსაროსის სინოპესთან [39, გვ. 49-51]. აღნიშნული მონეტა აფსაროსის ციხეში, ალბათ, მცირეაზიულ მონეტებს ან სინოპურ კერამიკულ ტარას შემოჰყვა.

საინტერესოა, აფსაროსის ციხეში ავრელიანეს (270-275 წწ.) სახელით ქ. თესალონიკაში მოჭრილი მონეტების აღმოჩენა (სურ. 6 ბ) ანალოგიური მონეტები გვაქვს მხოლოდ ბიჭვინტაში [7, გვ. 375]. გ. დუნდუას აზრით, მათი რიცხვი იმდენად მცირეა, რომ რაიმე გარკვეული დასკვნის გაკეთება ყოვლად შეუძლებელია.

(სურ. 6)

ამრიგად, რომაული ხანა წარმოდგენილია I-III სს-ის მონეტებით. ნუმიზმატიკური, არქეოლოგიური და ისტორიული წყაროების მიხედვით I საუკუნის მეორე ნახევრიდან აფსაროსის ციხეში რომაული გარნიზონის დგომა ეჭვს არ იწვევს. ცხადია, ამ პერიოდის სირიული და იუდეური მონეტები რომაელ ჯარისკაცებს უნდა შემოეტანათ. ზოგიერთი მკვლევარი ვესპასიანეს დროს კოლხეთის ზღვისპირა პუნქტებში (აფსარი, ფაზისი) XII ლეგიონ *Fulminat*-ის („ელვისებურის“) დგომას ვარაუდობს [49, გვ. 193-94]. ნერონის დროს აღნიშნული ლეგიონის დგომას ანტიოქიაში შესაძლებლად მიიჩნევენ [56, გვ. 402]. 66 წელს დაიწყო იუდეველთა აჯანყება რომაელთა ბატონობის წინააღმდეგ. აჯანყებულებმა გაანადგურეს რომაული გარნიზონი, მოიგერიეს სირიის ნაცვლის შემოტევა,¹ მაგრამ მათი წინააღმდეგობის მიუხედავად, რომაელთა ჯარმა ტიტუს ფლავიუსის სარდლობით 70 წელს მიწასთან გაასწორა იერუსალიმის ტაძარი, ხოლო 73 წელს დაეცა უკანასკნელი საყრდენი ქ. მასადა [56, გვ. 478]. იერუსალიმის აღებაში სხვებთან ერთად მონაწილეობდა XII და XV ლეგიონები. ომის დამთავრების შემდეგ XII ლეგიონი გადაიყვანეს ჯერ კაპადოკიაში, ხოლო შემდეგ მელიტენაში; XV ლეგიონი კი სატალკაში [32, გვ. 91; 56, გვ. 476; 53, გვ. 70]. ამდენად I საუკუნის 70-იანი წლების დასაწყისში მცირე აზიის აღმოსავლეთ საზღვარზე იყო მოთავსებული იუდეიდან გადმოყვანილი ორი ლეგიონი. ასეთ შემთხვევაში კანონზომიერად გვეჩვენება XII ან XV ლეგიონების ჯალკეული შენაერთების შეყვანა I საუკუნის ბოლოს აფსაროსის ციხეში; მაშინ აქ იუდეური და სირიული მონეტების გამოვლენა ლოგიკურ ახსნას პოულობს.

რაც შეეხება II-III სს-ის მონეტების სიჭარბეს აფსაროსში, იგი ბუნებრივია. მ.

1. ცნობილია, რომ ახ. წ. 6 წელს რომის იმპერიამ დაიმორჩილა და სირიის ლეგატს დაუქვემდებარა იუდეის სამეფო.

შპაიდელის აზრით, აქ იდგა კლავდიუსის სახელობის II კოჰორტა. მკვლევარის მსჯელობის საფუძველს წარმოადგენს ეგვიპტეში, კერძოდ, ფაიუმში აღმოჩენილი წერილი პაპირუსზე, რომელიც აფსაროსის ვეტერანის მიერ არის დაწერილი. წერილში მოხსენიებული აფსაროსში მდგარი Cohors II Claudiana ავტორის მტკიცებით, II საუკუნის შუა ხანებში კაპადოკიაში განლაგებული რომაული არმიის დამხმარე კოჰორტას წარმოადგენდა [34 გვ. 134-140]. მ. შპაიდელის მოსაზრება დაადასტურა აღნიშნულ ტერიტორიაზე 1996 წელს დამდიანი კერამიკული ფილის აღმოჩენამ, რომელზედაც შემორჩენილი წარწერა ანალოგიურად იშიფრება [26 გვ. 25]. რა თქმა უნდა, არმია იყო უმთავრესი უწყება, სადაც ფინანსები მიედინებოდა. ფლავიუს არიანე, ადრიანეს ლეგატი კაპადოკიაში (ახ. წ. 131-137 წწ) წერს, რომ აფსაროსში „ხელფასი დავურიგე ჯარისკაცებსა და დავათვალთვრე იარაღი, კედელი, თხრილი, ავადმყოფები და ისიც, თუ რა მდგომარეობაში იყო პურის მარაგის დამზადება“ [3 გვ. 35].

გონიო-აფსაროსის მახლობელ ტერიტორიაზე, ხელვაჩაურის რ-ნის სოფ. მახვილაურში ნაპოვნია ადრიანეს (117-138 წწ) სახელით მოჭრილი ვერცხლის მონეტა.¹ 1930 წელს ბათუმის მიდამოებში აღმოჩნდა დომიციანეს (81-96 წწ) სახელით მოჭრილი ღენარი [57 გვ. 24, 50 გვ. 74]. როგორც ჩანს, ისინი აფსაროსიდან გავრცელდა.

ამდენად, აფსაროსის, ისევე როგორც აღმოსავლეთ შავი ზღვისპირეთის სხვა ქალაქების, პოლიტიკური და სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობათა მთავარი გზები, მიმართულია სამხრეთისაკენ. შავი ზღვის სამხრეთ სანაპიროებსა და მცირე აზიისაკენ, რაც გამოწვეული იყო კოლხეთის გეოგრაფიული მდებარეობით.

ბიზანტიური მონეტები

დასავლეთ საქართველოდან რომაელების განდევნის შემდეგ აფსაროსი კარგავს სტრატეგიულ ფუნქციას. არქეოლოგიური მასალისა და წერილობითი წყაროების მიხედვით აფსაროსის ციხე IV საუკუნის მეორე ნახევრიდან VI საუკუნის პირველი ნახევრის ჩათვლით მიტოვებულია. არიანე მარცელინე შავი ზღვის სანაპიროს აღწერისას არაფერს ამბობს აფსაროსზე, ხოლო ფაზისსა და დიოსკურიას კი ქალაქებად იხსენიებს [28 გვ. 103]. აფსაროსის ციხე არც V ს. დასაწყისის ძეგლშია მოხსენიებული. აქ დასახლებულია ის გეოგრაფიული პუნქტები, სადაც სამხედრო ნაწილები იდგა [28 გვ. 168]. VI ანონიმი ავტორი აღნიშნულ ადგილს სოფლად მოიხსენიებს [29 გვ. 19].

VI ს. ავტორი პროკოფი კესარიელი წერს: „ეს ქალაქი ძველად მრავალრიცხოვანი ყოფილა, მას გარშემო უვლიდა მრავალი კედელი და შემკული იყო თეატრითა და იპოდრომით და მრავალი სხვაც ჰქონდა, რაც ჩვეულებრივ ქალაქის სიდიდის მომასწავებელია. ამჟამად მათგან არაფერია დარჩენილი, გარდა შენობათა საძირკვლებისა“ [29 გვ. 94-95], მაგრამ აფსაროსი აქვე მოქმედ ქალაქათა დასახლებული [29 გვ. 96].

აგათია სქოლასტიკოსის [VI ს) ცნობის თანახმად, სენატორმა ათანასემ გუბაზ მეფის მკვლელები იოანე და რუსტიკე ქალაქ აფსარუნტში გააგზავნა და იქაურ

1. იხანება საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ქ. ბათუმის ნ. ბერძენიშვილის სახელობის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში.

სატუსაღოში დაამწყვდევინა [30 გვ. 82-83].

იუსტინიანეს ნოველებში (534-565 წწ) ჩამოთვლილია ლაზიკისა და პოლემონების პონტოში შემავალი ქალაქები და ციხე-სიმაგრეები, რომელთა შორისაც ვერ ვხედავთ აფსაროსს [29 გვ. 33]. საინტერესო ცნობაა დაცული სტეფანე ბიზანტიელის ლექსიკონში (528-535 წწ) „არის ეგქსინის პონტოზეც ერთი ადგილი, რომელსაც წინათ აფსირტი ერქვა“ [30 გვ. 277].

წერილობით წყაროებში დაცულ ცნობებს ეთანხმება არქეოლოგიური მონაცემებიც. აფსაროსში მოპოვებულ მრავალფეროვან ნივთიერ მასალას შორის არც ერთი ეგზემპლარი არ თარიღდება IV საუკუნის II ნახევრით, V საუკუნითა და VI საუკუნის პირველი ნახევრით [20 გვ. 32]. არ ჩანს ამ პერიოდის ნუმიზმატიკური მასალაც.

აფსაროსის ციხე-ქალაქის გამოცოცხლება VI ს-ის მეორე ნახევრიდან იწყება.

აფსარს, როგორც სამხედრო ბანაკს, იცნობენ უფრო გვიანი ხანის ბიზანტიური წყაროებიც. VIII ს-ის პირველი ნახევრის „პასქალური ქრონიკა“ [31 გვ. 19] და VIII ს-ის მეორე ნახევრის მწერალი ეპიფანე კონსტანტინეპოლელი [31 გვ. 15] „აფსარეას ქალაქს“ ახსენებს, აგრეთვე, VIII ს ქართველი მწერალი იოანე საბანისძე [21 გვ. 45].

გონიოში მოპოვებულია VI ს მეორე ნახევრის არქეოლოგიური მასალაც: თიხისა და მინის ჭურჭლები, წყალგაყვანილობის სისტემა და ა.შ. [40 გვ. 124].

გონიოში გამოვლენილ ნუმიზმატიკურ ძეგლებს შორის ყველაზე სუსტად წარმოდგენილია ბიზანტიური პერიოდი; 2 ცალი სპილენძის მონეტით, ორივე მათგანი მოჭრილია ბიზანტიის იმპერატორ იუსტინიანე I (527-565 წწ) სახელით, ერთი ანტიოქიაში 527-528 წწ-ში [66 გვ. 138] და მეორე თეოპოლისში 538-565 წლებში [66 გვ. 138]. მაშინ, როცა რომაული ხანის 150-ზე მეტი,¹ ხოლო ოსმალური პერიოდის ათეულზე მეტი მონეტები გვაქვს.

აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთის სხვა ქალაქებში (ციხისძირი, ბიჭვინტა) ბიზანტიური მონეტები მრავლადაა [17 გვ. 101; 38 გვ. 305-334]. ამდენად სურათი ნათელია, VI საუკუნის მეორე ნახევრიდან აფსაროსის საქალაქო ცხოვრება გამოცოცხლებული ჩანს, მაგრამ იმ სიძლიერისათვის, რომელსაც იგი განიცდიდა I-III სს-ში, ვერ მიულწევია.

ბიზანტიური მონეტები საქართველოში, ადრეული ხანიდანვე შემოდის და ვრცელდება. უადრესი მათგანი ჩვენში არკადი კეისრის (395-408 წწ) დროიდან ჩანს, ე.ი. იმ პერიოდიდან, როდესაც აღმოსავლეთ რომის იმპერია გაჩნდა როგორც სახელმწიფო ერთეული [1 გვ. 5] IV-VI საუკუნის დასაწყისის ბიზანტიური მონეტები საქართველოში მრავლადაა აღმოჩენილი [1 გვ. 100; 17 გვ. 100-113; 52].

იუსტინიანეს სახელით მოჭრილი მონეტები ნაპოვნია ბათუმის მიდამოებში [58 გვ. 50; 52 გვ. 43]; ნოქალაქევი [2 გვ. 273], ზუგდიდში, ჩხოროწყუში, ოჩხამურში, ფსირცხაში, ჩხალთაში, სოხუმში, ბიჭვინტაში [1 გვ. 216].

თეოპოლისში მოჭრილი მონეტის აღმოჩენა გონიოში იმ მხრივაც იმსახურებს ყურადღებას, რომ მანამდე საქართველოში იუსტინიანე I-ის სახელით თეოპოლისში მოჭრილი ერთადერთი მონეტა იყო ცნობილი ბიჭვინტიდან [37 გვ. 305-334].

VI საუკუნის მონეტების შედარებითი სიმრავლე საქართველოში საერთო საგარეო პოლიტიკური კურსის შეცვლასთანაა უთუოდ დაკავშირებული. რომის

1. მათ შორის I-III სს მონეტებისაგან შემდგარი განძიც, რომელიც 1998 წელს აღმოჩნდა გონიოს ციხეში.

იმპერიასთან სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაში ჩაბმული სასანელების ირანის ტერიტორიული ექსპანსიის გეზი კავკასიისაკენ იყო მიმართული. მთელი კავკასიის დაპყრობა და აქედან რომაელთა საბოლოო გაძევება სასანელების საგარეო პოლიტიკის სანუკვარი მიზანი იყო, VI საუკუნის პირველი მესამედიდან ბიზანტია კვლავ ცდილობს თავისი უფლებების განმტკიცებას შავი ზღვისპირეთის ქალაქებზე.

ორი მონეტით ძნელია კონკრეტული დასკვნის გამოტანა, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ სინქრონული ხანის კულტურული ფენების არსებობას, დავეუკუვირებთ მათ წერილობით წყაროებს, შეიძლება ვთქვათ, რომ VI საუკუნის ნახევარში აფსაროსის ციხეში იდგა ბიზანტიური გარნიზონის მცირე კონტიგენტი ხანმოკლე დროით.

აპროპული მონეტები

გონიოს ნუმიზმატიკურ მონაპოვართა შორის გვაქვს 3 ცალი ევროპული მონეტა (ერთის განსაზღვრა არ ხერხდება დაზიანების გამო); ამათაგან ერთი მიეკუთვნება პოლონეთის მეფე სიგიზმუნდ III (1587-1632 წწ); ხოლო მეორე ქ. ვენეციის დუკატია.

სიგიზმუნდ III ორტა მოჭრილია ბოდგომის ზარაფხანაში 1624 წელს. ორტები პოლონეთ-ლიტვის სამეფოში პირველად 1608 წელს მოჭრეს გდანსკის ზარაფხანაში. მოთხოვნილება მასზე იმდენად გაიზარდა, რომ 1616 წელს სეიმმა საგანგებოდ დაადგინა მათი მოჭრა ბოდგომის, კრაკოვისა და ვარშავის ზარაფხანაში. ორტები მალე გასცდა პოლონეთ-ლიტვის სამეფოს საზღვრებს და გავრცელდა ევროპაში [27 გვ. 112].

საქართველოში პოლონური მონეტები განძის სახით აღმოჩენილია ზესტაფონში, სამგორში (შინდისში), თბილისში, ლანჩხუთში, ცალკეული ერთეულებისა სახით კი ახალციხეში (წყაროა, თისელი), ოზურგეთში, წალენჯიხაში (ჯაგირა), მარტვილში (ნოჯიხევი), აბასთუმანში [27 გვ. 111-135] და ქობულეთის მიდამოებში [37 გვ. 69]. სიგიზმუნდის ოთხი ცალი უპასპორტო ორტა დაცულია აჭარის სახელმწიფო მუზეუმშიც [№1264, №1275, №1369].

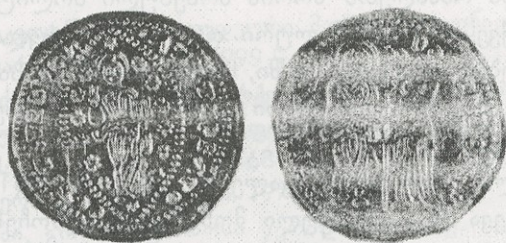
საქართველოში პოლონური მონეტები შემოდის XVII საუკუნის პირველი ნახევრიდან. ჩვენში ორტებისა და პოლტორაკების გავრცელებას აპირობებდა: პოლონეთთან პოლიტიკური ურთიერთობა ოსმალეთის მზარდი ექსპანსიის წინააღმდეგ ბრძოლაში, შავი ზღვისა და დნებრის გზით პოლონეთთან აბრეშუმით ვაჭრობა, XVII საუკუნეში კათოლიკე მისიონერების საქმიანობა, გურიისა და სამეგრელოს სამთავროებში დნებრისა და დონის კაზაკების მიმოსვლა და სხვა [27 გვ. 123-130].

დასავლეთ საქართველო ოსმალეთის წინააღმდეგ ბრძოლის დროს უკავშირდება კაზაკებს, რომელთა დასახლების რაიონებში XVII ს-ის პირველ ნახევარში პოლონეთ-ლიტვის გაერთიანებული სამეფოს მონეტები იყო ბრუნვაში. კაზაკებისა და დასავლეთ საქართველოს სამთავროების ურთიერთობა, თავის მხრივ, ხელს უწყობდა კაზაკებში გავრცელებული პოლონური ფულის შემოსვლას საქართველოში [27 გვ. 123-130].

წინააღმდეგობის გაწევის გარეშე, პოლონური მონეტა გონიოში შემოიტანეს კაზაკებმა [15 გვ. 48].

ისინი, როგორც ცნობილია „მრავალჯერ დაესხნენ თავს, ქონება დავლად წაიღეს, მოაოხრეს და დაანგრეს“ ოსმალთა მფლობელობაში მყოფი გონიოს ციხე, ხოლო 1647 წელს კი „მოულოდნელად აიღეს“ [35 გვ. 94].

გონიოში აღმოჩენილი მეორე ევროპული მონეტა ვენეციისაა, თარიღდება XVII-XVIII სს. [13 გვ. 50] (სურ. 7).

(სურ. 7)

ჯვაროსნული ლაშქრობების დროიდან ვენეცია გადაიქცა ევროპის უძლიერეს საზღვაო-სავაჭრო რესპუბლიკად, რომლის ამალგების საფუძველი გახდა საშუაშალო ვაჭრობა. ვენეციური ხომალდები დაცურავდნენ ხმელთაშუა და შავ ზღვებში და შეძენილი აღმოსავლური საქონელი ევროპის სახელმწიფოებში გაჰქონდათ.

1284 წელს ვენეციაში პირველად მოჭრეს ოქროს, 1562 წელს კი ვერცხლის მონეტები [27 გვ. 144]. ისინი სწრაფად გავრცელდა ევროპისა და აღმოსავლეთის ქვეყნებში. XIV საუკუნის მეორე ნახევარში ისინი საერთაშორისო ვალუტის როლში გვევლინებიან. XV საუკუნის მეორე ნახევარში კონსტანტინოპოლის აღებისა და შავი ზღვის ხელში ჩაგდებით ოსმალებმა გადაჭრეს დასავლეთისა და აღმოსავლეთის დამაკავშირებელი უძველესი სავაჭრო გზები, დაიბრუნა საქართველოსა და ევროპის სახელმწიფოებს შორის მანამდე არსებული ეკონომიკური ურთიერთობაც. ევროპის კაპიტალს ახალი სავაჭრო ბაზრების მოსაპოვებლად სხვა მიმართულება მიეცა; რის შედეგადაც საქართველო ევროპას მოწყდა. მიუხედავად ასეთი ცვლილებებისა, ვენეციური დუკატები კვლავ შემოდის საქართველოში და ძველებურად მონაწილეობს ქვეყნის ფულად მიმოქცევაში. ამიერიდან ისინი ძირითადად ოსმალეთიდან და ირანიდან გრცელდება [27 გვ. 157].

XV-XVIII სს ოქროსა და ვერცხლის ვენეციური დუკატები საქართველოში აღმოჩენილია ანანურში (დუშეთის რ-ნი), ქუთაისში, ლეჩხურის ხეობაში, ირაგაში (თეთრიწყაროს რ-ნი), ოზურგეთში, აფხაზეთის რ-ნი სოფ. ნეიდროფში [27, გვ. 98-112] ერთი უბასპორტო XVII-XVIII სს. ვენეციური დუკატი ინახება აჭარის სახელმწიფო მუზეუმში (საინვენტარო № 1725).

ვენეციური დუკატების გონიოში მიმოქცევა დადასტურებულია წერილობით წყაროებში. ფრანგი ჟ. შარდენი (1672-73 წწ. იმოგზაურა საქართველოში) წერს: ყველა ქრისტიანი, სასულიერო წოდების კაცი, რომელიც გონიოზე გაივლის ვალდებულია მიცეს გონიოს მმართველს ორასი დუკატი [33, გვ. 46].

როგორც ვხედავთ, გონიოში ყოფილა საბაჟო პუნქტი, ამიტომ ევროპული მონეტების აღმოჩენა მოსალოდნელი და კანონზომიერი ჩანს (15. გვ. 7 51).

თურქული მონეტები

გონიოს ციხეში თურქული მონეტები მიეკუთვნება აჰმედ III (1703-1730 წწ) — 2 ც, მაჰმუდ II (1808-1839 წწ) — 1 ც. 2 — XVII, XVIII სს-სა და ერთიც მაჰმუდ V (1909-1918 წ.)¹

საქართველოს და ოსმალეთს შორის არსებული პოლიტიკური სიტუაციის შედეგი იყო ჩვენს ქვეყანაში ოსმალური ფულის შემოსვლა და გავრცელება. თურქეთის გაძლიერებამ ამიერკავკასიაში, საქართველოს დასავლეთ და სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში გამოიწვია ოსმალური ფულის დიდი რაოდენობით დაგროვება; აღნიშნულ ტერიტორიაზე ცნობილია

ოსმალური ფულის ცალკეული ცალების აღმოჩენის 51; ხოლო შერეული განძების 13 შემთხვევა [4]. თურქული მონეტების აღმოჩენა გონიოს ციხეში არავითარ განსაკუთრებულ კომენტარს არ საჭიროებს. 1547 წლიდან 1878 წლამდე იგი წარმოადგენდა ოსმალთა ძირითად ფორპორტს დასავლეთ საქართველოზე შეტევისათვის, ხოლო მაჰმუდ V მონეტა კი შეიძლება I მსოფლიო ომის (1914-1918 წწ) დროს თურქთა ამიერკავკასიაში თარეშის დროს შემოვიდა.

როგორც ვხედავთ, გონიოს ნუმიზმატიკური მონაპოვარი წარმოადგენს პირველხარისხოვან საისტორიო წყაროს აფსაროსის ქალაქური ცხოვრების გამოსაკვლევად, მისი პოლიტიკურ-ეკონომიკური ორიენტაციის შესასწავლად, გონიოს პოლიტიკური ისტორიის ცალკეული საფეხურების მეტნაკლებად მკაფიოდ წარმოსადგენად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. თ. აბრამიშვილი, საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ბიზანტიური მონეტები, თბ. 1965.
2. თ. აბრამიშვილი, ნოქალაქევის ექსპედიციის მიერ 1973-85 წწ მოპოვებული მონეტები; ნოქალაქევი — არქეოპოლისი 1978-1981, თბ. 1987.
3. ფლავიუს არიანე, მოგზაურობა შავი ზღვის გარშემო; თარგმანი, გამოკვლევა, კომენტარები და რუკა ნ. კეჭეყმადისა, თბ. 1961
4. მ. ანთაძე, საქართველოსა და თურქეთის ურთიერთობა ნუმიზმატიკური მასალების მიხედვით XV-XVIII სს-ებში. თბ. 1980.
5. გ. დუნდუა, საქართველოს სამონეტო განძები, თბ. 1979.
6. გ. დუნდუა, გურიის ნუმიზმატიკური მონაპოვარი, გურია I, თბ. 1997.
7. გ. დუნდუა, სამონეტო მიმოქცევა და სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობანი ბიჭვინტაში ნუმიზმატიკური მასალების მიხედვით ძვ. წ. II ახ. წ. IV სს-ები; დიდი პიტიუნტი I, თბ. 1975
8. გ. დუნდუა, კიდევ ერთხელ ტრაპეზუნტის მონეტების იკონოგრაფიის შესახებ; დიდი პიტიუნტი II, თბ. 1977.
9. გ. დუნდუა, რას მოგვითხრობენ ძველებური მონეტები, თბილისი 1968.
10. გ. დუნდუა, საქართველოში აღმოჩენილი სინოპური მონეტები, მაცნე №1, თბილისი 1971.
11. გ. დუნდუა, გ. ლორთქიფანიძე, მონეტები ვანიდან; ვანიდან III, თბილისი 1977.
12. ი. ვარშალომიძე, სინოპური მონეტა სოფ. განთიადიდან; საისტორიო მაცნე №3, ბათუმი 1996.

1. თურქული მონეტები განსაზღვრა ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორმა ი. ჯალაღონიამ.

13. ი. ვარშალომიძე, ვენეციური ვერცხლის დუკატი გონიიდან, საისტორიო მაცნე №5, ბათუმი 1996.
14. ი. ვარშალომიძე, ქ. ტრაპუნენის მონეტები გონიო-აფსაროსიდან; ბსუ პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა მესამე სამეცნიერო კონფერენციის მოხსენებათა გეგმა და თეზისები, ბათუმი, 1996.
15. ი. ვარშალომიძე, ევროპული მონეტები გონიიდან, საისტორიო მაცნე №7, ბათუმი 1998.
16. ი. ვარშალომიძე, მაკედონური და იუდეური მონეტები გონიო-აფსაროსიდან, — ლიტერატურული აჭარა №2, ბათუმი 1999 წ.
17. ნ. ინაიშვილი, ციხისძირის ახ. წ. I-VI სს არქეოლოგიური ძეგლები, თბ. 1993.
18. ი. იაშვილი, ადრეული სინოპური დრაქმა ფიჭვნარიდან; სდსმ №16, ბათუმი, 1987.
19. ა. კახიძე, ფიჭვნარის სამაროვანზე 1967-68 წწ აღმოჩენილი უცხოური მონეტები, მაცნე (ისტორიის სერია) №3, თბილისი 1974.
20. ე. კახიძე, მ. ხალვაში, გონიო-აფსაროსი წერილობითი წყაროებისა და უახლესი არქეოლოგიური მონაცემების მიხედვით XI-VI სს) კულტურის ისტორიის საკითხები, V თბილისი 1998.
21. კ. კეკელიძე, ადრინდელი ფეოდალური ქართული ლიტერატურა, თბილისი 1935.
22. ო. ლორთქიფანიძე, თ. მიქელაძე, დ. ხახუტაიშვილი, გონიოს განძი, თბილისი 1980.
23. გ. ლორთქიფანიძე, ბიჭვინტის ნაქალაქარი, თბილისი 1993.
24. გ. მელიქიშვილი, საქართველო ახ. წ. I-XI სს-ებში, საქართველოს ისტორიის ნარკვევები I, თბილისი 1970.
25. ს. მაკლათია, სეფიეთში აღმოჩენილი ფულგების განძი, სსმ, XII-ი 1944.
26. ალ. ნონეშვილი, რომაულ-ქართული ურთიერთობანი ახ. წ. I ს-ის II ნახევარში, კულტურის ისტორიის საკითხები, V, თბილისი 1998.
27. რ. ქებულაძე, ევროპული მონეტების მიმოქცევა საქართველოში XV-XVIII სს-ებში, თბილისი 1971.
28. ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგიკა (ბიზანტიელ მწერალთა ცნობები საქართველოს შესახებ), ტ. I თბილისი 1961.
29. ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგიკა, ტ. II, თბილისი 1934.
30. ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგიკა, ტ. III, თბილისი 1936.
31. ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგიკა, ტ. IV, თბილისი 1952.
32. თ. ყაუხჩიშვილი, ბერძენ მწერალთა ცნობები საქართველოს შესახებ, ტ. V, თბ. 1983.
33. ქ. შარდენი, მოგზაურობა საქართველოში; გ. ბარნოვის თარგმანი, თბ. 1935.
34. მ. შპაიდელი, კავკასიის საზღვარი, II ს-ის გარნიზონები აფსაროსში, პეტრასა და ფასისში, სმამ, №1, თბილისი 1985.
35. ევლია ჩელების „მოგზაურობის წიგნი“, თურქულიდან თარგმნა, კომენტარები და გამოკვლევა დაურთო გ. ფუთურიძემ; ნარკვ. I, თბილისი 1973.
36. ლ. ჩხაიძე, გონიო-აფსაროსის ელინისტური ზანის მასალები, სდსმ, XII, თბილისი 1983.
37. ი. ცინცაძე, მასალები პოლონეთისა და საქართველოს ურთიერთობის ისტორიისათვის, თბ. 1965.
38. ი. ცუხიშვილი, ბიჭვინტის ბიზანტიური მონეტები, დიდი პატიუნტი, II, თბილისი 1977.
39. დ. ხახუტაიშვილი, ა. კახიძე, შ. მამულაძე, ნ. ინაიშვილი, მ. ხალვაში, ნ. აფხაზაძე, ალ. ნონეშვილი-გონიო-აფსაროსის მუდმივმოქმედი არქეოლოგიური ექსპედიცია — 1996 წ. კავკასიის არქეოლოგია, უახლოესი აღმოჩენები და პერსპექტივები, სამეცნიერო სესიის მოხსენებათა მოკლე შინაარსები, თბ. 1997.
40. დ. ხახუტაიშვილი, ა. კახიძე, შ. მამულაძე, ე. კახიძე, მ. ხალვაში — გონიო-აფსაროსი — „ლიტერატურული აჭარა“ №2, ბათუმი 1999 წ.
41. Абрамзов М. Монеты как средство пропаганды официальной политики Римской

- იმპერიი. М., 1995.
42. Воронов Ю. Н., Юшин В. А Новые памятники чебельдинской культуры в Абхазии, СА, №1; М., 1995.
43. Воронов Ю. Н., Юшин В.А. Ранний горизонт (II-IV вв.н.э) в могильниках чебельдинской культуры (Абхазия). СА, 2, 1979, стр. 1979.
44. Голенько К., Кобулетский клад серебрянных монет середины IV в до н. э.; САХХV, М., 1957.
45. Голенько К., Клад Синопских и колхидских монет из Кобулеты (1948 г.), ВДИ № 1, М. 1961.
46. Голенько К., Денежное обращение Колхиды в римское время. Л.-1964.
47. Дундуа Г., Лорткипанидзе Г., Денежное обращение центральной Колхиды в VI-I cc. Тб. 1983.
48. Дундуа Г., Нумизматика античной Грузии, Тб., 1987.
49. Ельцинский Л., Северочерноморские заметки, ВДИ № 1, 1, М. 1950.
50. Зограф А., Находки античных монет на Кавказе; ТОНГЭ, М. 1950.
51. Иващенко М., Герзеульский клад монет Кассарии Каппадокийский; ИГАИМК, вып. 10; М. 1931.
52. Кроноткин К., Клад Византийских монет на территории СССР; САН, М. 1962.
53. Кудряцев О., Провинция Каппадокия в системе Римской политики (17-72 гг); ВДИ №1; М. 1950.
54. Леквинадзе В., Понтоииский лемес; ВДИ № 2; М. 1969.
55. Максимова М, Античное города юго-восточного Причерноморья, М-Л. 1956.
56. Момнен Т, История Рима, Т], М.-Л. 1949.
57. Пахомов Е, Клады Азербайджана и других республик и краев Кавказа, вып. |. Баку, 1944.
58. Пахомов Е, Клады Азербайджана и других республик и краев Кавказа, вып. +. Баку, 1926.
59. Ранович А, Восточные провинции римской империи в +-++++ вв., М. 1949.
60. Трапш М., Труды ++, Сухуми, 1969.
61. Трапш М., Труды +++, Тб. 1969.
62. Шамба С., Монетные обращения на территории Абхазии | в. до н. э. XIII в. н. э. Тб. 1987.
63. W. Waddington., E. Babelon; Th/Reinach; Recueil Ceneral des Monnaies Gregues d'asie Mineure; Paris, 1925.
64. Robert Gobl - Antike Numismatik, Battenberg, 1978.
65. Grose S. M. Catalogue of the M.-C. lean Collection of gerek Coins, vol. III. Cambridge, 1929.
66. Dumbapton Oaks Catalocues Byzantine coins, in the Dumbaptonoaks Collecctionadinthe Whittempo Ple Collection. Wachington, 1966.
67. Mattinyly H, Coins of the Roman Empire in the British Muzeum, III, London, 1923.
68. Mattinyly H, Coins of the Roman Empire in the British Muzeum, IV, London, 1968.
69. Mattinyly H, Coins of the Roman Empire in the British Muzeum, V, London, 1951.
70. Roman Coins, Museum of Anatollian civilizations, Ankara, 1993.
71. Sudenham E., The coinage of Caesarea of Cappadocia, London, 1993.
72. Spink; Numismatic Circular, With catalogue of coins, medals, banknotes anch bookshonsape by Spink anclson Itd; №5, London, 1986.
73. Spink; Numismatic Circular; № 6, London, 1985.

განათლება

ნანი გუგუნიძე

განათლება უპირველეს ყოვლისა

ქვეყანაში მიმდინარე სოციალურ-პოლიტიკურმა ცვლილებებმა მოამზადეს სასწავლო-აღმზრდელობითი მუშაობის შინაარსის განახლების აუცილებლობა. განათლების თვისებრივ ცვლილებებს იურიდიული საფუძველი შეუქმნა საქართველოს კანონმა „განათლების შესახებ“. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ევროპის რეგიონთა ასამბლეაში გაწვევრიანებამ ფართო პერსპექტივები დასახა ევროპულ საგანმანათლებლო სივრცესთან ურთიერთობისათვის.

აქედან გამომდინარე აჭარაში არსებული აღმშენებლობისა და უმნიშვნელოვანესი პოზიტიური ძვრების გათვალისწინებით, განათლების სამინისტრომ სპეციალური პროგრამა შეიმუშავა ავტონომიურ რესპუბლიკაში განათლების განვითარების უზრუნველსაყოფად, განსაზღვრა საგანმანათლებლო პოლიტიკის პრიორიტეტული მიმართულებები.

90-იან წლებში ქვეყანაში მიმდინარე რთული კატაკლიზმების პერიოდში, აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში შენარჩუნებული მშვიდობისა და სტაბილიზაციის საფუძველზე, დარგში არსებული საკანონმდებლო ნორმატიული ვაკუუმის პირობებში, განათლების სფეროს მუშაკთა საქმიანობა ორიენტირებული იყო შემდეგი ძირითადი მიმართულებებით: სასწავლო აღმზრდელობითი პროცესის უწყვეტი ციკლის შენარჩუნება, საგანმანათლებლო ტრადიციების გადარჩენა და გაუმჯობესება; სასწავლო და საშემსრულებლო დისციპლინის განმტკიცების გზით საგანმანათლებლო საქმიანობის შემდგომი სრულყოფა; დარგის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის დაცვა და შემდგომი განმტკიცება; პედაგოგიური კადრების შენარჩუნება, მათი კვალიფიკაციის ამაღლებისათვის ზრუნვა, პედაგოგის პროფესიისადმი პატივისცემის გარემოს ჩამოყალიბება; სწავლების მოტივაციისათვის საჭირო პირობების მომზადება, მისი მიღებისათვის ინტერესის გაძლიერების მიზნით წახალისების სხვადასხვა ფორმის დამკვიდრება და სხვა.

ავტონომიური რესპუბლიკის განათლების დარგის ხელმძღვანელმა მუშაკებმა, პედაგოგებმა შეძლეს იმ ურთულეს პირობებში მაღალი მოქალაქეობრივი და ეროვნული შეგნებით სკოლის, როგორც აღზრდისა და განათლების საფუძვლის, გადარჩენა და განმტკიცება.

განათლების სამინისტრო, ავტონომიური რესპუბლიკის ხელისუფლების დახმარებით, ქვეყნისათვის ურთულეს პერიოდში ყველა ღონეს ხმარობდა საგანმანათლებლო ტრადიციების შენარჩუნებისათვის. დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა აჭარის უზენაეს საბჭოსთან განათლების აღორძინების საბჭოს საქმიანობას, რომელსაც ბატონი ასლან აბაშიძე ხელმძღვანელობს. მისი ინიციატივით წლების განმავლობაში სკოლის მოსწავლეებს უფასოდ გადაეცემოდათ სასკოლო სახელმძღვანელოები, ტრადიციად იქცა საახალწლო საჩუქრების გადაცემა განათლების სფეროს მუშაკებსა და მოსწავლე-ახალგაზრდობისათვის, სოციალური დაცვის ღონისძიებების განხორციელება და სხვა. ასეთი დამოკიდებულება

განათლებისადმი თანდათან ძლევდა 90-იანი წლების დასაწყისში გაჩენილ სასკოლო აპათიას. ამხნევებდა პედაგოგებს, იმედიანად მდგარიყვნენ თავიანთ სამუშაო უბანზე. ყოველივე ამას შედეგად მოჰყვა პედაგოგების შემობრუნება სკოლისაკენ. ამ ურთულეს პერიოდს ემთხვევა აჭარაში საგანმანათლებლო დაწესებულებათა მშენებლობის ახალი ეტაპი. ბოლო პერიოდში აჭარაში აიგო და ექსპლუატაციაში შევიდა 27 სასკოლო ობიექტი. ამ მხრივ განსაკუთრებით აღსანიშნავია შუახევის რაიონის გამგეობისა და განათლების განყოფილების საქმიანობა, სადაც ამავე პერიოდში 17 სასკოლო ობიექტი აშენდა. საგულისხმოა ბათუმის მერიის დამოკიდებულება განათლების პრობლემებისადმი. ამ სფეროს არც სხვა რაიონის გამგებლები აკლებენ ყურადღებას.

სწავლებაში კვლავ აღორძინდა და შემდგომი განვითარება ჰპოვა ამღზრდელობითი მუშაობის ტრადიციულმა ფორმებმა. სწავლის მოტივაციისათვის საჭირო საფუძვლისა და ინტერესის გაძლიერებას ემსახურება სწავლაში განსაკუთრებულად გამორჩეული მოსწავლეებისათვის მემედ აბაშიძის სახელობის სტიპენდიის დაწესება. სტიპენდიამ მატერიალურთან ერთად უდიდესი მორალური ღირებულება შეიძინა. ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესმა სასწავლო დაწესებულებებმა აღიარეს სტიპენდიანტთა უპირატესობა და ბოლო ორი წელი ისინი დიდი შეღავათიანი პირობებით სარგებლობენ მისაღები გამოცდების დროს. ამავე მიზნით ყოველწლიურად ეწყობა საშუალო სკოლის ფრიადოსან კურსდამთავრებულებთან შეხვედრები აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარესთან, ავტონომიური რესპუბლიკის მეთაურთან ბატონ ასლან აბაშიძესთან.

განათლების სისტემაში მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო მასწავლებელთა ატესტაცია. იგი ავტონომიური რესპუბლიკის ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების 5842 პედაგოგმა გაიარა, რომლის შედეგად უმაღლესი კატეგორია 909 მასწავლებელმა (15,5%) მიიღო, პირველი კატეგორია — 2868 პედაგოგმა (49,1), მეორე კატეგორია — 1577 (27%), მესამე კატეგორია კი — 468 (8%) მასწავლებელმა.

ამჟამად მოქმედ პედაგოგთა საატესტაციო დებულების ხარვეზების მიუხედავად, ატესტაციამ ხელი შეუწყო მასწავლებელთა აკადემიური ცოდნისა და მეთოდური დახელოვნების ამაღლებასა და შესაბამისად, მათ ეკონომიკურ სტიმულირებას.

პედაგოგთა შრომის აღიარებას, პედაგოგიური კოლექტივების მაღალნაყოფიერი საქმიანობის დაფასებას ემსახურება განათლების სამინისტროს მიერ ორგანიზებული კონკურსები „წლის საუკეთესო მასწავლებელი“, „წლის საუკეთესო სასწავლო დაწესებულება“ და ა.შ.

მუშავდება მოსწავლეთა ცოდნის შემოწმების ახალი ტექნოლოგია — ტესტური მეთოდი. 22 მაისს VI-IX კლასებში პირველად ჩატარდა ტესტური გამოცდა.

ბოლო წლებში აჭარის განათლების სფეროში მრავალი სიახლე დაინერგა, რაც დღეისათვის ჩვეულებრივ ნორმად და სასკოლო ცხოვრების წესად იქცა. სიახლეებს პროპაგანდას უწევს განათლების სამინისტროს გაზეთი „ლაშქარი“. ბათუმში მოქმედებს პროფილური გიმნაზია, ეროვნებათაშორისი ლიცეუმი, ინგლისურენოვანი ლიცეუმი, ანდრია პირველწოდებულის სახელობის გიმნაზია და სემინარია, ასევე ხულოს რაიონში გიმნაზია და სემინარია.

ავტონომიური რესპუბლიკის სკოლებში პედაგოგთა კადრების პრობლემის

გადაწყვეტის საქმეში პრაქტიკულ მონაწილეობას ღებულობენ ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (პროფ. ნ. ვერძაძე) და ბათუმის უმაღლესი პედაგოგიური კოლეჯი (მეცნ. კანდ. თ. ჭანტურიშვილი).

მიუხედავად აღნიშნულისა, ქვეყანაში შექმნილმა პოლიტიკურმა, სოციალურმა და ეკონომიკურმა რეალობამ მძიმე კვალი დააჩნია ავტონომიური რესპუბლიკის საგანმანათლებლო სისტემას. 90-იანი წლების დასაწყისში განათლების სხვადასხვა სფეროში გამოიკვეთა არასასურველი ტენდენციები. საგრძნობლად დაეცა სასწავლო-აღმზრდელობითი პროცესის ხარისხი. ცოდნის შეძენის მოტივაციის უქონლობამ გამოიწვია მოსწავლეთა ნიპილისტური დამოკიდებულება სწავლისადმი. შრომის დაბალი ანაზღაურების გამო 1991-1994 წლებში ადგილი ჰქონდა გამოცდილი კადრების გასვლას სკოლიდან. კადრების დეფიციტის შევსება მთის რაიონების სკოლებში მოხდა საშუალო განათლების მქონე პედაგოგთა ხარჯზე, რამაც, ბუნებრივია, ნეგატიურად იმოქმედა სწავლების ხარისხზე. მდგომარეობის გამოსწორების მიზნით ავტონომიური რესპუბლიკის ხელისუფლების დახმარებით, სათანადო ხელშეკრულების საფუძველზე, საშუალო განათლების მქონე პედაგოგები გასაუბრების გზით ჩაირიცხნენ ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შესაბამის ფაკულტეტებზე. პედაგოგთა დენადობის მიუხედავად, სკოლა არ დარჩენილა მოსწავლეების გარეშე.

ცენტრალური ბიუჯეტიდან დაფინანსების შემცირების გამო 85 ერთეულიდან 44 ერთეულამდე შემცირდა სკოლამდელი დაწესებულებების რაოდენობა.

ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში სასწავლო პროცესის არასრულყოფილებას იწვევდა ისიც, რომ არ იყო დადგენილი საგანმანათლებლო სტანდარტი, სწავლება არ იყო უზრუნველყოფილი სახელმძღვანელოებით, მეთოდური და სხვა ლიტერატურით. ახლა ეს მდგომარეობა უმჯობესდება. გასაუმჯობესებელია საგანმანათლებლო დაწესებულებათა მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა. შექმნილმა ეკონომიკურმა მდგომარეობამ უარყოფითი გავლენა იქონია საინტერნატო დაწესებულებების ფუნქციონირებაზე.

ასეთ რთულ ვითარებაში საქართველოში დაიწყო განათლების რეფორმა. რეფორმის პირველ ეტაპზე განხორციელდა მასწავლებელთა საათობრივი დატვირთვის ნორმატივების მოწესრიგება, მეორე ეტაპზე ჩატარდა პედაგოგთა ატესტაცია. რეფორმის შემდგომი ეტაპი უნდა გახდეს სასწავლო-აღმზრდელობითი მუშაობის ხარისხის ამაღლება, განათლების ხარისხის დიაგნოსტიკის მექანიზმის სრულყოფა, განათლების მართვის დემოკრატიზაცია, განათლების სისტემის სტრუქტურული გარდაქმნა, საგანმანათლებლო ქსელის სრულყოფა რეფორმის მოთხოვნათა შესაბამისად (ელემენტარული, საბაზო, საშუალო, გიმნაზია, ლიცეუმი, კოლეჯი და ა. შ.), ცალკეული საგნების გადრეკილი სწავლების სტიმულირება, პროფილური სპექტრის გაფართოება, ახალი სასწავლო დისციპლინების შეტანა სასწავლო გეგმებში, საგანმანათლებლო მომსახურების ბაზრის მოთხოვნათა საფუძველზე სკოლის ჰორიზონტალურ აგებულებაზე გადასვლა, რაც გულისხმობს სკოლის ელემენტარული, ძირითადი და მესამე საფეხურის დამოუკიდებელი სასწავლო დაწესებულების სახით გამოყოფას, სხვა ნოვაციური საგანმანათლებლო პროგრამების განხორციელებისათვის ექსპერტიზისა და დიაგნოსტიკის მოდელის შემუშავებას.

განათლების რეფორმის უმთავრესი მოთხოვნაა უნიფიცირებული,

ცენტრალიზებული და რეგლამენტირებული სისტემიდან განათლების თვისებრივად განსხვავებულ, დემოკრატიულ სისტემაზე გადასვლა, მართვის საზოგადოებრივ-სახელმწიფოებრივი მექანიზმების ამოქმედება, მონოვარიანტული სკოლის ნაცვლად ვარიანტული სკოლის დამკვიდრება.

განათლების სისტემა უწყვეტი განათლების პრინციპს ეფუძნება და მოიცავს საფეხურებს, საფეხურების შიგნით ეტაპებს:

1. სკოლამდელი აღზრდის საფეხური.
2. საბაზო განათლების საფეხური
 - ა) ელემენტარული (დაწყებითი) განათლების ეტაპი
 - ბ) ძირითადი განათლების ეტაპი.
3. საშუალო განათლების საფეხური
 - ა) ზოგადი საშუალო და საშუალო პროფილური განათლების სახე.
 - ბ) დაწყებითი პროფესიული განათლებისა და პროფესიულ-ტექნიკური მომზადების სახე.
 - გ) საშუალო სპეციალური განათლების სახე.
4. უმაღლესი განათლების საფეხური.
5. უმაღლესის შემდგომი განათლების საფეხური.

საბაზო განათლების საფეხურზე რეფორმა ითვალისწინებს სწავლების პროცესის განხორციელებას ელემენტარულ სკოლაში (I-VI კლასი), დაწყებით სკოლაში (I-IV კლასი) და ძირითად სკოლაში 9 კლასის ჩათვლით.

მაშასადამე, ძალაში რჩება დაწყებითი (4-წლიანი) განათლება და შემოდის პრაქტიკაში ელემენტარული (1-VI) სკოლა, რაც სასკოლო განათლების სავალდებულო საფეხურია და იძლევა ფართო პროფილის დაწყებით განათლებას.

საშუალო განათლების საფეხურზე სწავლების პროცესი განხორციელდება ზოგადსაგანმანათლებლო საშუალო სკოლებში და შემდეგი ტიპის სასწავლებლებში: გიმნაზია, ლიცეუმი, პროფესიული სასწავლებლები, საშუალო სპეციალური სასწავლებლები (კოლეჯი).

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში საბაზო განათლების სასწავლებელთა არსებული ქსელი აკმაყოფილებს მოსახლეობის მოთხოვნებს დაწყებითი და არასრული საშუალო განათლების მისაღებად. აჭარაში დაწყებითი სკოლა არის 157, არასრული საშუალო სკოლა კი 78, სულ 235.

რეფორმის შესაბამისად საბაზო განათლების ქსელში გარკვეული სტრუქტურული ცვლილებები განხორციელდება. რეფორმის დამთავრების შემდეგ საბაზო განათლების სასკოლო დაწესებულებები 235 ერთეულიდან 280 ერთეულამდე გაიზრდება. მათ შორის დაწყებითი სკოლა იქნება 144, ელემენტარული 20, ძირითადი (არასრული საშუალო) სკოლა 106.

შინაარსისა და სტრუქტურული აგებულების მიხედვით რეფორმა საშუალო განათლების მესამე საფეხურზე გვთავაზობს სიახლეს. ამ საფეხურზე სწავლება განხორციელდება სხვადასხვა სახის სასწავლებელში. დღეისათვის აჭარაში მუშაობს 165 საშუალო სკოლა, ორი სკოლა — ინტერნატი, სამი — გიმნაზია, მათ შორის ორი არის საქართველოს საპატრიარქოს, რომელსაც მეთოდურ მომსახურებას აჭარის განათლების სამინისტრო უწევს.

ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებთან შეთანხმებული გაანგარიშებით საშუალო მესამე საფეხურის სასწავლებლების რაოდენობა 117

ერთეულით განისაზღვრება. მათ შორის საშუალო სკოლა 35, გიმნაზია 12, ლიცეუმი 7, კოლეჯი 1, სკოლა-ინტერნატი 2.

მესამე საფეხურის სასწავლებელთა ამ რაოდენობას დაემატება საქართველოს საპატრიარქოს 2 გიმნაზია (ბათუმი, ხულო) და აჭარაში არსებული პროფესიული და საშუალო სპეციალური განათლების ქსელი.

საშუალო განათლების ქსელის წარმოდგენილი მონაცემები არ არის სრული და საბოლოო, მოსალოდნელია მასში ცალკეული ცვლილებები დროის რეალიზების გათვალისწინებით. აღსანიშნავია, რომ განათლების სამინისტროზე დაქვემდებარებული სკოლების საერთო რაოდენობა თითქმის სტაბილური რჩება, რეფორმის განხორციელების შემდეგ 401 ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულების ნაცვლად იქნება 398 სასკოლო დაწესებულება.

განგარიშებით, ამ ეტაპზე მთის რაიონებში (ხულო, შუაჩხვი, ქედა) სრულიად საკმარისია თითო გიმნაზია, რაიონულ ცენტრებში. გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ ახალგაზრდას ნება ეძლევა განაგრძოს სწავლა ნებისმიერ უმაღლეს სასწავლებელში და კონკურსგარეშე ჩაირიცხოს არჩეულ სპეციალობაზე.

ლიცეუმის დამთავრების შემდეგ ნება აქვს კურსდამთავრებულს სწავლა განაგრძოს ნებისმიერ სასწავლებელში. ლიცეუმის გამოსაშვები გამოცდები ერთდროულად უთანაბრდება უმაღლეს სასწავლებელში შესაბამისი პროფილის სპეციალობაზე მისაღებ გამოცდებს, რის შედეგადაც ლიცეუმდამთავრებულებს შეუძლიათ ჩაირიცხონ არჩეულ უმაღლეს სასწავლებელში დაშვებული კონტიგენტის ფარგლებში უგამოცდოდ.

აღრეული ასაკიდან სამხედრო ხელოვნებისადმი მოზარდთა ინტერესის გაღვივებისა და მათი მხედრული უნარ-ჩვევებით აღზრდის მიზნით რეფორმის განხორციელების გზაზე ავტონომიურ რესპუბლიკაში სრულიად ახალი ტიპის ბავშვთა სპეციალური სამხედრო სასწავლებელი ჩამოყალიბდება. აღნიშნული სკოლა მოუშვადებს ღირსეულ კადრებს თავდაცვის, სახელმწიფო უშიშროებისა და შინაგან საქმეთა ორგანოების სპეციალურ უმაღლეს სასწავლებლებს. ეს იქნება დახურული ტიპის, ინტერნატული რეჟიმის სასწავლებელი გამორჩეული სიმბოლიკით, ინდივიდუალური სასწავლო გეგმებითა და პროგრამებით. საამისოდ გამოყენებული იქნება ბათუმის №2 სკოლა-ინტერნატის ბაზა. შემუშავებულია ამ სასწავლებლის ძირითადი მონახაზები. ახლო მომავალში შეიქმნება ფიზიკური ნაკლის მქონე (ყრუ-მუნჯ) ბავშვთა სპეციალური სკოლა.

განათლების ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად მიჩნეულია მოსწავლე-ახალგაზრდობის მომზადება კომპიუტერული ცოდნით. პირველი ნაბიჯი ამ მიმართულებით გადადგმულია. ბათუმში მიმდინარე სასწავლო წლიდან შეიქმნა ინფორმატიკულ-კომპიუტერული რესპუბლიკური სასწავლო ცენტრი. ცენტრი კეთილმოწყობილია და აღჭურვილია საჭირო კომპიუტერულ-ტექნიკური საშუალებებით, რაც სოროსის ფონდთან ურთიერთობით არის მიღწეული. უახლოეს მომავალში გაიხსნება ცენტრის ფილიალები რაიონებში, კომპიუტერული კლასებით აღიჭურვება ბათუმის საგანმანათლებლო დაწესებულებები.

მუშავდება პროგრამა დამატებითი საგანმანათლებლო კომპონენტის შესაქმნელად. დღემდე საფუძვლიანად არ არის შესწავლილი საქართველოს ძირძველი კუთხის, აჭარის ისტორია, რასაც მოსწავლე-ახალგაზრდობა ნაკლებად იცნობს. აღნიშნულ ხარვეზს შეავსებს აჭარის ისტორიის ოთხტომეული, რომლის

დამუშავება დასასრულს უახლოვდება. მისი გამოცემის შემდეგ ავტონომიური რესპუბლიკის სკოლებში სათანადო ადგილს დაიკავებს საგანი „აჭარის ისტორია“. ამის უფლებასა და საშუალებას მიმდინარე საგანმანათლებლო რეფორმა იძლევა.

საქართველოს განათლების სამინისტროსთან შეთანხმებით აჭარის განათლების სისტემის სასწავლებლებში შემოღებულია სპეცკურსი და ფაკულტატური მეცადინეობა „აბუსერიძე ტბელის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის“ და „მემედ აბაშიძის საგანმანათლებლო მოღვაწეობის“ შესახებ. საქართველოს პედაგოგიურ მეცნიერებათა აკადემიის მიერ გამოცემულ პედაგოგიკის ისტორიის კურსში მემედ აბაშიძის საგანმანათლებლო მოღვაწეობამ უკვე პპოვა ასახვა.

ექსპერიმენტის სახით დაწყებით სკოლაში შემოვიღეთ „რიტორიკა“, რომელიც მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს სწორი მეტყველების განვითარებას, დამუშავების პროცესშია პროგრამა „ადამიანთა შორის ურთიერთობის ხელოვნების“ შესწავლისათვის სკოლებში. მისი დამკვიდრება კომუნიკაბელურს გახდის ჩვენს მომავალ საზოგადოებას. ამ და სხვა საკითხებს მიეძღვნა ამ დღეებში პროფილურ გიმნაზიაში განათლების სამინისტროს გამსვლელი კოლეგიის სხდომა.

სპორტული მიდრეკილების მქონე ბავშვთა შორის მუშაობის გაუმჯობესების, მათი შესაძლებლობების სრულყოფილი განვითარების უზრუნველსაყოფად ბათუმში შეიქმნება სპეციალური სასწავლო დაწესებულება (ლიცეუმი). საამისო პირობები გააჩნია ბათუმის №27 საშუალო სკოლას. ჩამოყალიბების პროცესშია აღმოსავლური ორთაბრძოლების (კარატეს) სპორტული სკოლა.

ბათუმში დღეისათვის არსებული 24 ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლისა და №1 სკოლა-ინტერნატის ბაზაზე ჩამოყალიბდება ორი ელემენტარული, სამი ძირითადი, 12 ზოგადსაგანმანათლებლო საშუალო სკოლა, სამი გიმნაზია, სამი ლიცეუმი, ერთი სამხედრო პროფილის ბავშვთა სკოლა-ინტერნატი, მახინჯაურის ყოფილი საბავშვო სახლის ბაზაზე — ყრუ-მუნჯ ბავშვთა სპეციალური სკოლა-ინტერნატი.

ეროვნული განათლების განვითარებას საფუძვლად უდევს არაქართული სკოლების სასწავლო პროცესის კვლევა-ანალიზი.

ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე გადახედვას საჭიროებს არაქართულენოვან სკოლებში ქართული ენა-ლიტერატურისა და საქართველოს ისტორიის სწავლების მდგომარეობა, რადგან ამ საგნების შესწავლას ამ სკოლებში გაცილებით ნაკლები საათები ეთმობა, ვიდრე მათთვის მშობლიური ენის შესწავლას. ამისი დაბალანსება აჭარის სკოლებში მოხდება ფაკულტატური მეცადინეობისათვის განკუთვნილი საათების ხარჯზე.

საქართველოს მიღებამ ევროსაბჭოში და აჭარის გაწევრიანებამ ევროპის რეგიონთა ასამბლეაში ევროპული ენების შესწავლისადმი ახლებური მიდგომის აუცილებლობა წარმოშვა. ამიტომ სკოლებში ევროპული ენების შესწავლა ფართო სპექტრით იქნება წარმოდგენილი. დღემდე დანერგილ ტრადიციულ უცხო ენებთან ერთად შეისწავლება იტალიური, ესპანური, ბერძნული, თურქული და სხვა ენები. შესაბამისად დაინერგება სიახლეები, რომელთა მიზანია სამოქალაქო განათლების სკოლაში, პანევროპული იდეების ინტეგრაცია თანამედროვე სააღმზრდელო

ეროვნული ინტერესების უფლებების ფართოდ გავრცელება, ეკოლოგიური განათლების დანერგვა სკოლებში ქართული ენა-ლიტერატურისა და ენების სფერო ევროპული განათლების სივრცეში, რადგან ამ საგნების შესწავლა

ევროპული განათლების ინტეგრაციის მიზნით დაინერგება მოსწავლეთა გაცვლა ევროპის რეგიონთა სასწავლებლებში, ერაში შემავალ რეგიონთა სასწავლებლებთან ავტონომიური რესპუბლიკის განათლების სისტემის დაწესებულებების პირდაპირი კავშირის დამყარება, განსაკუთრებული ნიჭით დაჯილდოებული მოსწავლეების გაგზავნა ერას წევრ რეგიონებში სასწავლებლად.

არსებულმა პირობებმა მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა პროფესიული განათლების სისტემაზე. კავშირურობების გაწყვეტამ სასწავლებლებსა და საბაზო საწარმოებს შორის პროფესიული სასწავლებლებისაგან რადიკალური ცვლილებების გატარება მოითხოვა. პროფესიულ-ტექნიკური სასწავლებლების ბაზაზე ჩამოყალიბდა თანამედროვე ტიპის სასწავლებლები მრავალფეროვანი სპეციალობებით.

მოსწავლე-ახალგაზრდობის პროფესიული ორიენტაციისათვის ბათუმში გაიხსნა პროფესიული ორიენტაციის ცენტრი, რომელიც ხელს შეუწყობს პროფესიული განათლების საჭირო მოდელის პრაქტიკულ რეალიზაციას.

ბავშვთა უფლებების დაცვის ცენტრი, რომელიც ახლახან განათლების სამინისტროსთან ჩამოყალიბდა, მიზნად ისახავს საზოგადოების სხვადასხვა სფეროში ბავშვის უფლებების რეალიზაციის ხელშეწყობას და ამ უფლებებისადმი პატივისცემის განმტკიცებას.

საშუალო სპეციალური და პროფესიული განათლების მოდელში მოისაზრება ბათუმის ინდუსტრიულ-პედაგოგიური კოლეჯი, ბათუმის უმაღლესი პედაგოგიური კოლეჯი და ბათუმის სახელმწიფო მრავალდარგობრივი კოლეჯი, რომლებშიც ასეულობით ახალგაზრდა ეუფლება თანამედროვე პროგრამების შესაბამის განათლებას.

ამჟამად ავტონომიური რესპუბლიკის საგანმანათლებლო სისტემა ორიენტირებულია აღმზრდელობითი მუშაობის შინაარსის განახლებაზე, ბავშვთა უფლების დაცვასა და მისი გარანტიების მექანიზმის სრულყოფაზე. აღზრდის მიზნობრივი კომპლექსური პროგრამა აპრობაციას გადის პედაგოგიურ ინოვაციათა ცენტრში.

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში ყველა პირობა არსებობს სკოლის სინამდვილეში სიახლეთა დანერგვისათვის, საგანმანათლებლო რეფორმის ეტაპობრივად განხორციელებისათვის. რეფორმის სუბიექტი-განათლების სფერო თანდათან იცვლის შინაარსს, საერთო ძალისხმევით ყოველი ახალი სასწავლო წელი ახალ დატვირთვასა და დანიშნულებას იძენს.

ასე ეყრება საფუძველი ქვეყნის ზვალინდელ დღეს, მესამე ათასწლეულის მოქალაქეთა განათლებას, პროფესიონალიზმს, ეროვნულ ცნობიერებას.

ციური ყურუბაჰი

სკოლში საინჟინრო გრაფიკის სწავლების ზოგიერთი კერძო ასპექტი

მხაზველობითი გეომეტრიისა და საინჟინრო გრაფიკის ქართული სკოლა 75 წლისაა. მისი ფუძემდებელია პროფესორი გიორგი ნიკოლაძე. ეს სკოლა ყოველთვის მჭიდრო კავშირში იყო რესპუბლიკის სკოლებთან და თავის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად სკოლაში ხაზვის სწავლების მეთოდის პრობლემების კვლევას მიიჩნევდა. ამის დასტურია პირველი ქართული სასკოლო სახელმძღვანელო ხაზვაში, რომელიც თითქმის ნახევარი საუკუნის წინათ გამოვიდა და მრავალი წელი ემსახურა მოსწავლეთა შორის გრაფიკული წიგნიერების გავრცელების საქმეს.

საინჟინრო გრაფიკის ზოგადი კურსი ზოგადსაგანმანათლებლო ხასიათისაა. მისი მიზანია მოსწავლეს მისცეს სამგანზომილებიანი სივრცის სიბრტყეზე ასახვის გრაფიკული და რამდენადმე დასრულებული ცოდნა. გარდა ამისა, ხაზვა ეხმარება მოზარდს მათემატიკის (უპირატესად გეომეტრიის), ფიზიკის, ქიმიის ინფორმაციის, ტექნიკური შრომის, გეოგრაფიის, ბიოლოგიის ღრმად შესწავლაში. ჩამოთვლილი ყველა ეს სასწავლო დისციპლინები, გარკვეული აზრით, დაკავშირებულია ხაზვასთან. ყველა გრაფიკული გამოსახულება, ნახატის, სქემის, დიაგრამის, ფუნქციური გრაფიკის, გეგმისა თუ რუკის სახით ხაზვაში ნასწავლო წესების დაცვით სრულდება. ხაზვა ზრდის და ავითარებს თვალზომას, სიზუსტისა და სიმეტრიის გრძნობას.

სასკოლო გეომეტრიიდან მოსწავლისათვის ცნობილი ხდება ბრტყელი და არაბრტყელი (სივრცითი) ფიგურების მრავალი თვისება, რომელთა შესწავლა, თავის დროზე, ადამიანის პრაქტიკული საქმიანობის მოთხოვნებმა განაპირობა. გეომეტრიის განვითარების პროცესმა გამოიწვია მისი, როგორც ერთიანი მეცნიერების, დიფერენცირება და ცალკე განშტოების ჩამოყალიბება ამოცანების შინაარსისა და მათი კვლევის მეთოდების მიხედვით.

გეომეტრიის სასკოლო კურსის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა მოზარდში მეხსიერებითი და წარმოსახვითი წარმოდგენების განვითარება. მოქმედების მიზნის წინასწარი წარმოდგენა წარმოსახვის, ანუ ფანტაზიის გარეშე შეუძლებელია; სინამდვილის გარდაქმნა, ახლის შექმნა „ბუნების გაადამიანება“ წარმოდგენილია ამ ახლის, სასურველი შედეგის წინასწარი წარმოდგენის გარეშე. სინამდვილის პრაქტიკაში გარდასაქმნელად საჭიროა მისი წინასწარი აზრობრივად გარდაქმნა. ადამიანში ამგვარი შემოქმედებითი უნარი სკოლის ასაკში ყალიბდება და ამ საქმეში უპირველესი როლი საერთოდ, მათემატიკას და კერძოდ, გეომეტრიას აქვს დაკისრებული, მაგრამ მარტო გეომეტრიას ამის გაკეთება დამოუკიდებლად არ შეუძლია და მრავალწლიანი პრაქტიკის დასტურით სასურველი შედეგები მიღება შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როცა გეომეტრიის სწავლებას ზურგს უმაგრებ ხაზვის პრაქტიკულების მყარი სისტემა. მოზარდი არ ენდობა არაფერს, რაც აშკარად

და თვალსაჩინო არ არის მისთვის. ეს პრობლემა და მისი გადაწყვეტა შეიძლება გეომეტრიის აბსტრაქტული და ხაზვის თვალსაჩინო მაგალითების სინთეზირების საიმედო გზით.

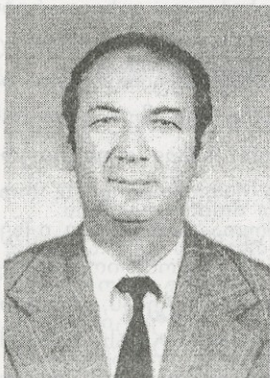
მეტყველების გარეშე ლოგიკური აზროვნების აღმოცენება და განვითარება შეუძლებელია. მეტყველება კონკრეტული ადამიანის მოქმედებაა, რომელიც კონკრეტულ სიტუაციაში ენის გამოყენებით ხორციელდება. აქ საყურადღებოა ის გარემოება, რომ რა ფუნქციური დანიშნულებაც აქვს წერით მეტყველებას ადამიანთა შორის აზრთა გაზიარებაში გარკვეული აზრით, იმავე ფუნქციური დანიშნულებით სარგებლობს ნახაზიც. ამგვარი მტკიცება ეყრდნობა იმას, რომ ხაზვა და მისი კონკრეტული პროდუქტი — ნახაზი, შესაძლოა განხილულ იქნეს როგორც ფორმალური ენა, რომელიც შეიცავს სიმბოლოების ერთობლიობას, ანუ ენის ანბანს, ამ სიმბოლოებისაგან კონსტრუქციების შედგენის სისტემას, ანუ ენის სინტაქსს, ამ კონსტრუქციების ახსნის სისტემას, ანუ ენის სემანტიკას. ხაზვაში ყოველი გრამატიკული ფუნქცია განხილულია ერთადერთი ნიშნით და ყოველი ნიშანი ასრულებს ერთადერთ ფუნქციას. ხაზვის მეცნიერული სიუჟეტი სავსებით შეესაბამება პრობლემურ-ორიენტირებული ალგორითმული ენების ლოგიკურ წყობას. ამით მტკიცდება გრაფიკული სამუშაოების კომპიუტერიზაციის რეალური შესაძლებლობები და შესაბამისად, ხაზვისა და ინფორმატიკის კავშირურთიერთობათა ფართო პერსპექტივები მომავლის სკოლაში.

ხაზვის ზოგადი კურსის გავლის შემდეგ, მოსწავლეს უნდა გააჩნდეს გარკვეული და რამდენადმე დასრულებული ცოდნა გრაფიკული მეთოდების თეორიასა და პრაქტიკაში. სახელდობრ, მას უნდა შეეძლოს მარტივი საგნების ნახაზების შედგენა, როგორც მონჟის ეპიურის, ასევე აქსონომეტრიის (იზომეტრია და ფრონტალური დიმეტრია) გამოყენებით. ამასთან, იგი საფუძვლიანად უნდა ერკვეოდეს ნახაზების გაფორმების ძირითად სტანდარტულ პირობითობებში და შეეძლოს ამ პირობითობების დაცვა ნახაზების შედგენაში.

თეატრალური სხოპრების ისტორიიდან

აბელ სურგულაძე

გულითადი დახვედრა. გულწრფელი სიყვარული

პირველი საგასტროლო სპექტაკლის 120 წლისთავის გამო

მშობლიურ კერაზე დაბრუნებული სამხრეთ-დასავლეთი საქართველოს მოსახლეობის ეროვნულ გამოფხიზლება-გათვითცნობიერებაში დიდი როლი შეასრულა ქართულმა თეატრმა. მართალია, მისი მოღვაწეობა ძირითადად ბათუმით შემოიფარგლა და ქართული სიტყვის მაღლი ვერ მოჰფინა ვრცელი რეგიონის ყველა კუთხეს, განსაკუთრებით სამხრეთის რაიონებს, მაგრამ რაც გააკეთა, მაინც იყო მნიშვნელოვანი წვლილი ეროვნული ცნობიერებისა თუ სულისკვეთების აღორძინებაში. ამ მხრივ დამახასიათებელია ცნობილი ჰაიდარ აბაშიძის აღსარება, რომელიც გადმოცემულია 1915 წელს გამოქვეყნებულ სტატიაში „როდის გავიგე მე, რომ ქართველი ვარ“!

3. აბაშიძე წერდა:

„მეოთხე წელზე გადავედი... ბათუმის საქალაქო სასწავლებელში. აქ სხვა სურათი გადამეშალა... რუსი მასწავლებლები და მოსწავლეები ჩვენ, მაჰმადიანებს გვეძახდნენ „ტუროკს“, ქართველები - „თათრებს“. გვეგონა „თურქი“ რუსული სახელწოდება იყო „თათრის“. აი, სწორედ ამიტომ არ გვეუცხოებოდა, რუსები ჩვენ — თათრებს „თურქებს“ რომ გვეძახდნენ... მამაჩემმა 1905 წელს გამაგზავნა საზღვარგარეთ ოსმალური ენის შესასწავლად. ჩემს გაოცებას საზღვარი არ ჰქონდა, როდესაც ოსმალეთში გურჯი მიწოდეს. ჩავფიქრდი. ეს რა ამბავია: ხან „თათარი“ ვარ, ხან „თათარხანი“, ხან „თურქი“ და ხან კი „გურჯი“.

ოსმალეთიდან დავბრუნდი 1908 წელს. ისევ შევედი ბათუმის საქალაქო სასწავლებელში... აქ გავიცანი ერთი ახალგაზრდა ქართველი — ქრისტიანი ბ-ნი კეჭეყმაძე. ჩვენ ხშირად ერთად ვიყავით. ერთ დღეს ამ ჩემმა კარგმა ნაცნობმა ბ-ნმა კეჭეყმაძემ მითხრა:

— „წამოდი ქართულ თეატრში, „ლალატს“ თამაშობენ, საუცხოო პატრიოტული პიესაა“.

„მე ვუთხარი:

— თქვენ თეატრში რა მინდა, ამაღამ თურქული წარმოდგენაა და იქ წავალ-თქო. ბ-ნი კეჭეყმაძე ბევრს მეხვეწა, როგორც იქნა, დამითანხმა და წავედით. „ლალატმა“ ძალზე ცუდი შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე. ქართველ მეგობარს, რომლის რჩევით წარმოდგენაზე წავედი, წარმოდგენის დამთავრებისას გაჯავრებულმა მივმართე:

„ეს იყო თქვენი კარგი წარმოდგენა, რომ რვა საათიდან დაწყებული თორმეტ საათამდის ჩვენ, „თათრებს“, უგინებელი არაფერი დაგვიტოვე-თქო?

ბ-ნმა კეჭეყმაძემ ღიმილით მიპასუხა:

— „ვინ იყვნენ ისინი, რომ იტანჯებოდნენ?

— „თქვენ — ქართველები!“ — მივუგე.

— „მტანჯველები?“

— „ჩვენ — თათრები“, — ვუბასუხე და შემდეგ დავუმატე გაჯავრებულმა: „რა გიშავთ! შურიც კარგად იძიეთ, საკმაოდ გვათრიეთ და კარგადაც გვაგინეთ-თქო“.

მან ღიმილს მოუმატა და შეუდგა საქმის ვითარების ახსნას. მე... ყურადღებას არ ვაქცევდი ან როგორ შემედლო მიმეჩქია ყურადღება, როდესაც ბავშვობიდანვე, საზოგადოებაში და სასწავლებელში ჩამძახოდნენ: „გათათრებულო“, „თათარხანი“, „თათარი“, „ოლქი“ და ვინ იცის, კიდევ რა? ჩემმა ძვირფასმა მეგობარმა შემატყო, რომ ის ჩემთან ვერას გახდებოდა... და მეორე დილით... მომიტანა ქართული წიგნები, სხვათა შორის, ჩვენი დაუღალავი მუშაკი ბ-ნ ზ. ჭიჭინაძის ნაწარმოებიც და მითხრა:

— „მოდი დავჯდეთ და ამ წიგნებს გადავხედოთ. მეც დავეთახე და დავიწყეთ კითხვა. წასვლისას კი დამიტოვა ის წიგნები. რამდენიმე დღის შემდეგ დავუწყე ძებნა ჩემს მეგობარს, ვინახულე და ვუთხარი:

— „მითხარი, როდის ითამაშებენ ქართულ თეატრში „ღალატს“, უსათუოდ კიდევ უნდა წავიდე“. მაშინ მან ტკბილად გაიცინა და მითხრა:

— „მოდი ჭკუაზე?“²

ნათლად ჩანს თეატრისა და კარგად შერჩეული რეპერტუარის დიდი მნიშვნელობა ადგილობრივი მოსახლეობის ეროვნული სულისკვეთებით აღზრდაში. ამას კიდევ ითვალისწინებდნენ ბათუმის ოლქში საგასტროლოდ მომავალი ჩვენი თეატრალები, რომლებიც პატრიოტული პიესებით ცდილობდნენ ქართველ მაჰმადიანებში მინავლული ეროვნული ცეცხლის გაღვივებას. ამიტომაც აქ სისტემატურად დგამდნენ ქართველი და უცხოელი ავტორების ისტორიულ-ჰეროიკული ხასიათის ისეთ პიესებს, როგორიც იყო დავ. ერისთავის „სამშობლო“, ვას. სუმბათაშვილის „ღალატი“, კოტე მესხის „ბაგრატ IV“, „კონსტანტინე ბატონიშვილი“, ავქ. ცაგარელის „ქართველის დედა“ და სხვ. ჰაიდარ აბაშიძის აღნიშნული სიტყვები კიდევ ერთი მჭევრმეტყველი დადასტურებაა, რომ ყოველ ასეთ დადგმას ყოველთვის ახლდა უალრესად ეფექტური შედეგი.

ამის გამო ქართველი საზოგადოება ფხიზლად ადევნებდა თვალს ბათუმის ოლქის სათეატრო ცხოვრებას, კერძოდ, აქ დადგმული პიესების შინაარსს. ყურნ. „თეატრი და ცხოვრება“ მძაფრად აკრიტიკებდა ვინმე ა. მამულოვის (20-იანი წლებიდან ჰოლივუდშიც მოღვაწეობდა) სცენისმოყვარეთა დასს სწორედ რეპერტუარის გამო. „ბათუმი, რომელიც უნდა შეიქმნეს მთელი ქართველი მუსლიმანების კულტურული აღორძინების ხელმძღვანელი, — წერდა იგი, — ვაჭარმა და სპეკულიანტმა თავის სამოქმედო ბაზად გაიხადა. მთელი თვეების განმავლობაში, როდესაც ჯერ კიდევ არ იყო დაბრუნებული ქართველობა, ვიღაც მამულოვმა „ძველი სცენისმოყვარეს“ იარლიყით მართა წარმოდგენები. ვერც ერთ წარმოდგენაზე ვერ მიიღებდით იოტის ოდენა კმაყოფილებას“.³

თეატრალურ ცხოვრებას ბათუმის ოლქში, თუ არ ჩავთლით პროკოპი კესარიისეულ VI საუკუნის ცნობას გონია-აფსაროსში „ჰიპოდრომთან ერთად თეატრის არსებობის“ შესახებ, საფუძველი ჩაეყარა მშობლიურ კერაზე ამ მხარის დაბრუნებისთანავე. ბათუმის პოლიციმესტერის ღურმიშხან ჟურულის ოჯახში, სადაც იკრიბებოდა „ქართველი საზოგადოება“, შესანიშნავი დიასახლისის ქეთევანის ინიციატივით, შეიქმნა სცენისმოყვარეთა წრე.⁴ რამდენადაც მაშინ ქალაქში „არაფერი გასართობი არ იყო“, წრემ დიდი კულტურულ-საგანმანათლებლო მისია იკისრა და 1879 წ. 8(20) ივლისს⁵ პირველ წარმოდგენად დადგა ზ. ანტონოვის

„განა ბიძიამ ცოლი შეირთო?“. გაზ. „დროების“ ცნობით, მას „ესწრებოდნენ ბათუმის წარჩინებული პირნი. ერთხმად ისმოდა დიდი მადლობა და თანაგრძნობა... ახალ ქვეყანაში, ახალ ქართველებთან, პირველ ქართულ წარმოდგენას სკოლის გახსნის მიზნით საკმარისი შთაბეჭდილება მოუხდენია“. ამის გამო „ბევრისგან ისმოდა თხოვნა, რომ... ხშირად იყოს წარმოდგენაო“.⁶ ბათუმს მაშინ რამდენადმე ვარგისი სათეატრო დარბაზი არ ჰქონდა. ამიტომ დასმა წარმოდგენა გამართა „ერთ შენობაში“, რომელშიც „ასიოდე მაყურებელი თუ დაეტეოდა“.⁷

ამ ფაქტს დაემთხვა იმხანად ახლად აღდგენილი ქართული თეატრის გასტროლები ბათუმში 1879 წლის ივლისში. ქეთევან ჟურულის სცენისმოყვარეთა დასს უკვე იმდენად გაელვებინა ინტერესი თეატრალური სანახაობებისადმი, რომ ადგილობრივი საზოგადოება აღტაცებით შეხვდა ქართულ თეატრს. იგი მაშინ დასავლეთ საქართველოში მართავდა წარმოდგენებს და ფოთიდან გემით (რკინიგზა ჯერ კიდევ არ იყო) ჩამოვიდა ბათუმს.

ეს პირველი სტუმრობა მოგვიანებით დიდი ოსტატობით აღწერა ავქსენტი ცაგარელმა. რამდენადაც ეს მოგონება შედარებით ნაკლებადაა ცნობილი, გრცლად დავიმოწმებთ მას. აი, ისიც:

ნავსადგურში „აუარებელი ხალხი დაგვხვდა საზოგადოდ და კერძოდ, ჩვენი მომლოდინენი... ჩამოვხტით ზღვის პირას ერთ სასტუმროში („როსსია“ — ავტ.), დამოჟნის პირდაპირ... მალე მისვლისთანავე ჩვენთან მოიყარა თავი ქართველმა საზოგადოებამ. ესენი ბრძანდებოდნენ რამდენიმე ქართველი ოჯახობა, სხვა და სხვა სამსახურის მოხელენი და ქართველი აფიცრობა. იმ ჟამად ბათუმში რამდენიმე ქართველიც ვაჭრობდა. ქართველ ოჯახებს მაშინ ბათუმში მეთაურობდა პატივცემული დურმიშხან ჟურულის ოჯახი... ბათუმში ეს პატიოსანი ოჯახი აღმოგვიჩნდა მუქთა სასტუმროდ: სადილ-ვახშამი ამ ოჯახში ჩვენთვის ყოველთვის მზად იყო, და რაც შეეხებოდა ჩვენი სცენის 'საჭიროებას, დარბაისელი ქეთევან ჟურულისა (დურმიშხანის მეუღლე — ავტ.) არაფერს არ ჰზოგავდა დასახმარებლად. ჩვენი საქმე გაჩაჩხული იყო: წარმოდგენისთვის ზალაც მოვაწყვეთ, ბილეთებს იტაცებდნენ, ქართველი საზოგადოების გარდა, უცხოელებიც, მეტადრე ქართველი მაჰმადიანებიც ბევრი დადიოდა“.

ავტ. ცაგარელი შემდეგ განაგრძობს: „მაშინდელი ჩვენი დროს გატარება ბათუმში სწორედ დაუფიწყარია. ქართველი აფიცრობა ყოველ დღე კავალკადს გვიმართავდა. გამოგვიგზავნიდნენ საუკეთესო ცხენებს, შევსხდებოდით ქალი და კაცი და გავსწევდით თამარის ციხისკენ და „გოროდოკში“, სადაც ყოველთვის მშვენიერი საუზმე გველოდა...“

გავიცანით აგრეთვე და დავუახლოვდით ქართველ ბეგებს, რომელთაც ძალიან სწონდით და სიამაყით მოგვითხრობდნენ თავის შთამომავლობის და მამა-პაპის... ამბავს. ხშირად მიგვიწვევდნენ ყავაზედ... მოგვისხდებოდნენ გვერდით და დავგიწყებდნენ ჩვენი ქვეყნის ბედ-იღბალზეც ლაპარაკს: გამოგვითხავდნენ ჩვენი ცხოვრების ავ-კარგს, სწავლა-მეცნიერების გავრცელებას საქართველოში, ეკონომიურს მდგომარეობას, პოლიტიკურ განწყობას და სხვ. ლაპარაკობდნენ ძველის ქართულის ენით დინჯად, კილო კი გურული ჰქონდათ, ლაპარაკი — ზრდილობიანი და თავაზიანი...

ლამე კიდევ თავისებური დროს ტარება გვქონდა. ჩავსხდებოდით რამდენიმე ნავში ჩვენი დასი მთლად და რამდენიმე თავმოყრილი ყმაწვილი კაცი, ერთ ნავს

ხორაგით და სასმელებით აავსებდნენ და გავიდოდით ზღვაში 2-3 ვერსის მანძილზე ლხინით, ქეიფით და სიმღერებით. სწორედ აუწერელია ეს სიამოვნება ამ კაშკაშა მთვარიან ღამეში... ოჯახური დროს გატარებასაც არ ვიყავით მოკლებულნი... ბატონ დურმიშხან ჟურულის ოჯახი ხომ იყო და იყო ჩვენთვის მუქთი სასტუმრო, არც სხვა ოჯახებმა დაგვტოვეს უყურადღებოდ. ამ ოჯახებში პირველი ადგილი ეჭირა დიდად პატივცემულ პოლკოვნიკ ბერსის ოჯახს“. იგი „იყო ქალაქის უფროსი, ცოლად ჰყავდა სიმშვენიერით განთქმული... ტურფა ფატი, გურული ერისთავის ასული. ბ-ნ ბერსი საზოგადოდ დიდის ყურადღებით იყო ჩვენთან, როგორც ადმინისტრაციის წარმომადგენელი. ყოველ ჩვენ თხოვნას ამ მხრივ დაუყოვნებლივ შეასრულებდა ხოლმე. ეს პატიოსანი სახლობა ყველა ჩვენს წარმოდგენას ესწრებოდა და ორჯერ დიდი ნაღიმიც გადაგვიხადეს“...

დადგა თეატრის დასის უკან გამგზავრების დღეც. „ერთ დილას ჩავიბარგეთ და გამოვედით ნავთ-სადგურზეც. გამომცილებელი აუარებელი გვეყვანდა. შემდეგ ჩვეულებრივი გამოთხოვებისა, ჩავსხედით ნაგებში და გავსწიეთ გემისაკენ, რომელიც ნაპირიდან ორასი საჟენის მანძილზედ იდგა ზღვაში (ნავმისადგომს აშენებდნენ, რის გამოც გემები რეიდზე დგებოდნენ — ავტ.). უკან მოგვდევდნენ რამდენიმე ნავი ჩვენის ძვირფასის მასპინძლებით ჟივილ-ხივილით და მაღალი სიცილ-ხარხარით. ვის უშველებელ შამფურზედ აგებული შემწვარი ბატკანი და სუკი ეჭირა ბაირალივით, ვის დიდი დოქები (კოკები) ღვინითა, ვის ტაბლაკი სხვადასხვა საუზმით და უცხოელი სასმელით. ამ ამბით მიველით გემის კიბესთან... დაიწყო ხელმეორედ გამოთხოვება და გზის დალოცვა და საზოგადო სადღეგრძელოები. ამ გაცილების მოთავენი იყვნენ განსაკუთრებით ქართველი აფიცრობა: სოლომონ აბდუშელი, თ. თ. ვაჩნაძეები, კორინთელი და სხვები. ერთი თხუთმეტი წუთი გავჩერდით გემის ძირში და სადღეგრძელოებით და სიმღერებით ვიჯერეთ გული. ბოლოს მოგვცეს ნიშანი და... დაიძრა გემი. ჰაერი აივსო მაღალის ხმაურობითა, „ვაშას“ ძახილით, ქულების და ხელსახოცების ჰაერში ტრიალით ვშორდებით ერთმანეთს ჩვენ და ჩვენი ტკბილი მასპინძლები. დიდს მანძილზე მოგვდევდნენ უკან ჩვენი გამცილებლები“.⁸

ეს ვრცელი ამონარიდი მრავალმხრივ საინტერესოა. ცნობილია, რომ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს შემოერთებისთანავე ქართველმა საზოგადოებამ ილიას მეთაურობით შეიმუშავა რეგიონის აღორძინების ვრცელი კულტურულ-საგანმანათლებლო პროგრამა, რომლის განხორციელებაშიც ახლადშექმნილ ქართულ სათეატრო დასს საპატიო ადგილს აკისრებდა. 1879 წელს ზაფხულში მისი ჩამოსვლაც ამის დადასტურება იყო. ბათუმის ქართველ საზოგადოებას ღირსეულად შეუფასებია ეს ფაქტი. ამიტაც უნდა აიხსნას არა მარტო „აუარებელი ხალხის დახვედრა ნავსადგურში; შემდეგ, „სამსახურის მოხელეთა და ქართველი აფიცრობის“ დიდი ყურადღება და გულისხმიერება (ყველა სპექტაკლზე „ბილეტების დატაცება“, ბანკეტები და სხვ.),⁹ არამედ, რაც მთავარია, „მეტადრე ქართველი მაჰმადიანების“ დიდი ინტერესი. აკი ავქ. ცაგარელიც წერს, წარმოდგენებზე მათგან „ბევრი დადიოდა“, და „ძალიან მოვსწონდითო“. აშკარაა, უცხოელთა ხანგრძლივი ბატონობის მიუხედავად, მკვიდრმა მოსახლეობამ არა თუ დაივიწყა „თავისი წარსული“, არამედ მას „სიამაყით მოუთხრობდა“. კიდევ მეტი, ქართველი მაჰმადიანები (ავტორი ასახელებს მათ, „ხიშიაშვილი, თავდგირიძე თუ აბაშიძე“ — ა. ს.) ქართული თეატრის მსახიობებს, აღმოსავლური ჩვეულებისამებრ, „ხშირად იწვევდნენ“

თავისთან ყავაზე, „მიუსხდებოდნენ გვერდით“ და ესაუბრებოდნენ „ქვეყნის ბედ-ილბალზედ“. ყველაფერი აინტერესებდათ: საქართველოს „ცხოვრების ავ-კარგი“, „სწავლა-მეცნიერების გავრცელება“, „ეკონომიკური მდგომარეობა“ და „პოლიტიკური განწყობა“ (ეს მჭევრმეტყველი დადასტურება იყო 1877 წელს გამოქვეყნებულ ილიასეულ სტატიაში „ოსმალის საქართველოში“ გაცხადებული დიდი ეროვნული ოპტიმიზმისა). ცხადია, ამიტომაც ავქ. ცაგარელი აღფრთოვანებით წერდა: ბათუმში გვქონდა „ყველგან გულითადი დახვედრა, ყველგან გულწრფელი სიმპათია. თეატრი მუდამ სავსე და აღტაცებული სიამოვნება საზოგადოებისა“.¹⁰

თეატრის ეს პირველი სტუმრობა იყო უდავოდ ღირსშესანიშნავი, რადგან საფუძველი დაუდო უწყვეტ თეატრალურ ცხოვრებას და პროფესიული დასების გასტროლებს ბათუმში. თითქმის ყოველ წელს აქ ჩამოდიოდა ქუთაისის დრამატული დასი ლადო მესხიშვილის ხელმძღვანელობით. მის რეპერტუარში უცვლელად იყო და მაყურებელს არაერთხელ უჩვენა დავით ერისთავის „სამშობლო“, ალ. ყაზბეგის „კონსტანტინე ბატონიშვილი“, შექსპირის „ოთელო“, მონტის „გაიუს გრაზკუსი“, გუცოვის „ურიელ აკოსტა“ და სხვ. როლებს ასრულებდნენ სცენის სახელოვანი ოსტატები: ლადო მესხიშვილი, ნინო ჩხეიძე, ალექსანდრე იმედაშვილი, ტასო აბაშიძე და სხვ.

ხშირი სტუმარი იყო თბილისის დრამატული თეატრიც, რომელსაც ყოველთვის ჩამოჰქონდა პიესები ისტორიულ თემებზე. 1904 წლის იანვრის გასტროლებისას მან წარმოადგინა ა. სუმბათაშვილის „ლალატი“, რომელიც მოიწონა მაყურებელმა. პრესაც მაღალ შეფასებას აძლევდა მსახიობთა ოსტატობას, რამდენადაც „მწყობრად ჩაატარეს მთელი პიესა“ და „საზოგადოება დიდად კმაყოფილი დარჩა“. როლები მაღალი ოსტატობით შეასრულეს ეფემია მესხმა (ზეინაბი), ვალერიან გუნიამ (ოთარ-ბეგი), კოტე ყიფიანმა (ანანია) და სხვ., ხოლო „მესხიშვილი ნამდვილი სულეიმან-ხანი იყო, დინჯი და აუჩქარებელი, ექვიანი, გონიერი, გულქვა, ძლევამოსილი და მტარვალი“.¹¹

ამასთან, ქართული თეატრის პირველი სტუმრობა ბათუმში იმითაც დარჩა მნიშვნელოვანი, რომ დააჩქარა ქეთევან ჟურულის სცენისმოყვარეთა წრის მუდმივმოქმედ დასად გარდაქმნა. მისი წევრები იყვნენ ლევან მჭედლიშვილი (მამა ვახტანგ მჭედლიშვილისა, შემდეგ მოსკოვის სამხატვრო თეატრის რეჟისორისა), კ. ბეთანელი, ი. კანდელაკი და სხვ. 1882 წლიდან ამ დასთან ახლო ურთიერთობა ჰქონდა დავით კლდიაშვილსაც, რომელიც ზოგჯერ სცენაზეც გამოდიოდა (სამხედრო სამსახურს ბათუმში იხდიდა). თავადაც იგონებდა, ერთხელ გიორგი ერისთავის „გაყრაში“ „ჩემი ჩიქორთული ქართულით“ გაბრიელის როლი შევასრულო.¹²

შენიშვნები

1. ქართველმა ლიტერატურისმცოდნეებმა (პროფ. ვ. ზამბახიძე), აღნიშნული სტატია, თავისი მნიშვნელობით, შეადარეს იაკობ გოგებაშვილის უკვდავ ქმნილებას „იავნანამ რა ჰქმნა“. სხვათა შორის, მას შესანიშნავი ლექსი უძღვნა ფრ. ხალვაშმა (მისი, ქართული შეგნების მთესველი. ჟურნ. „საქართველოს ქალი“, № 8, 1978).

2. პ. აბაშიძე, წერილები, ბათ., 1960, გვ. 48-50.

3. ჟურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, № 4, 1920.

4. დ. კლდიაშვილი, ჩემი ცხოვრების გზაზე, გვ. 22.

5. გ. ბუხნიკაშვილი, ბათუმის თეატრი, თბ., 1979, გვ. 6.

6. გაზ. „დროება“, № 144, 1879.

7. დ. კლდიაშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 23.

8. ავტ. ცაგარელი, კომედიები, ი. გრიშაშვილის რედაქციით, წინათქმით, შენიშვნებით და ლექსიკონით, თბ., 1936, გვ. 389-392.

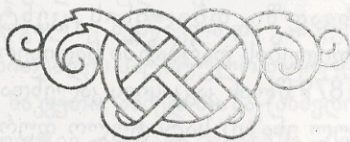
ავტ. ცაგარელის სიტყვით, თეატრის ადმინისტრატორს აფიშები არ წამოუღლია. იმედოვნებდა, მას ბათუმში დაბეჭდავდა, მაგრამ აქ ჯერ კიდევ არ იყო სტამბა. ამიტომ დაუმზადებიათ ხელნაწერი აფიშები და ზურგზე დაუკრავთ წყლის დატარებით გამყიდველებისათვის. ისინიც თურმე ქალაქის ქუჩებში გაჰკიოდნენ „დაზებირებულ სიტყვებს: დღეს თრიათში ქართული თრიათრიაა. თამაშობენ: საფაროვი, გაბუნია, ყიფიანი და სხვ.“ ამის გამო მსახიობ ქალებს ხშირად „ჩხუბი“ მოსდიოდათ და შეთულუხრე ბიჭებს აქეზებდნენ: „წინათ გაბუნია ან საფაროვი სთქვიო და აი, შენ გასამრჯელო ერთი აბაზიო“ (იქვე, გვ. 387).

9. ავტ. ცაგარელიც ადასტურებს: „ბათუმში სამი წარმოდგენა გავმართეთ: სამიგვერდო თეატრი სამსე იყო ხალხით. საჩუქრები ბევრი მოსდიოდათ ჩვენს არტისტ ქალებს“ (იქვე, გვ. 387).

10. იქვე, გვ. 391.

11. გაზ. „ცნობის ფურცელი“, № 2389, 1904.

12. დ. კლდიაშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 22.

ნარილები

ირაკლი ბარამიძე

დიმიტრი ბაქრაძის ბათუმური ჩანაწერები

დიმიტრი ბაქრაძეს უდიდესი ღვაწლი მიუძღვის საქართველოს უძველესი ისტორიის შესწავლის, საერთოდ, ჩვენში ისტორიული მეცნიერების განვითარების საქმეში. ძნელად მოიძებნება ადამიანი, რომელსაც თავისი ცხოვრების მანძილზე იმდენი რამის გაკეთება მოესწროს, რამდენიც დიმიტრი ბაქრაძემ შეძლო. მისი დამსახურების უბრალო ჩამოთვლაც კი შორს წაგვიყვანდა. ვიტყვით მხოლოდ იმას, რომ 1890 წელს, როცა დიდი მეცნიერი 64 წლის ასაკში უდროოდ მიიცვალა, ქართველმა საზოგადოებრიობამ მადლიერების ნიშნად მის საფლავზე მიტანილი გვირგვინები ასეთი წარწერებით შეამკო: „ჭეშმარიტს ქართველს, საქართველოს ისტორიისა და არქეოლოგიის მამას“ (გორი), „მამა-მთავარს ჩვენი ისტორიისა“ (ტფილისი), „პირველს ისტორიკოსს საქართველოსას“ (ალ. ხახანაშვილი), „საფლავს შენისთანა კაცისა სალოცავია მამულისა“ (ილია) და სხვა („ივერია“, 1890, №34, გვ. 2). მაშინ ბათუმის ქართველები უბრალო, მაგრამ მრავლისმეტყველი ფრაზით გამოემშვიდობნენ სახელგანთქმულ მეცნიერს: „ჩვენს თანამემამულეს“... ეს იყო დიდი მოღვაწისადმი სიყვარულისა და პატივისცემის თავისებური გამოხატულება და აღიარება-დაფასება იმ ღვაწლისა, რაც მას ბათუმისა და მთლიანად აჭარის წინაშე მიუძღოდა: ალბათ ცოტამ თუ იცის, რომ დიმიტრი ბაქრაძემ თავისი ცხოვრების ერთი მონაკვეთი ბათუმში გაატარა, ბოლო ათწლეული კი თითქმის მთლიანად ბათუმის ოლქის საადგილმამულო პრობლემების გარკვევა-მოგვარებას შეალია. ჩვენ დიმიტრი ბაქრაძის სწორედ ამ პერიოდის ე.წ. დღიურს გადაგიშლით მცირეოდენი კომენტარებით.

1998 წლის თებერვალში თბილისის ცენტრალური ბიბლიოთეკის ქართველოლოგიის განყოფილების დარბაზში სადისერტაციო თემაზე მუშაობისას ჩემი ყურადღება მიიქცია 1879 წლის კავკასიის კალენდარზე (გამოდიოდა თბილისში 1846-1917 წლებში, რუსულ ენაზე) სატიტულო ფურცლის წინა გვერდზე და მე-12, 14, 16, 20, 24, 30-31-ე გვერდების არშიებზე, შესაბამისი თვისა და რიცხვის გასწვრივ უბრალო წამახვილებული ფანქრით შესრულებულმა მინაწერებმა, რომელთა დიდი ნაწილი თავისი მიკროსკოპული ზომების გამო ძნელად თუ იკითხებოდა. ჩანაწერებისადმი ინტერესი გამიორმაგდა, როცა ჩემთვის იქვე აღმოვაჩინე, რომ კალიგრაფია ძალიან მიაგავდა დიმიტრი ბაქრაძისას (მანამდე უკვე ვიცნობდი დიმიტრი ბაქრაძის გამოუქვეყნებელ ხელნაწერებს, რომლებიც ინახება კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის ფონდებში). ტექსტის ამოკითხვის შემდეგ გავარკვეე, რომ მინაწერები მართლაც მას ეკუთვნოდა და შესრულებული იყო 1879-1880 წლებში. დავადგინე ისიც, რომ აღნიშნული წიგნი დ. ბაქრაძეს უშუალოდ გამომცემლისაგან მიუღია საჩუქრად.

სანამ ამ მინაწერების შინაარსს გავცნობოდეთ, ორიოდ სიტყვით შევხებით

დიმიტრი ბაქრაძის ბათუმში ცხოვრება-მოღვაწეობის მიზეზს: 1878 წელს ბათუმისა და ყარსის ოლქების შეერთების შემდეგ რუსეთის იმპერიის ხელისუფლების წინაშე მწვავედ დაისვა ამ რეგიონებში მიწისმფლობელობის ფორმების დადგენისა და ადგილობრივი მკვიდრი მოსახლეობის მიწათსარგებლობის უფლების გარკვევის საკითხი. აღნიშნული პრობლემის მოგვარების მიზნით 1879 წლის 1 მარტს შეიქმნა ბათუმისა და ყარსის დროებითი საადგილმამულო კომისიები. ბათუმის კომისიის ხელმძღვანელობა მთავრობის განკარგულებით დაევალა იმ დროისათვის უკვე სახელმძღვანელო მეცნიერს დიმიტრი ბაქრაძეს, რომლის დანიშვნაც, გარდა მისი დიდი ავტორიტეტისა, როგორც ჩანს, ნაწილობრივ იმანაც განაპირობა, რომ ხუთიოდე წლით ადრე სწორედ მას ჰქონდა შესაძლებლობა ემოგზაურა ამ მხარეში, ახლოს გაცნობოდა აჭარის აწმყოსა და წარსულს. კომისია 6 თვით შეიქმნა, მაგრამ სამუშაოს სიჭარბის გამო მისი საქმიანობა უფრო გახანგრძლივდა. 1880 წლის ბოლოს კი, ავადმყოფობის გამო, დიმიტრი ბაქრაძე იძულებული შეიქმნა თბილისში დაბრუნებულიყო (ავალიანი ა. მიწისმფლობელობის ფორმები აჭარაში, ბათუმი, 1960, გვ. 20).

„დღიური“ მწირ, მაგრამ საინტერესო ცნობებს გვაწვდის აღნიშნულ თემასთან დაკავშირებით. ვგებულობთ, რომ საადგილმამულო კომისია ბათუმში 6 მარტს ჩასულა, ხოლო უკვე 11 მარტიდან შედგომია სამუშაოს. 16-17 მარტს კომისიას მოუხდენია ბათუმის ერთ-ერთი ყველაზე დიდი უბნის — აზიზიეს შემოვლა და დაუწყია ამ უბნიდან საადგილმამულო აქტების ამოღება. 20 მარტიდან კი დაუწყიათ აქტების მიღება ნურიეს უბნიდანაც. ეს იყო დროებითი საადგილმამულო კომისიის პირდაპირი მოვალეობა. აქტების შესწავლის გზით მას უნდა განესაზღვრა ოლქში მიწით სარგებლობის ხასიათი, დაედგინა მცხოვრებთა მფლობელობაში არსებული მიწების უკიდურესი ზომები, რომელთა საფუძველზეც უნდა გაეკეთებინა შესაბამისი დასკვნები. 1879-1880 წლებში კომისიაში, როგორც ოსმალურის კარგი მცოდნე, მთარგმნელად მუშაობდა ხუსეინ ბეგ აბაშიძე (ავალიანი გვ. 10). „დღიურიდან“ ვგებულობთ, რომ მას დიდი დახმარება აღმოუჩენია კომისიისათვის (გვ. 12). 10 აპრილს კომისია მეჯლისში (ადგილობრივი სასამართლო ორგანო) გადასულა (გვ. 14), როგორც ჩანს იქ არსებული მიწისმფლობელობის შესახებ ინფორმაციის მოპოვების მიზნით. საადგილმამულო კომისიას ხშირად უხდებოდა საბუთში აღნიშნული ნაკვეთების ადგილზე შესწავლა და გამიჯვნა. ალბათ, ასეთი ნაკვეთების რაოდენობაზე უნდა მიუთითებდეს სატიტულო ფურცლის წინა გვერდზე უთარილო მინაწერი: აზიზიე — 285 ნაკვეთი, ახმედ-ფაშა (ახმედიე — ბათუმის უბანი — ი.ბ.) — 369, მუფთი მეგელე (მუფთიე — უბანი ბათუმში — ი.ბ.) — 118. ნურიეს უბანთან რიცხვი არ იკითხება.

ბათუმთან ურთიერთობა დიმიტრი ბაქრაძეს, როგორც ჩანს, ოლქის ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული სისტემის გაცნობით დაუწყია. საინტერესოა, რომ წიგნის პირველივე გვერდზე ჩაუნიშნია ბათუმის ოლქის ადმინისტრაციული დაყოფის სქემა, შესაბამისი რაიონული თუ საუბნო ცენტრების მითითებით.

დ. ბაქრაძის აღნიშნულ მინაწერებში დიდი ადგილი უჭირავს ინფორმაციას არსებული ამინდის შესახებ. ამავე დროს, შიგადაშიგ, ჩართულია რამდენიმე საინტერესო ცნობაც. მაგალითად, 19 მარტისათვის (1979 წ.) ბათუმში დიდი მთავრის მოსვლას ელოდნენ, მაგრამ ეტყობა უამინდობის გამო ვიზიტი არ შემდგარა. 20 მარტს კი, დილით, დიდი მთავარი ფოთიდან თბილისში დაბრუნებულია (გვ.

12). 22 ივლისის მიხეილ ნიკოლოზის ძე მაინც ჩასულა ბათუმში, სადაც 26 ივლისამდე დარჩენილა, მაგრამ ვერ მოუხერხებია ციხისძირის ნახვა ძლიერი თავსხმა წვიმის გამო. ისე აღიდებულა მდინარეები, რომ ბათუმის პრისტავი კინალამ დალუპულა ერთ პატარა მდინარეზე გადასვლისას (გვ. 20).

„დღიურში“ ასახვა ჰპოვა იმპერატორის (ალექსანდრე II) სიცოცხლის ხელყოფის მცდელობის ფაქტმაც (გვ. 14).

მინაწერებიდან ვგებულობთ, თუ რა თანხა გამოეყოფოდა ბათუმის საადგილმამულო კომისიას კვებითი უზრუნველყოფისათვის. 25 ივლისის თარიღის ქვეშ აღნიშნულია, რომ შვიდი დღის ფული სადილისათვის წინასწარ აუღიათ $15+15=30$ ანუ 2 მან. და 10 კაპ. (გვ. 20). ეს, ეტყობა, ორი კაცის ანგარიშია.

ამით ამოიწურება, ძირითადად, დიმიტრი ბაქრაძის ამ ე. წ. ბათუმური დღიურიდან მიღებული ინფორმაცია. ჩანაწერები ავტორს პერიოდულად უწარმოებია. საბოლოოდ კი „დღიურში“ ცნობების შეტანისათვის თავი 1880 წლის 17 იანვარს დაუნებებია. მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ ჩანაწერებს არ ჰქონია სისტემატური ხასიათი (ავგისტო, ოქტომბერ-ნოემბერი საერთოდ გამოტოვებულია), იგი მაინც გარკვეულ წარმოდგენას გვიქმნის ბათუმის ცხოვრების ზოგიერთ ასპექტზე, დიმიტრი ბაქრაძისა და საერთოდ, საადგილმამულო კომისიის საქმიანობაზე და ავსებს ამ საკითხზე არსებულ ინფორმაციას.

დურსუნ ნიშარაპი

ნარსულის ბაკვეთილება

ესპანეთის მეფეს ბასკონიაში არ ჰქონდა მიწათსარგებლობისა და რაიმეს მშენებლობის უფლება, არც ჯარისა და ფლოტის შენახვისა. ადგილობრივი ხელისუფალნი არ იყვნენ დამოკიდებული ცენტრალურზე და თავისუფლად აწესრიგებდნენ თავის საქმეებს. ესპანეთის ყოველი ახალი მეფე, ვიდრე ტახტზე ავიდოდა, ვალდებული იყო ბასკონიას სწვეოდა და იქაური კანონების დაცვა ფიცით დაემტკიცებინა. თუ ამას არ იზამდა, მაშინ ბასკები უარს აცხადებდნენ გადასახადების გადახდაზე (შ. ძიძიგური, მოგზაურობა ბასკეთში, თბ., 1977, გვ. 42).

სხვა წყაროების მიხედვით, ისე როგორც რიგ ქვეყნებში, ბასკებშიც არსებობდა ხის კულტი, გაღმერთებულ ხესთან წვევტდნენ სახელმწიფო მნიშვნელობის საკითხებს, იხდიდნენ წვეულებებს, დღესასწაულებს. ბასკების მთავარ ქალაქ გენრიკაში, ასეთ წმინდა მუხის ხესთან ბასკების წინაშე ფიცს დებდა ესპანეთის ყოველი ახალი მეფე და მათ თვითმმართველობას აღიარებდა.

აი, ასეთი დამოკიდებულება სუფევდა ესპანეთში ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის, უფრო მეტი, კოლონიასთან. და მაინც, ეს არ ქმნიდა გაუგებრობებს, არც მეფეები თავილობდნენ ბასკების უფლებების აღიარებას, დამოუბებს.

ჩვენი მხარე საქართველოს ნაწილია, იგი კოლონია არაა. ამრიგად, განსხვავებულ პირობებს, დამატებით უფლებებს არ მოითხოვს. ავტონომიის სტატუსით მიკუთვნებული და კონსტიტუციური უფლებებიც საკმარისია, რომ არ იზღუდებოდეს, იკვეცებოდეს და არ მახინჯდებოდეს. ასე რომ, ე. წ. პრივილეგიების წინა პლანზე დაყენებას კი არ ვითხოვთ, არამედ ისტორიული და გეოგრაფიული თავისებურებებიდან გამომდინარე პოლიტიკური პროგრამის განხორციელებას. ყოველივე ეს ცივილიზებულ საზოგადოებაში მიუღებელი არაა, არ მოსდევს ოფიციალურ პირთა, მითუმეტეს, არამკითხეთა „კომენტარები“, „ვარაუდები“ და „დასკვნები“.

აჭარის ისტორიული მისია გამოკვეთილად ჩანს სამცხე-საათაბაგოს მიმართებაშიც. სხვათა შორის, პავლე ინგოროყვა მიტაცებული ჩვენი ოლქების შესაძლო შემოერთებაში მთავარ როლს სწორედ აჭარას აკისრებდა. ეს კი დიდ მეცნიერს ისტორიულმა რეალობამ 1925 წელს ათქმევინა.

აჭარა ოდითგანვე სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს დაწინაურებული ნაწილი — „ქვეყანა“ იყო. სამეურნეო ყოფით, ცხოვრებით, კილოყავით, გზებით, საქმიანობით, ინტერესებით, ლექსიკით, ტოპონიმებით, ტერიტორიული მდებარეობით, ანთროპოლოგიური და სხვა მონაცემებით, ერთ სხეულად ჩამოსხმული. ამას აკად. შ. აბდუშელიშვილი, დოცენტი ო. ახვლედიანი და სხვები ანთროპოლოგიური მონაცემებით ადასტურებენ. საინტერესოა ცნობილი ემიგრანტი მეცნიერის ვიქტორ ნოზაძის შედარება და მესხეთ-აჭარის ერთიანობის ხაზგასმა. — მესხეთისათვის

ბათუმი ისეთივე როლს ასრულებს, როგორც პეტერბურგი და კიევი რუსეთისათვის. დიახ, სწორედ აქედან შემოდიოდა ძველთაგანვე საქარავნე აბრეშუმის გზები და ზღვისპირეთში ტრაპზონ-აფხაზეთისაკენ იყოფოდა. ამანაც განაპირობა ახალი — ქრისტიანული რელიგიის გამარჯვებულთა შემოსვლა საქართველოში აჭარიდან, საიდანაც მეზობელ სამცხეში გადავიდნენ, იქედან კი სხვაგან. სამცხე-აჭარის ერთიანობის გამო მეფე ვახტანგ გორგასალმა ჩვენი მხარე ბიზანტიელებს არ დაუტოვა, ისევ ძველ საზღვრებში მოაქცია, რასაც ძლევამოსილი ლაშქრობით მიაღწია. ძველი მატიანების მიხედვით, სამცხე და აჭარა საქართველოს VI საერისთაოს შეადგენდნენ, რომელიც ჩვენს ერამდეც ზღვამდე აღწევდა.

ისიც ცნობილია, რომ სახელოვანი აბუსერისძეები აჭარის გარდა, შავშეთს, არტანუჯსა და სამცხის ნაწილსაც განაგებდნენ, ისე, როგორც ხიმშიაშვილები. ამათი წარმომადგენლები უფრო დაწინაურდნენ და მთელ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ჩაუდგნენ სათავეში. აქ საქართველოს ერთიანობისათვის ასევე იღვწოდნენ სანჯაყ-ბეგ აბაშიძეები.

ბარემ ისიც გავიხსენოთ, რომ 1459 წელს სამცხე-საათაბაგოს გამგებელი ყვარყვარე ათაბაგი ევროპელებთან სამხედრო კავშირის შექმნასა და ოსმალების წინააღმდეგ გალაშქრებაში მთავარ როლს სწორედ ბათუმს, აჭარას აკუთვნებდა.

ფაქტები იმისა, რომ სამხრეთ-დასავლეთი საქართველო ყოველთვის ერთიანი იყო, მრავალია. ამითაა განპირობებული ის, რომ აჭარლებს კოლხ მესხებად მიიჩნევდნენ. ივანე ჯავახიშვილი აჭარას ყოველთვის სამცხე-საათაბაგოს ანუ მესხეთის ნაწილად თვლიდა. ასე იყო ჩვენს ერამდეცო. მიხეილ ჯავახიშვილი ასე წერდა: „თქვენ აჭარლებო — მესხებო“ და მეორე რუსთაველის დაბადებას უწინასწარმეტყველებდა.

უნდა ითქვას, რომ ურთიერთობა სამცხესა და აჭარას შორის ისე მჭიდრო იყო, რომ არსიანის ქედიც კი, რომელიც ზამთრობით დიდთოვლობის გამო გაუვალი ხდებოდა, დაბრკოლებას არ წარმოადგენდა. უ. შარდენისა არ იყოს, აქ იყენებდნენ მრგვალ თხილამურებს, რომლებიც ძველი დროიდანაა დადასტურებული და აქედან გავრცელებულია.

ჩვენი საუკუნის 20-იან წლებში ნათლად გამოიკვეთა მესხების სწრაფვა აჭარასთან გაერთიანებისა. ეს სურდა ათაბაგთა ბოლო წარმომადგენელს სერგეი ათაბაგსაც, მაგრამ ვ. ნოზაძისა არ იყოს, მენშევიკ-დემოკრატთა ანტიეროვნულმა პოლიტიკამ, ეს პატრიოტი რენეგატად აქცია. მაშინ მესხეთში საგანგებო დავალებებს ასრულებდნენ ჰაიდარ აბაშიძე, თოფან შერვაშიძე, ხუსეინ ფუტყარაძე, ბოლქვაძეები და მემედ აბაშიძის „სამუსლიმანო საქართველოს გამანთავისუფლებელი კომიტეტის“ სხვა წარმომადგენლები.

სამწუხაროდ, საქართველოს ხელისუფლებამ აჭარა-მესხეთის გაერთიანება არ ისურვა, მათ გზას დაადგნენ ნაციონალ-უკლონისტები და ხელისუფლებაში მოსული ბოლშევიკებიც. ამიტომ იყო, რომ უგულუბელყვეს აჭარელთა ნაწილის იქ ჩასახლება, რაც მნიშვნელოვნად გააძლიერებდა ქართულ საქმეს, არ გვექნებოდა პრობლემები.

უკლონისტებმა და ბოლშევიკებმა მესხეთის გაერთიანება აჭარასთან მაშინ ისურვეს, როცა ე. წ. დამოუკიდებელი ბათუმის შექმნა დააპირეს. ეს იყო 1921 წლის ივნის-ივლისში, ავტონომიის სტატუსის შესამუშავებლად და მისაღებად მაშინ თბილისს ეწვია აჭარის ოფიციალური დელეგაცია გამოჩენილი მოღვაწის

ხასან ლორთქიფანიძის ხელმძღვანელობით. დელეგაციაში შედიოდნენ ცნობილი პიროვნებები ხუსეინ ბეჟანიძე, მემედ კონცელიძე და ბექირ აბუსერიძე. ავტონომიის მოწინააღმდეგის სერგო ქავთარაძის წყალობით, ყველაფერი კეთდებოდა იმისათვის, რომ წარგზავნილები დათანხმებულიყვნენ ბათუმის შემოგარენის გამოგლეჯას აჭარის ფარგლებიდან, ე. წ. ახალი პორტო-ფრანკოს შექმნას, რომელიც პირდაპირ თბილისის გამგებლობაში გადავიდოდა. აჭარის დელეგაციამ დამაჯერებლად გააბათილა ეს არგუმენტები და კატეგორიულად უარყო აჭარის ტერიტორიის ხელყოფა. ამის გამო თათბირი უკვე საქართველოს რევკომში გადაიტანეს, თათბირს აჭარის მეჯლისის წევრებიც დაასწრეს. „ხასან ლორთქიფანიძემ დამსწრეთ გააცნო საქართველოს რევკომის მიერ შემოთავაზებული ახალი წინადადება აჭარის შემადგენლობაში ახალციხის მაზრის გაერთიანების თაობაზე, მაგრამ უნდა დავთმოდ ბათუმით“ (ი. ბექირიშვილი, ბრძოლა აჭარის ავტონომიისათვის. ავტონომიის ისტორიული მისია, იხ. მისი „ამას შენზე ამბობენ, აჭარავ“, ბათ., 1995, გვ. 279).

ხასან ლორთქიფანიძემ, მემედ კონცელიძემ, ბექირ აბუსერიძემ და ხუსეინ ბეჟანიძემ, აგრეთვე ბათუმიდან მოწვეულმა სულეიმან კომახიძემ, იუსუფ ქიქავამ და სხვებმა არ მიიღეს ეს ანტიეროვნული წინადადება. — ბათუმის გაცვლა ახალციხის მაზრაში ჩვენ არ შეგვიძლია, მოახსენეთ აჭარის მეჯლისს, ამ საკითხის გადაწყვეტა მის კომპეტენციაში შედის. აქ დამსწრე ს. გუბელმა უნდა მიიტანოს ჩვენი აზრი საქართველოს მთავრობაში“ — ასეთი იყო საბოლოო გადაწყვეტილება.

ახალციხის მხარე ისედაც ითხოვს ჩვენთან შემოერთებას, — დასძინა ხ. ლორთქიფანიძემ და დელეგაცია ბათუმში დაბრუნდა. 18 ივნისს გაიმართა აჭარის მეჯლისის გაფართოებული სხდომა, რომელმაც ერთსულოვნად მოიწონა ეს პოზიცია და შესაბამისი გადაწყვეტილებაც მიიღო.

აჭარისათვის ავტონომიის მიკუთვნების გაჭიანურებამ შეაშფოთა საბჭოთა რუსეთი და თურქეთი, ავტონომიის მიმკუთვნებელი სახელმწიფოები. ეს ზომ აფერხებდა 1921 წლის 16 მარტის მოსკოვის ხელშეკრულების რატიფიკაციას ამ საკითხზე, მათ შორის, ახალი საზღვრების დადგენასა და რიგ სხვა მნიშვნელოვან პრობლემებს. თბილისი იძულებული გახდა აჭარის დელეგაცია მიეწვია. დელეგაციის მეთაურს ხასან ლორთქიფანიძეს მოუსმინა საგანგებოდ მოვლენებულმა სტალინმა. ამას მოჰყვა ის, რომ 9 ივლისის დადგენილება აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის შექმნის თაობაზე ბათუმის გარეშე, უარყოფილი იქნა და მიიღეს 26 ივლისის დეკრეტი, რომელშიც გარკვევით ჩაიწერა: „შეიქმნას აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა ცენტრი ბათუმით“.

მართალია მკვლევარი, პუბლიცისტი იოსებ ბექირიშვილი, რომელიც ასკვნის: „ამდენად, აჭარის დელეგაციის, მისი თავკაცის ხ. ლორთქიფანიძის ღვაწლი, დამსახურება ამ საერთაშორისო სადაო საქმის საქართველოს სასარგებლოდ, ასე მშვიდობიანად მოგვარებაში, უდაოდ დიდია და სათანადოდ უნდა დაფასდეს: მ. აბაშიძის, ხ. ლორთქიფანიძის, ხ. ბეჟანიძის, ბ. აბუსერიძის, მ. კონცელიძისა და მათ მომხრეთა ღვაწლი ე. წ. ანტისაბჭოთა ძირგამომთხრელი საქმიანობა მხოლოდ ისლა იყო, რომ არ დაუშვეს მშობლიური მხარის ტერიტორიის ხელყოფა — ბათუმისა და მისი შემოგარენის აჭარიდან გამოყოფა და ცალკე ადმინისტრაციული ერთეულის სახით პირდაპირ საქართველოს მთავრობისადმი დაქვემდებარება, რაც ქართველ ბოლშევიკთა მიერ ჩადენილ დანაშაულობათა შორის ერთი პირველთაგანი

იქნებოდა და შავ ლაქად შერჩებოდა მთელ ერს.

მაგრამ იმ მოსაზრებით, რომ თითქოს ახალციხის მაზრის ჩვენთან, ავტონომიურ რესპუბლიკაში გაერთიანებით „დიდი აჭარა“ შეიქმნებოდა და ამით მისი „მოვლაც გართულდებოდა, სწორედაც რომ გამოუსწორებელი ცოდვა ჩაიდინეს. ამით ხო ახალციხელ მესხებშიც განმტკიცდებოდა ქართული სული, აღსდგებოდა დაკარგულ წართმეული ეროვნული მეობა, ისინიც ჩვენთან ერთად ააშენებდნენ მშობლიურ საქართველოს, რაც თავიდან აგვაცილებდა მათ გადასახლებას შუა აზიაში, რომელიც ბერძენი განახორციელა (იქვე, გვ. 283, 285).

ეს მწარე სიმართლეა და მით უფრო სამწუხაროა, რომ სწორი დასკვნები მაინც ვერ გამოვიტანეთ. ჯერ ს. ათაბეგოვი შევრაცხეთ მოღალატედ და მესხებს დავერიეთ, 1944 წელს კი ეს საქმე სტალინმა და ბერძენი „დაავიროვნინა“.

ახლა სხვები ამოქმედდნენ, რომლებსაც ასევე არ სურთ ისტორიული სამცხე-მესხეთის გაერთიანება აჭარის ირგვლივ. ბატონ ედუარდ შევარდნაძეს აკი არაერთხელ მიუქცევია ყურადღება ამ საკითხისადმი და ეგრეთწოდებული გაერთიანება არც გამოურიცხავს.

ბატონი ასლანი ის სახელმწიფო, ეროვნული მოღვაწეა, რომელიც ასჯერ ზომავს და ერთხელ ჭრის. მისი ძალისხმევა ამ საქმეში ნამდვილად იმსახურებს საყოველთაო მხარდაჭერას.

ნიწო გოზრონიკა

ბიბლიური სე-მსენარეუბი

ბოტანიკის შესწავლის შემდეგ მე და ჩემს მასწავლებელს გავვიჩინა აზრი, გვემუშავა და უფრო ღრმად შეგვესწავლა ბიბლიის ფლორა, რომელიც საკმაოდ ვრცელი, მრავალფეროვანი და საინტერესოა.

მრავალი საუკუნე ტკება ადამიანი მცენარეების სილამაზით და წარმოდგენა არა აქვს მათ დანიშნულებაზე, მოვალეობაზე. ჩემს სტატიაში გაეცნობით ბიბლიური ხე-მცენარეების: კაკლის, მუხის, ლეღვის, თუთას, ზეთის ხის, ფინიკის პალმის, წითელი ხის, წიფელას მნიშვნელობას.

ახლა კი თავად მცენარეთა შესახებ.

კაკალი. ჩვენში კაკალს ხეკეთილსა და საჩრდილობელს უწოდებენ. საქართველოში სიმტკიცის, სიუხვის, მარადიულობის სიმბოლოდ იყო მიჩნეული. კაკალში ბლომად არის კაროტინი, C,B ჯგუფის ვიტამინები, ამიტომ გამოიყენება მედიცინაში. 20 ცალი კაკალი აკმაყოფილებს ადამიანის საღლეღამისო მოთხოვნილებას ცილებსა და ცხიმებზე. ამიტომ იყო, რომ ქართველი გლეხის კარმიდამოში თითო-ოროლა კაკლის ხე აუცილებლად ურჩავდა. საქართველოში სალაშქროდ მიმავალ მეომარს ნიგვზის ჩურჩხელას ატანდნენ. კოსმონავტთა კვების რაციონში შედის ნიგვზის ჩურჩხელა. კაკლის ხე საღვთო წერილში ერთხელაა მოხსენიებული შემდეგ ციტატაში: „ჩავედი ნიგვზნარში, რომ მენახა მწვანე ჭალები, მენახა თუ აყვავდა ვაზი, თუ გაიფურჩქნა ბროწეული“ (ქვე. მე-6, მე-11). კაკლის ხე ხარობს პალესტინაში, ლიბანში. იქ ეს ხე აღწევს ისეთ სიდიდეს, რომ მის ქვეშ შეიძლება თავი მოიყაროს 24 კაცმა. ათ საუკუნეზე მეტი ხნისაა კაკლის ხე სოფელ მარტყოფში. არსებობს ლეგენდა, რომ მარტყოფის ბრძოლის შემდეგ ქართველმა მეომრებმა მის ჩრდილში ისამხარეს.

ზეთის ხე. ერთხელ ძვ. ბერძნების ღმერთები პოსეიდონი და ათენა დანიძლავდნენ, ვინ უფრო კარგ საჩუქარს მიართმევდა ბერძნებს. ზღვის ღმერთმა პოსეიდონმა თავისი სამკბილა ესროლა კლდეს და იქიდან წამოვიდა წყარო. ათენამ ჩაარჭო შუბი, რომელიც ხედ გადაიქცა. ბერძნებმა გამარჯვება მიანიჭეს ათენას. რა ხე იყო ეს, რომელიც უფრო ძვირფასად ჩათვალეს ღმერთებმა ვიდრე წყარო? ეს იყო ზეთის ხე. ისრაელში ამ ზეთით სცხებდნენ მეფეებსა და მღვდლებს. „ცხებული“ ნიშნავდა გამორჩეულს, რომელიც მოწოდებული იყო განსაკუთრებული მსახურების აღსასრულებლად. იყენებენ ბრტყელი ჭიის ორგანიზმიდან გამოსადევნად. ჰიპერტონული დაავადებების დროს. რომაელი ისტორიკოსი პლინი წერდა: „შეიძლება ვიცხოვროთ უღვინოდ, მაგრამ არა უზეითუნოდ“ ლეგენდარული გმირი ჰერაკლე მისი მეშვეობით იბრძოდა და ჩაიღინა 12 გმირობა.

მუხა. მუხის მეცნიერული სახელწოდებაა „კუერკუს“, რაც ლამაზ ხეს ნიშნავს. მუხის ფოთლებს ხატავდნენ სამეფო გერბებზე. საღმრთო მკურნალობის ძალის მიმცემად მიიჩნევა ზღაპრებში. მუხის ქვეშ კრძალავდნენ ადამიანებს. „მოკვდა დებორა, რებეკას ძიდა, და დამარხეს ბეთელს ქვემოთ მუხის ქვეშ. უწოდა ამ ადგილს

აღონ ბაქუთის, (მუხა გლოვისა), როდესაც ხალხი შორს იყო ღმერთისაგან, მუხის ქვეშ მოჰქონდათ მსხვერპლი და მართავდნენ წვეულებას კერბთა საპატივცემულოდ. მუხის ტოტებში გაიხლართა დავით მეფისაგან ლტოლვილი აბესალომი. მუხის ტოტების ხმაური და ფოთლების შრიალი ადამიანს ბედისწერას აუწყებდა.

ნადგი. „როგორც გიგანტური რვაფეხები გროვად ყრიან ტყეში და აძლევენ ტყეს შემზარავ, საზარელ სახეს“ — წერდა ბიოლოგი და ნატურალისტი პროსკურიაკოვი. საღვთო წერილში ხშირად ფიქვთან ერთად არის მოხსენიებული. ბევრმა ჩვენგანმა, ალბათ არ იცის ნადვის წყალობით გვაქვს ბედნიერება, ვუსმინოთ ვიოლინოს, ფორტეპიანოს. ნადვისაგან ამზადებდნენ ვიოლინოს სტრადივარიუსი და ამატი. ნადვის წიწვი რ-ჯერ მდიდარია C ვიტამინით, ვიდრე ფორთოხალი და ლიმონი. გამოიანგარიშეს ერთ წელიწადში მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში იმდენ ქალაქს ამზადებენ ნადვისაგან, რომ მათგან ერთი, მთლიანი, ჩვეულებრივი სისქის ქალაქი რომ გაგვეკეთებინა, მასში შეიძლებოდა შეგვეხვია მთელი დედამიწა.

ფინიკის პალმა. საღმრთო წერილში ფინიკის პალმაზე ხშირად გვხვდება ინფორმაციები. ძვ. ისტორიკოსები ირწმუნებოდნენ, რომ მკვდარი ზღვის სანაპირო ცნობილი იყო 12 მილის სიგრძის პალმის ხეობით. ხეების გამოსახულება გვხვდება ძვ. ევროპის მონეტებზე, როგორც იუდეას ემბლემა. პალმის ტოტები გამარჯვების სიმბოლოდ იყო მიჩნეული და უძღვნიდნენ ბრძოლის ველიდან დაბრუნებულ გამარჯვებულებს. იესოს ტრიუმფალური მსვლელობის დროს იერუსალიმში ხალხი მას პალმის რტოებით ესალმებოდა. ქალაქ იერიხოში ისე უხვად იყო პალმები, რომ პალმების ქალაქი უწოდეს.

ფიჭვი. ეს ამბავი 1535 წ. მოხდა. გემი, რომლის კაპიტანი ვინმე კარტიე იყო, კანადის ნაპირებისაკენ მიცურავდა, მაგრამ ვიდრე ნაპირს მიაღწევდა რამდენიმე კაცი სურავანდით დაიღუპა. ინდიელთაგან შეიტყვეს, რომ ამ სენის უებარი საშუალება ფიჭვის წვენი იყო. ერთ განსაცდელს გადაურჩნენ, მაგრამ მეორე განსაცდელი გზაში ელოდათ. ისინი შტორმში მოექცნენ, მაგრამ გემი ფიჭვისაგან იყო დამზადებული და ისინი გადარჩნენ. ფიჭვი გამოიყენებოდა ტაძრების და ხომალდების მშენებლობაში. 1849 წ. ცნობილი რუსი მოგზაური ლიბანში ყოფნისას წერდა, რომ იქ ძნელია იპოვო სხვა მცენარე ფიჭვის გარდა.

თუთა. ერთ-ერთი ბრძოლის დროს ფილისტიმელთა წინააღმდეგ, დავითმა არ იცოდა, როდის დასხმოდა მტერს. ღმერთმა უთხრა: როცა გაიგონებ ხმას თუთის წვეროებიდან მაშინ წადიო. ფოთლების მოჭრის დროს წვეთავს სითხე. ფოთლები იცრემლება, ამიტომ მიიღო დავითის ერთ-ერთმა ფსალმუნმა სახელწოდება „მტირალა-მდელო“.

წითელი ხე — ვარაუდობენ, რომ ეს იყო სანდალოზის ხე. შემოჰქონდათ ოქროსთან და ძვირფას ქვებთან ერთად გემებით. „გააკეთა მეფემ სანდალოზისაგან მოაჯირი უფლის სახლისათვის და სამეფო სახლისათვის ებნები და ქნარები მაგალობელთათვის... დღემდე აღარავის უნახავს ამდენი სანდალოზის ხე“ (მე-3 მეფ., —12).

ნუში. ნუშის ნაადრევი ყვავილობა ნაადრევი გაჭაღარავების სიმბოლოა. დღეს დღეობით მუშავდება ინგლისში სურნელოვანი ყვავილების გამო, ევროპის სამხრეთ ქვეყნებში გასატანად. აარონის ნუშის კვერთხი ერთ ღამეში აყვავილდა და ნაყოფიც გამოიღო. იაკობმა სხვა საჩუქრებთან ერთად ნუშიც გაუგზავნა იოსებს.

პაპირუსი. პაპირუსისაგან იყო დამზადებული კალათა, რომელშიც ჩააწვინა

ახალშობილი მოსე დედამისმა. ებრაელებში საზომ ერთეულად იყო მიღებული, „მიმიყვანა იქ და ჰა კაცი, რომლის სახე რვალის სახეს ჰგავდა, სელის თოკი და ლერწმის საზომი ეჭირა ხელში და კარიბჭესთან იდგა“. (იეზეკ X 2,3) საღვთო წერილში სისუსტის, მერყეობის აღსანიშნავად არის გამოყენებული. პაპირუსს საწერად იყენებდნენ. ბიბლიის დიდი ნაწილი პაპირუსზე იყო დაწერილი.

წიფელა. მძლავრი, წელში გამართული ხეა. ნაყოფი წიწიბო საჭმელად გამოიყენება. ხდიან ტექნიკურ ზეთს. ზეთი გამოიყენება გასანათებლად. სხვა მცენარეებთან ერთად წიფელათია აგებული იერუსალიმის სალოცავი. „დავრგავ უდაბნოში ნაძვს, ურთხელს, მურტსა და ზეთისხილს. ავღმართავ ტრამალზე აღვას ნეკერჩხალთან და ბზასთან ერთად“. (ესაია 41,19).

ლეღვი იყო აყვავების იდეალი. „თითოეულს შეეძლება საკუთარი ვენახის, ვაზის ძირას ჯდომა და საკუთარი ლეღვის ქვეშ განცხრომა“. ხე, რომელზედაც აძვრა ზაქე, რათა უკეთესად დაენახა იესო, იყო ლეღვის ნაირსახეობა. აღმოსავლეთში ფასობდა მისი ჩრდილი. დარჩა გამონათქვამი „ჯდომა ლეღვის ქვეშ“. ლეღვის მწიფე ნაყოფისაგან ქართველმა ფარმაცევტებმა მოამზადეს ლეღვანის სქელი ექსტრაქტი. ეს არის არომატული და სასიამოვნო გემოს მუქი ყავისფერი ფაფა.

როგორც ვნახეთ ბიბლიის ფლორა მრავალფეროვანია. ღვთის მიერ შექმნილი ღვთა-ბუნების საოცარი მწვანე სამოსელი საინტერესოა შესასწავლადაც.

ბუნება

მიხეილ ბერიძე

ფლორა და ფაუნა - ჩვენი სიმაგილე

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა ბუნებრივი რესურსებით მდიდარი კუთხეა, მაგრამ წარსულში მისმა არასწორმა ექსპლუატაციამ ძლიერ გაანადგურა. აჭარის ტერიტორია შეადგენს 290 ათას ჰექტარს, რომლის უმეტესი ნაწილი მთაგორიანია. ცალკეული დასახლებული სოფლები ზღვის დონიდან 1000-1600 მეტრ სიმაღლეზე განლაგებული, ხოლო ზოგიერთი მწვერვალის სიმაღლე 2800 მეტრამდე აღწევს. აჭარის გეოლოგიურმა წარსულმა, თანამედროვე გეომორფოლოგიურმა პროცესებმა განაპირობა რელიეფის დიდი სირთულე და თავისებურება.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე, განსაკუთრებით მთის ზონაში, ეროზიას, ღვარცოფს, მეწყერსა და თოვლის ზვავს უმეტესწილად რელიეფის შემქმნელი თანამედროვე გეომორფოლოგიური პროცესები იწვევენ.

ასეთ პირობებში ბუნების დაცვასა და მის განვითარებას, გარემოს გაჯანსაღებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს, როგორც ეკოლოგიური, ასევე ეკონომიკური თვალსაზრისით.

სუბტროპიკულ ზონაში საუცხოოდ ხარობს ჩაი, ციტრუსი, ლეღვი, ხურმა, თხილი, ტუნგი, ფეიხოა, ევკალიპტი, ბამბუკები და სხვა. მთიან ზონაში — თამბაქო, ვაში, მალახარისხოვანი ხეხილი, მარცვლოვანი და პარკოსანი კულტურები, მრავალი სახეობის საკვები კულტურა.

მრავალფეროვანია აჭარის ფაუნაც, აქ გვხვდება გარეული ცხოველები და ფრინველები: კვერნა, მელა, ციყვი, მაჩვი, მგელი, დათვი, ჩხართვი, კოდალა, ძერა, არწივი და სხვა. ზღვაში, ტბებსა და მდინარეებში ბინადრობენ: სტავრიდულა, სვია, ზუთხისებრი ტარალანა, ქაშაყი, ზღვის ქარიყლაბია, დელფინი, ორაგული, კალმახი, წვერა და სხვა.

რეგიონი მდიდარია აგრეთვე სამკურნალო-პროფილაქტიკური და ფართო მოხმარების მინერალური წყლებით, აქ გამოედინება კოკოტაურის, ცხემოვანის, შუბნის, ბოღაურის, დანისპარაულის, ხიხაძირისა და სხვა სამკურნალო წყაროები. საქართველოს ამ მრავალფეროვან კუთხეს კიდევ უფრო ამშვენებს და ალამაზებს სახელგანთქმული კურორტები: ქობულეთი, მწვანე კონცხი, მახინჯაური, ბათუმი.

აჭარის მთიანეთისათვის დამახასიათებელი სილამაზით და იშვიათი ბუნებრივი კლიმატით, კერძოდ, ზღვისა და მთის ჰავის ზომიერი შეხამებით გამოირჩევა კურორტი ზეშუმი. იგი ზღვის დონიდან 1800 მეტრზე მდებარეობს და ხულოს სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო ტყის ფარგლებშია მოქცეული.

რეგიონის ამ სიმაგილესა და სილამაზეს სხვა ბუნებრივი პეიზაჟებთან ერთად ტყეები ქმნიან.

ზე-ტყის პროდუქციაზე მოთხოვნილების ზრდამ განაპირობა მაღალი ფასები საშინაო და საგარეო ბაზრებზე, ამან კი გამოიწვია აჭარის ტყეების მტაცებლური ექსპლუატაცია. ისეთი ძვირფასი ჯიშების მერქანი, როგორიც არის კაკალი, წაბლი, წინათ დიდი რაოდენობით გაჰქონდათ საზღვარგარეთ. 1888 წელს ბათუმის

ნავსადგურიდან ინგლისში გაიტანეს 81853 ფუთი ბზის მერქანი, ხოლო 1889 წელს — 26406. საფრანგეთში შესაბამისად — 14080 და 62476 ფუთი.

აჭარის ტყეებს 1937-1970 წლებში დიდი ზიანი მიაყენა მცენარეთა სხვადასხვა სახის ავადმყოფობამ და დაავადებებმა. ასე, მაგალითად, ექსკიპილა ქერქიჭამიისა და ნაძვის დიდი ლაფინჭამიის გავრცელების გამო აჭარის ნაძვნარი ტყის კორომების საკმაოდ დიდი ნაწილი დაზიანდა და გახმა. ყველა ეს არახელსაყრელი პროცესები გადაუდებლად აყენებს ტყეების რაც შეიძლება მოკლე დროში აღდგენის ამოცანას, უკანასკნელი კი ბუნების დაცვის სამსახურებისაგან, მთელი მოსახლეობისაგან, ხელისუფლებისაგან საგანგებო ღონისძიებების გატარებას მოითხოვს, მითუმეტეს, რომ ამჟამად აჭარაში 2500-მდე კომლი ზვავ, მეწყერსაშიშ ზონაში ცხოვრობს.

ტყის მოვლა და დაცვა, ტყეებში სანიტარული ღონისძიებათა განხორციელება, ტყეების გასუფთავება, გამხმარი, დაზიანებულ-დაავადებული ხეების დროულად მოჭრა და გამოტანა, პირუტყვის ძოვების მოწესრიგება და სხვა, აჭარის ტყეების პროდუქტიულობის შემდგომი გადიდების აუცილებელი პირობაა.

აჭარის სახელმწიფო და კოოპერაციულ ტყეებში უნდა შეწყდეს ხე-ტყის ჭრა, დაიხუროს ადგილობრივ ხე-ტყეზე მომუშავე ქარხნები, მოსახლეობის აზრიც ასეთია და დღევანდელი ცხოვრებაც ამას მოითხოვს.

ეკოლოგიური წონასწორობის დარღვევას კაცობრიობისათვის თერმობირთვულ იარაღზე მეტი ზიანის მოტანა შეუძლია, ამიტომ დროზე თუ არ ვუშველეთ ბუნებას, არ ჩავაყენეთ ის საწყის სტადიაში, მდგომარეობის გამოსწორება შემდგომში შეუძლებელი იქნება.

ახლა, როცა საზოგადოება და ხელისუფლება გარემოს დაცვას მზრუნველობით ეკიდება, ყველა გადაუჭრელი პრობლემა მშრომელი ხალხის საკეთილდღეოდ წყდება.

ამ სახელმწიფოებრივ საქმეს განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარე — ავტონომიური რესპუბლიკის მეთაური ასლან აბაშიძე.

ტყეების აღდგენა, პროდუქტიულობის გადიდება და საერთოდ, ეკოლოგიური სიტუაციის გაუმჯობესება ადგილობრივი პირობების გათვალისწინებით უნდა წარიმართოს ნარგავების გაშენება, ბუნებრივი განახლება.

აჭარის სახელმწიფო და კოოპერაციული ტყეები ხასიათდება მცენარეული საფარის დიდი მრავალფეროვნებით. აქ იზრდება დაახლოებით 400 სახის მერქნაანი და ბუჩქნარი ხე-მცენარე, აქედან 26 სახეობა „წითელ წიგნშია“ შეტანილი.

ბუნებრივად გავრცელებულ ხე-მცენარეებიდან აჭარის სუბტროპიკული სარტყელისათვის დამახასიათებელია შემდეგი ჯიშები: მუხა, ძელქვა, წაბლი, რცხილა, იფანი, მურყანი, წიფელი, ლაფანი, ცაცხვი, ნეკერჩხალი, ლედვი, ხურმა, ბზა, დაფნა; ბუჩქნარებიდან უნგრის შქერი, ჭყორი, წყავი, მოცვი, ხეშავი, დიდგულა და სხვა.

აჭარის სუბტროპიკული ზონის ბუნებრივ-კლიმატური პირობები მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნიდან შემოტანილი სასარგებლო მცენარის აკლიმატიზაციის ფართო შესაძლებლობას იძლევა, მათგან აღსანიშნავია ევკალიპტი, კვიპროსი, კრიპტომერია, თეთრი აკაცია, ფიჭვი და სხვა.

მთიან ზონაში კარგად ხარობს ნაძვი, სოჭი, წიფელი, ცაცხვი, თელა, წაბლი, თხმელა, ნეკერჩხალი, ვერხვი და სხვა; ქვეტყეში — მოცვი, შქერი, იელი, ჭნავი, ხეშავი და სხვა. 2200 მეტრის ზევით, ალპურ ზონაში ფართოდაა გავრცელებული

გუგულის სელი და ტყის სხვა ხავსები, რომლებიც ადასტურებენ ახლო წარსულში აქ ტყეების არსებობას.

ტყის საბურველის მიხედვით აჭარა საქართველოს სხვა რაიონებთან შედარებით უფრო მდიდარია, მთლიანი ტერიტორიის 63% ტყეებს უკავია მაშინ, როც მთლიანად საქართველოში ეს მაჩვენებელი 39%-ს აღემატება. მაგრამ რთული რელიეფური პირობების გამო მისი სახალხო მეურნეობრივი დანიშნულება, უფრო ზუსტად, მერქნით სარგებლობა შეზღუდულია.

აჭარის ტყეებს დიდი საკურორტო დანიშნულება აქვს, მეცნიერულად და პრაქტიკით დადგენილია, რომ დიდ ეფექტს იძლევა სამუშაოდან თავისუფალ დროს ადამიანის ტყეში დასვენება-გასეირნება, დასვენების დღეებში მუშა-მოსამსახურეთა ტყეში გასეირნება დადებითად მოქმედებს ადამიანის ჯანმრთელობაზე, განწყობაზე, საგრძნობლად იზრდება შრომის ნაყოფიერება. ზოგიერთი ავტორის გამოკვლევით რეკრაციული დანიშნულების 1 ჰექტარი ტყე 20-ჯერ მეტ შემოსავალს იძლევა ვიდრე ამ ფართობზე მიღებული მერქნის რეალიზაცია, ამ პრაქტიკას დიდი ხანია მიმართავენ საზღვარგარეთის მოწინავე ქვეყნებში.

ამ უკანასკნელ წლებში ხელისუფლების დღენიადაგ ზრუნვის შედეგად, მნიშვნელოვანი სამუშაოები ჩატარდა მშრომელთა დასვენებისათვის. ქ. ბათუმის ცენტრალურ ადგილებში დაინგრა ქოხმახები, გასუფთავდა ტერიტორიები და მათ ადგილზე მოეწყო სკვერები, ბალები და მშრომელთა დასვენების შესანიშნავი კერები.

მინის ღასვა

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში მთლიანი ფართობის მხოლოდ ოცდაოთხი პროცენტი მოდის სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებზე, ხოლო დამუშავებული მიწის ფართობები ცხრა პროცენტი. მიწების ასეთი სიმცირის მიუხედავად, ჯეროვანი ყურადღება არ ექცევა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების დაცვასა და გაუმჯობესებას.

უკანასკნელი ოთხი ათეული წლის განმავლობაში, ადგილი ჰქონდა მიწის სავარგულების ისეთ ტრანსფორმაციას, რომელიც ყოვლად გაუმართლებელია.

მიწის ფონდის ბალანსების დინამიკა გვიჩვენებს, რომ 1945-1989 წლებში დამუშავებული მიწის ფართობები შემცირდა 9723 ჰექტარით (1945 წ. — 33438, 1989 წ. — 23715). სახნავი ფართობი — 8520 ჰექტარით (1945 წ. — 17720, 1989 წ. — 9200).

მიწების დაცვისადმი უყურადღებობამ და სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების უსისტემო სარგებლობამ ბევრგან მოსპო ნიადაგური საფარი, წარმოშვა სტიქიური მოვლენები. ეროზიული მიწები და მათზე მოქმედი პროცესების ინტენსივობა ზუსტად აღრიცხული არ არის. დღემდე არ დამუშავებულა 15 გრადუსამდე დახრილობის ფერდობებზე სათოხნი კულტურების თესვა-მოყვანის აგროტექნიკა, სქემები, რაც ყოველწლიურად ზრდის ნიადაგების ჩამორეცხვას ეროზიული პროცესების განვითარების საშიშროებას.

პრივატიზაციის განხორციელების პირობებში, ახლა, როცა მიწას პატრონი გაუჩნდა, თქმა არ უნდა, ყველა კატეგორიის მეურნეობებმა, სოფლის მშრომელებმა ხელი უნდა მიჰყონ სოფლის მეურნეობის ისეთი კულტურების წარმოებას, რომელიც განამტკიცებს მათ ეკონომიკას, გაზრდის ფულად შემოსავალს, მაგრამ ეს ყველაფერი

უნდა ხდებოდეს მიწების შენარჩუნების და ნაყოფიერების ზრდის კვალობაზე.

მეცნიერების, სპეციალისტების შესწავლით, დასკვნითა და პრაქტიკოსებთან შეთანხმებით, უნდა გამოინახოს ოპტიმალური ვარიანტი, რომელიც სოფლის მოსახლეობას საშუალებას მისცემს 15 გრადუსზე მეტად დაქანებულ ფერდობებზე სათოხნი კულტურები შეცვალონ ისეთი მრავალწლიანი კულტურებით, რომლებიც გააუმჯობესებს მათ ბიუჯეტს და ამასთან, უზრუნველყოფს ეროზიის, მეწყერების, ღვარცოფებისა და სხვა სტიქიური მოვლენებისაგან მიწების დაცვას.

ავტონომიურ რესპუბლიკაში ტერიტორიის ადგილმდებარეობისა და მთელი რიგი პირობების გათვალისწინებით უნდა განხორციელდეს შემდეგი სახის ღონისძიებები:

1. ფერდობების ფუძეების გამორეცხვის საწინააღმდეგო ნაგებობების მოწყობა;
2. მიწისქვეშა წყლების დამჭერი საშუალებების და სხვადასხვა კონსტრუქციის დრენაჟის მოწყობა;
3. ზედაპირული წყლების გაყვანა ტერიტორიიდან;
4. ფერდობების გამაგრება მცენარეული საფარით;
5. ფერდობები ზომაზე მეტად არ უნდა გადაიტვიოთოს მძიმე კონსტრუქციის მქონე საცხოვრებელი სახლებითა და სხვა ნაგებობებით;
6. მთიანი რელიეფის პირობებში, ბუნების დაცვის სამსახურებთან შეთანხმების გარეშე აიკრძალოს გზების მშენებლობა და ფეთქებადი ნივთიერებების გამოყენება;
7. ჯერ კიდევ არაა შექმნილი ფერდობებზე მომუშავე სპეციალური მანქანები. ბარის პირობებისათვის გამოყენებული მანქანები მძიმე ტვირთად აწევს ისედაც დასუსტებულ ფერდობებს;
8. მდინარის კალაპოტის რეგულირება (კალაპოტში მოქცევა);
9. მიწის ზედაპირის, აგრეთვე ნიადაგის ფენაში მყოფი ქვებისაგან ფართობების გაწმენდა და ბალახნარის შეთესვა;
10. ქანობში ფართობის ნიადაგის ზოლებ-მორიგეობითი დამუშავება;
11. სარეველა და უპერსპექტივო ბუჩქნარებისაგან და ჯანგლებისაგან ისეთი ნაკვეთების გაწმენდა-დამუშავება, რომელიც ბუნების დაცვის როლს არ ასრულებს;
12. ფერდობების დატარასება;
13. მთის მდელის, როგორც ბუნებრივი საკვები სავარგულის სრულყოფით, ყველა ადგილას გზების შეყვანის აღკვეთით, ზედაპირული გასუფთავებით, შესაფერისი თესლის შეტანით, ბალახეული საფარის გაძლიერებით, საძოვართბრუნვით, ნაკვეთ-მორიგეობითი ძოვების დანერგვით, მორწყვით, ორგანული და მინერალური სასუქების შეტანით.
14. უნდა აიკრძალოს 15 გრადუსზე მეტი დაქანების ფართობებზე სათოხნი კულტურების თესვა;
15. მთის პირობებში ტრაქტორებით ნიადაგების ვერტიკალური წესით დამუშავების აკრძალვა;
16. ნიადაგების რწყვის სრულყოფა, ფერდობები ისე უნდა მოირწყას, რომ ეროზიული პროცესები არ განვითარდეს;
17. კარტოგრაფებისა და აგროწესების მიხედვით უნდა ხდებოდეს ნიადაგებში მინერალური სასუქების შეტანა;
18. ბუნებრივ საკვებსავარგულების ძირეული და ზედაპირული გაუმჯობესება. ყველა კატეგორიის მეურნეობებს გააჩნიათ ზემოთ ჩამოთვლილ ღონისძიებათა

განხორციელების ყველა პირობა.

მიწის სიყვარულსა და მის დაცვაზე ჩვენი დროის გამოჩენილმა მწერალმა კონსტანტინე ლორთქიფანიძემ თქვა: „მიწის სიყვარული სასწოროზე არ აიწონება არშინით არ გაიზომება და არც კანონში ჩაეტევა, როგორც კვირტიდან გამოსულ ნაყოფი იმავე კვირტში ვერ ჩაეტევა... საცოდავია ის კაცი, ვისაც მიწა არ უყვარს განა ტყუილად ეძახიან დედამიწას? იგი ზოგისათვის მხოლოდ მტვერია და ტალახი ზოგისათვის კი ნამდვილი დედაა“.

ამ გრძნობის დაკარგვამ ჩვენი მიწები წლების მანძილზე განადგურების პირას მიიყვანა და შედეგებსაც ნათლად ვხედავთ. მდგომარეობის მოკლე დროში გამოსწორებისათვის დასახლებულ და სხვა ღონისძიებათა განხორციელებით მტკიცედ უნდა დავიცვათ მიწები, გავაფართოოთ და გავაძლიეროთ ენერგეტიკული პროდუქტების წარმოება.

ზღვის გაჭუჭყიანება

ზღვის წყლების გაჭუჭყიანება ძირითადად ხდება მის სანაპიროზე მდებარე დასახლებული პუნქტების საყოფაცხოვრებო და სამრეწველო ნარჩენებით (ნავთობი და სხვა მავნე ნივთიერებანი).

ჩატარებული გამოკვლევებით დადასტურებულია ზემოთ აღნიშნული ჩანადენებით. ზღვა ჭუჭყიანდება ნავთობპროდუქტებით, მძიმე მეტალებით (სინდისი, ტყვია, კალიუმი), ქლორით და ფოსფორორგანული ნივთიერებებით, რომლებიც დიდ ზიანს აყენებენ შავი ზღვის ფლორასა და ადამიანის ჯანმრთელობას.

წყალსატევებში გამაჭუჭყიანებელი ნივთიერებების ჩაშვება კანონით აკრძალულია.

ზღვაში ჩამდინარე დაბინძურებული წყალი ცუდად ერევა მას, ამიტომ ქარი აბრუნებს უკან — ზღვის სანაპიროზე, რომელიც დიდ ზიანს აყენებს ფაუნასა და სანაპიროს (პლაჟს).

ქ. ბათუმში მოსახლეობის მიერ სამრეწველო ნარჩენებით დიდძალი გაჭუჭყიანებული წყალი ჩადის ყოველწლიურად შავ ზღვაში. ზღვაში ჩაედინება მახინჯაურის, მწვანე კონცხის, ჩაქვის, ქობულეთის, მეჭინისწყლის მდინარეებზე მიერთებული ფეკალური და საწარმოო ნახმარი წყლები.

ზღვის წყალს, როგორც აღინიშნა, ყველაზე უფრო აჭუჭყიანებს ნავთობი, ნავთობის გადატანა კი სხვა სახის ტრანსპორტთან ერთად სპეციალური ტანკერებით წარმოებს. მეცნიერების მიერ გაანგარიშებულია, რომ საკმარისია 15 მილიონი ტონა ნავთობის ჩაშვება, რათა მთლიანად დაიფაროს ატლანტისა და ჩრდილოეთის ყინულოვანი ოკეანეები ნავთობის აფსკით. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ნავთობის 10 გრ-მი 133 ზღვის წყალში დამლუბველად მოქმედებს ქვირითზე.

შავ ზღვაზე და მასში ჩამდინარე მდინარეების სანიტარულ მდგომარეობაზე დიდ უარყოფით გავლენას ახდენს ისეთი გამაჭუჭყიანებელი ობიექტები, როგორიცაა ნავთობგადასამუშავებელი ქარხანა, ცენტრალური გადასატვირთავი ნავთობბაზა, ბათუმის რკინიგზის კვანძი, საქართველოს საზღვაო სანაოსნო, გემთმშენებელი ქარხანა და სხვა ობიექტები.

ქ. ბათუმის ბარცხანის, ნავთობგადასამუშავებელ და „თამარის“ დასახლებაში არსებული კერძო და კომუნალური საცხოვრებელი სახლებიდან გამოსულ

საკანალიზაციო წყლები ყოველგვარი წინასწარი გაწმენდისა და გაუვნებლობის გარეშე ჩაედინება ზღვაში. გარდა ამისა, ქალაქის ზოგიერთ უბნებში სამეურნეო საყოფაცხოვრებო ნახმარი წყლები ჩართულია სანიადვრე კოლექტორებზე, რომლებიც ხვდება ზღვაში, ნურისა და არდაგანის ტბებში და იწვევენ მათ ქიმიურ და ბაქტერიოლოგიურ გაჭუჭყიანებას.

არ მუშაობს ბათუმის საყოფაცხოვრებო სამეურნეო წყლების ბიოლოგიური გამწმენდი ნაგებობა, რის გამოც ზღვაში მთლიანად გაუწმენდავი, გაბინძურებული წყალი ჩაედინება.

ცენტრალური საკანალიზაციო ქსელის უქონლობის გამო საგრძნობლად ჭუჭყიანდება კურორტ მახინჯაურში, მწვანე კონცხსა და ჩაქვში გამავალი პატარა მდინარეები და სხვა.

ხულოს, შუახევისა და ქედის რაიონებში არ ფუნქციონირებს გამწმენდი ნაგებობანი და საკანალიზაციო წყლები გაწმენდის გარეშე ჩაედინება აჭარისწყალში.

ავტონომიური რესპუბლიკის ქალაქებში, რაიონულ ცენტრებში, დაბებსა და სოფლებში მოუწესრიგებელია ნაგავსაყრელები, საყოფაცხოვრებო სამეურნეო ნარჩენების გასატანად, უმთავრეს ტერიტორიებად შერჩეულია მდინარეების ნაპირები, სადაც წყლის დონის აწევის დროს ეს ნარჩენები მოირეცხება და ჩადის ზღვაში, ხოლო შემდეგ ზღვის ტალღების მეშვეობით, მოეფინება მთელ სანაპიროზე.

ნავთობპროდუქტებით გაჭუჭყიანება ანადგურებს შავი ზღვის ფაუნას. ბათუმის მიმდებარე ტერიტორიებზე ზღვის ფრინველებისა და თევზების საგრძნობი შემცირება სწორედ ზემოთ აღნიშნულის შედეგია.

ატმოსფერული ჰაერის დასვა

საქართველოში წლების განმავლობაში ეკონომიკური განვითარების პროცესი არ იყო სათანადოდ, ეკოლოგიურად გააზრებული. ეკოლოგიური აზროვნების გარეშე სწრაფვამ, მხოლოდ ინდუსტრიულ-ეკონომიკური მაჩვენებლებისათვის ისეთი ფაქტორების უგულვებელყოფამ, როგორიცაა: ბუნებრივ-გეოგრაფიული, ისტორიული, დემოგრაფიული და მრავალი სხვა თავისებურებანი, დიდი ზიანი მიაყენა ყველა ქვეყანას, მაგრამ რთული რელიეფური პირობების გამო უფრო მეტად საქართველო დაზარალდა.

დიდი მნიშვნელობა აქვს ატმოსფერული ჰაერის გაჭუჭყიანების დონის შესაძლო შეცვლის სამეცნიერო-ტექნიკურ პროგნოზებს, რომლებიც შემუშავებულია პერსპექტივისათვის. სხვა ორგანიზაციებთან ერთად, ბუნების დაცვის სამსახურების ვალია მკაცრ კონტროლზე აიყვანონ ატმოსფერული ჰაერის დაცვა და არ დაუშვან მავნე ნივთიერებების ზღვრულ დასაშვებ ნორმის ზევით ჰაერში შერევა.

მრავალი მეთოდი და მუშავებული ატმოსფერული ჰაერის გაჭუჭყიანების თავიდან აცილებისათვის, რომელიც განმტკიცებულია სახელმწიფო აქტებით.

საყურადღებოა, რომ ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე განლაგებულ ყველა კატეგორიის მუერნობებში, საწარმოებში, ფირმებში, ორგანიზაციებში, ამ ბოლო დროს ნაყოფიერი მუშაობა ტარდება ატმოსფერული ჰაერის სისუფთავის დაცვის საქმეში, კერძოდ, ეწყობა მტვერ და ჭვარტლდამჭერი მოწყობილობები, მონტაჟდება გამწოვი ვენტილაცია, ირგვება სხვადასხვა სახის მცენარეები და სხვა. მიუხედავად ამისა, მაინც ჭუჭყიანდება ატმოსფერული ჰაერი, განსაკუთრებით,

ტრანსპორტით, რომელიც 200-მდე სხვადასხვა სახის მომწამლავ აირებს გამოყოფს. მიზეზი ის არის, რომ აჭარის სატრანსპორტო საშუალებათა მფლობელი ორგანიზაციები, კერძო პირები არ იცავენ სახელმწიფო სტანდარტის მოთხოვნებს. არ გააჩნიათ სადიაგნოსტიკო აპარატები და სხვა. აღნიშნული და რიგი სხვა საავტომობილო ორგანიზაციები და კერძო სტრუქტურა ნაკლებად ზრუნავენ თხევადი გაზის საწვავის გამოყენებაზე გადასვლისათვის.

ავტომოსახურების სადგურების საქმიანობა არ შეესაბამება თანამედროვე მოთხოვნებს, პირად საკუთრებაში მყოფი მანქანების ტექნიკური შეკეთების შემდეგ ისინი არ ამოწმებენ ავტომობილის ტექნიკურობას.

ატმოსფერული ჰაერის გაჟუჟყიანების მნიშვნელოვან წყაროებს წარმოადგენს ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე არსებული მცირე სიმძლავრის კუსტარული ტიპის ასფალტ-ბეტონის დანადგარები, მიზანშეწონილია ამ დანადგარების გაუქმება და ერთი თანამედროვე ტიპის უახლოესი ტექნიკით აღჭურვილი ქარხნის აშენება, რომელიც მთლიანად დააკმაყოფილებს მოთხოვნას ასფალტის მასაზე.

ცხოველთა სამყაროს დაცვა

ცხოველთა სამყაროს განსაკუთრებული გაფრთხილება უნდა, რადგან, თუ სადმე ერთხელ ნადირი და ფრინველი ამოწყდა, მისი მომრავლება ძლიერ რთულდება, ზოგჯერ კი შეუძლებელიც ხდება.

მარტო ბუნების დაცვის შესახებ მიღებული კანონები ვერ უშველის გარეული ცხოველების გამრავლებასა და განვითარებას. დაუნდობლად უნდა ვებრძოლოთ ბრაკონიერებს, რომლებიც უმოწყალოდ სპობენ მათ. დიდმა და პატარამ, ყველამ უკლებლივ უნდა იზრუნოს ჩვენი სამშობლოს უჭკნობი სილამაზის შენარჩუნებისათვის.

1982 წელს გამოვიდა „საქართველოს წითელი წიგნი“, რომელშიც შეტანილია საქართველოში გავრცელებული უნიკალური და გადაშენების საფრთხის წინაშე მდგარი, მეტად შემცირებული არეალის მქონე 65 სახეობის ცხოველი (გარდა ამისა, აღნიშნულ „წითელ წიგნში“ შეტანილია 161 სახეობის მცენარე და 77 ბუნების ძეგლი).

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფაუნის თორმეტი წარმომადგენელი, როგორიცაა: ფრთავრცელი ღამურა, მცირე მეღამურა, წავი, ფოცხვერი, თეთრშუბლა, სელაპი, ფსოვი, მთის არწივი, ორბი, შევარდენი, ატლანტიკური ზუთხი, მყივანა გედი — შეტანილია საქართველოს „წითელ წიგნში“.

გადაშენების გზაზე მყოფი გარეული ცხოველების შენარჩუნებისა და გამრავლებისათვის აუცილებელია ეფექტური ღონისძიებების განხორციელება, პირველ რიგში, სხვა ფაქტორებთან ერთად, მოსახლეობის ფართო მასების დაინტერესებით, ხელისშეწყობითა და დახმარებით უნდა გადაწყდეს ეს მნიშვნელოვანი პრობლემა.

ახალი სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ათვისებით არ უნდა შემცირდეს ისეთი ფართობები, სადაც სასარგებლო თვისებების მქონე გარეული ცხოველები ბინადრობენ. თავის დროზე კონსტანტინე გამსახურდია მისსავე შესანიშნავ ნაწარმოებში „ვაზის ყვავილობა“ აღნიშნავდა: „გაწყდა ნადირი ჩვენს მხარეში,

კომპაინები და ტრაქტორები სადაც გაჩნდებიან, იქ ირემი ველარ გაიჭაჭანებს, აფსუს, რამდენი ხარ-ირემი მოგვიკლავს მე და პაპაშენს ცხარმუხაში“.

ერთი სიტყვით, რამდენადაც წინ მიდის ცხოვრება, რამდენადაც დიდდება ადამიანის საარსებო მოთხოვნილება, რამდენადაც იზრდება ბუნების კანონის შეცნობა, იმდენად მეტად ხდება შესაძლებელი ამ კანონების დაუფლება, რაც თავის მხრივ, აადვილებს ბუნების სიმდიდრეთა ადამიანის სამსახურში ჩაყენების საქმეს — ბუნებაზე ადამიანის ბატონობას.

ავტონომიურ რესპუბლიკაში ნადირ-ფრინველთა დამატებით გამოსაკვებად გარკვეულ ღონისძიებებს ახორციელებენ შესაბამისი სამსახურები, რაც ხელს უწყობს მათ გამრავლება-განვითარებას.

სუვენერულ დამოუკიდებელ საქართველოში, ქართველი ხალხის ინტერესები, მომავალი თაობების წინაშე პასუხისმგებლობის გრძნობა გვიკარნახებს შევინარჩუნოთ მთელი ბუნებრივი სიმდიდრე, გავაჯანსაღოთ, გავაკეთილშობილოთ, გავამრავლოთ მცენარეები, ცხოველები და გადავცეთ იგი მომდევნო თაობებს მათი ბედნიერი მერმისისათვის.

შინაარსი

ლიტერატურული აჭარა №7

პოეზია, პროზა

1. დავით მჭედლური — ლექსები 3
2. ლადო სეიდიშვილი — ლექსები 7
3. ლეონიდე ბერიძე — სისხლიანი სარდაფები /ნაწვევტი რომანიდან/ 13
4. შოთა ზოიძე — ლექსები 26
5. ბადრი თევზაძე — ლექსები 31
6. ზურაბ ფირცხალაიშვილი — ლექსები 37
7. ალექსანდრე ლორია — ნადრევი გაზაფხული /მოთხრობა/ 41
8. მერი კოპალიანი-ლაცაბიძე — მოთხრობა 54
9. ბორის მეტრეველი — ლექსები 57

კრიტიკა, პუბლიცისტიკა

10. ამირან საბაში — თამაზ ჭილაძის პოეზია 61
11. ოსიკო გვარიშვილი — მსატერული თარგმანის
ზოგიერთი საკითხისათვის 65
12. მალხაზ ბალაძე — თორნიკე ერისთავის მსატერულ-
სასეოებრივი სისტემა 72

ისტორია

13. ოთარ გოგოლიშვილი — აჭარა ბობოქარ 1922-1924 წლებში 82
14. ირინე ვარშალომიძე — გონიო-აფხაროსი ნუმიზმატიკური
მასალების მიხედვით 88

განათლება

15. ნანი გუგუნავა — განათლება უპირველეს ეოვლისა 101
16. ციური ყურშუბაძე — სკოლაში საინჟინრო გრაფიკის სწავლების
ზოგიერთი კერძო ასპექტი 108

თეატრალური სმოვრაჟის ისტორიიდან

17. აბელ სურგულაძე — გულითადი დახედობა, გულწრფელი სიმშაობა 110

წერილები

18. ირაკლი ბარამიძე — დიმიტრი ბაქრაძის პათუმური ჩანაწერები 116
19. დურსუნ ნიჟარაძე — წარსულის გაკვეთილები 119
20. ნინო გობრონიძე — ბიბლიური სე-მცენარეები 123

გუნება

21. მიხეილ ბერიძე — ჰენი ფლორ და ფაუნა 126

კომპიუტერული უზრუნველყოფა — გენადი კომახიძე

ოპერატორი — მანანა ჩაფლეშვილი

კორექტორები — მარინე ბერიძე, ირმა ბერიძე

გადაეცა წარმოებას 10. 07. 99.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 28, 07. 99.

ქალაქის ზომა 60X90 1/8.

პირობითი ნახევრი თაბახი 17,25.

სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 17.

პირობითი საღებავგატარება 17,75.

შეკვეთის № 167.

ტირაჟი 300.

შენიშვნები

ლიტერატურული აქტები №7

პირველი, პირველი

1. დავით ბეჟალური - ლექსები 3
2. დავით სედიშვილი - ლექსები 7
3. ლესხანავაძე, დიმიტრი - ლექსები 13
4. შოთა შოთაძე - ლექსები 26
5. ბაგრატიონი - ლექსები 31
6. შურაბე ყიფიანი - ლექსები 37
7. ალექსიშვილი, დიმიტრი - ლექსები 41
8. შერი კახიანი - ლექსები 54
9. ბორის შერაზი - ლექსები 57

კავშირები, კავშირები

10. ამირან ხაბაძე - თბილისის ლექსები 61
11. თბილისი გავრცელებული - ლექსები 65
12. ლალაშა ბაგრატიონი - ლექსები 72
13. თბილისი გავრცელებული - ლექსები 82
14. თბილისი გავრცელებული - ლექსები 88

განმარტებული, განმარტებული

15. ნანი გუგუშვილი - ლექსები 101
16. თბილისი გავრცელებული - ლექსები 107

შემაჯავრებული, შემაჯავრებული

17. აბელ სურგულაძე - ლექსები 110

შემაჯავრებული, შემაჯავრებული

18. თბილისი გავრცელებული - ლექსები 116
19. თბილისი გავრცელებული - ლექსები 122
20. თბილისი გავრცელებული - ლექსები 128

ქართული აიწყო, დაკაბადონდა და დაიბეჭდა სააქციო საზოგადოება "სტამბა"ში
დ. თავდადებულის ქ. №16 ☎ 7-37-31

WILLIAMSON
BIRMINGHAM
"VILL" — 19
28

40 224/1
BIRMINGHAM
BIRMINGHAM